

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

147888

**E-DEVLETE GEÇİŞ SÜRECİNDE
EMNİYET TEŞKİLATI VE POLNET**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZEL**

**Hazırlayan
Ali GÜNDOĞDU
147888**

NİĞDE-2004

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ' ne

Ali GÜNDOĞDU' ya ait "E-Devlete Geçiş Sürecinde Emniyet Teşkilatı ve PolNet" adlı çalışma, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak oybirliği / oyçokluğu ile başarılı / başarısız kabul edilmiştir.

İmza
Akademik Ünvan, Adı-Soyadı
(Jüri Başkanı)

.....

İmza
Akademik Ünvan, Adı-Soyadı
(Jüri Üyesi)

.....

İmza
Akademik Ünvan, Adı-Soyadı
(Jüri Üyesi)

.....

ÖZET

Günümüzde teknoloji, özellikle bilişim teknolojisinin geldiği nokta, insanoğlunu hayrette bırakan bir hal almıştır. Kullanım alanı artan bilişim teknolojileri, günlük hayatın vazgeçilmez bir parçası olmuştur.

Bilişim teknolojisinin en önemli ürünlerinden olan internetin doğuşu ve hızla tüm dünya üzerinde yayılması, bir çok kavramın yeniden tartışılması ihtiyacını doğurmuştur.

Bu kavramlardan birisi de, bir çok bürokratik işlemin elektronik ortamda yapıldığı “elektronik devlet” kavramıdır.

E-devlet, hükümetlerin vatandaşlarına daha iyi hizmet götürebilmesi, vergi mükelleflerinin bürokratik işlemler nedeniyle oluşan şikayetlerinin azaltılması, devlet ve vatandaş arasında sağlıklı, hızlı bir iletişim kurularak halkla ilişkilerin geliştirilmesi ve demokratik katılımın artırılması amaçlarıyla kabul gören uygulamalardır.

E-devlet ile ilgili planlar yapmak, stratejiler belirlemek her ülkenin en önemli hedeflerinden olmalıdır. Mevcut durum da böyledir. Başta Avrupa ülkeleri olmak üzere, bir çok ülke bu hususta planlarını yaparak, gerekli çalışmaları başlatmışlardır.

E-devlete geçiş sürecinde en önemli husus doğru stratejiyi belirleyebilmektir. Her ülke kendisine en uygun metodu seçmek durumundadır. Ülkemiz için en uygun yol, kurumsal projelerden hareketle e-devleti gerçekleştirmektir..

Bu bağlamda, polis bilgi sistemi POLNET, ait olduğu kuruma ,henüz tam anlamıyla hazır olmasa da, çok önemli getiriler sağlamaktadır. Hedef, bu ve benzeri projelerin sayısını arttırarak, iyi bir eşgüdüm ile kısa vadede e-devlete ulaşmak olmalıdır.Bu fırsatın kaçması,devletler arasında, telafisi mümkün olmayan farklar yaratacaktır. Umulur ki; Türkiye bu önemli fırsatı kaçırmayın.

ABSTRACT

Nowadays technology, especially period of informatics technology is surprising people. Informatics Technologies with increasing its usage area have been indispensable part of daily life.

With one of the most important products of informatics technologies internet's rising and its rapidly spreading all over the world, a lot of concept has been discussed.

E- government which is a lot of bureaucratic process has been done in one of the these concepts.

E- government is an application with purpose of giving better services to citizens, reducing taxpayers complainings about bureaucratic process, developing public relations with arranging reliable and rapidly communication between government and citizens, and increasing democratic participation.

Planning and determining strategy about e-government for every countries must be one of the most important targets. In this issue a lot of countries first of all european countries has planned and started required jobs.

Most of the point during the transition e-government is determining right strategy. Every country must chose most suitable method for them. Most suitable method for our country is starting from institutional projects implementing e-government .

Police information system (POLNET), in spite of it is not ready completely it provides lot of benefits. Target must be increase like these projects and reach in short term with good coordination to the e-government. Missing this occasion will create differences which is irreparable. We hope that Turkey don't miss this important occasion.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No:
ÖZET	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR CETVELİ	VIII
TABLolar VE ŞEKİLLER CETVELİ	XI
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM**KAVRAMSAL ÇERÇEVE**

1.1.BİLGİ VE BİLGİNİN ÖNEMİ	5
1.2.ÖRGÜTLERDE BİLGİNİN ÖNEMİ VE BİLGİ GEREKSİNİMİ	7
1.3.BİLGİ ÇAĞI	9
1.4.BİLGİ TOPLUMU	10
1.5.BİLGİ POLİTİKASI	15
1.5.1. Bilgi Politikasını Oluşturan Unsurlar	20
1.5.1.1.Bilgi Kullanıcıları	20
1.5.1.2. Bilgi Mevzuatı	21
1.5.1.3. Bilgi İle İlgili İnsan Gücü	22
1.6.BİLGİNİN MALİYETİ	26
1.7.BİLGİ TEKNOLOJİLERİ VE UNSURLARI	27
1.8.ULUSAL BİLGİ ALTYAPISI	37

II. BÖLÜM

ELEKTRONİK DEVLET

2.1.ELEKTRONİK DEVLET KAVRAMI	40
2.2.KAMU BİLGİ AĞI	45
2.3.ELEKTRONİK DEVLETİN ÖZELLİKLERİ	48
2.3.1. Elektronik Devlet Bir Bilgi Devletidir	48
2.3.2. Elektronik Devlet Teknik Bir Devlettir	53
2.4.ELEKTRONİK DEVLET MİMARİSİNİN TEMELLERİ	54
2.5.ELEKTRONİK DEVLETİN YAPILANDIRILMASINA İLİŞKİN SORUNLAR	56
2.5.1. Lider İnisiyatifi	57
2.5.2. Eğitim/Yetenek Geliştirme/Adaptasyon	58
2.5.3. İstihdam/Yeni İş Yaratma/Mevcut İşlerin Kaybedilmesi	59
2.5.4. Ağa Erişim İmkanlarının İyileştirilmesi	61
2.5.5. Bilginin Gizliliğinin ve Doğruluğunun Sağlanması	62
2.5.6. Seçicilik veya Gizlilik Sınıflandırması	64
2.5.7. Elektronik Kamu Hizmetlerinin Fiyatlandırılması	65
2.5.8. Maliyet (E-Devlet Projesinin Finansmanı)	66
2.5.9. Yasalardan Kaynaklanan Eksikliklerin Giderilmesi	67
2.6.ELEKTRONİK DEVLET GELİŞİMİNİ DESTEKLEYEN GEREKÇELER	75
2.7.TÜRKİYE'DE E-DEVLET	75
2.7.1. Genel	75
2.7.2. Ülkemizde Bilim, Teknoloji ve Bilgi Teknolojileri Alanında Mevcut Kurumsal Yapılar	78
2.7.2.1. Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu	79
2.7.2.2. Tübitak	80
2.7.2.3. Bilten-Bilgi Teknolojileri ve Elektronik Araştırma Enstitüsü	82

2.7.2.4. İnternet Üst Kurulu	83
2.7.2.5. Kamu-Net Üst Kurulu	84
2.7.2.6. Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu	84
2.8.YENİ BİR KURUMSAL OLUŞUM DÜŞÜNCESİ: BİLGİ TOPLUMU BAKANLIĞI	85
2.8.1. Öngörülen Örgütsel Yapı	86
2.8.2. Değerlendirme	87
2.9.TÜRKİYE'DE ELEKTRONİK KAMU BİLGİ ALTYAPISI VE ELEKTRONİK DEVLET UYGULAMA OLASILIĞI	88
2.9.1. Genel	88
2.9.2. Türkiye'de Kamu Bilgi Altyapısı Kurulmasına Yönelik Kararlar ve Çalışmalar	90
2.10.TÜRKİYE'DE MEVCUT KAMU İNTERNET UYGULAMALARI	98
2.10.1. Türkiye'de İnternet	98
2.10.2. Türkiye'de Ekba	100

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

E-DEVLETE GEÇİŞ SÜRECİNDE EMNİYET TEŞKİLATI VE POLİS BİLGİ SİSTEMİ : POLNET

3.1.BİLGİ ÇAĞI VE POLİS	107
3.2.BİLGİ TOPLUMU VE POLİS	109
3.3.BİLGİ POLİTİKASI VE POLİS	111
3.4.BİLGİNİN MALİYETİ VE POLİS	112
3.5.BİLGİ TEKNOLOJİLERİ VE POLİS	114
3.6.ELEKTRONİK DEVLETLE İLGİLİ SÜRECİN TÜRKİYE AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	118
3.7.İNTRANET TEKNOLOJİLERİ	126

3.7.1. Tanımı	126
3.7.2 İtranet'in Özellikleri ve Yararları	127
3.8.POLNET:POLİS BİLGİ SİSTEMİ	127
3.8.1. Projenin Tanımı ve Gelişimi	128
3.8.2. Polnet –Transpol	131
3.8.3. Proje Bütçesi	133
3.8.4. Pol-Net 2000 Proje Kapsamı	133
3.8.5. Pol-Net 2000' nin Sistem Yapılanması	134
3.9.POLNET'E GEÇİŞ SEBEPLERİ	137
3.9.1.Mevcut(Eski) Bilgi Sistemi	138
3.10.POLNETİN YARARLARI	140
3.10.1. Devlet-Vatandaş İlişkisi Açısından Polnet	142
3.10.2. Devlet-Devlet İlişkisi Açısından Polnet	143
3.10.3. Yönetimin Etkinleştirilmesi Açısından Polnet	143
3.10.4. Bir Eğitim Projesi Olarak Polnet	144
3.10.5. Pol-Net 2000'nin Sağladığı Avantajlar	144
3.10.6. Yeni (Ortak) Veri Tabanı	145
3.10.7. Yeni Donanım	145
3.10.8. Yeni Uygulama Programları	145
3.10.9. Yeni Personel İstihdam Rejimi	146
3.10.10.Yeni Hizmet Anlayışı ve Yeni İmaj	146
3.10.11.Yeni İletişim Altyapısı	146
3.11.POLNETTE VERİLEN HİZMETLER	147
3.11.1. Polnet-2000 Bilgi Yapısı ve Uygulama Programları	149
3.12. POLNETİN VİZYONU	150
3.13.ELEKTRONİK DEVLET OLMA YOLUNDA YAPILAN ÇALIŞMALARLA İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER	151

SONUÇ

170

KAYNAKÇA

176

KISALTMALAR CETVELİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFIS	: Otomatik Parmak İzi Tanıma Sistemi
A.G.E	: Adı Geçen Eser
AR-GE	: Araştırma-Geliştirme
AÜ	: Ankara Üniversitesi
BİLTEN	: Bilgi Teknolojileri Elektronik Araştırma Enstitüsü
BT	: Bilişim Teknolojileri
BTYK	: Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu
ÇEV.	: Çeviren
DMO	: Devlet Malzeme Ofisi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EC	: European Commission, Avrupa Komisyonu
EDI	: Elektronik Bilgi İletişimi
E.G.M.	: Emniyet Genel Müdürlüğü
EKBA	: Elektronik Kamu Bilgi Ağı
ETKK	: Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu
GBT	: Genel Bilgi Toplama
KPL	: Kriminal Polis Laboratuvarları Bilgi Sistemi
KOBİNET	: Küçük ve Orta Boy İşletmeler Bilgi Ağı
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MEBSİS	: Milli Eğitim Bakanlığı Bütünleşik Yönetim Bilişim Sistemi
MERNİS	: Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu

MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
NO	: Numara
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı
PC	: Kişisel Bilgisayar
PBS	: Personel Bilgi Sistemi
PYBS	: Personel Yönetim Bilgi Sistemi
S	: Sayı
s	: Sayfa
TAEAGE	: Ankara Elektronik Araştırma ve Geliştirme Enstitüsü
TAEK	: Türkiye Atom Enerjisi Kurumu
TBD	: Türkiye Bilişim Derneği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBS	: Trafik Bilgi Sistemi
TBV	: Türkiye Bilişim Vakfı
TESİD	: Türk Elektronik Sanayicileri Derneği
TKD	: Türkiye Kalite Derneği
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TODAİE	: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
TRT	: Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TTGV	: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
TUENA	: Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı

- TÜSİAD : Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
TÜBİTAK : Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TÜBİSAD : Bilişim Sanayicileri ve İşadamları Derneği
TZV : Türkiye Zeka Vakfı
ULAKBİM : Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
YASAD : Yazılım Sanayicileri Derneği
YÖK : Yüksek Öğretim Kurulu

TABLolar VE ŞEKİLLER CETVELİ

TABLolar

Tablo 1: PolNet Uygulamalarından Rakamlar

ŞEKİLLER

Şekil1: E-Devlet Şeması

Şekil 2: Geleneksel Devlet ve E-Devlet Modellerinin Karşılaştırılması

Şekil 3: PolNet Bölge Yapılanması.

Şekil 4: PolNet. Şeması

Şekil 5: PolNet. Organizasyonu

GİRİŞ

Bilgi teknolojileri, üretimden ticarete, sağlıktan yayıncılığa, turizmden eğlenceye tüm ekonomiyi; eğitimin tüm aşamalarını; siyaset ve kamu yönetimini, kısacası, yaşamın tüm boyutlarını değiştirmektedir. Zaman ve mekan farklılıklarının etkisi ortadan kalktıkça; çalışma, ticaret, eğitim ve eğlence biçimleri daha önce düşünülmemeyen boyutlarda farklılaşmaktadır. İş hayatının hızı ve kapsamı değişmekte, küreselleşmeyle birlikte dünyanın her bölgesi hem potansiyel birer pazar, hem de potansiyel birer rakip olmaktadır. Ortaya çıkan bilim, teknoloji ve bilgi yönetimi yeni bir çalışma hayatı yaratmıştır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak teknolojik yetenekler sürekli artmakta, ABD başta olmak üzere gelişmiş ülkelerdeki firmalar ve devlet kurumları tarafından işlemler elektronik ortamda yapılmakta, işlem maliyetleri ve gerçekleşme zamanları düşmekte ve buna bağlı olarak etkinlik ve verimlilik artmaktadır.

Türkiye'nin, bilgi toplumuna dönüşüm rüzgarlarından ne kadar etkilendiğine baktığımızda, bu yolda büyük mesafe kat etmiş, gelişmiş ülkelere nazaran oldukça gerilerde olduğu bilinmektedir. Türkiye, henüz eğitim altyapısı oturmamış, bilişim teknolojileri kullanım oranı son derece yetersiz, Ar-Ge'ye ve insana yapılan yatırımın çok cılız bir seviyede olduğu bir ülke görüntüsü çizmektedir. Bilinen, dönüşüm sürecinin Türkiye için de kaçınılmaz olduğu ve bilişim alanında atılacak adımların, Türkiye'nin gelecekteki yerini belirleyici olduğudur.

Günümüzde modern devletler, şekilci ve bürokratik imajlarından sıyrılıp, yurttaşlarına kaliteli hizmet üreten bir hizmet kurumu olmaya yönelmişlerdir. Devlet yurttaşın güvenini kazanmak; karşısında değil, aynı takımda olduğunu hissettirmek için, mevzuat ve yasaları bu anlayışla baştan düzenleyip, kamu hizmetlerini yeni bir yapıya kavuşturmak durumundadır. Artık uzun bekleyişler, evraklarla masadan masaya koşturmalar, bir türlü anlaşılamayan karmaşık süreçler ortadan kalkmalıdır. Bu ise, kamu kurum

ve kuruluşlarında mevcut düzeni analiz edip, hiç değiştirmeden bilgisayar ortamına aktarmakla olamaz. E-Devlet'e geçiş, tüm kamu hizmetlerinde süreçlerin baştan ele alınması, kısaltılması, şeffaflaştırılması, anlaşılır ve kolayca uygulanabilir hale getirilmesiyle mümkün olacaktır.

Başlangıçta Kamu-net diye ifade edilen talepler, gelişen ve yaygınlaşan internet teknolojisi ve türevleri (intranet, ekstranet gibi) ile güvenlik ölçütleri de (hack, attack, virüs, spam mail gibi) dikkate alınarak e-devlet anlayışına ve onun arka planında e-polis, e-sağlık, e-millieğitim gibi anlayış ve oluşumlara kapı açmıştır.

E-devlet bu noktada, diğer bir ifadeyle devletin küçülmesi kapsamında; tek bir devlet anlayışı, tek bir devlete erişim yöntemi, tek bir hizmet ve müracaat kapısı, devletle tek bir iletişim yol ve yordamı öğretmesi açısından ayrı bir önem arz etmektedir. Böyle bir durumda; sevinç ve güler yüz halk tarafından herkese, bütün devlet kurumlarına, bütün devlet personellerine gösterilmiş olacaktır. Toplum geleceğinden umutlu olacak, güven duyguları içinde bir yaşam sürecektir. Devlet cephesinde e-devlet sayesinde; devlet ile ilgili tüm hizmet kurumları ortak veri tabanları ve paylaşılan bilgiler sayesinde, 65 milyon nüfuslu halkının her birisine ait 65 milyon adet bilinmesi gereken bilgi var olsa, bunların hepsi akıllı bilgisayar sistemleri ve bilgi bankaları sayesinde yapılabilecektir. 65 milyon halkın her birinin binlerce bile olsa sorunlarını bilecek ve birkaç tuşla çözüm yolu üretecektir. Diğer bir ifadeyle vatandaşa hizmet için var olan ve birini diğerinden ayrı tutmayan ve her birinin mutluluğunu hedef alan bir devlet yapısı oluşacaktır. Halkının her bir ferdini beşikten mezara kadar adım adım takip edebilen, ihtiyaçlarını giderebilen ve sorunlarına çare bulabilen bir devlet yapısı oluşacaktır. Bu ise e-devletle ve iletişim teknolojilerinin son derece yaygın kullanılmasıyla gerçekleşebilecektir.

Bütün bu dönüşüm sürecine katkı sağlayabilmek amacıyla yapılan bu çalışma 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Bilgisayarın icadı ile başlayan ve büyük bir hızla ilerleyen sürecin getirdikleri, topluma ve çağa

yansımaları, ikinci bölümde; bilişim teknolojilerinin gelişmesiyle beraber gündeme gelen, e-devlet, üçüncü bölümde ise bütün bu gelişmeler ışığında polis teşkilatının durumu ve e-devlete geçişte önemli bir rolü olacağı düşünülen, kamu projelerinden, polis bilgi sistemi, Polnet ele alınmıştır.

Çalışmanın amacı, ülkemizde son zamanlarda sıkça gündeme gelen elektronik yönetimi ve elektronik devletin oluşmasında önemli roller üstleneceği şüphe götürmeyen, kamuya ait bilgi işlem projelerinden birisi olan, Emniyet Genel Müdürlüğü bilgi sistemi Polnet'i ele alarak, ülkemizin bu alandaki durumunu tespit etmek ve bir kuruma, sağlıklı bir bilgi sisteminin neler kazandırabileceğini ortaya koymaktır.

Çalışmada, mevcut konular, ülkemizin e-devleti tam anlamıyla yaşama geçirebilmesinin yolunun, kamu kurumlarının öncelikle kendi bünyelerinde sağlıklı bir bilgi sistemi kurmalarından , daha sonra da bu sistemlerin tek bir çatı altında birleşmesi ve bu sisteme vatandaşların da belirli noktalardan ulaşmasından geçeceği düşüncesiyle ele alınmıştır. Ancak, bu varsayımın gerçekleşebilmesi, bütün bu süreci koordine edecek bir kurumun varlığına bağlıdır.E-devlete geçişle ilgili önerilerden, ülkenin gerçeklerine en uygunu bu dönüşüm olarak görünmektedir.

Amaç, ülke çapında kartopu özelliklerinde projeler başlatılarak bilgi çağında bilgi çığının nasıl yaratılabileceği konusunda bir ışık yakmak ve yapıcı bir tartışma zemini yaratabilmek olmalıdır. Türkiye'nin sloganı "Bilgi çağında, bilgi çığı için kartopu projeleri" olmalıdır.

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.BİLGİ VE BİLGİNİN ÖNEMİ

Bilgi teriminin, sanayi ötesi toplum aşamasına geçişin yaşandığı günümüzde sıkça kullanıldığına tanık olmaktayız. Bu terim gerek İngilizce’de gerek Türkçe’de farklı anlamlar yüklenerek kullanılmaktadır. Örneğin İngilizce’de information ve knowledge terimleri kimi zaman aynı anlamda, kimi zaman ise farklı anlamlar yüklenerek kullanılmaktadır. Ülkemizde de bu terimlerin karşılığı olarak veri ve bilgi deyimleri zaman zaman aynı anlamda, zaman zaman ise farklı anlam ifade edecek şekilde kullanılmaktadır. Ancak, sanayi ötesi topluma sahip olduğu önemden dolayı adını veren bu terimlerin, bilgi teknolojileri ve sistemleri alanında kullanımlarına dikkat etmek gerekmektedir. Çünkü, bu terimler farklı içeriklere sahiptir. Dolayısıyla, bilginin yönetiminde de bu farklılığın göz önünde bulundurulması, konuyla ilgili rasyonel kararların alınmasına zemin hazırlayacaktır. Ancak, son yıllarda bilgi yerine enformasyon(information) sözcüğünün kullanılması kabul görmektedir.

Çok boyutlu bir kavram olması nedeniyle bilgi, değişik bağlamlarda değişik amaçlar için, farklı biçimlerde kullanılabilir. Bunlardan veri (data) ve bilgi (information) kavramları, sık sık karıştırılmakta ve kimi zaman bu kavramlar yanlışlıkla birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Bilgi teknolojileri ve sistemleri yazınında, bu iki kavrama ilaveten üçüncü bir bilgi kavramı “üst bilgi” daha bulunmaktadır ki, aşağı yukarı bu kavram da ilk bakışta diğer iki kavramın yüklendiği anlamı çağrıştırmaktadır. Ancak, bu üç terim anlam bakımından birbirlerinden farklıdır. Her biri bilgi işleme sürecinin değişik aşamalarında, çıktı olarak ortaya çıkan ürünlerdir.

Bu açıdan bakıldığında veri, bu sürecin temel hammaddesi olarak ve

çeşitli sembol, harf, rakam ve işaretlerle temsil edilen, ham işlenmeye hazır, işlenmemiş gerçekler ya da izlenimlerdir. Ülkemizde bilişim alanındaki pek çok kavramın tanımlanması ve yerleşmesine büyük katkıları olan Köksal'a göre veri; "olgu, kavram ya da komutların, iletişim, yorum ve işlem için elverişli biçimsel ve uzlaşımsal bir gösterimi"dir. Bilgi ise; "verilerin, karar alma sürecine destek sunacak şekilde anlamlı bir biçime getirilmek üzere, analiz edilerek işlenmesiyle ulaşılan uzlaşımsal kurallardan yararlanarak kişinin veriye yönelttiği anlam" olarak tanımlanmaktadır¹. Bilgi, mevcut karar durumu ile doğrudan ilgilidir. Üst bilgi terimi de spesifik bir amaca yönelik olarak bilgilerin çeşitli analiz, sınıflama ve gruplama işlemlerinden geçirilerek, ileri zaman diliminde potansiyel olarak kullanılmaya hazır hale getirilmiş bilgidir². Üst bilgi, yargılama ile elde edilen deneyimlerdir. Üst bilgiler, biçimsel olarak kütüphanelerde ya da dokümantasyon merkezlerinde tutulmaktadır. Bu bilgilerin gelecekte kullanılma potansiyeli olduğu varsayılır.

Veri ve bilgi arasındaki farkı anlamak; iki nedenden dolayı önem arz etmektedir. Birincisi, yöneticilerin bilgi gereksinimleri ile veri temelli gereksinimlerine göre tasarımılabilmek; ikincisi ise, karar verme düzeyindeki kişilere veri yerine, bilgi sağlama gerekliliği olmaktadır. Veri her ne kadar karar alıcıyı bilgilendirmede kullanılan temel malzeme ise de, eldeki tüm veriler etkili kararlar almada gerekli bilgi üretmeyebilir. Pek çok örgütte oldukça fazla verilerin tutulduğu bir veri havuzu olmasına karşın, karar alıcıların, bu geniş veri havuzlarından yararlanma olanakları kısıtlı olabilmektedir. Bu duruma meydan vermemek için, örgütün bilgi sistemi tasarlanırken, "bilgi" ile ne kastedildiğinin ortaya konması gerekir. Bilgiler karar vericininin ihtiyaçlarını karşıladığı sürece bir anlam taşırlar. Kişisel ve örgütsel etkili kararlar almada kilit rol üstlenen bilgilerin, belirli niteliklere sahip olması gerekir. Bilginin değerini belirleyen temel nitelikler; doğruluk, noksansızlık, zamanlılık, uygunluk, yerindelik ve

¹ KÖKSAL, Aydın: *Bilişim Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara,1981,No:476,s.26,

² KÖKSAL, Aydın: *a.g.e.*,s.26

ucuzluktur.

Yukarıda sayılan niteliklere sahip bilgiler, karar vericinin anlayabileceği ve etkili olarak kullanabileceği şekilde iletilmelidir. Böylece karar için gerekli bilgileri edinen karar vericinin eyleme geçmesi sağlanır. Aksi halde yorumlanamayan ve anlaşılmayan bilginin karar vericiye hiçbir faydası olmaz.

Son yıllarda hammadde, işgücü ve sermayeye göre önemi artan bilgi faktörü, yöneticileri bilgi kaynaklarını etkin yönetme arayışına yöneltmiştir. Yöneticiler bilgi kaynaklarını yönetmede, şu hedefleri gerçekleştirmeye özen gösterir olmuşlardır:

- Etkin bir yönetim bilgi sistemi kurmak suretiyle, işletmenin değerini yükseltmek.
- Karar alıcıya, doğru zaman diliminde doğru biçimde, doğru bilgiler kazandırmak. Bu hedeflere ulaşmak için öncelikle örgütün bilgi gereksiniminin tam olarak ortaya konması gerekir.

1.2. ÖRGÜTLERDE BİLGİNİN ÖNEMİ VE BİLGİ GEREKSİNİMİ

Günümüzün politik, sosyal ve ekonomik örgütlerinin giderek karmaşık yapıya bürünmeleri, bunların yönetimi ve denetiminde daha fazla bilgiye gereksinim duyulmasına yol açmıştır. Çağdaş örgütlerde ihtiyaç duyulan bilgi miktarı da hacimsel olarak gün geçtikçe artmaktadır. Bu denli çeşitlenen ve büyük hacimlere ulaşan bilgi yığınlarını anlamak, yorumlamak ve anımsamak, gerek kapasite ve gerekse zaman bakımından olanaksızdır. Örgütlerde bu tür bilgiler ancak sistematize edilerek etkili ve verimli kullanılabilir. Genel olarak, örgütlerde geçmişini hatırlamak, bugünü izleyebilmek ve geleceği planlamak amacıyla bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır.

Bugün artık bilgi, her alanda en temel kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bilgi kendi başına bir şey üretmez, yalnızca bir iş-

görevle bütünleştğinde üretken olabilir. Bu nedenle, bilgi toplumu örgütler toplumdur ve bu örgütlerin amacı uzmanlık bilgilerini bir işle bütünleştirebilmektir³. Bilgi kişisel ve örgütsel kararların temelini oluşturur. Örgütsel hedeflere ulaşmak için tüm örgüt düzeylerinde bilgiye ihtiyaç duyulur. Ancak ihtiyaç duyulan bilginin türü, yapısı ve içeriği bu bilgiyi kullanan birimin işlevlerine göre farklılık gösterir. Örgütün alt düzeylerinde bulunan, yürütmeden sorumlu yöneticilerin bilgi ihtiyaçları rutin, günlük, yürütme ile ilgili kararlar için olurken; orta düzey ve özellikle üst düzey yöneticilerin bu ihtiyaçları uzun dönemli kararlar alma ve politikalar oluşturmada ortaya çıkar.

Örgütün alt kademelerinde alınan kararları çok sayıda ve sürekli tekrar eden nitelikte olup, çoğunlukla bu kararlar programlanabilme özelliğine sahiptir. Bu özellikleriyle alt kademede, daha çok ayrıntılı ve çoğunlukla örgüt içi bilgilere ihtiyaç duyulur. Buna karşın, üst düzeylerde politika geliştirme ve planlamaya yönelik programlanamayan kararlar alındığı için, daha çok özetlenmiş (örgüt içi ve dış kaynaklı) bilgilere gereksinim vardır. Günümüz örgütlerinin yaşamsal kaynağı olan bilginin de bir maliyeti söz konusudur. Ancak soyut nitelik taşıyan bu kaynağın maliyetini belirlemek zordur. Diğer taraftan, bilginin ekonomik olup olmadığının tespitinde maliyeti ile karşılaştırmaya tabi tutulacak bir başka değişkene-bilginin değeri-ihtiyaç duyulur. Bilginin değeri; doğruluk, kolay, hızlı ve zamanında elde edilebilme, ihtiyaçlara uygun olma, açık, kapsamlı ve esnek olma gibi niteliklerle belirlenir. Bilgi diğer kaynaklardan farklı olarak kullanıldıkça değer kazanmaktadır. Bilginin değeri, en anlamlı bir biçimde bir karar bağlamında kullanıldığında açıklanabilir. Bilginin ekonomik olması için bilgiyi elde etmenin maliyeti onun değerinden yüksek olmamalıdır⁴.

Bilginin değer ve maliyetini belirlemek, örgütün bilgi sisteminin

³ BENSGHİR, Türksel Kaya: **Bilgi Teknolojileri ve Örgütsel Değişim**, TODAİE,1996,s.17

⁴ İNCELER, Halime: "Enformatik Teknolojilerin Geleceği", **BYTTE Dergisi**, 1996, C.3, S.4

boyutunu belirlemede önem taşımaktadır. Örgütlerde bilgisayara dayalı bir bilgi sistemi tasarlamak ve gerçekleştirmek için bilgi ihtiyacı, örgüt ve uygulama olmak üzere iki düzeyde belirlenmelidir. Örgüt düzeyinde belirlenecek bilgi ihtiyacı ile örgütün bilgi mimarisi tanımlanmış olur. Uygulama düzeyinde belirlenecek bilgi ihtiyacına göre oluşturulacak bilgi sistemi , örgütün bir birimine ya da bir faaliyetine hizmet sunar. Bu özelliği ile uygulama olarak geliştirilen bilgi sistemi, örgütün genel bilgi yapısının bir alt sistemi olmaktadır. Örgütlerde bilgi sistemi tasarımına giderken, bu iki düzeyi ayırt etmek gerekir. Örgütün bilgi gereksinimleri örgütsel düzey ve uygulama düzeyinde ele alınırsa aşağıda belirtilen bir takım sorunlarla karşılaşılır:

- Bilginin bir uygulamaya ait olması halinde, diğer uygulamalar için aynı bilgiye erişimde güçlük çıkabilir. Aynı bilginin birden fazla bilgi yapısı içinde yer alması tutarsız bilgilerin doğmasına neden olabilir.
- Yeni uygulamalar için bilgi yapıları tasarlamak, mevcutları yeniden tasarlamayı gerektirebileceği için fazla maliyete neden olabilir.
- Herhangi bir uygulamaya ait bilgi, o uygulama için geliştirildiğinden , bir başka iş için yapılacak plansız sorgulama analiz yapma, zor ve maliyetli olabilir.

Bu tür sorunlara meydan vermemek için, bilgiyi örgütün bir kaynağı olarak ele almak ve bilgi ihtiyaçlarını örgüt düzeyinde belirlemek gerekir. Böylece örgütün çeşitli birimleri, örgüt düzeyinde tutulan ortak bilgiyi kolaylıkla sorunsuz paylaşma olanağı elde eder.

1.3.BİLGİ ÇAĞI

Sanayi devrimi ve sanayi toplumunun insanlığa getirdiği köklü değişim ve dönüşümlere benzer bir süreç de, günümüzde yaşanmaktadır. 20. Yüzyılın son çeyreği, bu dönüşümün başladığı dönem olmuştur. Bu döneme bilgi çağı denebilir. Ancak yeni teknolojilerin, sanayi devrimine göre, çok hızlı

üretimini yapılması, yaşam biçimimizi etkilemesi, bilgi toplumuna dönüşümün çok daha kısa sürede gerçekleşmesi yönünde bir sonuç doğurmaktadır.

Tarıma dayalı geleneksel toplum yapısından sanayi toplumuna dönüşüm uzun yıllar almıştı. 100 yılı aşkın bir dönem içinde, sanayi toplumunun yapısı ancak kurumlaşabilmişti. Oysa ki, bilgi toplumu daha ilk 10 yılında önemli ve çok köklü değişiklikler getirmiştir. Her ne kadar bilgi toplumunun yapı ve kurumları henüz oluşum ve şekillenme aşamasında ise de, gelecekteki alabileceği yapılaşma oluşum ve şekillenme biçimleri bugünden kısmen belirginleşmiştir. Sanayi toplumundan bilgi toplumuna dönüşümün çok daha hızlı gerçekleşmesinin temel nedeni, yeni teknolojilerin gelişme hızı ile insanların bu teknolojilere uyum esnekliğinin yüksekliğinden kaynaklanmaktadır ve dönüşümde netice alabilmek, geleceğin dünya düzeyinde etkin ve saygın bir yere sahip olmak isteyen uluslar için zorunlu ve kaçınılmazdır⁵.

1.4.BİLGİ TOPLUMU

Teknolojik ve sosyal değişimin etkisiyle dünya çok boyutlu, köklü, dinamik bir değişim sürecinden geçmekte ve toplumlar, devletler, ekonomiler, kültürler, insanlar bugüne değin kurmuş oldukları siyasal, kültürel ve ekonomik yapıları, bilim ve teknolojinin etkisiyle dönüştürerek mevcut duruma ayak uydurmaya çalışmaktadırlar⁶.

Toplumları derinden etkileyen ve biçimlendiren bilgi ve bunu işleyen teknolojiye ulaşılan ileri aşama nedeniyle,günümüz toplumları,buldukları durum itibariyle “bilgi toplumu“ olarak adlandırılmaktadır. Her ne kadar bugün, uygarlığın ulaştığı düzeyi adlandırma üzerinde henüz tam bir fikir birliğine varılmış değilse de, yeni uygarlığı betimlemek üzere kimileri “uzay çağı”, kimileri ise “elektronik çağ”dan söz etmektedir. Ancak,

⁵ İNCELER, Halime: a.g.m., s.4

⁶ YÜKSEL, Mehmet: Küreselleşme Ulusal Hukuk ve Türkiye, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2001,s.1

özellikle 20.yüzyılın son çeyreğine damgasını vuran ileri bilgi teknolojileri ve bunların toplumsal ve ekonomik gelişmeye sundukları olanaklar, Toffler'in üçüncü dalga olarak betimlediği uygarlığın "bilgi toplumu" ya da ülkemizde kimi yazarların benimsediği şekilde, "bilşim toplumu" olarak adlandırılmasının isabetli bir tanım olduğunu göstermektedir⁷. Bilginin önem kazandığı ve bilgi teknolojilerinin, bu yeni toplumsal yapıyı biçimlendirmede itici rol üstlendiği, sanayi ötesi toplumu tanımlayan açıklamalar üzerinde durmak, bilgi toplumunun neyi ifade ettiğini anlamada yararlı olacaktır.

Bilgi toplumu, her şeyden önce bilgiye değer veren, kullanmasını bilen ve bilgi üretebilen toplumdur. Bu toplum bilgi teknolojilerinden yaygın biçimde yararlanmasını bilen aktif ve edilgenlikten kurtulmuş toplumdur. Bu özellikleri ile bilgi toplumu, bilgi teknolojileri ile biçimlenmektedir. Bilgisayar, donanım, bilgi toplumu, bilgi teknolojileri, günümüzde insan yaşamının evriminin dinamiğini oluşturmaktadır. Bilgi teknolojileri dünyada köklü değişimlere neden olmuştur ve yakın gelecekte de olmaya devam edecektir.

Bilgi toplumu, bilgi ve veri depolama, iletme tekniklerinin düşük maliyetlerde kullanıldığı bir ortamdır. Bilgi ve veri kullanımının bu ölçüde yaygınlaşması, tüm ekonomik sektörlere canlılık vermekte, toplumda yaşamı ve çalışmayı temelli değiştiren bir dizi organizasyon, ticaret, toplum ve hukuk yeniliğini tetiklemiş bulunmaktadır. Bilgi toplumunun gelecekteki modelleri, yoğun olarak tartışılan bir konudur. Tartışmanın içerdiği yönlerden birisi, bilgi (information) ile bilinen (knowledge) arasındaki farktan yola çıkarak "toplumda entelektüel yaratıcılık" hedefine yönelen, çizgidir. Kendi içinde düzenlenmemiş, veri nasıl doğrudan bilgi (information, malumat) sayılmazsa, tüm bilgiyi de bilinen saymak olanaksızdır. Bilgiyi sınıflandırarak, analiz ederek, yorumlayıp özümseyerek yapılan, bilinen üretimi, bu açıdan ham malzemenin sanayide

⁷ BENSGHİR, Türksel Kaya: a.g.e., s.9

işlenerek yararlı ürünler elde edilmesi örneği, veri ve bilginin işlendiği üretim süreci olarak algılanabilir. Entelektüel yaratıcılığın yeni ürün ve hizmetlere dönüştüğü, bilgi toplumunda, karar süreçlerinin sağlığını, bilimin desteklediği veri-bilgi-bilinen varlığı güvence altına alacaktır. Bu nedenle Avrupa Birliği, üye ülkelerden bilgi ve beceri kazanımını etkin olarak teşvik eden yatırım stratejileri geliştirmelerini istemektedir⁸.

Bu çerçevede bilgi toplumu eylem planları;

*Düzenleyici ve yasal çerçeve ,

*Ağ yapılar ,temel hizmetler, uygulamalar ve içerik,

*Toplumsal ve kültürel yanlar,

*Faaliyetlerin ve toplum farkındalığının teşviki,

ana başlıklarında toplanmış kavramlar etrafında sürekli olarak yenilenmektedir. Bu bağlamda, Avrupa'yı elektronik (on-line) ortama taşımak amacıyla 1999 yılında ilan edilen "elektronik Avrupa" girişimi⁹, esas olarak AB' nin yeni oluşumun ve internetin sağladığı üstünlüklerden hızla yararlanmasına yönelik eylemleri planlamaktadır.

Avrupa Birliği, 21.yüzyılı bilim ve teknolojinin damgasını her zamankinden daha çok vuracağı bir yüzyıl olarak kabul etmektedir. Geleceğe umutlu bakabilmek için araştırma ve geliştirmeye büyük yatırım yapması gerektiğini bilen A.B. araştırma çalışmalarını daha iyi yönlendirmediği durumda küreselleşen bir ekonomide uğrayacağı büyüme ve rekabetçilik kaybını çok iyi görebilmektedir. A.B.'nin sorunları arasında, ortalama AB GSYH'sinden araştırmaya ayrılan payın %1.8 gibi, ABD'nin %2.8 ve Japonya'nın %2.9 oranlarına kıyasla düşük bir düzeyde kalması; yine aynı ülkelere göre daha az olan araştırmacı nüfusun yoğunluğu ve lisansüstü öğrenci sayısı; ileri teknoloji ürünlerindeki artan ticaret açığı (yıllık 20 milyar EURO) gibi hızla önlem alınması gereken noktalar bulunmaktadır.

⁸ TÜSİAD: Avrupa Birliği Yolunda Bilgi Toplumu ve E-Türkiye, Yayın No. TÜSİAD-T/200106/301 , Ankara,Haziran 2001,s.15

⁹ COMMISSION OF THE EC: "Europe: An Information Society For All", http://europa.eu.int/comm/information_society.(19.10.2000)

Araştırma ve teknolojinin ekonomik büyümedeki payının %20-50 olduğu bir dönemde, araştırmanın daha iyi örgütlenmesi, yeniden ele alınıp geliştirilmeye başlanan “Avrupa Araştırma Alanı“ kavramı çerçevesinde tartışılmaya başlanmıştır¹⁰.

Bilgi toplumuna geçiş yalnızca bilgi ve iletişim altyapısının kurularak bilgiye erişilmesiyle sağlanamayacaktır. Erişilen bilginin işlenebilmesi ve katma değer yaratılabilmesi için, gerekli hukuksal altyapının kurulmuş olması ve insan kaynaklarının yeterli düzeye gelmiş olması da gereklidir.

Bilgi çağı, bilginin bir üretim etmeni olarak diğerlerine göre daha yoğun olarak kullanıldığı üretim teknolojisi döneminin adıdır. Bir üretim etmeni olarak bilgi; ekonomik sonuç doğuran ve sonuçta sahibine tüketim hakkı kazandıran yapabilme, edebilme becerisidir. Bu anlamda tıp, hukuk, ekonomi, mühendislik bilgisi yanında sanat ve spor gibi uğraş alanlarına ait bilgiler de birer üretim etmeni olma özelliği taşır.

Üretim etmeni olarak bilginin üç türü bulunmaktadır:¹¹

*Edinilen bilgi (her türlü eğitim ve öğretim ile edinilen bilgi: tıp, mühendislik vb.)

*Genetik bilgi (yetenek; resim yapma, sanatçılık ve sportif yetenekler gibi.)

*Girişimcilik (duygusal enerji, psikososyal motivasyon, çeşitli üretim etmenlerini bir araya getirerek ekonomik bir değer ortaya çıkarma becerisi)

Bilgi toplumunda bireylerin bu üç tür bilgiye göreli olarak değişik ölçü ve niteliklerde sahip olmaları esastır ve sahip oldukları bilginin (knowledge) değeri kadar tüketim hakkı elde ederler. Kurumlar ve toplumlar da kendilerini oluşturan bireylerin toplam bilgisi kadar bilgiye sahiptirler..

Toffler tarafından üçüncü dalga¹² olarak adlandırılan, bilgi çağı olarak

¹⁰ COMMISSION OF THE EC: “Towards An European Research Area”, COM(2000) 6, 2000,s.33

¹¹ TÜSİAD: a.g.e.,s.26

¹² TOFFLER, Alvin: Üçüncü Dalga,(Çev.Ali Seden),Bilimsel Sorunlar Dizisi,Altın Kitaplar,1981,s.32

andlandırdığımız evredeki bu üretim biçimi değişimi, son derecede önemli siyasi, hukuki sosyal ve hatta ahlaki değişimlere yol açacaktır. Tarım çağı toplumsal yapısı, nasıl avcı toplayıcı çağdan, sanayi çağı toplumsal yapısı da tarım çağından çok farklı ise; bilgi çağı toplumsal yapısı da sanayi çağınınkinden çok farklı olacaktır. Bilgi adlı üretim etmenini elinde bulunduran bilgiler diye tanımlanabilecek yeni bir sınıf ortaya çıkmaktadır ve yeni sınıf çok kısa bir süre sonra ülkesinde ve bölgesinde iktidara talip olacaktır. Bu aşamada üstünlüğün silah gücü ile sağlanamayacağı görülecektir¹³. Ülkemizin yalnızca bilgi çağına geçiş amacıyla değil, özellikle bölgesindeki üstünlüğünü bir başkasına bırakmak zorunda kalmamasını sağlamak üzere, bir bilgiler sınıfının oluşması için her türlü olanağı sağlaması gerekmektedir.

Bu nedenle şu olanakları vakit kaybetmeden topluma sunmak gerekmektedir:¹⁴

- *Daha ucuz, daha hızlı, güvenli bir internet,
- *İnsan kaynakları ve yeteneklere yatırım,
- *İnternet kullanımını artırmak.

Ucuz emek, doğal kaynak gibi geleneksel rekabetçiliğin yerini, teknolojik yeteneğin yaygınlaşmasının ve organizasyona bağlı yeni rekabet araçlarının alması; ekonomik ve teknik değişim hızının yükseldiği bir sırada, bilgiye erişim eşitsizliğine(digital divide- bilgi uçurumu) kurban gitmemesi için dikkatleri yapılan yatırımların öğrenme ve yetenek öğeleri ile tanımlanması sorununa çevirmektedir. Başka bir deyişle, küreselleşme ve yeni teknoloji, ülkemizi "edilgen izleyici ve edilgen kullanıcı" konumunda yakalamamalıdır. Bu durumda, katma değer, üretme alanına yönlendirilmediğinden, yapılan yatırım için çoğu yurtdışından alımlar yoluyla yapılan harcamaların, yabancı ülkeleri kalkındırması sonucu doğacaktır. Sağlanması gereken, tam tersine, dünya

¹³ AKURGAL , Ali: Teknolojide Neredeyiz, Sunum, TESİD ,13 Aralık 2000,s.45

¹⁴ TÜSİAD: a.g.e.,s.27

ile üretim ve teknoloji çerçevesinde eşitlikçi bir tümleşmedir. Toplum bu yönde bilinçlendirilmeli, buna özendirilmelidir.

Türkiye'nin bilgi toplumuna geçiş için, gerek parasal gerekse insan kaynağı açısından olanakları sınırsız değildir. Kaynaklarımızın yetersizliği nedeniyle, hedefleri zamana yaymak ise çözüm getirmeyecektir. Avrupa ve dünya o zaman süresinde daha başka noktada olacaktır ve ara hiçbir zaman kapanmayacaktır. Önümüzdeki iddia, bu değişimi tüm kaynak kısıtlamalarına rağmen hızla gerçekleştirmektir.

Bilgi toplumu olmak, teknolojiyi etkin kullanmakla beraber, teknolojiyi geliştirme çabalarına katılımı da içermektedir. Teknolojiyi etkin kullanmak ve geliştirilmesine katkıda bulunmak, iç içe geçmiş birbirinden koparılamayan iki olgudur. Ülkemizin önündeki yol, Avrupa Birliği içinde yer almış, “bilgi toplumu”na giden yol olmalıdır.

1.5.BİLGİ POLİTİKASI

Bir ülkenin bilgi çağı ile ilgili genel durumunu anlayabilmek için, bilgi politikasının tanımının, amacının, öneminin, düzeylerinin ve kapsamının incelenmesi gerekir. Daha sonra o ülkenin siyasi, kültürel, sosyal ve tarihçesinin bilinmesine gerek vardır. Çünkü bilgi politikasının incelenmesinde o ülkenin kronolojik olarak geçirdiği evrelerin ve siyasi tarihinin araştırılması gerekir.

Bilgi politikası, bilgi kaynakları, bilgi hizmetleri ve bilgi sistemlerinin geliştirilmesi ve kullanımı için oluşturulacak strateji programlarının düzenlenmesinde rehberlik sağlayan politikadır. Diğer bir ifadeyle, bilgi politikası, bilgi hizmetleri alanında temel yol ve yöntemler belirleyen, ülkelerin gelişmesi için her türlü bilgiyi sağlamak üzere bir çerçeve oluşturan, hızlı değişimin getirdiği belirsizliği en aza indirgeyen ve kaynakların daha iyi, yerinde, yaygınlıkla ve adil biçimde kullanılmasını

sağlayan politikadır¹⁵.

Bir ülkedeki bilgi kaynakları o ülkeye ait yazılı, sözlü, sayısal, elektronik veya metinsel verileri içeren her türlü materyallerdir. Bu bağlamda bilgi politikası bilgi kaynaklarının nasıl derlenmesi ve topluma sunulması gerektiği konusunda, hedef ve yollar belirleyen politikalar¹⁶. Bilgi hizmetleri bağlamında bilgi politikası, bilginin sağlanması, düzenlenmesi ve okuyuculara sunulmasını gerçekleştiren, kamu veya özel sektörde bulunan hizmetler, sistemler ve ağlar konusunda politikalar saptamaktadır.

Bilgi sistemleri açısından bilgi politikası, birbiri ile karşılıklı etkileşime sahip elektronik ortamda olan veya olmayan bilgi birimlerinin bileşiminden oluşan sistemin varlığını hissettirmesi, koruması ve devamlılığını sürdürmesi konusunda amaç, hedef ve hedefe ulaşılabilecek yollar belirleme açısından önem taşır¹⁷.

Bilgi politikasının amacı yöneticilere, karar verenlere, araştırmacılara, bilim adamlarına, halka diğer bir ifadeyle bilgiye ihtiyaç duyan bütün kesimlere güncel, uygun ve güvenilir veri ve bilgilerin zamanında ve yerinde sağlanması için ulaşılabilecek hedefleri ve izlenecek yolu göstermektedir.

Bilgi politikasının üç tür düzeyi vardır. Bilgi politikası bir kurum tarafından oluşturuluyorsa kurumsal, bir ülke çapında oluşturuluyorsa ulusal, genel olarak dünya çapında oluşturuluyorsa uluslararası olarak nitelendirilmektedir¹⁸.

Bilgi politikasının kapsamı içerisine; öncelikle bilgi politikasının sağlanması ve kullanılması açısından temelini oluşturan kullanıcılar girmektedir. Kullanıcı gereksinimleri, türleri, kullanıcı incelemeleri ve eğitimi bu grupta toplanabilir. Bilgi politikasını etkileyen ve ona yön veren

¹⁵ YILMAZ, Bülent: "Ulusal Bilgi Politikası: Kuramsal Bir Yaklaşım", 33. Kütüphane Haftası Bildirileri, Türk Kütüphanecileri Derneği, Ankara, 1997, s.43

¹⁶ AKURGAL, Ali, a.g.e., s.55

¹⁷ <http://www.ekutup.dpt.gov.tr/bilisim/oik576.pdf>.(10.09.2003)

¹⁸ TÖRENCİ, Ersin: "Bilginin Evrimi", Elektrik Mühendisliği Dergisi, 1990, s.18

diğer bir faktör ise insan gücüdür. Bilgi hizmetleri alanında eğitilen ve bilginin derlenmesinden kullanıcılara sunulmasına kadar her türlü ayrıntıyı bilen kişiler ve bu kişilerin yetiştirilmesi burada yer almaktadır. Bilgi politikasının kapsamı içerisinde yer alan bir diğer konu da maliyettir. Öncelikle bilgi politikasının hesaplanmasının maliyeti ve daha sonra bilgi üretimi, yayımı ve hizmetleri ile ilgili parasal kaynaklar bu kısımda yer alır. Bilgi politikasının içerisinde bilginin işlenmesi ve iletilmesi için gerekli teknolojiler de yer almaktadır. Bilgi politikasının oluşturulmasında önemli bir rol üstlenen husus da bilgi mevzuatı ve standartlarıdır. Bilgi politikası oluşturacak bir kurumun varlığı bilgi politikasının en önemli aşamasıdır.

Halen bilgi teknolojileri, bilgi kaynakları, bilgi sistemleri ve bilgi hizmetlerinin etkin ve verimli bir biçimde yönetimiyle ilgili stratejileri içeren bir ulusal bilgi politikamız bulunmamaktadır. Ülkemizde 1925 yılından bu yana bazı ulusal bilgi politikası geliştirme girişimlerine rastlanmaktaysa da, bütüncüllükten yoksun ve eksik olan bu girişimlerin devamı getirilememiştir. Ulusal düzeyde bilgi üretimi, yönetimi ve örgütlenmesinden sorumlu olan üniversiteler, kamu sektöründeki ve özel sektördeki araştırma-geliştirme (AR-GE) kuruluşları, TÜBİTAK, Devlet İstatistik Enstitüsü, Türk Patent Enstitüsü, Türk Standartları Enstitüsü, Milli Kütüphane, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, üniversite, halk ve okul kütüphaneleri, kurum arşivleri, bilgi merkezleri ve müzeler arasında işbirliği ve eşgüdüm henüz sağlanamamıştır.

Tarih; ülkeler, bölgeler, sanayiler, kuruluşlar veya bireyler arasında fırsatın ve maliyetin eşitsiz paylaşımının yaratacağı sorunlara, tahrip edici dengesizliklere mutlaka engel olunması gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle, bilimsel ve teknolojik gelişmenin meyvelerini toplamak amacıyla izlenen ulusal ve uluslar arası bilgi toplumu politikalarında toplumsal kaygı, ekonomik kaygı ile birlikte ön sırada yer almalıdır¹⁹.

Ulusal ve uluslar arası politikaların işlevi; hedef saptamak ve bu

¹⁹ AKURGAL, Ali: a.g.e.,s.65

hedefe yönelik eylem planı yapmakla sınırlı kalmamalıdır. Alınan kararların ve atılan adımların sonuçlarına göre her aşamada kendilerini gözden geçiren, yeniden düzenleyen dinamik süreçlerin bulunması zorunludur. Sanayideki bir kuruluş, kendi sınırları içinde geliştirdiği beceri (know-how) sayesinde böyle bir esnekliği gösterir, kendi bünyesindeki öğrenilmiş bilgiye (öz yetkinliklerine) dayanarak başka kuruluşlarla işbirliğine gider. Kuruluşlar, “know-how”larını paylaşmak ve birleştirmek amacıyla örneğin imalat, dağıtım, AR-GE gibi alanları kapsayan endüstriyel ağyapılar oluştururlar²⁰. Sonuçta, her kuruluş, kendisini, değişik zamanı ve mekanı paylaştığı bir dizi ağyapı içine yerleştirir. Bir kuruluş yerine ulusal ve uluslararası sistemleri koyduğumuzda da durum pek değişmeyecektir; kendini ve çevresini sürekli olarak gözden geçirebilen ve konumunu buna göre değiştirilebilenler, bu esnekliklerini hem rekabet hem de işbirliği için kullandıkları özel yeteneklerine borçludurlar. Bir kısım beceri ve yetkinliklerin hızla değer kaybettiği, diğerlerinin ise değer kazandığı değişim ekonomisinde, hayatta kalacak özelliklerin doğru seçilmesi, rolünü öğrenme yeteneğine dayanmaktadır. Sistem içinde gerçekleşen öğrenme sonucu yalnızca becerilerin seçimi gerçekleşmez, aynı zamanda eski becerilerin öğrenmeye engel oldukları da ortaya çıkar. Bu engellerin ortadan kaldırılması, diğer bir deyişle bir kısım alışkanlıkların terk edilmesi gerekir, çevreye uymakta başarılı olan politikalar, yeni çağın ve onun sosyal etkilerini düzenlemekle kendini görevli sayan kurumların belirlenmesi doğrultusunda, desteklenecek ya da unutulacak becerileri saptayan dinamik uyum süreçlerine sahip politikalar²¹.

Bilgi Politikası için bir takım teorik değerlendirmeler yapılabilir. Ulusal bilgi politikası iletişim, teknoloji, bilim, eğitim, kültür politikaları ve ayrıca düşünme özgürlüğü, telif hakları, gibi konuları da kapsayan temel bir politikadır. Herhangi bir ülkedeki bilgi hizmetleri bir politika çerçevesinde belirlendiği zaman sürekli ve işler hale gelmekte ve önemi anlaşılmaktadır.

²⁰ TÜSİAD, a.g.e.,s.16

²¹ SEKİZİNCİ KALKINMA PLANI,s.7, [http://www.basbakanlik.gov.tr\(10.11.2003\)](http://www.basbakanlik.gov.tr(10.11.2003))

Bilgi Politikası; toplumdaki çeşitli sektörlerde bilgiye ihtiyaç duyan kişilere, ihtiyaç duydukları türden bilgilerin nasıl ve ne şekilde verilebileceği ve bu konudaki yolların neler olabileceği konusunda bilgi veren; ayrıca toplumsal ve bilimsel yapının tüm alanlarında bilginin ekonomik mal olarak gereksinme duyulduğu, strateji programlarından oluşan ve her türden bilginin (özel, güncel, teknik, politik, ekonomik, mesleki ve bilimsel) gerek yerel, gerek ulusal ve gerekse uluslar arası düzeyde sağlandığı, yorumlandığı ve hizmete sunulduğu, devlet tarafından oluşturulan bir hizmet politikasıdır²².

Bilgi politikası; bilginin üretilmesine, yönetilmesine, işlenmesine, erişilmesine ve kullanılmasına öncülük eden; birbiri ile ilişkili kanun, yönetmelik, yönerge, iş tüzük, kural ve yargı kararları ile ilgili uygulamaları düzenleyen politikalarıdır.

Ayrıca bilgi politikası; çeşitli bilgilerin kullanılmak üzere derlendiği, yaratıldığı, organize edildiği, depolandığı, dağıtıldığı ve erişimin sağlandığı, ülkeler ile ilgili hedefler belirleyen politikalarıdır. Bilginin kim veya kimler tarafından kullanıldığını, bilgiye erişim için parasal kaynakların nasıl tüketilebileceğini ve tüketilen bilginin toplam tutarının ne olabileceğini içeren temel politikalarıdır.

Böyle bir politika sayesinde, devlet tarafından yapılacak atılımların, uygun olarak eşgüdümlemesi edilmesi gerekmektedir. Devlet bu tür girişimleri ihtiyaca cevap verebilecek şekilde teşhis etmelidir. Aşağıda sıralanan ifadelerle bilgi politikasına duyulan ihtiyacın gerekliliği vurgulanabilir: Rekabetçilik, yaşam boyu öğrenim, sosyal katılım ve uyum, demokratik sürece katılım, egemenliğin pekiştirilmesi, entellektüel mülkiyet haklarının doğması, bilim alanındaki gelişmeler ve toplumun sağlık ve refahının sağlanması.

Bilgi politikasının amacı, ülkede üretilen her türlü bilginin (mesleki, bilimsel, sosyal, ekonomik, kültürel ve güncel) akılcı bir şekilde

²² CALDOW, Janet: "The Quest For Electronic Government:A Defining Vision", Institute For Electronic Government,IBM, 1999,s.38

kullanılmasını sağlamaktır. Ulusal bilgi politikasını oluşturan toplumlarda bilgi, toplumsal yaşamın tüm alanlarında sorun çözme ve gelişme kaynağı olarak kullanılmaktadır²³.

Aşağıda bilgi politikasını oluşturan unsurlar ele alınmıştır;

1.5.1. Bilgi Politikasını Oluşturan Unsurlar

1.5.1.1 Bilgi Kullanıcıları

Toplumun her kesiminden herhangi bir şekilde bilgiye ihtiyaç duyan kişiler olarak adlandırılan bilgi kullanıcıları, o ülkede uygulanacak ulusal bir bilgi politikasının başlangıç aşamasını oluşturmaktadır. Daha sonra bu kullanıcıların bilgiyi hangi sıklıkta, ne kadar bilinçli ve hangi düzeyde kullandıklarının belirlenmesi gelmektedir. Ulusal bilgi politikası için kullanıcı bilgisi toplumla ilgili temel veriler olup, bize bilgi politikasının oluşmasında toplumsal göstergeleri vermesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu göstergelerin tespiti ise, ancak kullanıcıların özelliklerinin bilinmesi ve bu konuda akılcı bir politika oluşturulması ile mümkündür. Bilgi politikasının meydana getirilmesinde kullanıcılar, sosyal çevre faktörlerinin içerisinde yer almaktadırlar.

Bilgi kullanıcıları için inceleme yapılırken ülke çapında, nüfusun her katmanı ve her sektörü en ince ayrıntısına kadar ele alınmalı ve irdelenmelidir²⁴. Bilgi politikası için bilgiyi kullananların toplumsal yapısının ve demografik özelliklerinin iyi bilinmesi gerekmektedir. Örneğin o ülkedeki nüfusun niceliği, nüfus artış hızı ve oranı, nüfusun yoğunluğu ve dağılımı, nüfus hareketleri ve nüfusun niteliği çok önemlidir. Bu kriterler dikkate alındığında kullanıcılarla ilgili gerekli saptamalar yapılarak ulusal bir bilgi politikası oluşturulması hususu tümevarım yöntemi ile nüfus açısından irdelenmiş olur.

Bilgi politikasının kullanıcılar ile ilgili bölümü içerisinde incelenecek bir

²³ TÜSİAD:a.g.e.,s.17

²⁴ ÇAPAR, Bengü: Türkiye'de Bilgi Politikası ve Kullanıcılar , Türk Kütüphaneciler Derneği 40. Yıl Kurultayı (30 Kasım-1 Aralık 1989), Yayına Hazırlayan Doğan Atılğan ve Fahrettin Özdemirci (Ankara:Türk Kütüphaneciler. Derneği, 1989), s.161-165

diğer unsur da tamamen kullanıcının kendisi ile ilgili olan özellikleridir. Bilgi kullanıcısının kimliği, niteliği, bilgi sağlama kuruluşlarına karşı takındığı tavır ve bilgiyi kullanma alışkanlıkları ile ilgili bilgiler bu kısımda yer almaktadır. Kullanıcı incelemesi olarak da ifade edilen bu terim, kullanıcının bilgi ihtiyaçlarının, bilgi ile ilgili davranışlarının değer yargularının , nitelik ve niceliğinin bilinmesi şeklinde tanımlanmaktadır²⁵

1.5.1.2.Bilgi Mevzuatı

Herhangi bir ülkede ulusal bilgi politikası oluşturulmaya başlanırken atılacak adımlardan bir tanesi de, o ülkede bilgi ve belge hizmetleri alanındaki mevzuatın araştırılması ve bunların uygulanabilirliğinin saptanması çalışmalarıdır. Bilgi ile ilgili mevzuat, bilgi sağlama mesleğinin, kuruluşlarının ve hizmetlerinin yasal desteğidir.

Ulusal bilgi politikasının oluşturulması için atılacak önemli adımlardan bir tanesi de bilgi ile ilgili mevzuatın envanterinin çıkartılarak bunların bilgi üzerine olan etkilerinin derecesinin belirlenmesidir. Envanter çalışması sırasında saptanacak eksikliklerin giderilmesi veya değişikliklerin yerine getirilmesi zaman kaybetmeden yapılmalıdır. Böyle bir çalışma ile, bilgi kuruluşları resmi bir kimliğe kavuşturulacak; bilgi politikasının oluşturulmasında devlet desteği sağlanarak önemli bir adım atılmış olunacaktır. Bu bağlamda oluşturulacak yasa, tüzük, kararname veya yönetmelikler ile, bilgi ulusal düzeyde koruma altına alınmış olacaktır²⁶.

Bilgi politikasının oluşturulması sürecinde yasa ve yönetmelikler iki açıdan ele alınmalıdır. Bunlardan birincisi, halen yürürlükteki yasa ve yönetmeliklerin bilgi hizmetlerine olan olumlu ve olumsuz etkileri saptanarak gerekli araştırma ve incelemelerin yapılmasıdır. İkincisi ise, bilgi hizmetlerinin yeterince ve gereğince geliştirilebilmesi için var olan yasalarda yapılması gereken değişikliklere ve yeni hazırlanması gereken yasa ve yönetmeliklere ilişkin hedeflerin belirlenmesidir. Belirli ölçülere,

²⁵ ÇAPAR, Bengü: a.g.e.,s.85.

²⁶ ÇAPAR ,Bengü :Türkiye’de Bilgi Hizmetlerini Geliştirme Politikası ve Öncelikler, Ankara: TKD,1990.,s.48

yasaya veya kullanıma uygun olarak hazırlanmış bilgi ile ilgili standartlar ise, ulusal ve uluslararası bilgi alış verişinin gereğince yürütülmesine, nitelikte beraberlik anlamına gelen standardizasyona bağlıdır. Standartların bilgi hizmetlerinde oldukça önemli bir yeri ve işlerliği vardır. Bilgi sistemlerinin başarıya ulaşmasında en önemli etkenlerden birisidir. Bilginin üretiminden tüketimine kadar geçen süreç içinde ve her türlü çalışma ve hizmetlerde kullanılacak standartların belirlenmesi ve ulusal düzeyde kullanılmasının sağlanması gereklidir. Ulusal sistemlerin uluslararası sistemlere bağlanmasında standart, bir ön şarttır..

1.5.1.3. Bilgi İle İlgili İnsan Gücü

İnsangücü özel sektör kuruluşlarının olduğu gibi, kamu kuruluşlarının da hizmeti yerine getirmek için kullandığı en önemli unsurdur. Personel, kuruluşun amaçlarını gerçekleştirmesinde bir araç olduğuna göre, amacın gerçekleşme derecesi de personelin nicelik ve niteliğiyle doğrudan ilişkilidir²⁷. Aynı kaynaklara sahip iki kuruluşun aynı miktarda mal ya da hizmet üretilmediğini görebiliriz. Aradaki farkı, nicelik açısından farklı olan insangücü oluşturmaktadır. Kuruluşların amaçlarına ulaşmasını sağlayacak olan unsur insangüctür. İnsangücü, kurumdaki diğer unsurlardan etkileneceği gibi, aynı zamanda onları etkileyen bir unsurdur. Bu unsuru, mümkün olan en akılcı şekilde kullanmak gerekmektedir. Örgütler büyüdükçe, insangücünü akılcı şekilde kullanmak güçleşmektedir. Bunun için birtakım yardımcı faktörlerin kullanılması gerekmektedir.

İnsangücü planlaması, insangücü kaynaklarının optimum düzeyde kullanılmasını sağlayacak araçtır.1931 yılında Türkiye nüfusu 14 milyon dolayında iken 104.000 memur vardı. 141 kişiye bir memur düşüyordu. 1963 yılına gelindiğinde 65 kişiye bir memur düşmekteydi²⁸. 2003 yılında memur sayımız 1.810.027'ye ulaşmıştır. Buna göre yaklaşık olarak 36 kişiye bir memur düşmektedir.Yerel idarelerde çeşitli sektörlerde toplam 274.469

²⁷ FREDERİCKSON, H.George: **Kamu Kuruluşlarında İnsan Unsuru**(Çev. Üstün Fesçioğlu), AİD,C:1, S:3-4,Aralık 1968,s.207-213

²⁸ TORTOP, Nuri : **Kamu Personel Yönetimi**, Olgaç Matbaası, Ankara 1987, s.34

personel istihdam edilmektedir. Kamu iktisadi Teşebbüslerinde toplam 1.297.636 personel istihdam edilmektedir. Bu toplamlara 1.810.027'ye dahil edilmeyen Cumhurbaşkanlığı, TBMM Genel Sekreterliği, Milli Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı kadrolarını da eklediğimizde, kişi başına düşen kamu görevlisi sayısının ne kadar çok olduğunu tahmin edebiliriz. Devlet bu haliyle, herkesi istihdam etmeye çalışan güçlü bir işveren konumundadır.

Ülkemizde kamu sektörünün kapladığı yerin önemi, her sektörde insangücü ihtiyaçlarının tespiti ve planlanmasını, sosyo-ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesinde ağırlığı olan bir konu olarak öne çıkarmaktadır²⁹.

Devlet her yönüyle özel sektörü etkileyebilen, ona yön veren bir konumdadır. Kamu kesiminde hizmetin gerektirdiği bilgi ve becerilere sahip iyi yetişmiş insangücünün verimli olarak kullanılmasının önemi büyüktür. Bununla birlikte çeşitli sorunların bulunduğu da kesindir. Bir yandan insangücünün yerinde kullanılmaması, diğer yandan da bazı hizmet alanlarında ve istenen yerlerde, istenen ölçüde ya da nitelikte personel bulunmaması sorunlarıyla karşılaşmaktadır

İnsangücü kalkınmanın motoru ya da belirleyicisi olarak tanımlanabilir. Bir başka deyişle, insangücü bir ülke nüfusunun mal ve hizmet üretebileceği kısmı olup, genellikle 15-64 yaşları arasındaki nüfusu kapsar. İnsangücü nüfusun tümünü değil, çalışabilir kısmını kapsar³⁰. Bu tanımla kastedilen, insangücünün bir iktisadi kaynak olduğu olup, bu nedenle insangücü işgücünden farklıdır. İşgücü herhangi bir zamanda ülke nüfusunun fiilen çalışan kısmıdır. İnsangücü prodüktif olarak mal ve hizmet üretmek, iktisadi bünyedeki tüm üniteleri faal kılmak, sevk ve idare etmek, geliştirmek, planlamak, üretimi gerçekleştirmek için istihdam edilen idareci, müteşebbis, bilimsel, teknik ve diğer fonksiyonel niteliklere haiz

²⁹ YILMAZ, Aziz: *İşgücü Planlamasına İlişkin Teorik Çalışmalar*, Ankara İktisadi Ticari İlimler Akademisi Yayını, Şubat 1980, s.78

³⁰ ADEM, Mahmut,: "İnsangücü Planlaması", *AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C:XLII, Ocak-Aralık 1984, S.145

personelin tümünü ifade eder³¹.

İnsangücü iki anlamda kullanılmaktadır. Genel anlamda, kurum ve işletmelerin uğraşlarının yürütülmesini sağlayan toplam insangücünü ifade eder. Bu anlamdaki insangücü amaçları gerçekleştirmek için bir hizmeti ya da bir işlemi uygulayan, planlayan ve denetleyen, yazışmaları yapan, araştırmalarda bulunan, alım ve satım işlerine bakan erkek ve kadın personel demektir³². Diğer anlamı ile de bu toplamın içinden belli bölümleri içerir.

Makro anlamda insangücü planlaması, belli bir dönemde ekonomik ve toplumsal kalkınmanın ihtiyaç duyduğu, iktisadi kaynak olan insangücünü temin etme çalışmasıdır.

Kurumsal düzeyde insangücü planlaması, örgütün amaçlarına ulaşması için gereken zamanda, gereken yerde, yeterli sayıda, yeterli sürede ve yeterli niteliklere sahip insan kaynağını sağlayacak insangücü politikalarını formüle etmektir. Daha geniş tanımlamama şöyle yapılabilir: İşe almaları, eğitimi, terfileri, iç transferleri, fazla işgücünü ve emeklilikleri planlamak ve kontrol etmek; teknoloji düzeyi, iş düzeni, eğitimi ve davranışsal faktörler gibi insangücü etkinliğini artırıcı faktörler üzerinde önlemler almaktır. İnsangücü planlaması, örgütün insan kaynağına yönelik bir çalışma olduğu için, bazı kaynaklarda personel planlaması, insan kaynakları planlaması olarak geçmektedir. İnsangücü planlaması, diğer planlama faaliyetleri gibi temelde bir yönetim işlevi olup, yöneticilerin en önde gelen faaliyetlerinden birisidir.

Ulusal bilgi politikası oluşturulmasının koşulları arasında, ulusal bilgi alanında faaliyet gösteren nitelikli insangücü varlığının bulunması da yer almaktadır. İnsangücü, herhangi bir sektörle ilgili, vasıflı veya vasıfsız olarak istihdamı sağlanan ve o sektör ile ilgili olarak çalışma gücünü gerçekleştiren kişiler olarak nitelendirilebilir. Gelişmiş ülkelerde bilgi hizmetleri alanında insangücü planlaması yapılmaktadır.

³¹ ULUSAL KOLLOKYUM: "Hedef Ve Strateji Toplantı Notları", Planlama Dergisi, Özel Sayı, Kasım 1967,S.78

³² TÜRKİYE İŞ BANKASI: Verimlilik, Ankara 1995,S.10

Bunun amacı, o ülkedeki bilgi hizmetlerinin yeterince gerçekleştirilebilmesi için hangi nicelik ve nitelikte insangücüne gereksinim olduğunun belirlenmesi ve bunun ışığında, bu insangücünün gerektiği gibi eğitilerek ilgili olduğu alana hizmet vermesinin sağlanmasını gerçekleştirmektedir³³.

İnsangücü planlamasının diğer amacı ise, halen bilgi hizmetleri alanında hizmet üreten insangücünün ürettiği hizmetlerin, kalitesini yükseltmek ve çalışma koşullarının iyileştirilmesini sağlamaktır. Ulusal bir bilgi politikası oluşturulması için insangücü planlaması konusunda iki tür verinin toplanması gerekir. Bunlardan birincisi, sadece insangücünü ilgilendiren türden bilgileri içermektedir. İkincisi ise doğrudan doğruya insangücü ile ilgili olmayan verilerdir.

Eğitimin üretim üzerinde çok olumlu etkilerinin bulunduğu çeşitli araştırmalar tarafından desteklenmiştir. Dolayısıyla insan sermayesinin geliştirilmesinde temel amaç işgücü verimliliğini artırmaktır.

Bütün veriler göstermektedir ki, eğitimde Türkiye, bilgi toplumuna ulaşmanın oldukça gerisindedir. Kalite yönünden soruna baktığımızda durumun parlak olduğunu söylemek güçtür. Yaygın inanç bugün hala eğitim sistemimizin düşünmeyi değil, söyleneni yerine getirmeyi öğreten, tek düze insanlar yetiştirdiği şeklindedir. Bunun yanında sistem herkesi eşit ve aynı olarak görmek istemekte ve buna göre yapılanmaktadır. Rekabeti değil standartlaşmayı teşvik etmektedir³⁴.

1.6.BİLGİNİN MALİYETİ

Gelişmiş ülkeler ulusal bilgi politikalarını oluştururken, kendilerini iki tür maliyet analizi yapma ihtiyacında hissetmiştir. Birincisi bilgi

³³ ÇAPAR, Bengü: "Türkiye'de Kütüphane Hizmetleri Alanında İnsangücü Planlaması" *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, Cilt 30 (2), 1981, s.101

³⁴ ÇAPOĞLU, G.: "Sanayi Stratejileri ve Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler, Türkiye İçin Bir Değerlendirme", *TMMOB 93' Sanayi Kongresi Bildirileri*, Ankara, 1993, s.24.

politikasının oluşturulmasının maliyeti; ikincisi ise bilgi üretimi, yayımı ve hizmetleri ile ilgili ulusal düzeyde oluşan maliyetin belirlenmesidir. Bunların dışında bilgi politikası kapsamı içerisine giren tüm öğelerin maliyetinin hesaplanması gibi bir durumla da karşı karşıya kalmışlardır. Örneğin bilgi politikasını en güncel şartlara uydurma ve güncel bilgileri takip etme hususunda, önemli bir işlev gören bilgi teknolojisinin politikasının oluşturulmasının maliyeti vardır. Bilgi politikası içerisinde teknolojinin kullanımından doğan/doğacak maliyetler ile teknolojinin ithalinde önemli rol oynayacak yan faktörlerin saptanması gerekir. Kısaca, ulusal bir bilgi politikası oluşturulurken, bunun teknoloji boyutunun avantaj ve dezavantajlarının maliyet analizinin yapılması gereklidir.

Bilgi politikası kapsamında, maliyetin belirlenmesinde, bilgi hizmetleri alanında istihdam politikası ve insangücü ihtiyacı arasında bir denge kurulabilmesi için, maliyetin çok ayrıntılı olarak hesaplanması lazımdır. Personel bordroları, personelin birim zamanda yaptığı işler ile işin maliyetinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi ve buradan çıkacak sonuçlara göre politikanın oluşturulması gerekir.

Bilgi politikasının maliyeti içerisinde, bilgi kaynaklarının hesaplanması da önemli bir yer tutmaktadır. Bilgi kaynakları ile ilgili oluşturulacak maliyet hesaplanması iki amaca uygun olarak yapılmalıdır: Birinci amaç, bilgi politikasının oluşturulması için, bilginin maliyetinin ne olduğunun çıkartılmasıdır. “Diğer bir ifadeyle herhangi bir ülkede üretilen bilginin maliyeti nedir?” sorusunun karşılığı olan bu amaçta, yerli üretimin mi yoksa yabancı üretimin mi daha ucuza mal edildiği değerlendirmeler sonucu ortaya çıkarılmaktadır. İkinci amaç ise; bilgi merkezine gelen bilginin en ekonomik ve hızlı bir şekilde kullanıma sunulabilmesi için nasıl düzenlenip depolanabileceğinin maliyetinin çıkarılmasını içermektedir. Bilgi merkezlerinde teknik ve kullanıcı işlemleri olarak da adlandırılan bu amaçla, bilgi merkezinin bilgi kaynakları konusunda oluşturacağı politika meydana çıkacaktır.

1.7. BİLGİ TEKNOLOJİLERİ VE UNSURLARI

Bilgi teknolojileri, ucuz, hızlı ve bir çok insana hitap edebilir bir iletişim ortamı sunabilmektedir. Bu iletişim vatandaştan yönetime doğru olabileceği gibi, vatandaşlar arasında da olabilmektedir. İşte burada özellikle internet çok yönlü interaktif iletişim imkanları, bireyi etkin katılıma ortak edebilecek özellikleriyle, potansiyel bir yenilik olarak ortaya çıkmaktadır³⁵. Elektronik demokrasi olarak ifade edebileceğimiz bu değişim, Atina demokrasisi ve temsili demokrasiden sonra üçüncü önemli devrim sayılabilir.

Ülkemizde bilgi teknolojileri ve bilgi sistemleri terimlerinin neyi ifade ettiği, bu alana yabancı olan ve bu terimlerle yeni yeni yüz yüze gelenlerce, sıkça karıştırıldığı ve açıkça bunların neleri içerdiğinin bilinmediği gözlenmektedir. Dolayısıyla bu teknolojilerden yararlanmada istekli olan yöneticilerin, ihtiyaçlarını tam bilgi ortamında, bu alana hakim olarak belirleyemedikleri için, kimi zaman çok büyük hacimlerde yatırım yapmalarına karşın, bekledikleri avantajları elde edemedikleri görülmektedir. Bu nedenle 21.yüzyılın iyi işleyen örgütleri olma hedefini taşıyan örgüt yöneticileri, bu terimlerin içeriklerini bilmek ve bu alanda yaşanan teknolojik gelişmeleri yakından takip etmek zorundadırlar.

Bilgi teknolojileri; kavram olarak, verilerin kayıt edilmesi, saklanması, belirli bir işlem sürecinden geçirmek suretiyle bilgiler üretilmesi, üretilen bu bilgilere erişilmesi, saklanması ve nakledilmesi gibi işlemlerin etkili ve verimli yapılmasına olanak tanıyan teknolojileri tanımlamada kullanılan bir terimdir. Bilgi teknolojileri; sesli, resimli, metinli ve sayısal verilerin elde edilmesi, işlenmesi, saklanması ve dağıtımını yürüten mikro-elektronığe dayalı hesaplama ve iletişim teknolojilerini içerir. Bilgi teknolojileri temelde veri-bilgi toplama, saklama, işleme, elektronik olarak dağıtım ve nakledilmesi işlevlerini yerine getirirler. Bu çerçevede, başta bilgisayarlar ve

³⁵ ALKAN, Haluk, Zeki Şimşek: "İnternet Ve Yönetime Katılım: Potansiyel ve Olasılıklara İlişkin Bir Değerlendirme", *Türk İdare Dergisi*, S.418, s.178.

bunlara destek sunan girdi ve çıktı donanımları olmak üzere, faks, mikrografik, telekomünikasyon, doküman doldurma ve hazırlama makineleri ve basım makineleri vb.bilgi teknolojileri terimi içinde yer alan donanımlar olmaktadır³⁶. Bilgi teknolojileri lazer, fiber optik, ses tarayıcıları gibi iletişim teknolojilerinin gelişimine paralel olarak hızla gelişmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin işbirliği içinde gelişmesi, bilginin üretilmesi ve akışının daha etkili ve verimli gerçekleştirilmesi, devrimsel bir değişimi sağlamıştır. Bilgi artık daha verimli ve etkili işlenebilmekte, daha hızlı ve arzu edilen biçimlerde iletilebilmektedir³⁷.

Bilgi teknolojileri donanım; yazılım ve veritabanı olmak üzere başlıca 3 alt elemana sahiptir. Donanım; bilgisayarların fiziksel yapısını oluşturan beş farklı araç ve teçhizatı ifade eder. Bunlar girdi ve çıktı birimleri, merkezi işlem birimi, veri ve programlar için ikincil bellek ve tüm donanımlar ve kullanıcı arasında işbirliği sağlayan iletişim birimleridir. Donanımın faaliyetlerini yönlendiren komutlar genel olarak yazılım olarak adlandırılmaktadır. Yazılımlar, sistem ve uygulama olmak üzere iki farklı amaç için geliştirilmektedir. Sistem yazılımları, donanıma ait alt elemanların faaliyetlerini kontrol eder, ana ve yardımcı bellek arasındaki hareketleri kontrol eder, girdi, çıktı ve merkezi işlem birimi arasında bilgi akışını denetler. Uygulama yazılımları; kullanıcı ve yöneticilere yardımcı olmak üzere veriler üstünde işlem yapmak için yazılan programlardır. Veritabanı; uygulama yazılımları tarafından kullanılacak tüm verileri içerir. Veriler, veri tabanı yönetimi yazılımları ile yönetilen dosyalarda toplanır. Veriler ve bilgiler bilgisayar teypleri, diskler, disketler ve benzeri fiziksel araçlar kullanılarak veritabanlarında tutulur.

Teknoloji bir düşünce ürünüdür. Yeni ürün ve yöntemler için, kavramların üretim bilgileri haline getirilmesidir. Bu nedenle teknoloji, bilgi hizmetleri alanında çok önemli bir yer tutmaktadır. Bilginin meta olarak rekabetçi piyasalarda pazarlanmaya başlanması ve her geçen gün bu

³⁶ MENZİLCİOĞLU, Onat: "Bilgi Teknolojisi", *Otomasyon Dergisi*, Mart,1996,s.37

³⁷ BENSGHİR, Türksel Kaya,a.g.e., s.39-41

işlemin zorlaşması bilginin daha ucuz, daha kaliteli ve daha kolay erişimini zorunlu kılmıştır. İşte bilgi teknolojisi bu tür sorunların en etkin çözüm yollarındandır.

Teknoloji belli amaçları gerçekleştirmeye yarayan teknikler bütünü olarak tanımlanabileceği gibi, bu teknikleri yaratma ve kullanma ile ilgili beceriler, bilgi ve işlemler topluluğu³⁸ şeklinde de anılmaktadır.

Alabildiğine gelişen “iletişim araçları” sayesinde her türlü bilgi süratle çok geniş insan kitlelerine ulaşabilmekte, kültürler arası etkileşimi hızlandırarak, değişimi kaçınılmaz kılmaktadır. Güvenen’inde³⁹ ifade ettiği gibi günümüzde tartışmasız kabul edilen bir sava göre, son yıllarda küreselleşme kavramına anlam ve içerik kazandıran en önemli gelişmeler enformasyon teknolojileri alanında görülmüştür. Enformasyon ağlarının gelişimi ve bilgiye erişimde sağlanan hız ve kolaylık, dünyayı bu anlamda küçültmüş, bütünleştirmiş ve şeffaflaştırmıştır.

Sanayi toplumunun doğuşunda nasıl buhar makinesi, elektrik, içten yanmalı motorlar gibi enerji teknolojisi büyük rol oynamışsa, bilgi teknolojisi de bilgi toplumunun doğuşunda aynı role sahiptir⁴⁰.

Öncelikle büyük kapsamlı bilimsel çalışmalar, ulusal güvenlik ve uzay çalışmaları gibi alanlarda kullanılan bilgisayar teknolojisi, daha sonra ekonomik amaçlarla yönetim alanında, büyüme ve verimliliğin artırılması için işletmeler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. 1970’lerden itibaren ise sosyal refah hizmetlerinde ve bir takım toplumsal sorunların çözümünde kullanılmaya başlanmıştır. Son dönemde de özellikle PC’lerin çıkmasıyla ve fiyatlarının ucuzlayarak toplumda daha kolay satın alınabilir düzeye gelmesiyle birlikte, bilgisayarların, daha çok bireysel amaçlarla

³⁸ YONTAR, Aysel: **Bilgi Çağı ve Türkiye’de Bilgi Hizmetlerinin Planlanması: Kavramsal Bir Yaklaşım**, İstanbul,TKD,1993,s.133-142,

³⁹ GÜVENEN, Orhan: “Küreselleşme Sürecinde Zaman Dinamiğinde Teknoloji Yönetimi Stratejileri”, **Proje Yönetimi Kongresi**, İstanbul, 29-30 Nisan 1999, s.9.

⁴⁰ KUTLU, Erol: **Bilgi Toplumunda Kalkınma Stratejileri**, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2000, s.26.

kullanılmaya başlanıldığını görmekteyiz⁴¹.

Bilgisayarlarla birlikte; istenen bilgileri, istenildiği kadar depolayabilen, bunları işleyen, buradan yeni bilgiler üreten bilişim teknolojilerinin insanlığın hizmetine sunulduğuna tanık olmaktadır. Bilişim teknolojilerinin bu desteğini alan insanoğlu, yenilikçi ve yaratıcılığı ile bir yandan sorunlarına yeni çözümler üretebiliyor ve bir yandan da toplumu yeniden şekillendiriyordu. İnsan beyninin yerine geçmeye aday olan akıllı bilgisayar üretme çabalarından, mikrobiyolojide insan geninin yapısına kadar uzanan yeniliklerle, uzayda, büyük patlama sonucu oluşan güneş sistemi dışındaki evren arayışlarına kadar giden bilimsel gelişmeler hızla sürmektedir. Teknolojik yeniliklere dayalı olarak üretilen yeni maddeler, örneğin yeni plastik türleri, seramik ve metal karışımları; özellikle elektronik, iletişim, uzay araçları, otomobil ve tıp alanında yoğun olarak kullanılmaktadır. Bütün bu gelişmeler, bir “bilgi patlaması“ yaratarak, bilgi toplumuna gidişi inanılmaz ölçüde hızlandırmış bulunmaktadır.

Nasıl ki, sanayi toplumuna geçişin “motoru” olma işlevini buharlı makineler üstlenmiş ise; bilgi toplumuna geçişi de bilişim teknolojisinin temelindeki bilgisayarlar gerçekleştirmiştir⁴².

Özetle; bilgi toplumunun gelişmesinin dinamiğini oluşturan bilgisayar teknolojisi, bir yandan zihinsel emeğin yerini tutarak, diğer yandan ise insanın zihinsel emeğinin çerçevesini genişleterek, yaşanan değişime önemli bir faktör olarak damgasını vurmuştur.

Bilgi teknolojisi göstergeleri bilgisayarlar, yazılımlar, ağlar gibi, bilgi teknolojilerinin işletmeler ve hane halkları tarafından yayılımını ve kullanımını destekleyecek şekilde geliştirilmektedir. Teknoloji akışlarının bu ölçütleri bilgi toplumunun hızlı gelişiminin bir göstergesi olarak fikir vermektedir. Örneğin; OECD kişisel bilgisayar sayıları, kişi başına düşen modem, CD-Rom, Faks makinesi sayısı gibi bilgileri derlemektedir. Veriler

⁴¹ BOZKURT, Vedat : **Enformasyon Toplumu Ve Türkiye**,İstanbul,Sistem Yayıncılık,1996,s.41

⁴² ERKAN, Hüsnü: **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,1993,s.72-73.

göstermektedir ki kişisel bilgisayarların kullanımı geçtiğimiz on yıl içerisinde ikiye katlanmıştır ve Amerikan halkının %45'inin, İngiliz halkının %29'unun ve Japon halkının %19'unun kişisel bilgisayarı vardır⁴³.

Teknolojik gelişmenin küreselleşmeyi kolaylaştırıcı rolü, elektronik ticaret, düzenleme (regulasyon), hizmete erişim veya işbirliği ağları örneklerinde olduğu gibi bir dizi uluslar arası yönetim sorununu/konusunu gündeme getirmiştir. Teknolojiyi kullanıp yaymada, öncülüğün çok uluslu şirketlere ait olması rekabet dürtülerini değiştirmekte, rekabet kurallarını zorlamaktadır. Stratejik işbirlikleri ve yeni pazarlar, oyunun yeni kurallarına göre yapılanmaktadır. Yeni teknolojilerden etkin olarak yararlanmak için insan ve şirket özünde yeni becerilere ve yetkinliklere ihtiyaç duyulmakta, yerel ve ulusal sistemler, benzer biçimde yetkinliğe dayalı üstünlüklere yönelmektedir.

Ulusal bilgi politikasının oluşturulmasında teknoloji belirleme çalışmasının en önemli aşamalarından bir diğeri, bilgi hizmeti sunan kuruluşların ulusal ve uluslararası alandaki standartlara uygun şekilde tasarlanıp, tasarlanmadığıdır. Bu standartlar gerek nitelik gerekse kullanım kolaylığı açısından globalleşen dünyamızda gelişmiş ülkelerle ters düşmemelidir. Fakat bu alanda, ulusal teknoloji kimliğinin oluşturulması hususu gözden kaçırılmaması gereken bir konudur. Ulusal düzeyde bilgi teknoloji ürünlerinin kullanılmasına ilişkin olarak şu sorulara yanıt aranmalıdır: Bilgi ve belge hizmetleri alanında ne tür bir teknolojiye gereksinmemiz vardır? Bu alandaki teknolojiyi kim kullanacaktır? Kullanacağımız teknolojinin ne kadarı dünya standartlarına uygundur? Bilgi hizmetleri alanında nicelik olarak ne kadar teknoloji kullanılmaktadır ve kullanılması gerekir? Bilgi ve belge hizmeti sağlayan kuruluşların ne kadarı teknolojiden verim almaktadır? Verim alınamıyorsa nedeni nedir? Bilgi ve belge hizmetleri alanında istatistiksel olarak yılda ne kadar teknoloji üretilmektedir? Bu üretim ile dünya ortalamasındaki durum nedir?

⁴³ KUTLU, Erol:a.g.e., s.55-56.

Teknolojinin yaptığı etki, kişiler ve kurumların teknolojiyi nerede kullandıklarına bağlıdır.

Bilginin gücünü harekete geçirebilmek için ise bilgi teknolojilerinden yararlanılmaktadır. Bilginin toplanmasında, işlenmesinde, depolanmasında, ağlar aracılığıyla bir yerden bir yere iletilmesinde ve kullanıcıların hizmetine sunulmasında yararlanan, iletişim ve bilgisayar teknolojilerini de kapsayan bütün teknolojiler bilgi ve iletişim teknolojileri olarak adlandırılmaktadır. Son çeyrek yüzyılda bilgi teknolojileri alanında baş döndürücü gelişmeler yaşanmıştır.

Bilgi teknolojilerinin (bilgi ve iletişim teknolojileri) en çarpıcı özelliği; teknolojik yeteneklerin sürekli artması, maliyetlerin de sürekli düşmesidir. Bu ilişkiyi ifade eden üç örnek sunulmuştur:

1-Bir mikroçipin fiyatı artmadan, hızı her 18 ayda bir ikiye katlanmaktadır.

2-Birim fiyat değiştirmeden, iletişim sistemlerinin toplam bant genişliği her 12 ayda bir üçe katlanmaktadır.

3-Bir iletişim ağının değeri, ağdaki düğüm (node) sayısının karesi ile orantılıdır; dolayısıyla bir ağa bağlı olmanın değeri üssel olarak artarken kullanıcı başına fiyatı sabit kalmakta, hatta azalmaktadır.

Gerçekten de, daha önce ağırlıklı tonla ölçülen ve çok sınırlı işlemler yapabilen bilgisayarlar günümüzde cepte taşınabilmekte ve saniyede milyonlarca işlem yapabilmektedir. Bilgisayarlar günlük yaşamda kullandığımız birçok alete monte edilmekte, hatta “giyilebilir” bilgisayarlar üretilmektedir.

İletişim teknolojisi alanındaki gelişmeler ise bilginin etkin bir şekilde ve hızla iletilmesine olanak sağlamıştır. İlk çağlarda semaforla ya da ateş yakılarak iletilen mesajlar günümüzde optik elyaf, koaksiyel kablo, mikrodalgalar ve uydular aracılığıyla iletebilmektedir. 1865 yılında Lincoln’un ölümü Londra’da ancak 12 gün sonra duyulmuştur. Günümüzde ise bu tür haber ve bilgiler çok çeşitli iletişim araçlarıyla anında bir yerden

bir yere iletilmektedir. Dünyadaki belli başlı bütün borsalar 24 saat birbiriyle iletişim halindedir. Otuz ciltlik Encyclopaedia Britannica'yı bir saniyeden çok daha kısa bir sürede elektronik olarak bir yerden bir yere aktarmak mümkündür. 2004 yılında piyasaya sürülmesi planlanan ve fiber optik ağlarda kullanılacak olan 160 kanallı yeni bir ürün ile tek bir optik elyaf üzerinden saniyede 1.6 trilyon bit'lik bilgi aktarılabilir. Bir başka deyişle, bu kapasiteyle yaklaşık 110 milyon belgeye sahip olan Amerikan kongre kütüphanesinin tüm içeriği elektronik olarak 14 saniyede bir yerden bir yere aktarılabilir.

20.yüzyılı siyasal, ekonomik ve toplumsal alanların hepsinde şekillendiren sanayi toplumu olgusunun gelişme gösterdiği görülmektedir. Bunun nedeni de, bu olgunun temelindeki teknoloji tabanının sınırlarına ulaşmasıdır. Maliyetlerin düşürülmesi, kalite ve verimliliğin artırılması, yeni pazarlara erişim süreçlerinin iyileştirilme taleplerinin ürün ve hizmetleri yeniden şekillendirebilmesi için, tüm ekonomik ve toplumsal yapının yeniden altyapıyla örülmesi gerekliliği ortaya çıkmış durumdadır.

Jenerik teknolojiler olarak adlandırılan “Bilgi ve İletişim Teknolojileri“, bu çıkış sürecinde en önemli bileşendir. Ülkeler, varolan toplumsal ve ekonomik yapılarını, bu teknolojiler ve uygulamaları çerçevesinde yeniden buluşturmak istemektedirler. Çünkü, 21.yüzyılda belirleyici olacak “bilgi toplumu” hedeflerine sıçrama yapmanın yolu budur.

Bu sıçramanın temellerinden bir tanesi, ulusal ölçekte iletişim altyapılarının kurulmasıdır. Bu noktada “ulusal altyapıları“nı biraz açarsak bunlar;

- Toplumun bütün kesimlerine adil ve yaygın erişiminin sağlandığı,
- Bilgi ve hizmet kaynaklarına ulaşılmasına ve bu bilgilerden yararlanarak katma değer yaratılmasını sağlayan, iletişim ağlarıdır⁴⁴.

İnternet günümüzde bu alt yapıların temelini oluşturmaktadır.

⁴⁴ <http://www.tubitak.gov.tr/baskanlik/e-turkey.htm>(05.07.2003)

Yaşanacak teknolojik gelişmeler ile birlikte, ileride bu alt yapılar için gerekli teknolojik tabanı oluşturması beklenmektedir.

Bir diğer nokta daha önem taşımaktadır. Bu da; geleneksel süreçler ve araçlar kullanılarak sunulan hizmetlerin gereksinimlerine göre yeniden örgütlenmesi ve biçimlerinin ulusal enformasyon ağları üzerinden getirilmesidir.

Ülkenin gereksinimlerine uygun teknolojik, idari ve sosyal bir yapının bu iki nokta göz önüne alınarak düzenlenmesi gerekmektedir. Çünkü; önerilen sistemin toplumsal yaygınlık elde edilebilmesi ve varolan sosyo-ekonomik sistemin değiştirilmesinde mesafe katedilebilmesi buna bağlıdır⁴⁵.

İletişim teknolojisi, mesajların bir yerden bir yere, daha önce bilinen tekniklerden milyon kat daha hızlı iletilmesine olanak sağlamış, bilgisayar teknolojisi ise hesaplama ve bilgi işleme yeteneklerimizi milyonlarca kere artırmıştır. Bilgisayar ile iletişim teknolojilerinin birleşmesiyle insan yetenekleri ilk kez milyon kere milyon kez artmıştır. İnsan yeteneklerinde yüz katlık artış tarım toplumuna, bin katlık artış ise sanayi toplumuna giden yolu açmıştır. Bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin birleşmesiyle meydana gelen trilyon katlık artışın ne getireceğini tahmin etmek ise güçtür. İnsan yeteneklerinde bu büyüklükte bir artış, ancak bilgisayarların ve iletişim ağlarının yetenekleri ile kütüphanelerdeki bilgilerin birleşmesi sonucu gerçekleşecektir.

Türkiye Ulusal Enformasyon Ana Planı (TUENA) raporunda, bilgi teknolojilerinin “geleceğin dünyasında ülkelerin uluslar arası güç sisteminin neredesinde yer alacağıyla, kimi zaman da ayakta kalıp kalamayacağıyla” yakından ilgili olduğu belirtilmekte ve sadece bilgiyi ve bilgi teknolojilerini yoğun olarak kullanan toplumların bilgi toplurnu hedefine ulaşabilecekleri

⁴⁵ <http://www.tubitak.gov.tr/baskanlik/e-turkey.html>(06.07.2003)

vurgulanmaktadır⁴⁶. Bilgi teknolojileri, ekonomik ve toplumsal etkileri sebebi ile neredeyse bütün dünyada kritik bir yatırım alanı olarak görülmekte ve yaygın olarak kullanılması devletler tarafından teşvik edilmektedir.

Bilgi teknolojilerine yapılan yatırımlar büyük bir hızla artmaktadır. ABD’de bilgi teknolojisi ürünlerine yapılan harcamalar, ana harcamaların %50’sinden fazlasını oluşturmaktadır. Aynı ülkede 1990 yılında GSMH’ nin %3’ü, 1995’te ise %5’i bilgi teknolojilerine ayrılmıştır. Son on yılda sadece ABD’de bilgi teknolojilerine 3 trilyon dolardan fazla harcama yapıldığı tahmin edilmektedir. Bu teknolojiler, 2000 yılında dünya çapında 1 trilyon 102 milyar ECU’ luk bir pazar yaratmıştır. Bu rakam bir önceki yıla göre %9,5’luk bir büyüme ifade etmektedir.

Bilgi teknolojilerine bu kadar büyük harcamalar yapılmasının elbette önemli nedenleri vardır. ABD ekonomik büyümesinin üçte birinin bilgi teknolojilerinden kaynaklandığı vurgulanmaktadır. Bu oran ekonomik kalkınma ile bilgi teknolojilerine yapılan yatırımlar arasındaki doğrusal ilişkinin en önemli kanıtıdır. Yararlı bilgileri toplamak, işlemek, düzenlemek, depolamak, bir yerden bir yere aktarmak ve bu bilgilere erişmek için kullanılan bilgi teknolojileri, ekonomik yapıda bir dönüşüm yaratmıştır. Doğru ve güncel bilgilere zamanında erişmek ulusal ve uluslararası pazarlarda “rekabet edebilirliğin” önemli bir koşulu haline gelmiştir. Bu bakımdan “bilgi sektörünün” ekonomide oynadığı rol 19.yüzyılda elektriğin yarattığı etkiyle karşılaştırılmakta ve yaşanan değişim buhar gücünden elektrik enerjisine geçiş kadar önemli bulunmaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojileri uygulamasının en büyük güçlüklerinden biri, hem bu alandaki yazılım ve donanıma ait kamu ve özel kesim envanterinin, hem de gerçekleştirilen elektronik transferlerin nitelik ve nicelik bakımından tam olarak izlenememesidir. Bu konuda en yetkin olduğu

⁴⁶ T.C. Ulaştırma Bakanlığı Türkiye Ulusal Enformasyon Ana Planı (TUENA): **Kurumsal Yapı Planması**(Alt İş Paketi),(Ankara: TUENA,1999)4.Elektronik Adres: <http://www.tuena.tubitak.gov.tr/pdf/5000-g-t-a-031.pdf>(27.09.1999)

düşünülen ABD’nde dahi, federal düzeyde bilgi teknolojilerine yapılan harcamanın tam olarak bilinemediği yetkililer tarafından itiraf edilmiştir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerine yatırım, bilinen faydalarının yanı sıra, eğer iyi bir şekilde planlanmamışsa başarısızlık riski de içermektedir. Bununla birlikte, bilgi ve iletişim teknolojileri birimler arası iletişimi daha da kolaylaştırdığından, merkezde dev kamu idareleri kurmak yerine, küçük, yerinden yönetilen, esnek, etkin ve birbiri ile eşgüdüm ve işbirliği halinde çalışan yerel birimlerin kurulabilmesine imkan sağlayacaktır. Dolayısıyla, merkezden yönetimin çoğu kez karşılaşılan yüksek maliyeti ve hantallığının yanı sıra kamu birimleri arasında çoğu kez aksayan ya da gecikmelere neden olan bilgi iletişimi sorunu bu şekilde aşılabilecektir.

Özellikle kalkınma planlarının hazırlıkları ve izlenmesi sürecinde büyük önem taşıyan bilginin üretilmesi, paylaşımı ve birimler arası koordinasyonun, bilgi ve iletişim teknolojileri yardımıyla gerçekleştirilmesi hayati bir unsurdur. Diğer taraftan, bölgesel gelişmişlik düzeylerindeki farkların azaltılmasının önemli olduğu ülkemizde, daha az gelişmiş bölgelerin ekonomik ve sosyal hareketliliğine katkıda bulunma çareleri yine bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı olanaklarda aranmalıdır.

Ulusal bilgi politikasının oluşturulmasında, teknolojiye kamu ve bilgi hizmetleri alanlarına ait olan kurum ve kuruluşlar şekil vermektedir. İçinde bulunduğunuz toplumun değer yargılarından, örf, adet, gelenek ve göreneklerinden uzaklaşmadan bilgi politikası ile ilgili teknolojiyi oluşturmak gereklidir.

Bilgi teknolojisi, ulusal bilgi politikası saptanırken, gerek ulusal sistemin işlerliği gerekse uluslar arası sistemlerle bağlantıların gerçekleştirilmesinde göz önünde tutulacak öğelerden biridir. Bilgi teknolojilerinden, telekomünikasyon ve iletişim teknikleri, telefon, teleks, faks, mikrobilgisayarlar, elektronik postalar ve en

önemlisi internet gibi araçlar, bilgiye erişimde önemli bir rol oynamaktadır. Bu teknolojilerin en basitinden en karmaşığına kadar verimli bir şekilde kullanılması sağlanmalı ve bu alanlar için gerekli teknolojilerin oluşturularak, bunların bir devlet politikası haline getirilmesi gerçekleştirilmelidir. Ulusal bilgi politikasını oluşturan gelişmiş ülkeler, teknoloji takibini düzenli olarak yapmakta; yeni teknolojilerini özel sektör ve devlet tarafından takip ettirmekte ve ulusal bilgi politikalarını bu doğrultuda oluşturmaktadırlar. Bu sayede, geleceğe yönelik belirlenecek teknolojilere ışık tutacak bir devlet politikası da kendiliğinden meydana gelecektir.

1.8. ULUSAL BİLGİ ALTYAPISI

Bir ülkenin bilgi altyapısı, o ülkedeki mevcut bilgi kaynaklarının depolanmasının, işlenmesinin ve hizmete sunulmasının sağlanması şeklinde yorumlanmaktadır. Ayrıca, bilgi altyapısı, o ülkedeki teknolojilerin bilgi kaynaklarına nasıl yansıdığını, bilgi sistemlerini de kullanarak araştırmaya çalışır. Diğer bir ifadeyle, bir ülkedeki mevcut bilginin işlenmesine, depolanmasına, bir yerden bir yere iletilmesine ve bilgilere gerektiğinde erişilmesine olanak sağlayan teknolojileri içermektedir⁴⁷.

Ulusal bilgi altyapısı o ülkedeki bilgi otoyollarından oluşmaktadır. Bilgi otoyolu ise, bir ülkenin üniversitelerine, kütüphanelerine, araştırma laboratuvarlarına, işyerlerine, hastane ve evlerine bakır, koaksiyel veya fiber optik kablolarla, uydu veya yayın yoluyla veri, ses ve görüntü türü bilgiler taşıyan; donanım, yazılım ve standartlardan oluşan iletişim sistemleri şeklinde tanımlanmaktadır.

Ulusal bilgi altyapısı, ülkenin tümünün kablolarla döşenerek ağlar aracılığı ile bir iletişim sistemi kurmaya yönelik çalışmalarda bulunmaktadır. Ayrıca ulusal bilgi otoyolunun teknik altyapısından faydalanarak bilgi

⁴⁷ SAĞSAN, Mustafa: "Akıllı Toplum Olma Yolunda Ulusal Bilgi Stratejisi ve Bilgi Ortaklığı", *Stratejik Analiz Dergisi*, Sayı:18,Ekim 2001, s.88

kaynaklarının ve bilgi sistemlerinin hizmete sunulması görevini üstlenmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinden, tam kapasite ile yararlanabilmek için bir ülkedeki ulusal bilgi alt yapısının kurulmuş ve her tür bilgi hizmetinin örgütlenmiş olması gereklidir. Bilindiği gibi, bir ülkenin ulusal bilgi alt yapısı mevcut bilgilerin işlenmesine, depolanmasına, bir yerden bir yere iletilmesine ve bu bilgilere gerektiğinde erişilmesine olanak sağlayan teknolojileri, kuralları, standartları ve politikaları kapsar. Son yıllarda ülkemizde ulusal bilgi alt yapısı kurulmasına yönelik önemli adımlar atılmıştır. Türkiye Ulusal Enformasyon Ana Planı (TUENA) çalışmaları sırasında, Türkiye’de 2010 yılında isteyen herkesin ulusal bilgi alt yapısına erişebilmesinin toplam maliyeti 35 milyar dolar olarak hesaplanmıştır. Bu miktarın 14 milyar dolarının alt yapı için, 21 milyar dolarının da bilgisayar, web TV gibi uç birimler için harcanması öngörülmektedir⁴⁸. Ancak ulusal bilgi alt yapısı kurulması için gerekli parasal kaynaklar üzerinde, henüz herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Sözü edilen 35 milyar dolarlık yatırımın, hangi kaynaklardan ve nasıl bir harcama planı çerçevesinde gerçekleştirileceği açık değildir. Ülkemizde ulusal bilgi alt yapısının kurulmasında fiili ve kısmi sorumluluklar yüklenmiş olan Türk Telekomunikasyon A.Ş., TBMM Bilgi Teknolojileri Komisyonu, İnternet Üst Kurulu, Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu, Kamu-Net, Okul-Net, ULAKNET, KOBİNET vb. gibi kurum ve kuruluşlar arasında, halihazırda bir eşgüdüm olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu kuruluşların hemen hemen tümü çalışmalarını teknolojik alt yapı üzerinde yoğunlaştırmaktadırlar.

Bilgi çağına giren ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de her tür bilginin etkin olarak derlenmesi, saklanması, işlenmesi, dağıtımı ve iletimi ekonomik, toplumsal ve teknik ilerleme için kritik önem taşımaktadır. Fakat ülkemizde bilginin ekonomik kalkınma ve toplumsal gelişmedeki önemi devlet tarafından henüz yeterince algılanamamıştır. Üretim,

⁴⁸ “Bilgi Toplumunda Türkiye: Stratejik Ülke”, TUENA, Basın Bildirisi, (Çevrimiçi). Elektronik Adres: <http://www.tuena.tubitak.gov.tr/basin/basin-5-haziran.pdf>. (27.09.1999).

eğitim, sağlık, araştırma, kamu yönetimi gibi hemen hemen bütün alanların temel girdisi “bilgi” olmasına ve bilgi hizmetleri ile bilgi teknolojisi bu alanları “enlemesine” kesmesine karşın, şimdiye kadar beş yıllık kalkınma planlarında ulusal düzeyde bilgi yönetimi ve örgütlenmesi bütüncül bir yaklaşımla ele alınamamıştır.

Ulusal bilgi altyapılarını oluşturan ülkeler, resmi düzeydeki bilgilerini saptayarak denetim altına almışlardır. Bu sayede ulusal bilgi stratejisinin oluşturulmasında bir araç olan kamu bilgilerinin işbirliği çerçevesinde (ulusal bilgi ortaklığı) halkın istifadesine açılmasını gerçekleştirmişler ve kamu kuruluşları işbirliğini etkin bir şekilde kolayca uygulayabilmişlerdir.

Bilgi altyapısı, bilginin işlenmesi ve dağıtımı için bilişim ve iletişim olanakları ile desteklenen ya da desteklenmeyen bilgi kaynakları, bilgi hizmetleri ve bilgi sistemlerinden oluřmaktadır⁴⁹. Diğer bir ifadeyle, bu  unsur bilgi altyapısının oluşmasına zemin hazırlanmaktadır. Bu gelişmelerin bütünü de, yeni bir devlet anlayışını gündeme getirmiştir ki kısaca e-devlet olarak adlandırılmaktadır.

⁴⁹ YILMAZ, Bülent: “Ulusal Bilgi Politikası :Kuramsal Bir Yaklaşım”;33.Kütüphane Haftası Bildirileri İçinde (Ss.22-30)Ankara:Türk Kütüphanecileri Derneği,1997,s.2

II. BÖLÜM

ELEKTRONİK DEVLET

2.1.ELEKTRONİK DEVLET KAVRAMI

İnsanoğlu, tarih boyunca parçası olduğu doğayı, çevresindeki olayları, gelişmeleri izlemek, çözümlmek ve anlamak arzusunda ve çabasında olmuştur. En başta felsefe, pozitif bilimler ve sanat olmak üzere insan tarafından ortaya konulan tüm faaliyetler hep bu arzudan kaynaklanmıştır. Yukarıda sayılanlar ve akla gelebilecek diğerleri, kendiliklerinden, yaşama dair bilgiyi doğurmuş ve bilgi nesiller boyunca aktarılmıştır. Daha iyi, daha etkin yönetmek ve yönetilmek isteğinin de yine insanlık tarihi boyunca hakim olduğu görülmektedir. Eski Yunan Medeniyetinde kurulan site-devletlerden bu yana geçen yüzyıllar boyunca geleneksel bir devlet anlayışı, yapılanması ve işleyişi zihinlere yerleşmiştir. Zaman içinde değişen koşullara uyum sağlamak amacıyla değişikliğe uğramakla birlikte, devlet fikri, kamunun görev ve sorumlulukları ve bunları yerine getirme tarzı temel özelliklerini korumuştur. 1789 Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkan ulus devlet, toplumsal sözleşme ve egemenliğin kaynağı gibi kavramlar çerçevesinde oluşturulan “modern devlet” yaklaşımında “devlet”; kendisine vatandaşlık bağları ile bağlı olan bireylerin özel çabaları ile elde ettikleri gelirlerden yine söz konusu bireylerin hür iradeleri ile pay alan ve bu şekilde topladığı kaynakların yine vatandaşlara hizmet olarak geri dönmesini sağlayan (yürütme erki), bu hizmetlerin optimal ve adil sunumu için gerekli yasal altyapıyı kuran (yasama erki) ve hakların paylaşımında ortaya çıkacak yasal sorunlara çözüm getiren (yargı erki) alt sistemler bütünüdür⁵⁰. Yürütme erkini elinde bulunduran “hükümet”,

⁵⁰ İNCE, Murat: *Elektronik Devlet: Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında Yeni İmkanlar*, DPT, Ankara, 2001., s.15

toplumu ve bireyleri ilgilendiren kararların alınması ve işlerin yürütülmesi anlamında günlük hayata en çok müdahalede bulunan alt sistem olduğundan, devlet ve hükûmet kavramları günlük kullanımda iç içe geçmiştir. Bununla birlikte, "elektronik devlet" kavramı ile gerçekten "devlet" kavramı ifade edilmek istenmektedir⁵¹. Bunun nedeni, elektronik devletin yürütme için geçerli olduğu gibi, yasama ve yargı için de geçerli olabilecek araçları kullanacak olmasıdır. Böyle olmaması için de teorik olarak hiçbir engel bulunmamaktadır.

Başlangıçta, küçük ilişki yumakları şeklinde gelişen devlet-vatandaş ilişkileri aradan geçen zaman içinde son derece karmaşık bir hal almıştır. Devlet, bir ülkenin sınırları içinde yaşayan vatandaşlarının kurduğu bir yapı olmakla birlikte, günümüzde sınırları da aşan ve sınırlar ötesinde yaşayan vatandaşları ve hatta başka ülke vatandaşlarını da içine alan bir yapıya bürünmüştür. İçinde bulunduğumuz çağı yönlendiren iki önemli kavramın küreselleşme ve hız olduğu, bu kavramların her geçen gün yaşamın yeni bir alanına nüfuz ettiği görülmektedir. Bu gelişmeler, bazıları için insanlık tarihinin yanlış bir yöne gidişi olarak tanımlanmasına karşın, bundan uzak durmak ulus devletler açısından hemen hemen olanaksız hale gelmektedir.

İnsanoğlunun oluşturduğu en temel yapı olan devletin, tarih içinde değişmeden kalan tek niteliği, toplumsal sistemi yeniden üretmek ve devamı için gerekli koşulları sağlamak olmuştur⁵². Değişim, insanın var olduğu her yerde bir kaçınılmazdır. Kamu yönetiminin yeniden yapılanma ihtiyacı, iletişim ve bilgi teknolojilerinin yoğun olarak kullanımını da beraberinde getirecektir. Hedef; kamu hizmetlerinin daha iyi ve daha az maliyetle yapılabilmesinin yollarını aramak ve açıklamak olmalıdır. Bu süreçte en önemli araçlar, hiç şüphesiz elektronik ve ona bağımlı ve bağlı olarak gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu imkanlardır. Uygun araçların seçimi ve bu araçların etkin kullanımı, ne tek

⁵¹ İNCE, Murat: a.g.e.,s.17

⁵² YÜKSEL, Mehmet: Küreselleşme Ulusal Hukuk ve Türkiye, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2001, s.14.

başına kamu sektörünün ne de özel sektörün çabaları ile gerçekleştirilebilecek bir husustur. Başarı sağlanacak ise, bu iki tarafın ortak çabaları ile olacaktır.

Esas itibariyle elektronik devlet; demokrasi, katılımcı yönetim, halkın daha iyi yönetilmeye ve daha etkin hizmet almaya ilişkin taleplerinin karşılanması gibi kavramların ilk olarak ortaya çıktığı M.Ö. 3. yüzyıl Atina şehir devletinden beri, tüm gelişmiş ülkelerin hayal ettikleri yönetim tarzına bu güne kadar bulunan en etkin çözüm gibi görünmektedir. Dolayısıyla;incelenmeyi, geliştirilmeyi ve mümkün olduğunca hayata geçirilmeyi hak etmektedir.

Don Tapscott, bu konudaki en önemli kaynaklardan biri olarak kabul edilen Dijital Ekonomi⁵³ adlı kitabında, genel olarak “hükümetlerin tarihsel teknolojik gelişimini” şöyle aktarmaktadır:

“Öncelikle hükümetler sanayi çağının kurumlarıdır ve sanayi ekonomisi işletmesindeki komuta-kontrol modeline uyum gösterecek şekilde yapılandırılmışlardır. Bürokrasi ve sanayi ekonomisi el ele büyüdü. Ekonominin yollara, kanalizasyona, elektrik sistemine ve gelişmiş bir orduya ihtiyacı vardı.

Hükümet büyüyüp gelirleri arttıkça, tarıma dayalı ekonominin gerektirdiğinden çok daha kapsamlı süreçlere, yapılara ve kontrollere ihtiyaç duyuldu. Sonuç olarak,bu tip kuruluşlar fiziki ve finansal açıdan büyüdüler ve yeni oluşan sınıflara yeni kurallar ve prosedürler uygulamaya başladılar. Bunların hepsi o zamanın gerektirdiği uygulamalardı; bürokrasi 100 yıl önce çok olumlu bir kavramdı. Bu tip bürokrasiler geleneksel olarak bilginin sadece dikey olarak akmasına izin vererek, departmanlar arası bilginin akışını azalttı ve adeta bireysel soba bacası fonksiyonu gördü.

Son 35 yıl içinde hükümetler otomasyon ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bilgi işleme sürecine gereksinim duyduklarından, bilgisayarları

⁵³ TAPSCOTT, Don: *Dijital Ekonomi*,Koç Sistem Yayınları,1998,s.149-150

işlerinde kullanmaya başladılar. Bu amaca yönelik harcama öyle bir noktaya geldi ki, 1994 yılı itibariyle ABD Hükûmeti sadece bilgi sistemlerine, askeri olanlar hariç, yılda 25 milyar dolar harcar olmuştur. Peki sonuç ne oldu? Kurumlar bugün eski yapılar ve çalışma biçimleri içerisine kilitlenmiş durumdadır; her biri kendine uygun teknoloji odası içine hapsolmüştür. Bu durum, teknolojiye yeni biçimlerde yaklaşılması için güçlü bir talep yaratıyor.”

Tapscott'ın ABD örneğini göz önüne alarak yansıtmaya çalıştığı tarihsel gelişim, her dünya devleti için, gelişmişlik seviyesi ile orantılı olarak az ya da çok benzerlikler içermektedir. Ülkemizde de kamu bilgisayar kullanımı 1960'lı yıllarda başlamış ve ilk olarak Karayolları Genel Müdürlüğünde proje analizi ve izleme amacıyla kullanılmıştır.

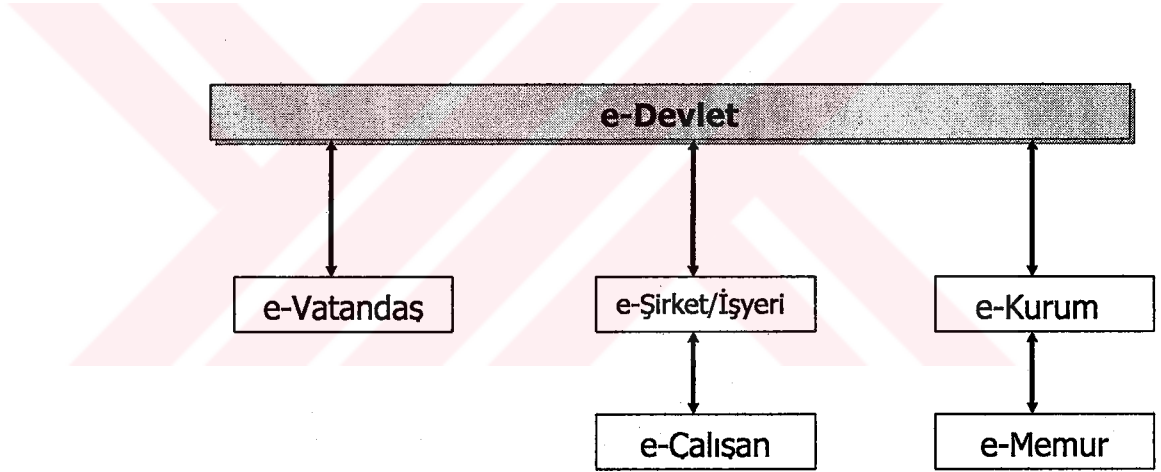
Zamanın koşullarında alışılmış bir büro eşyası olmayan bilgisayarlar, 1970'li yıllardan itibaren kişisel bilgisayarların (PC) geliştirilmesiyle bürolarda ve dolayısıyla günlük işlemlerde daha çok kullanılır olmuşlardır. Bugün gelinen noktada, bilgisayarların dahil olmadığı herhangi bir işlem düşünmek zordur. 1997 yılında yapılan bir araştırmanın sonuçları bu öngörüye uymayan bir sonuç vermiş olmakla birlikte⁵⁴, aranın çok kısa sürede kapanacağını beklemek yanlış olmayacaktır. Elektronik devlet kavramı, özellikle gelişmiş ülkelerde idarenin (ya da kamu yönetiminin) yeniden yapılandırılması çalışmaları ile önem kazanmıştır. Ortaya çıkışı üzerinden 10 yıldan daha az bir zaman geçmesine rağmen, elektronik devlete kurtarıcı gözüyle bakanların sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu düşüncelerin temelinde kuşkusuz, geleneksel devlet işleyişinin zaman içinde ortaya çıkan gelişmelere uyum sağlayamamasının yol açtığı sorunlar yatmaktadır.

⁵⁴ TUENA-Durum Saptaması ve Dünyadaki Eğilimler İş Paketi (Yönetici Özeti) Raporunda Yer Alan Sonuçlara Göre (S.17), Türkiye'de İşyerlerinin %11,3'ünde Bilgisayar Ve Bunların %1,9'unda Da İnternet Bağlantısı Vardır.

“Geleceğin devleti” olarak da tanımlanan “elektronik devlet”; temel olarak kamunun hizmet verdiği alanlarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması yoluyla daha şeffaf, vatandaşa daha yakın, daha ucuz ve daha iyi çalışan bir idari yapı olarak tanımlanabilir. Bu kavrama eşdeğer olarak “sanal devlet” kavramı da kullanılmaktadır.

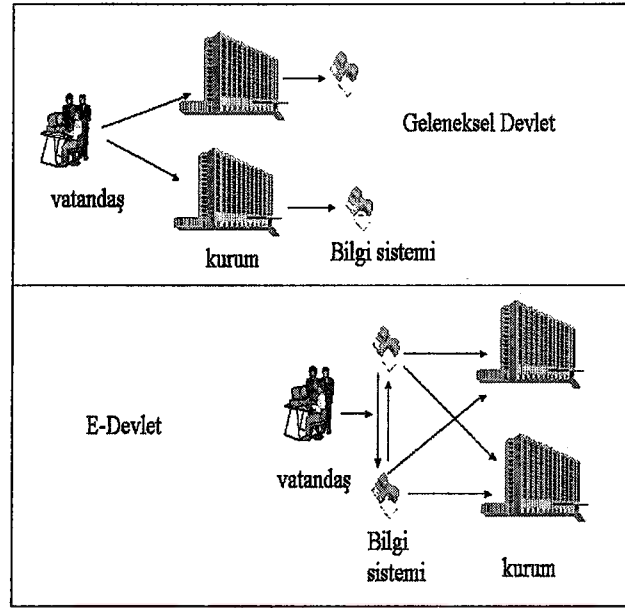
e-Devlet en yalın biçimiyle;

“Devletin vatandaşlara karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu görev ve hizmetler ile vatandaşların devlete karşı olan görev ve hizmetlerinin karşılıklı olarak elektronik iletişim ve işlem ortamlarında kesintisiz ve güvenli olarak yürütülmesidir” biçiminde tanımlanmaktadır.

Şekil1:E-Devlet Şeması

Devletin temel unsurları olan vatandaş ve kuruluşlar (özel ya da kamu), e-devlette, e-vatandaş ve e-kurum biçiminde kendini göstermektedir. e-devleti oluşturan temel unsurlar e-vatandaş, e-şirket, e-kurumdur. Ancak, e-devleti oluştururken, söz konusu unsurlara öncelikler atamak ve ‘birini tümüyle gerçekleştirmeden (örneğin e-işyerlerini oluşturmadan) e-Devlet olmaz’ türü yaklaşımlarda bulunmak, e-devletin oluşumunu olumsuz etkiler. Her bir unsur, kendi içerisinde “e” olgusunu gerçekleştirmeye çalışacak, birbirlerinden etkilenerek gelişecek ve zamanla e-devlet oluşacaktır.

Şekil 2:Geleneksel Devlet ve E-Devlet Modellerinin Karşılaştırılması

Elektronik devlet kavramı, başlangıçta popüler bilgisayar oyunlarını çağrıştırmaktadır. Ancak, değişik ülke uygulamaları, her şey gibi önceleri fikir düzeyinde ortaya atılan bu kavramın gerçek hayata taşınabilir olduğunu ispat etmektedir. ABD, Singapur, Kanada, Malezya, Finlandiya ve hatta Brezilya ve Macaristan gibi ülkelerde elektronik devlet uygulamaları konusunda mesafeler kaydedilmiştir.

2.2. KAMU BİLGİ AĞI

Bu hızlı değişim, devletçe yürütülen işlemlerin de teknolojinin nimetlerini kullanılarak sanal/dijital/elektronik ortamlar aracılığı ile gerçekleştirilmesi fikrini ortaya çıkarmış ve günümüzde bu teknolojiler aracılığı ile yapılan işlemler adım adım bir dönüşüm geçirerek devlete ait işlemlerin internet üzerinden yapılmasını mümkün kılan bir “elektronik devlet” kavramını ortaya çıkarmıştır. Kısaca “e-devlet” adı verilen kavram beraberinde e-vatandaş, e-posta, e-güvenlik, e-ticaret, e-iş, e-banka, e-hizmet, e-sağlık gibi onlarca kavramı da beraberinde getirmektedir. “Sanal

Devlet” veya “Dijital Devlet” olarak da adlandırılan elektronik devletin temelini telefon, kiosk, e-posta ve web sayfaları dörtlüsü oluşturmaktadır⁵⁵.

Kamu hizmetleriyle ilgili bilgilerin elektronik ortamlarda saklanması, dağıtılması ve kullanılmasına ilişkin olarak gerçekleştirilecek faaliyetler genel olarak 2 ana başlık altında incelenebilir;

1. Kamunun temel işlevlerinin sürdürülmesi için gerekli olan bilgilerin değişik kurumlar arasında el değiştirmesi ile ilgili faaliyetler (kurumlar arası bilgi iletişimi faaliyetleri).

2. Kamunun vatandaşlarla ya da daha genel bir ifade ile kamu-dışı unsurlarla olan bilgi alışverişi ile ilgili faaliyetleri (kurumlar dışı bilgi iletişimi faaliyetleri).

Bilgi, kamu hizmetlerinin görülmesinde en önemli kaynaktır. Söz konusu bilgi, dönemsel fiyat artışı oranı ya da dış ticaret istatistikleri olabileceği gibi meteoroloji tahminleri, nüfus istatistikleri, yürürlükteki yasalar, yurt içi ve dışı ürün borsası değerleri, yurt içinde ve dışında yürütülen haber alma faaliyetlerinden elde edilen bilgiler vs. olabilir. Bunlar ve buna benzer bilgilerin eksik, yetersiz, yanlış olması ya da mevcut olmaması, uygun zamanda ve hızda sağlanamaması gibi durumlarda karar alma mekanizmalarının işleyişi yavaşlayacak ya da duracak, kamu yönetimi etkinliğini yitirecek ve verimsizleşecektir.

Kamu, doğası ve büyüklüğü göz önüne alındığında katma değerli bilginin ortaya çıkmasında ve yaygınlaşmasında en önemli kaynaktır. Kamunun elinde bulundurduğu içerik olarak zengin ve benzersiz bilgi stokunun yaygınlaşmasının önemi Avrupa Birliği için yapılan bir çalışmada da gösterilmiştir⁵⁶. Söz konusu araştırmaya göre, AB bilgi pazarında verilen ticari bilgi hizmetlerinin büyük bir bölümü, kamunun elinde bulunan bilgi kaynaklarına dayanmaktadır. Bu kaynaklar ya temel olan bilgiler (hükûmete ait/siyasi bilgiler, yasalara ilişkin bilgiler) ya da

⁵⁵ KALÇA, Adem: “Elektronik Devletler Sürecinde Kayıt Dışı Ekonomi Gerçeği”, *Birikim Dergisi*, Ağustos 2000, S.136, s.99.

⁵⁶ Avrupa Komisyonu Raporu, 1998 , s.6

işlenmeye elverişli, önemli ham bilgiler (şirket profilleri, patentler, bilimsel, teknik ve tıbbi bilgiler, vs.) içermektedir.

Kamu bir bütün olarak ele alındığında, birlikte çalışan parçalardan oluşan büyük bir sisteme benzetilebilir. Her parça ya da birime ulaşan bilgiler farklıdır. Konularında uzmanlaşmış birimler, kendi faaliyetleriyle ilgili bilgileri zamanında, eksiksiz ve doğru olarak almalıdır. Ancak, bu da yeterli olmamaktadır. Sağlanan bilgiler, mutlaka amaçlara uygun şekilde işlenmeli, tasnif edilmeli ve ilgili diğer kamu ve özel sektör birimleriyle ve bireylerle gerektiği şekilde paylaşılabilir.

Ülkemiz gibi uzun bir geçmişe sahip, köklü bir devlet geleneği olan yapılarda bu fonksiyonu yerine getirecek benzer bir sistem kuruludur. Ancak, elektronik devletin gelişimini destekleyen nedenlerle sistemin işleyişinde tıkanıklıklar ve aksaklıklar yaşanması kaçınılmaz olmaktadır. Hem zaman içinde ortaya çıkan yeni koşulların zorlamasıyla, hem de bürokratik yapının kendini besleyecek yeni alanlar yaratma ihtiyacından kaynaklanan nedenlerle devlet teşkilatı giderek genişlemektedir. Devlet teşkilatının yeniden yapılandırılması ve devletin düzenleyici ve gözetici işlevlerinin ön plana çıkarılması için yapılan girişimler, başlangıçtaki amaca karşıt olarak, devletin yeterli kontrolü sağlamak için gözetim araçlarına daha çok gereksinim duyması ile sonuçlanmaktadır. Bu çerçevede; bilgi sağlanması gereken alanlar artmakta, sağlanan bilginin işlenmesi, tasnif edilmesi, amaca uygun hale getirilmesi ve paylaşılması amacıyla kurulması gereken altyapılar ve sorunlar çeşitlenmektedir.

1970'li yıllarda gelişmeye başlayan ve giderek vazgeçilmez bir araç olan bilgi ve iletişim teknolojileri, kamusal alanda yaşanan yukarıda sıkıntıları hafifletecek ya da giderecek özelliklere sahiptir. Söz konusu teknolojilerin başlıca unsuru olan bilgisayarlar, önceleri sadece bilgiyi yüksek hızlarda (dolayısıyla daha kısa zamanda) ve doğru olarak işlemek, tasnif etmek ve daha yüksek kapasitelerde saklamak için kullanılırken, sonradan bu işlevlerinin yanı sıra bilginin sağlanması, toplanması ve

dağıtımını da üstlenmişlerdir. Bunlardan da önemlisi, geliştirilen ağ teknolojisi (network technology) sayesinde bilgisayarlar birbirleri ile bağlantıya geçebilmişlerdir. Bu aynı zamanda bireylerin, geleneksel sistemin çoğu kez kendi başına çalışan küçük ve büyük kapalı alt sistemlerinin de birbirleriyle bağlanması anlamına gelmektedir. Esas olarak, bilgisayarların ve dolayısıyla bireylerin ve söz konusu alt sistemlerin paylaştıkları unsur bilgidir. Günümüzde geline nokta, bilginin çeşitli alt sistemler arasındaki bu şekildeki akışı kalabalık bir otoyolda trafiğin akışına benzetildiğinden “bilgi otoyolu-information highway” kavramı ortaya atılmıştır.

Bir alt sistem olarak, kamu teşkilatının elinde bulunan bilginin akışı da literatürde “kamu bilgi ağı” ya da “kamu bilgi otoyolu (KBO) - government information highway” olarak adlandırılmaktadır. KBO, aslında üzerinden kamu kurumlarına, bireylere ve özel kesime ait bilginin sürekli olarak akıp gittiği ulusal bilgi otoyolunun bir parçasıdır.

2.3-ELEKTRONİK DEVLETİN ÖZELLİKLERİ

Elektronik devlet, genel olarak ele alındığında yepyeni bir kavram olarak algılansa da, esas itibariyle elektronik devleti yeni yapan unsurlar; kullanılan araçlar ve bu kavramın altında yatan özelliklerdir. Ne kadar “elektronik” de olsa devlet kavramı, yine de ilk olarak tanımlandığı şeklini aşağı yukarı korumaktadır. Burada “yeni” olan şey, elektronik devletin, geleneksel devletten farklı olarak işlevini nasıl ve hangi araçlarla yerine getirdiğidir. Bu çerçevede, elektronik devletin özellikleri aşağıda tanımlanmaktadır.

2.3.1. Elektronik Devlet Bir Bilgi Devletidir

Üretilen bilginin nitelik ve niceliği, günümüz toplumlarının gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesinde birinci sırayı almaya aday bir ölçüt haline gelmiştir. Bilginin el değiştirmesi, herhangi bir geleneksel ürünün el değiştirmesi ile eşdeğer kabul edilmektedir. Dolayısıyla,

bilginin üretimi, dağıtımı ve kullanımı söz konusudur. Bilgi, onu algılamaya çalışan kullanıcının “dikkatini” ya da “o iş için ayırdığı zamanı” tüketmektedir. Buna göre; algılanmaya çalışılan bilgi arttıkça her birim bilgi için ayrılan dikkat/zaman azalmaktadır. Bu bakımdan, dikkat sarf edilen ya da zaman ayrılan bilginin, gerçekten amaca uygun olması önem kazanmaktadır. Harcanan zaman, giderek daha karmaşık hale gelen ilişkilerde artık sadece aradan geçen süreyi değil, yapılan işteki etkinliği de ölçmektedir. Bu bakımdan; üretilen, paylaşılan ve kullanılan bilginin yalnız niceliği değil, bu ürünün üretimi, dağıtımı ve kullanılmasındaki nitelik (kalite) de önemlidir.

Kamu, toplumsal yaşamda bilginin en yoğun olarak üretildiği, toplandığı, dağıtıldığı, kullanıldığı ya da belirli amaçlarla gizlendiği sosyal bileşendir. Bu bilgiler arasında, vatandaşların bireysel, özel bilgileri, şirketlere ait bilgiler, ekonomik ve sosyal yaşama ait bilgiler olabildiği gibi, diğer ülkelere ait bilgiler de bulunmaktadır. Gelişmiş toplumlarda bilginin paylaşımında sınırlar zorlanırken, gelişmişlik düzeyi azaldıkça bilginin paylaşımının da azalması sadece bir rastlantı olmamalıdır. Gelişmiş ülkelerde kamu bilgisi, geliştirilmesi ve korunması gereken bir ulusal kaynak olarak kabul edilmektedir. Gelişmiş ülkelerde-ki “demokrasi ile yönetilen toplumlar” olarak da adlandırılabilirler-demokrasinin katılımcı, paylaşımcı, adil ve şeffaf olma nitelikleri gereğince kamu bilgilerinin vatandaşlarla olabildiğince paylaşılması eğilimi yaygındır. Bu da katılımcılık özelliğini ön plana çıkarmakta, ekonomik ve sosyal yaşamın aktörleri (vatandaşlar, şirketler, sivil toplum kuruluşları vs.) stratejik kararların alınmasında daha çok söz sahibi olmakta, sunulacak hizmetler üzerinde önceden uzlaşıldığından yarar en üst düzeyde sağlanmaktadır. Ulaşılan sonuç, kaynakların etkin kullanımını ve toplumsal refahın artmasına zemin hazırlayan en önemli etkidir. Burada kritik olan husus, kamu bilgisinin en etkin şekilde nasıl paylaşılacağıdır. Bu soruya uygun çözüm, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi sayesinde bulunmuştur. Merkezi Berlin'de

bulunan, bağlantısız bir teşkilat olan ve kar amacı gütmeyen Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nce (Transparency International-TI) hazırlanan bir raporda⁵⁷, bilgi ve iletişim teknolojilerinin ulusal ve uluslararası yozlaşmayla mücadelede nasıl kullanılabilceği anlatılmaktadır. Aynı kaynakta “bilgiye erişme hakkı” kavramı; “bireylerin, devletin geçmiş, şimdiki ve gelecekteki faaliyetleri hakkındaki bilgilere erişme hakları” olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu hak çerçevesinde, bireylerin müşteri vatandaşlar olarak kamudan beklentileri, sadece sözü edilen bilgilerin kamu tarafından sağlanması değil, fakat aynı zamanda sağlanan bilgilerin anlaşılabilir, kullanılabilir, güncel, doğru ve eksiksiz olmasıdır. Gecikmeli olarak erişilen bilgi, çoğu zaman gereksiz ve işe yaramaz olmaktadır. Birçok ülkede, vatandaşların bilgiye erişme hakkı ya da bir başka ifade ile kamu bilgilerine erişme hakları bir anayasal hak olarak algılanmış ve anayasa ile düzenlenmiştir. Birçoğunda ise, hem anayasa ile ve hem de özel kanunlarla düzenleme yapılmıştır. Türkiye'de vatandaşların kamu hizmetleri hakkında haber almaları hususu Anayasa'nın 31'inci maddesi ile düzenlenmiştir. Bu madde hükmüne göre, kişiler kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptirler. Anayasa'nın temel hak ve özgürlüklere kısıtlama getiren 13'üncü maddesinde yer alan gerekçeler dışında hiç bir nedenle halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlar konulamayacaktır. Doğal olarak, vatandaşların kamu bilgilerine ulaşma hakları sonsuz değildir. Kamu tarafından toplanan ya da üretilen bazı bilgilerin kamu yararı, kamu düzeni, milli güvenlik gibi nedenlerle gizli olması kaçınılmazdır. Hatta söz konusu gizli bilgilerin bazıları sadece yetkili kamu görevlileri tarafından ulaşılabilir niteliktedir. Örneğin, dönemsel fiyat artış oranları konusundaki istatistikler herkese açık olabilecek iken, ulusal güvenliği ilgilendiren

⁵⁷ ROBERT, Martin: “Estelle Feldman: Access To Information In Developing Countries”, TI Working Paper, Nisan 1998

bilgilerden bazıları, ilgili kurum içerisindeki bazı görevliler dışındakilere dahi kapalı olacaktır.

Kamu bilgilerine erişme olanağı, elektronik devletin sadece bir yüzüdür. Elektronik devlet yalnızca vatandaşların bilgiye erişme taleplerini karşılamakla kalmamaktadır. Kamu hizmetlerinin elektronik yapılar içinde görülebilmesi, vatandaşların kendileri hakkındaki bilgileri yine sorunsuz ve kolaylıkla kamunun ilgili birimlerine aktarabilmesini de içerir. Paylaşılan bilgi, bireylere/şirketlere ait ve başkaları tarafından bilinmesi arzu edilmeyen bilgiler de olabilir. Bu durumlarda sistem, paylaşılan bilginin arzu edildiği sürede ve derecede gizli kalacağını garanti etmelidir.

Elektronik devlet yapısı içinde, vatandaşın kamu kurumları ile bire bir karşı karşıya gelmesi söz konusu olmamaktadır. Bunun yerine, kamu bilgi otayolu olarak ifade edilen bilgi iletişim omurgası üzerinden kamu bilgi sistemine ulaşılmakta ve bu sisteminin yönlendirmesi ile talep edilen kamu hizmetine erişilmektedir. Böylece, vatandaşın (ya da kamu hizmetini talep eden herhangi bir tüzel kişinin) bir kamu hizmetine ulaşması için ilgili kamu kurumuna doğrudan erişmesi gerekmekte, aracı durumdaki kamu bilgi sistemi, kullanıcıyı yönlendirmekte ve gerekli kamu hizmetinin sağlanmasını temin etmektedir. Dolayısıyla, elektronik devlet geleneksel devlete rakip değil, fakat geleneksel devlet modeli içinde kamunun vermesi gereken hizmetlerin sunulmuş şeklini değiştiren bir alt yapılar bütünü olarak değerlendirilebilir.

Anlaşılabacağı gibi, geleneksel devlette kamu kurumu, vatandaş ile vatandaşın talep ettiği bilginin sağlandığı bilgi sisteminin arasındadır. Vatandaşın bilgiye doğrudan erişimi mümkün gözükmemektedir. Kamu kurumu, ürettiği ya da sakladığı bilgiyi kavramsal olarak arka planda yer alan bilgi sisteminde tutmakta, vatandaş ile bilgi paylaşımı gerekli olduğunda bilgi sisteminden uygun ve gerekli bilgiye erişmekte ve tekrar vatandaşa aktarmaktadır. Kamu kurumları arasındaki iletişim ve kurumsal bilgi sistemleri arasındaki paylaşım zayıftır. Bilgi talep eden ya da

bilgi aktarmak isteyen vatandaş ilgili kamu kurumuna bizzat ulaşmak ve yüz yüze görüşmede bulunmak zorundadır. Bu modelde; bürokratik sürecin çalıştırılması, kağıda dayalı işlemlere ağırlık verilmesi, tekrarlar, zaman kayıpları, kamu kurumu ile vatandaş arasında uzlaşmazlıklar ve dikey bir örgütlenme kaçınılmazdır. Bu model içinde yapılacak iyileştirmeler, geçici çözümler gibi görünmektedir ve sistemin işleyişindeki sorunlar yeniden tekrarlanacaktır. Geleneksel kamu yönetiminde tıkanıklıklara getirilen çözümler, genellikle yeni kurumsal ve idari yapılanmalarla, kamu personeli sayısının artışıyla ve vatandaş ile bilgi kaynağı arasına yeni engellerin girmesiyle sonuçlanmaktadır.

Elektronik devlette ise, bilgi sistemi kamu kurumu ile vatandaş arasına yerleştirilmiştir. Kamu kurumu, vatandaşın bilgi talebini öngörme gayreti içinde olmakta, bir başka deyişle sunulacak hizmeti vatandaşın talepleri yönlendirmektedir. Vatandaşın bilgiye doğrudan erişiminin yanı sıra, kamu kurumları arasındaki iletişimin artması ve kurumsal bilgi sistemlerinin bütünleşmesinin sağlanması sayesinde tekrarlar, aşırı bürokratik süreçler, zaman kayıpları, kağıda dayalı işlemler önemli ölçüde azaltılmıştır. Vatandaşa gerekli olan bilgilerin büyük bir kısmı bilgi sisteminde güncellenmiş şekilde hazırdır. Olabilecek diğer talepler ise bilgi sistemi aracılığıyla kamu kurumuna iletilmekte ve gerekli cevaplar kısa sürede yine bilgi sistemi aracılığıyla vatandaşına sunulmaktadır. Dolayısıyla elektronik devlet kavramı ile, çok daha bütünleşik, organize ve eşgüdüm içinde çalışan bir yapıdan bahsedilmektedir. Bununla birlikte, bütünleşik bir yapı gösteren ideal bir elektronik devlet sistemini oluşturan sayısız parçanın mutlaka çok iyi ve etkin çalışması gerekmektedir. Buna göre; elektronik devlete geçişle birlikte, birbirlerinden az ya da çok farklı görevleri yerine getiren ve çok çeşitli alanlarda hizmet sunan kamu kurumlarının görevleri de sona ermiş olmamakta, sunulan hizmetin kalitesinin artırılması, güncelliğinin ve sürekliliğinin sağlanması amacıyla değişim göstermektedir.

2.3.2. Elektronik Devlet Teknik Bir Devlettir

Dünya siyasi tarihi ve bugünkü konjonktür bir arada değerlendirildiğinde, çoğu coğrafyada ülkelerin fiziki sınırlarında herhangi bir değişim -en azından yeni bir dünya savaşına kadar- olasılığının kalmadığından bahsetmek mümkündür. Dolayısıyla, artık dünyanın büyük bir coğrafyasında devletin toprak kazanımı ile büyütülmesi olasılığı bulunmamaktadır. Büyük ve güçlü devlet kavramı, artık başka parametrelerin varlığı ile ifade edilmektedir. Bu unsurlar, devletin bir başka yönden gelişimi ile öne çıkmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde ortaya çıkan bu gelişim, devletin geleneksel yapısını son sınırlarına kadar değiştirmeye zorlamaktadır. Bütün diğer etkilerden bağımsız olarak düşünüldüğünde bu değişim, devlet yapısının daha teknoloji-yoğun hale gelmesine yol açacak bir gelişmeyi ifade etmektedir. Kamu yönetimi açısından bakıldığında; günümüzde, telefon, faks, bilgisayar vb. bilgi iletişim araçlarını kullanmadan bir ülkenin yönetilebileceğinden ya da devletin üzerine düşen görevlerini yerine getirilebileceğinden bahsetmek mümkün değildir. Hatta bunun da ötesinde, söz konusu araçlara ait teknik altyapı geçici bir süre için bile bozulduğunda ya da sektöre uğradığında, ne tür zorlukların yaşanabileceği hakkında son derece karamsar senaryolar oluşturabilir. Dolayısıyla, yeni devlet anlayışında teknolojinin yeri tartışılmaz derecede büyüktür.

Elektronik devletin teknik bir devlet olması, sadece teknoloji-yoğun olması ile açıklanamaz. Elektronik devlet tasarımı, belirgin teknik temeller üzerine inşa edilecektir⁵⁸. Mali, teknolojik, yasal, psikolojik ve sosyolojik etkenler nedeniyle, bu tasarımın kısa sürede gerçekleşememe olasılığı yüksektir. Bununla birlikte, Türkiye de dahil olmak üzere bir çok ülkede bu tasarımın temelleri farkında olunarak ya da olunmayarak atılmaktadır. Merkezi ve yerel idareler de dahil olmak üzere tüm kamu yönetimini içine alan kapsamlı çalışmalar, bugün için bir kaç ülke ile sınırlı kalmakla birlikte, diğer ülkelerde ileride bütünleşik

⁵⁸ İNCE, Murat: a.g.e.,s.25

sistemin parçalarını oluşturacak olan küçük, yerel, kurumsal çalışmalar yaygınlaşmaktadır. Burada mutlaka göz önünde bulundurulması gereken husus, tasarımın temel ilkelerinden taviz vermemek ve böylece daha sonra birleştirilecek parçaların uyumluluğunu önceden teminat altına almaktır. Bu uyumluluk, daha önce belirtildiği gibi sadece teknolojik uyumluluğu ifade etmemekte, politika, strateji, amaç, hedef, uygulama ve araçlarda uyumluluğu içermektedir.

2.4. ELEKTRONİK DEVLET MİMARİSİNİN TEMELLERİ

Oluşturulacak elektronik devlet yapısının mimarisi 5 temel ilke üzerine kurulacaktır⁵⁹:

Yapılacak İşe İlişkin İlkeler:

- Verilecek kamu hizmeti, müşteri-vatandaşın ihtiyaçlarına göre tasarlanmalıdır.
- Kamu çalışanlarının yeni kurulacak yapının gelişimine katkıları ve bu yapıyı benimsemeleri çok önemlidir.
- Getirilen çözümler adil olarak paylaşılabilir olmalıdır.
- Tüm kamu kurumlarının ve özel sektörün katkıları sağlanmalıdır.
- Sorumluluklar ve yetkiler, performans ölçümlmelerine olanak sağlayacak şekilde dağıtılmalıdır.

Hizmete İlişkin İlkeler:

- Yeni tasarım, kullanım kolaylığı sağlamalıdır. Hizmetin sunumu, mümkün olan en kısa yoldan yapılmalıdır.
- Çeşitli kamu kurumlarının benzer hizmetleri, yine benzer şekillerde verilmelidir.
- Hizmet, mümkün olan her yerden ve her zaman alınabilmelidir.

⁵⁹ VALERIE, Sergei: "Blueprint For Renewing Government Services Using Information Technology", www.intergov.gc.ca/docs/fed/blueprint/index.html(1999)

- Hizmet verilme süreci sürekli izlenerek, sunumundaki aksaklık ve eksikler giderilmelidir.

Bilgiye İlişkin İlkeler:

- Kamu bilgileri, her ne şekilde olursa olsun (basılı, sesli, elektronik ya da görsel) önemlidir. Bu bakımdan, bilgi akışı dikkatle tasarlanmalıdır.

- Sunulan tüm bilgiler tanım birliği, birbiriyle tutarlılık ve süreklilik bakımlarından gözden geçirilmelidir.

- Bilgi en yakın kaynaktan toplandıktan sonra, paylaşılmalıdır.

- Mümkün olan her durumda, kamu bilgileri elektronik ortama geçirilmeli ve saklanmalıdır.

- Kamu bilgilerinin güvenliği, gizliliği ve bütünlüğünün korunması için gerekli ve yeterli tüm önlemler alınmalıdır.

- Kamu bilgileri ancak çok gerekli olduğu durumlarda açıklanmamalıdır.

- Kamu bilgilerinin bütünlüğü, tutarlılığı, doğruluğu ve yetkili kılınan kişilerce kullanımının sağlanması için her kamu kurumunda belirli bir birim sorumlu olmalıdır.

Uygulamaya İlişkin İlkeler:

- Bakım ve yenileme giderlerini azaltmak için genel işlemler için kurulacak bilgisayar sistemleri kamu kurumlarınca paylaşılabilir.

- Gerekli esnek yapının sağlanabilmesi için bilgisayar sistemleri mümkün olduğunca modüler olmalıdır.

- Uygulamanın yapılacağı alanlarda çalışma prototipleri hazırlamak ve uygulamayı iyileştirmek amacıyla küçük proje ekipleri oluşturulmalıdır.

- Bilgisayar sistemleri ve araçları, bilginin ortak kullanımı ve kolay dağıtımını sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır.

- Bilgi paylaşımı ve işlemlerin aktarılabilmesi için birbiriyle çalışabilir ya da ortak standart arayüzler (interface) kullanılmalıdır.

- Bilgisayar sistemleri ve araçları, kullanıcılarda bilinen bir araç kullanıldığı hissini uyandıracak şekilde tasarlanmalıdır.

Teknolojiye İlişkin İlkeler:

- Yenileme, geliştirme ya da değiştirme aşamalarında sistemin işleyişine en az engel olacak bilgisayar teknolojisi ürünleri kullanılmalıdır.

- Bilgi paylaşımı ve işlemlerin aktarılabilmesi için birbiriyle çalışabilir teknolojik gereçler kullanılmalıdır.

- Bilgi işleme, depolama ve iletişim teknolojileri, sonradan yapılacak düzenlemeler sırasında gerektiğinde birbirinden ayrı çalışmasına karar verilen birimlere dağıtılabilmeye olanak vermelidir.

- Erişimi sağlayan bütün istasyonlar, gerekli güvenlik koşulları sağlanmak şartıyla, elektronik kamu ağına bağlı olmalıdır.

- Sistemin altyapı tasarımı, yeterli güvenlik koşullarını sağlamalı ve yönetilebilir nitelikte olmalıdır.

Bu ilkeler, elektronik olarak verilecek hizmetlerin temelini oluşturmaktadır. Uygulama öncesi aşamalarda yapılacaklar, yukarıda sayılan ilkeler göz önünde bulundurularak dikkatle planlanmalıdır.

2.5.ELEKTRONİK DEVLETİN YAPILANDIRILMASINA İLİŞKİN SORUNLAR

Elektronik devlet konusunda, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere rağmen, kısa zamanda ve sorunsuz olarak gerçekleştirilebilecek bir yapısal değişim öngörülmemelidir. Daha önce de vurgulandığı gibi, söz konusu yapı yeni bir toplumsal kültür ve anlayışı gerektirmektedir. Sorunlardan bir kısmı kamu yönetim kademelerinden, bir kısmı kullanıcılardan, bir kısmı her ikisinden birden ve

bir kısmı da teknik ve yasal altyapının kurulması ve sürdürülmesindeki zorluklardan kaynaklanmaktadır.

Sorunlar⁶⁰ temel olarak; teknik, idari, yasal ve sosyo-psikolojik alanlarda yoğunlaşmaktadır.

2.5.1. Lider İnisiyatifi

İdeal bir idari sistemde liderlik unsuru, pek çok gelişmenin sağlanabilmesi açısından gerekli koşulların başında gelmektedir. Kamu yönetiminin işleyişini geleneksel usullerden çıkartarak, çağın gereklerine uygun bir sisteme kavuşturmak, seçmenlerden gelen daha iyi yönetim taleplerini karşılayabilmek için öncelikle liderlerin elektronik devlet fikrine yaklaşması kaçınılmaz görülmektedir. Bu konuda ilerlemiş bir çok ülkede, elektronik devlet uygulamalarına geçiş lider inisiyatifi ile başlatılmış ve sürdürülmüştür. Türkiye'de de bu yönde bir adım atılmıştır. Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun 1997 ve 1998 yıllarında almış olduğu kararlar, elektronik devlete açılan kapıyı aralamıştır. Böylece, sorumlu ve ilgili kurumlar ile bu kurumların idarecileri belirlenmiş bir görev dağılımı çerçevesinde teknolojinin sunduğu imkanların kamu yönetiminin çeşitli alanlarında (eğitim, sağlık vb.) ve elektronik ticaretin geliştirilmesi amacıyla nasıl kullanılabileceği konusunda fikir sahibi olmuşlar, çeşitli çalışmalar başlatmışlar ve bu çalışmalarda mesafe kat etmişlerdir.

Liderler, sadece kamu yönetiminin en üst sıralarındaki liderler olarak düşünülmemelidir. Bunların yanı sıra, orta ve alt kademe idarecileri ile çeşitli alt çalışma gruplarının liderleri de aynı derecede önemlidir. Geliştirilecek politika ve stratejilerin seçimi, uygulama plan ve programları ve uygulamanın yürütülmesinde her kademenin ayrıca payı olacaktır.

Elektronik devletin gelişiminde ortaya çıkan liderlik sorunu esas olarak genel bir sorun olup, çoğunlukla liderlik pozisyonunda olanların alışlagelmiş düzenin dışına çıkmakta gösterdikleri isteksizlikle belirgin

⁶⁰ İNCE, Murat:a.g.e.,s.30

hale gelmektedir. Hele bir de mevcut, diğerk bir ifadeyle iyileştirilmesi düşünölen sistem belirli bir dönem içerisinde başarısını kanıtlamış bir sistemse bu daha da zor olacaktır. Yeni atılımlar, liderde belirgin bir dinamizm ve risk alabilme özelliğinin bulunmasını gerektirmektedir. Bunların dışında planlama, organizasyon, koordinasyon gibi genel idarecilik niteliklerinin de bulunması ön koşuldur. Brezilya uygulamasının beklenen sonuçları elde edememesinin altında yatan başlıca nedenler arasında; lider inisiyatifinin eksik oluşu ve bunun yanı sıra ilgili idarecilerin isteksizlikleri gösterilmektedir. Bu bakımdan, lider inisiyatifinin en üst kademedeki başlamak üzere, yönetimin daha alt kademelerine doğru yaygınlaşması, her şeyden önce lider pozisyonunda bulunanların ikna olması ve ilgilileri sevk ve teşvik etmesi gerekmektedir.

2.5.2. Eğitim/Yetenek Geliştirme/Adaptasyon

Geleneksel devlette olduğu gibi elektronik devlette de her şey insan içindir. Elektronik devlet sisteminin iki ucunda da insan unsuru bulunacaktır ve gelişme iki taraflı olacaktır. Dolayısıyla, elektronik devletin iki tarafındaki kişilerin de, diğerk bir ifadeyle hem kamu hizmetini sunan kamu çalışanlarının, hem de bu hizmete erişmek isteyenlerin eğitime, yeteneklerini geliştirmeye ve yeni sisteme adapte olmak için zamana ihtiyaçları vardır. Eğitim, bilgilendirme ve bilinçlendirmeyi de içine alan ve uzun süre gerektiren bir süreçtir. Elektronik devlet açısından ise eğitim, aynı zamanda kullanıcılar ve uygulayıcılar için yeni sisteme adaptasyon süreci olup, zaman ve finansman boyutlarını da içeren bir unsurdur. Uygulayıcıların bilgi ve iletişim teknolojilerine adaptasyonu ve bu yönde uzmanlaşmaları zaman alacaktır. Ayrıca, geliştirilecek süreç yeni bir kamu yönetimi anlayışını da beraberinde getireceğinden kamu çalışanlarının eğitimi ve adaptasyonun beklenenden daha uzun bir süreye yayılacağı öngörülebilir. Geleneksel bürokrasinin usulleri ve araçları ile çalışmaya alışmış olan bir kitlenin, yeni bir sisteme kısa sürede tümüyle adapte olması beklenmemelidir. Bu

bakımdan, uygulayıcıların eğitim ihtiyacı yoğun ve sistemli hizmet içi programlarla giderilmeli, eğitimin sürekliliği sağlanmalıdır. Vatandaşların bilgi teknolojisi kullanma yeteneklerinin geliştirilmesi ise daha uzun bir süreçtir. Çünkü, eğitilecek kitle adaptasyon yeteneği bakımından daha heterojendir. Bilgisayar okur-yazarlığı sadece elektronik devletin işleyişine katılım ve bunun sağlayacağı hizmet kolaylıklarından daha fazla yararlanmanın değil, bilgi çağının bir gereğidir. Esas olarak, kamu çalışanı olsun ya da olmasın, her vatandaş aynı zamanda elektronik devletin kullanıcısı, diğer bir ifadeyle elektronik devlet hizmetini talep eden kişidir. Eğitilebilir yaşta olan vatandaşların (ya da bir başka ifade ile yaygın veya örgün eğitim sistemi içinde yer alan öğrencilerin) eğitim süreçleri ile sistematik eğitim yaşının üzerinde olan vatandaşların eğitim süreçleri farklı olacaktır. Elektronik devlet mantığının ve işleyişinin farklı gruplarca öğrenilmesi ve benimsenmesi süreci de farklı olacaktır. Bu bakımdan, bu konudaki eğitim süreçlerinin programlanması uzmanlar tarafından ve dikkatle yapılmalıdır.

Elektronik devletin sağladığı kolaylıklar fark edilmeye ve algılanmaya başlandıkça, kullanıcıların eğitim süreci de hızlanacaktır.

2.5.3. İstihdam/Yeni İş Yaratma/Mevcut İşlerin Kaybedilmesi

Elektronik devlet açısından istihdam sorunu, esas itibarıyla eğitim süreci ile birlikte düşünülmesi gereken bir husustur. Bir başka ifadeyle, geçmiş oldukları eğitim süreci sayesinde bilgi ve iletişim teknolojileri konusunda yeteneklerini geliştirmiş olan bireyler, elektronik devletin gerektirdiği yetenekler konusunda da yeterli olacaklar ve iş bulmaları kolaylaşacaktır. “Yeni ekonomi” olarak ifade edilen bilgi ekonomisinde, diğer alanlarda olduğu gibi kamu sektöründe de artık gerek duyulmayan işler giderek kaybolacak, bunların yerini yeni iş tanımları ve yeni işler alacaktır. Elektronik devlet, yapısı ve işleyişi göz önüne alındığında nitelikli personel istihdamını gerektiren bir oluşumdur. Buna uygun olarak eğitim görecekt kişilerin elektronik devlet içerisinde gerekli işlere yerleştirilmeleri de zaman alacak bir süreçtir. Yeni sisteme yeterince

ayak uyduramayan personelin işten uzaklaştırılması çoğu zaman pratik olarak mümkün olamayacağından, istihdam sorununun bu boyutu da düşünülmelidir. Ayrıca, daha az personele ihtiyaç duyan ve esnek zamanlı çalışma açısından da uygun olan elektronik devlet yapısı, özellikle işsizlikle ilgili sorunları bulunan ülkeler açısından sorunun bir başka boyutunu daha düşündürmektedir.

Elektronik devlet yapısı, kamuda yeni iş sahaları açmakla birlikte, geleneksel usullerle ve emek yoğun yöntemlerle yapılan pek çok işin de ortadan kalkmasına neden olacaktır. Söz konusu hizmetleri görmekte olan personelin yeniden iş bulması gereği, işsizlik oranını daha da artıracaktır. Bu faktörler, 20'nci yüzyılın başlarında yaşanan sanayi devriminin etkilerine benzer şekilde etkiler yaratarak, elektronik devletin ve elektronik ticaretin gelişmesi karşısında sosyo-psikolojik bir engel oluşturabilir. OECD'nin bir yayınında⁶¹, elektronik ticaretin çalışma hayatı üzerindeki etkileri detaylı olarak irdelenmiştir. Bununla birlikte raporun başlangıç kısmında, çalışma hayatı açısından yapılacak varsayımların, tahmindeki güçlükler nedeniyle doğal olarak spekülatif olmaya mahkum olduğudur. Raporda belirtildiğine göre, elektronik ticaretin (doğuracağı benzer istihdam sorunlarından dolayı bu kavramı "elektronik devlet" olarak da okumak mümkündür.) istihdam üzerindeki etkisi, genel olarak artan talep ve verimliliğin yaratacağı doğrudan ve dolaylı yeni iş sahaları ile kaybedilen iş sahaları arasındaki dengeye bağlı olacaktır. Ancak, her ne olursa olsun gelecekte bilgisayar kullanma becerisine sahip ve ağ teknolojilerine yatkın olanların iş bulma şansları diğerlerine oranla çok daha fazla olacaktır. Hatta yeni terminolojiyle ifade edilirse, her iki kitle arasında bunları birbirinden kesin olarak ayıran bir "sayısal duvar-digital wall" oluşacaktır. Sayısal duvar, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma konusunda yetenekleri gelişmiş olan birey ya da toplumlar ile gelişmemiş olanlar arasında bulunduğu varsayılan görünmez

⁶¹ "The Economic And Social Impacts Of E-Commerce", **Preliminary Findings And Research Agenda**, Chapter 6, OECD, 1998, s.45

bir duvar olarak kabul edilmekte ve bu duvarın boyutları her geçen gün daha da büyümektedir.

2.5.4. Ağa Erişim İmkanlarının İyileştirilmesi

Ağa erişim imkanlarının niteliği, doğrudan doğruya ulusal teknik altyapı ile ilgili bir husustur. Günümüzde, “ulusal bilgi altyapısı” olarak da ifade edilen bilgi ağına erişim imkanları bakımından ülkeler ve bölgeler arasında büyük ve gittikçe açılan farklar vardır⁶². 1997 yılı rakamlarına göre; bilgisayar kullanan dünya nüfusunun yüzde 62'sinin Kuzey Amerika'da, yüzde 16'sının Avrupa'da, yüzde 15'inin Asya/Pasifik'te yaşadığı, Afrika/G.Amerika'nın ise bu alanda yüzde 3'lük bir pay alabildiği anlaşılmaktadır. Fark, teknik imkansızlıkların yanı sıra, açık ağa (İnternet) erişim maliyetlerinden, eğitilmiş nüfus oranından, ülkede yaşayanların satın alma güçlerinden de kaynaklanmaktadır.

Elektronik devlet, büyük oranda bütünleşik ve açık bir iletişim ağı üzerinde bilginin dağıtılması, toplanması, işlenmesi, iletilmesi şeklinde çalışan bir örgütlenmedir. Dolayısıyla, ağa erişim imkanlarının iyileştirilmesi; yüksek maliyetli, yüksek kapasiteli, geniş bant aralığına sahip iletişim ağlarının kurulmasını gerektirmektedir. Ayrıca pek çok ülkede başlatıldığı gibi, sadece bireysel kullanım (ev ya da bürodan kullanım) için değil, kamunun ortak kullanımına açık, merkezi, kolay ulaşılabilir yerlerde, ulusal bilgi ağına erişim istasyonlarının kurulması ve yaygınlaştırılması da gerekecektir. Mükemmel bir kamu ağı kurulmuş olsa bile, vatandaşlar için buna erişim imkanı yeterli şekilde yaratılmadığı sürece, beklenen etkinlik ve verimlilik sağlanamayacaktır. En büyük sorun eğitim, eğitime erişim, insanlara okuma ve yazma öğretme sorundur. Burada söz konusu olan eğitimin, doğrudan okuma-yazmaya ilişkin olduğu da düşünülmemelidir. Okur-yazar olmanın yanı sıra, “bilgisayar okur-yazarlığı” olarak da adlandırılan, bilgisayar kullanmaya yatkınlık da gereklidir. Bu da uzun bir süreçtir. ABD Ticaret

⁶² İNCE, Murat.: **Elektronik Ticaret: Gelişme Yolundaki Ülkeler İçin İmkanlar Ve Politikalar**, Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, Mart 1999,s.67

Bakanlığı'nca yapılan bir araştırma; üniversite eğitimi almış olanların bilgisayar sahipliğinin, diğerlerine göre 10 kez daha fazla olduğunu, dolayısıyla İnternete erişim olanaklarının da o oranda fazla olduğunu göstermiştir. Türkiye için yapılan bir araştırma da benzer sonuçlar vermiştir. Bu araştırmaya göre, bilgisayar kullananların yüzde 70'e yakını üniversite, yüksek okul ve lisans üstü eğitime sahip olanlar oluşturmaktadır⁶³. Ağa erişimin, bir bilgisayara ve ağ erişimine sahip olma zorunluluğundan kurtarılması ve böylece imkanların fiziki olarak artırılması konusunda gelişmeler sürmektedir. "Kiosk" olarak tabir edilen ve uzun bir süredir ülkemizde de kullanılmakta olan otomatik para çekme makinelerine (ATM) benzer şekilde çalışan merkeze bağlı terminaller sayesinde, bir bilgisayara sahip olmadan da vergi, su, gaz vs. ödentilerinin yapılması, dilekçe vermek, sigorta işlemleri vb. gibi kamu hizmetlerinin sunulması mümkün olmaktadır. Bu sistemin yaygınlaşması için, vatandaşların bilgisayar kullanmaya yatkınlığını artıracak şekilde eğitimin gerekliliği hususu burada yeniden karşımıza çıkmaktadır.

2.5.5. Bilginin Gizliliğinin ve Doğruluğunun Sağlanması

Gizlilik ilkesinin elektronik ortamlarda korunması konusu, en çok endişe yaratan alanların başında gelmektedir. Sorunun giderilmesindeki zorluklar, kullanıcıların neden olabileceği insan kaynaklı hataların yanı sıra, gizliliğin sağlanması için gerekli yasal ve teknik araçların yeterli olmadığı endişesinden de kaynaklanmaktadır.

Elektronik devletin temelini oluşturacak bilgi iletişim ağı, yeterli önlem alınmadığı takdirde gizliliğin ortadan kalkmasına, diğer bir ifadeyle elektronik bilgi iletişim ağı üzerinden gönderilen bilgilere üçüncü kişilerce erişilmesine ve bunların amaca uygun olarak değiştirilmesine her an açık olacaktır. İletişimin bu tür tehlikelere maruz kalması, kullanıcıların sisteme olan güveninin sarsılmasına yol açacaktır. Günümüz teknolojisi ile, elektronik ortamda gerekli

⁶³ TUENA:Enformasyon Teknolojileri Kullanımı Saha Araştırması Raporu, s. 72.

önlemlerin alınmadığı durumlarda, kişisel bilgilerin söz konusu bireyin rızası ve bilgisi dışında ele geçirilmesi mümkündür. Buradaki “kişisel bilgi” ifadesi sadece gerçek kişilerin isim, unvan, sağlık, finansal vb. bilgilerini değil, şirketlere ait idari, teknik ya da ticari bilgiyi de içermektedir. Kişisel bilgilerin toplanması (hatta rızaları olmadan ele geçirilmesi) ve pazarlanması, giderek önemli bir ekonomik sektör haline gelmektedir. Bunun önlenmesine ilişkin olarak açılmış ve kazanılmış davalar ile halen sürmekte olan davalar vardır. Karşı yöntemler geliştirilmiş olmakla birlikte, internet ağında dolaşan kullanıcılara ait bilgilerin kullanıcıların bilgisi ve rızası olmadan toplanması teknik olarak mümkündür. Kişisel tercihlerin saptanması, kullanıcı profilinin belirlenmesi, özellikle gelir, yaş vs. gibi belirli parametrelere sahip gruplara hitap eden ya da etmeyi planlayan firmalar için eşi bulunmaz bilgilerdir. Elektronik ortamda gerçekleştirilen sözleşmelerde kişisel bilgilerin bir çok şekillerde yer alması gerekli olduğundan, bu bilginin bilgi sağlayıcıların rızası olmaksızın alınması, saklanması, el değiştirmesi ve yayılmasının da önlenmesi gerekmektedir.

Bunların dışında, kişisel bilgilerin gizliliğinin korunmasına ilişkin olarak çeşitli ülkeler kendi ulusal mevzuatlarında ya yeni düzenlemeler yapmakta ya da yürürlükte olan mevzuatlarını günün değişen koşullarına uyumlu hale getirmektedirler. Benzer bir çalışma, Türkiye’de Adalet Bakanlığınca yürütülmektedir.

Elektronik ortamlarda gizliliğin sağlanmasındaki sorunlar, yasal araçların yanı sıra teknik araçlarla da çözülmeye çalışılmaktadır. Sayısal imza, biometrik usuller gibi elektronik imzalama yöntemleri ile iletilen bilginin gerçekten belirli bir kişiden geldiği garanti edilebilmekte, iletişim ağı üzerinde herhangi bir değişime uğramaması sağlanabilmektedir. Bununla birlikte, değişik imzalama yöntemlerinin birbiri ile uyumlu çalışmasının sağlanması, teknik altyapıda standart birliğinin oluşturulması hususlarında çalışmaların sürdürülmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Açık ağlar üzerinde ortaya çıkan en önemli sorunlardan biri de bilginin doğruluğu

sorunudur. Hiç bir kurum ya da kişi tarafından kontrol edilmeyen serbestçe paylaşılan bir ortam yaratan internet üzerinden, başlangıcından itibaren çok kısa süre geçmiş olmasına rağmen çok büyük miktarlarda ve çok çeşitli içerikte bilgi el değiştirmektedir. Bunların doğruluğunun tek tek kanıtlanması mümkün olmadığı gibi, başlangıçta İnternet ortamına iyi niyetle sunulan doğru bir bilginin, daha sonra bilgisayar korsanları tarafından bozulmayacağını (değiştirilmeyeceğini) garanti etmek de olanaksızdır. Açık ağ üzerinde erişilen herhangi bir bilgi (örneğin; bir sanal markette ürün çeşitleri, fiyatları ya da çeşitli istatistik bilgiler vs.) gerçek ve doğruluğu kanıtlanmış bilgiler midir? Bunların doğruluğu nasıl kanıtlanacaktır? Bu gibi sorulara cevap vermek ve tek tek ele alındığında bu tür sorunları çözmek hemen hemen olanaksızdır. Bu konuda en akla yakın çözüm, en başta güvenilir siteler oluşturmak ve bunların işleyişinin güvenilir olarak sürdürülmesini sağlamaktır. Güvenilir sitelerde yer verilen bilgilerin değiştirilmesini, bozulmasını ya da kullanılamaz hale getirilmesini önlemek için günümüz koşullarında bile teknik yönden çeşitli önlemler alınması mümkündür. “Firewall” olarak isimlendirilen ve serverlara erişimi kontrol eden yapılar, ana bilgisayar sistemleri için birer tampon görevi görmekte ve kaynağı şüpheli erişim talepleri engellenmektedir. Ancak, diğer konularda olduğu gibi, bu alanda da geliştirilen araçlar bir süre sonra yeni karşı araçlarla işlevsiz hale getirilmektedir. Bu mücadelenin uzun süre devam etmesi kaçınılmaz görülmektedir.

2.5.6. Seçicilik veya Gizlilik Sınıflandırması

Kamu bilgilerine erişimde seçicilik, hangi kurumların ya da kimlerin hangi bilgilere ulaşabileceğine karar verme konusuna ilişkindir. Kamu hizmetlerinin açık ağ üzerinde sağlanmasından önce, kamuda bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımının hangi alt birimlere kadar yaygınlaştırılacağı, hangi bilgilerin vatandaşlara ya da şirketlere aktarılabilmesi, hangi bilgilerin ise kamu birimleri arasında paylaşılacağı konularında analitik çalışmalar yapılması ve seçici

davranılması kaçınılmazdır. Kamu hizmetleri çok geniş bir alana yayılmış olduğundan, bu kapsamda vatandaşın kamu kurumları ile, şirketlerin kamu kurumları ile ve nihayet kamu kurumlarının kendi aralarında iletişimleri söz konusudur. Bunların her biri için, ağ üzerinden akan bilgi trafiği göz önüne alındığında kamu kurumları arasındaki iletişimde dahi, bazı bilgilerin paylaşımının kritik olacağı açıktır. Vatandaş ve şirketlerle yapılan iletişimde de en önemli hususlardan biri özel bilgilerin (vatandaşlık, sağlık, şirkete ait ticari bilgiler vs.) akışında gizlilik sınıflandırması yapılması ya da başka bir ifade ile seçici davranılmasının gerekli oluşudur. Dolayısıyla, konu sadece bilgisayar ekranında kullanılan arayüzün (interface) tasarımı ile değil, aynı zamanda hizmetin verildiği kamu kurumunda buna ilişkin teknik ayrıntıların tasarımıyla da ilgilidir. İncelenen kamu internet sitelerinde genellikle, kuruma ulaşacak bilgilerin ya da taleplerin sadece ilgililerce görüleceği ve ancak talebe daha iyi yanıt vermek için gerekli görüldüğünde diğer kurumlara da gönderilebileceği belirtilmektedir. Ayrıca, (özellikle ABD'deki sitelerde) yasaların zorunlu kıldığı durumlarda kuruma ulaşan kişisel bilgilerin, diğer kurumlara verilebileceği de genellikle vurgulanmaktadır. Esas olarak, bu tür bir sorun elektronik devlete has değildir. Geleneksel kamu yönetimindeki bilgi paylaşımı da hemen hemen benzer esaslara dayanmaktadır. Kamu kurumlarınca günümüzde uygulanan bilgi paylaşımı da gizlilik sınıflamasına tabidir. Bununla birlikte, bilginin elektronik ortamda çok kolay ve rahatça el değiştirebilmesi elektronik devlet açısından sorunu biraz daha kritik hale getirmektedir.

2.5.7. Elektronik Kamu Hizmetlerinin Fiyatlandırılması

Bir kamu kurumunun elektronik ortamda sunacağı hizmetin fiyatı (eğer belirli bir ücret karşılığı olacak ise) belirlenmeden önce, ilgili kamu kurumunun elektronik ortamda verebileceği hizmetlerin belirlenmesi ve daha sonra da fiyatlandırma usulünün seçilmesi gerekmektedir. Sözgelimi, ilgili kamu kurumunun geleneksel yöntemlerle beş değişik hizmet vermekte olduğunu varsayalım. Bu

hizmetlerin tümünün elektronik ortamda verilebilme olasılığı nedir? Hizmetin doğasından kaynaklanan nedenlerle bu hizmetlerinin tümünü elektronik ortamda kullanıcılara ulaştırılması mümkün olacak mıdır? Buna imkan vermeyen hizmetlerin bazı kısımlarının elektronik ortama taşınması mümkün müdür? Geleneksel yöntemlerle belirli bir kalitede belirli bir maliyetle ortaya konulan ve fiyatı buna göre belirlenmiş olan hizmetlerin, elektronik ortamda daha az maliyetle yerine getirilebilmesi durumunda, hizmeti elektronik olarak satın alma fiyatı daha düşük belirlenirse, aynı hizmeti geleneksel yöntemlerle satın alanlara haksızlık yapılmış olacaktır. Bununla birlikte, başlangıçta haksızlık yapıyor gibi görülse de hizmetin elektronik ortamda daha ucuza sunulması sayesinde elektronik işlemler teşvik edilmiş olacaktır. Doğal olarak, elektronik ortamda işlem maliyeti (transaction cost) daha düşük olacağından kullanıcı açısından da hizmetin görülmesi daha ucuza mal olacaktır. Fiyatlar, geleneksel yöntemlere göre belirlendiğinde ise bilgi teknolojisinin sağlayacağı yüksek verimlilik faydasından vazgeçilmiş olacaktır. Dolayısıyla, her bir hizmetin yeniden tanımlanması, değerlendirilmesi ve her iki kitleyi de haksızlığa uğratmayacak hizmet fiyatının belirlenmesi gerekecektir. Hangi hizmetlerin elektronik ortamda herhangi bir ücret talep edilmeden sunulabileceği, hangilerinin ise yukarıdaki görüş çerçevesinde ortaya çıkacak belirli bir bedelle verilebileceğinin tespit edilmesi hususu ayrıca değerlendirilmelidir. Örneğin, sadece bilgi alış-verişi şeklinde gerçekleşen bir hizmet sunumu ve alımı ücretsiz iken, trafik cezalarının ağ üzerinden ödenmesinde belirli bir bedel uygulanabilir. Ayrıca, merkezi ya da yerel çeşitli kamu kurumlarınca verilecek benzer hizmetlerin de benzer fiyatlandırma politikaları çerçevesinde fiyatlandırılması ve uygulanması gerekecektir. Dolayısıyla, tüm kamu kurumlarını kapsayacak ortak bir fiyatlandırma politikası geliştirilmelidir.

2.5.8. Maliyet (E-Devlet Projesinin Finansmanı)

Kamu hizmetlerinin elektronik ortama taşınması ve daha önce kağıt üzerinde yapılan işlemlerin büyük bir kısmının uzaktan erişimli bilgisayarlar aracılığıyla yapılmaya başlanması, bilgi ve iletişim teknolojisi ürünlerinin ve usullerinin yoğun olarak kullanılmasını gerektirir. Bu, aynı zamanda bilgisayar ve ağ teknolojileri ile çeşitli konularda uzmanlaşmış olan işgücünün istihdamı ve sayısız form ve evrakın bilgisayar ortamına aktarılması anlamına gelmektedir. Elektronik devlete geçiş için ihtiyaç duyulan finansal kaynağın ne kadar olacağı kesin olarak belirlenememekle birlikte, on milyarlarca dolarla ölçülebileceği düşünülmektedir. Gerekli finansman kaynağının zamanında sağlanamaması, bu ve buna benzer projelerin hayata geçmesini yıllara yayabilmektedir. Diğer ülke örnekleri, kamu hizmetlerine ilişkin ölçeklerin büyük farklılıklar taşınması nedeniyle belirgin bir fikir vermemekle birlikte, ülkemizde elektronik devletin kurulmasıyla sonuçlanacak böyle bir projenin gerçekleştirilmesinin 35-70 milyar dolarlık bir harcamayla sonuçlanacağı öngörülmektedir⁶⁴. Ancak, bu ve buna benzer tahminlerde bulunabilmek için öncelikle, halihazırdaki kamu bilgi altyapısının çok iyi analiz edilmesi ve çeşitli göstergeler konusunda bilgi sahibi olunması gereklidir. Ülkemizde henüz, kamunun tüm kurum ve kuruluşlarıyla bilgi ve iletişim altyapısı envanterinin ne olduğu, bu konuda ne kadar yatırım yapıldığı, bunun ne kadarının gerçekleştirildiği ve planlanan yatırım tutarının ne olduğu konusunda bilgi mevcut değildir. Dolayısıyla, elektronik devletin oluşturulması için yapılması gereken harcamaya ilişkin tahminlerin de tutarlılığından bahsetmek mümkün olamamaktadır.

2.5.9. Yasalardan Kaynaklanan Eksikliklerin Giderilmesi

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yoğun olarak kullanımı, ekonomik ve sosyal hayatın her alanında yenilikler ve kolaylıklar yarattığı gibi, bir çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu sorunların en büyük ve

⁶⁴ Koç Sistem Tarafından Organize Edilen Dijital Devlet Paneli Sonuç Bildirgesi, 14 Temmuz 2000,s.13

ciddi olanlarından biri de hukuk alanında yaşanmaktadır. Özellikle, söz konusu teknolojiler aracılığıyla yapılan ticari işlemlerde ortaya çıkan ya da çıkabilecek yasal sorunlara henüz bir çok ülkede hukuki yanıtlar verilememiştir. Hatta, bu konudaki ülke yaklaşımları da farklılıklar göstermektedir. Örneğin ABD, sektörün kendi düzenlemelerini kendisinin yapması gerektiğini savunmakta ve devletin bu konudaki müdahalelerinin en aza indirgenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte, çok özel konularda, örneğin çocukların internette zararlı içerikten korunması gibi konularda yasal düzenleme yapılmaktadır. Diğer taraftan Avrupa Birliği'nin ve Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası bir kuruluş olan Avrupa Konseyi'nin kişisel bilgilerin korunmasına ilişkin düzenlemeleri ile bunlardan başka, Birleşmiş Milletler ve OECD gibi uluslararası kuruluşların da bu konuda kılavuz niteliğinde çalışmaları vardır. Ağ teknolojilerinin kullanımında ortaya çıkabilecek yasal sorunların ülkemizde tartışılmaya ve değerlendirilmeye başlanmasının üzerinden ancak iki yıl geçmiştir.

2.6. ELEKTRONİK DEVLET GELİŞİMİNİ DESTEKLEYEN GEREKÇELER

Özellikle telekomünikasyon alanındaki teknolojik gelişmeler, daha önce sözü dahi edilmeyen çok sayıda yeni hizmetin üretilmesine ve insanlığın hizmetine sunulmasına olanak sağlamıştır. Teknolojik gelişmeler sayesinde üretilen hizmetler daha geniş kitlelere ulaşmakta ve böylece maliyeti de düşmektedir. Günümüzde artık ülkelerin veya firmaların geleceği; bilginin nasıl, ne şekilde ve ne kadar iletişim sistemleri aracılığıyla paylaşılıp işlendiğiyle doğrudan bağlantılıdır⁶⁵. Gelişmiş bir iletişim altyapısı, bilgiye hızlı erişim ile birlikte bilginin paylaşımı ve işlenmesini daha verimli kılacaktır.

⁶⁵ BOZKURT, Vedat: *Enformasyon Toplumu ve Türkiye*, İstanbul, Sistem Yayıncılık, 1996, s.48

Yapılacak çalışmaların yasalaşması ile maliyetlerin düşürülmesi ve verimliliğin artırılması, zamandan tasarruf sağlanması, vatandaş memnuniyetinin sağlanması, hayat kalitesinin yükseltilmesi, ekonomik gelişmenin desteklenmesi, bireysel katılımın sağlanması, vatandaşla devlet arasında güvenin artırılması, vatandaşın kamuyla olan işlerinin kısa sürede sonuçlandırılması, kamuda şeffaflığın artırılması gibi getiriler sağlanacaktır.

Günümüzde büyük bir ivme kazanan teknolojik gelişme, ekonomilerin küreselleşmesi ve piyasa ekonomisinin yaygınlaşması süreçleri üzerinde sürükleyici bir etki yaparak ekonomik ve sosyal değişimin temel unsurlarından biri haline gelmiştir. Bu gelişim her sektörde bir değişime neden olmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları da bilgi toplumuna geçiş sürecinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin getirdiği olanaklardan yararlanarak devletin etkin, şeffaf, güvenli, hızlı ve kesintisiz hizmet sunarak vatandaşa sunulan hizmet kalitesi arttırılmaya yönelmiştir. Bu gelişim ve değişim kamunun yeniden yapılanması ihtiyacını doğurmuştur.

Kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasında;⁶⁶ kamu hizmetlerinin yeniden değerlendirilmesi, görev ve teşkilat arasında dengenin sağlanması, hizmet etkinliğinin artırılması, kamu hizmetlerinde vatandaşın taleplerini esas alan kaliteli mal ve hizmet sunumu, gerekli sayı ve nitelikte personelin istihdamı, katılımcılık ve halka dönük bir yönetim anlayışının yerleştirilmesinin gerekliliği önem arz etmektedir.

Teknolojinin ekonomik, politik ve toplumsal hayatı dönüştürme potansiyeli, söz konusu teknoloji ne olursa olsun, tekerlekten yazıya, televizyondan internete dönüşümün olumlu olumsuz yönleriyle yaygın bir biçimde tartışılmasını da beraberinde getirmektedir⁶⁷. Bilgi teknolojileri de bu konuda bir istisna değildir. Bilgi teknolojilerinin adem-i merkezileştirme ve demokratikleştirme potansiyeli nedeniyle geleceğe iyimser bakanlar vardır. Bu kişiler, bilgi teknolojilerinin yönetimden ticari işletmelere,

⁶⁶ E-Türkiye Eylem Planı, Ağustos 2002

⁶⁷ YILDIZ, Mete: **Yerel Yönetimde Yeni Bir Katılım Kanalı: İnternet, ABD'nde Ve Türkiye'de Elektronik Kamu Bilgi Ağları**, 1999, s.18

eğitimden sağlığa hayatın her alanını zenginleştireceğine, kolaylaştıracağına ve geliştireceğine inanmaktadırlar. Küresel bilgi ağlarının artan gücü ve etkinliği de bu inançlarını desteklemektedir.

Diğer bir grup ise bilgi teknolojileri konusunda daha kuşkucu ve hatta kötümserdir. Bu grup bilgi teknolojileri yoluyla insanların özel hayatlarının sürekli izlenebilmesi olanağının banka, polis ve sağlık kayıtları, kamusal alanlardaki güvenlik kameraları ile zaten mümkün olduğunu açıklamakta ve Foucault'un 'panopticon'⁶⁸ kavramını örnek vermektedirler. Bu kişiler, bilgi teknolojilerinin insanların özel hayatına girme araçları ve otoriter/totaliter rejimlerin kontrol mekanizmaları haline dönüşme olasılıklarını hatırlatmakta, bu teknolojilerin kendi iç çelişkilerini vurgulamaktadırlar. Kamu yönetimi disiplini de yukarıda anlatılmaya çalışılan dönüşüm ve tartışmalardan payını almaktadır. Dönüşümden beklentiler iki türdür: İyimser beklentileri paylaşılanlar, daha etkin, etkili ve şeffaf bir yönetim sistemi oluşacağını, demokratik katılımın artacağını ummaktadırlar. Kötümser ve kuşkucu beklentileri paylaşılanlar ise bilgi teknolojilerinin birer denetim aracı olmasını ve özel hayata müdahalesinin önüne geçilmesini talep etmektedirler.

Elektronik devletin, geleceğin devleti olacağını düşündüren ve bu düşünceleri giderek haklı çıkaran nedenler ve gelişmeler aşağıda özetlenmektedir.

Geleneksel usullerle çalışan (bürokratik) devlet kurumları giderek üzerlerindeki yükü taşımakta zorlanır hale gelmektedir. Görevlerin ve sunulan hizmetlerin yürütülmesi için gerekli olan kağıda dayalı işler, hem birim işlem süresini uzatmakta hem de maliyetleri ve dolayısıyla kamu cari harcamalarını artırmaktadır

⁶⁸ Panopticon, Jeremy Bentham'ın hayal ettiği örnek bir hapisanedir. Bu hapisane, ortasında bir gözetleme kulesi bulunan ve bu kuleye bakan demir parmaklıklı hücrelerden oluşan dairesel bir binadır. Binanın tasarımı, her hücredeki kişiyi gözetleme kulesindeki nöbetçi için görünür kılmaktadır. Kulede bir nöbetçi olsa da olmasa da panopticon'un sağladığı bu sürekli kontrol olanağı, çok kuvvetli bir denetim mekanizmasıdır.

Merkezi yönetimden yerel yönetimlere yetki ve sorumluluk aktarımı, devletin bazı görevleri yürütürken özel sektörle daha yakın ilişkiye geçmesi gibi çağa uygun yaklaşımlar, kamu kurumlarının eşgüdüm, denetim ve gözetim fonksiyonlarının ön plana çıkmasına neden olmakta, bununla birlikte söz konusu yeni sorumluluklar daha etkin iletişim araçlarının kullanımını gerekli hale getirmektedir. Gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri, giderek ekonomik ve sosyal hayatın vazgeçilmez bir parçası olmakta, devletin bu gelişmeye ayak uydurması da bir zorunluluk haline gelmektedir. Karar alma sürecinin basitleştirilmesi ve kısaltılması ihtiyacı, modern toplumsal yaşamın bir gereği olmuştur.

Bireyler, gelişen teknolojilerin de sayesinde devlete karşı daha talepkar olmaktadır. Ağ teknolojisi ve çoklu medya (multimedya) araçları, bilgiye erişim ve bilginin paylaşımı konularında sınır tanımaz hale gelmiştir. Çağdaş bireyler, kendilerine hizmet veren kurumların daha aktif, daha hızlı, daha açık, daha doğru ve daha az maliyetle çalışmalarını istemekte ve beklemektedir.

Kamu yararı gözetilen adli ve kolluk hizmetleri, yurt savunması, terörizmin önlenmesi gibi konuların yanı sıra, her alanda istatistiklerin tutulması, ihtiyaç ve sorunların belirlenmesi ve giderilmesi konularında devletin görevlerini yürütebilmesi giderek yüksek teknoloji araçlarının kullanılmasını gerekli kılmaktadır⁶⁹. Burada saymakla yetinilenlere benzer nedenler ve gerekçelerin daha pek çoğunu alt alta sıralamak mümkündür. Ancak, ne kadarı sayılırsa sayılsın, var olan her yeni gerekçe, vatandaşların devletten beklentilerine bir yenisini eklemekte ve bunların uygun şekilde karşılanamaması halinde şikayetler artmaktadır. ABD'nde 1993 yılında "Ulusal Performansı Gözden Geçirme Programı" çerçevesinde hazırlanan bir araştırmanın⁷⁰ sonuçları, vatandaşların devlete olan güvenlerinin ülke tarihinde karşılaşılan en alt seviyesine indiğini göstermiştir. Buna göre; 30 yıl önce yapılan bir araştırmada %76 olarak

⁶⁹ İNCE, Murat: a.g.e.,S.12-13

⁷⁰ TAPSCOTT, Don: **Dijital Ekonomi**, Koç Sistem Yayınları, 1998, s.148

belirlenen hükümetin doğru kararlar aldığına inananların oranı, son araştırmaya göre %20'ye düşmüştür. Gayri resmi olmakla birlikte, ülkemizde de zaman zaman yapılan araştırmaların benzer sonuçlar verdiği bilinmektedir. Dolayısıyla, elektronik devlet kavramı kendiliğinden ortaya çıkmış bir kavram değildir. Aksine, zaman içinde giderek artan ihtiyaçların yarattığı ve bilgi ve iletişim teknolojileri yardımıyla ayakta duracak olan yeni devlet anlayışının bir ifadesidir. Bu anlayış, kamu kurumlarının birbirleri ile, iş sahiplerinin devlet ile ve vatandaşların devletle olan ilişkilerinde yepyeni açılımlar sağlayacaktır. Ancak, gelişmenin bu seviyelere çıkarılması bunu ifade etmek kadar kolay olmayacaktır. Kamu hizmetlerinin elektronik ortama taşınması, daha sonraki bölümlerde açıklanacağı gibi, aşılması gereken pek çok engeller ve bunlar aşılsa bile pek çok riskler içermektedir.

Günümüzde kamu yönetiminin cevap vermesi gereken en önemli soru, artan ihtiyaçlara nasıl daha hızlı ve daha az maliyetle cevap verilebileceğidir. Bu ihtiyaçlar, karar almada kullanılacak bilginin toplanması, dağıtımı, kullanılması, özel sektörün ve vatandaşların taleplerine daha acil çözümlerin bulunması gibi genelleştirilmiş ihtiyaçlar olabileceği gibi, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, bürokrasinin maliyetinin azaltılması, yardıma muhtaç vatandaşların kayıtlarının tutulması, adli ve kolluk hizmetlerinin etkinleştirilmesi gibi özelleştirilmiş ihtiyaçlar da olabilecektir. Bütün bu ihtiyaçlara cevap verebilme yeteneği, toplumun kamu yönetimine güven duymasında önemli bir ölçüt olacaktır. Elektronik devlet, ilk bakışta kamu hizmetlerinin elektronik ortama taşınması faaliyetinin bir sonucu gibi görülmekle birlikte, ifade edilmek istenen husus aslında daha derindir. Devletin “elektronikleştirilmesi”nde, bilgi ve iletişim teknolojileri gerçek anlamda birer araçtır. Temel hedef, bilgi işleme kapasitesi artırılmış, acil karar alabilen ve ihtiyaçlara hızla cevap verebilen bir devlet yapısını oluşturmaktır. Bu bakımdan, diğer koşullar aynı kalmak kaydıyla, sadece kamunun kağıda dayalı işlerinin elektronik bilgi işleme makineleri ile

yapılması yüksek maliyetlerle az iş yapılması anlamına gelecektir. Tam tersine, elektronik devletten beklenen yarar, faydası maliyetini aşacak bir yenileştirmedir. Kamunun her hangi bir biriminde, geleneksel usullerle yapılmakta olan bir işlemin aynı bürokratik kademelerden geçerek, ancak bu defa bilgi işlem makineleri tarafından yapılması, yapılan işin kalitesini artırabilecek olmakla birlikte gerçek anlamda beklenen faydayı yaratmayacaktır. Bu bakımdan, idari yapının da değişime uğraması gündeme gelecektir. Ayrıca, kamu kuruluşlarınca sunulan hizmetin kalitesinin artırılması için insan faktörünün iyileştirilmesi, diğer bir ifadeyle yeni süreçte görev alacak elemanların da uygun şekilde eğitilmesi gerekecektir. Elektronik devlette sistem, isteyen kullanıcıların bir omurga üzerinde her yöne akan bilgiye erişebilmelerini sağlamaya yönelik olarak kurulmalıdır. Bu omurga; merkezi idare birimlerini birbirlerine, merkezi idareyi yerel idarelere, vatandaşları ve firmaları merkezi ve yerel idarelere bağlayabilmelidir.

Ağ yapılar biçimsel kural ve düzenlemeler, iş bölümü ve uzmanlaşma, karar alma, yetki devri, eşgüdüm ve kontrol gibi özellikler bakımından klasik bürokratik yapılardan farklı nitelik taşımaktadır.

Küreselleşmenin hızla ilerlediği ve ekonomik anlamda sınırların kalktığı bir dünyada bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, ülkemiz ile çağdaş ülkeler arasındaki açığı arttırmaktadır. Ülkemizin bu açığı kapatarak dünya ile bütünleşmesi ve bilgi toplumu durumuna gelebilmesi için devletin, gelişmiş teknolojiyi ve çağdaş yönetim tekniklerini birlikte kullanarak bireyleri ve vatandaşa hizmeti ön plana çıkaran yeni bir yapılanmaya gitmesi zorunludur. Bu yeniden yapılanma modeli e-devlet olarak belirtilmektedir.

E-Devlet; kamu kurum/kuruluşları, vatandaşlar ve ticari kurumlar arasındaki bilgi, hizmet ve mal alışverişlerinde bilgi teknolojilerinin kullanılarak performans ve verimlilik artışını hedefleyen devlet modeli olarak tanımlanmaktadır.

e-Devlet ile amaçlananlar ise kısaca şöyle özetlenebilir:

-Devletin şeffaflaşması,

-Devletin hızlı ve etkin bir şekilde işleyişinin sağlanması,

-Her düzeyde vatandaşın yönetime katılımının sağlanması,

-Kurumlar arası bilgi alışverişinin sağlanarak iş ve veri yinelenmesinin önlenmesi,

-Kamunun hizmet verdiği vatandaşların yaşamlarının kolaylaştırılması,

-Karar vericilerin bilgiye dayalı karar verme süreçlerinin geliştirilmesi ve hızlandırılması.

-Bunların gerçekleşmesi durumunda sağlanacak yararlar;

-Zamansal kazanç sağlanacaktır,

-Maliyetler düşecek ve verimlilik artacaktır,

-Memnuniyet artacaktır,

-Ekonomik gelişim desteklenecektir,

-Hayat kalitesi artacaktır,

-Bireysel katılım artacaktır,

-Kağıt bağımlılığı ve kullanımı azalacaktır,

-Kamu ile olan işlemler için vatandaşın talep ettiği bilgilere bir noktadan ve doğru şekilde ulaşılacaktır. Böylece insan yanlışları en aza indirilecektir,

- Bilgi ve iletişim teknolojileri ilk kurma maliyeti yüksek olmasına karşın zaman boyutunda toplam sahip olma maliyetinin düşmesi, verilecek olan hizmetin daha hızlı sunulması, işletme giderlerinin azalması, doğru bilgiye ulaşım vs. gibi olumluluklar hizmetin elektronik olarak sunumu için bir neden olacaktır,

-e-Devlet aynı zamanda hem kamu hem de vatandaş için karar almada kolaylık ve hız sağlayacaktır,

-e-Devlet' te vatandaşın talebi ön plana çıkacaktır,

-Vatandaş ile devlet arasındaki ilişki gelişecek, güven ortamı oluşarak kuvvetlenecektir,

-Vatandaşın kamu ile işlerinde kısa sürede doğru bilgiye ulaşımı karşısında kamuya güveni artacaktır.

Sanayimizin katma değerini işçilik ağırlıklı olmaktan, fikri mülkiyet ağırlıklı olmaya götürecektir, ekonomimizi üretim/tüketim ekonomisinden bilgi ekonomisine taşıyacak, toplumu da emekçi toplumdaki bilgi toplumu olma yoluna yönlendirecek dönüşümün önünü açacak olanaklar sağlanmak durumundadır. Bu olanaklar sağlanamaz, ya da toplum tarafından benimsenmez veya yeterince kullanılmayarak gerekli dönüşüme yol açmaz ise, ülkemiz, sanayi devriminden sonra bilgi devrimini de Avrupa ile birlikte yaşamakta gecikmiş olacaktır. Dahası eğer geri kalma, korkulduğu gibi arayı kapatmayı olanaksız kılacak kadar büyürse, o zaman üçüncü dünya ülkeleri arasında yer almak, kaçınılmaz olacaktır.

2.7.TÜRKİYE'DE E-DEVLET

2.7.1.Genel

Avrupa Birliği üye ülkelerinin hükümet ve devlet başkanları, Litvanya'da yapılan Avrupa Konsey toplantısında AB'nin gelecek 10 yılda dünyadaki en rekabetçi ve en dinamik bilgi tabanlı ekonomisi haline gelme hedefini koymuşlar ve e-Avrupa Eylem Planı'na dönüştürmüşlerdir. Aday ülkelerin de aynı stratejiyi benimseyerek e-Avrupa+ adıyla bu eylem planının bir parçası olmasını öngörmüşlerdir. Avrupa Birliği çerçevesinde başlatılan e-Europe+ girişimine, Göteborg Devlet ve Hükümet Başkanları zirvesinde Avrupa Birliği'ne aday ülkelerin dahil edilmesi kararlaştırılmış ve ülkemiz bu girişime katılacağını resmen bildirmiştir. E-Avrupa eylem

planının başlıca amaçları bilgi toplumu temel yapı taşlarını oluşturmak, daha ucuz daha kolay, daha güvenli internet ve iletişim ağı kurulmasını sağlama, insan kaynağına yatırım ve internet kullanımının canlandırılması ile e-Ticaret, e-Devlet, e-Sağlık, e-Çevre gibi konulardır. Bu çerçevede yapılacak çalışmanın, öncelikle 2003 yılına kadar tüm okulların internete bağlanması ve eğitim, ucuz ve kolay internete ulaşım, e-Çevre, e-Sağlık konuları olmak üzere 56 alt bileşeni ele alınması gerekmiştir. Çok geniş bir hedef kitlesi olması nedeniyle bilimsel ve teknik araştırma gerektiren bu proje koordinasyon gerektiren bir proje özelliği taşıdığından Başbakanlık koordinasyonunda 13 alt çalışma grubu kurulmuş olup, çalışmalarını sürdürmektedir. Söz konusu komisyonlarda kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve üniversite temsilcilerinden oluşan bir ekip katkı sağlamış ve bu konudaki ilerleme raporu AB 'ye gönderilmiştir⁷¹.

Ülkemizde henüz bilişim alanında politikalar geliştirme, uygulama ve izleme misyonunu bir arada taşıyan yetkili bir kurumun -en üst düzeyde karar alabilen ve kaynak sağlayan- oluşturulmadığı bilinmektedir. Mevcut durumda her ne kadar temel misyonu doğrudan bilişim ve bilgi toplumunun gelişmesine yönelik olmasa da ülkenin bilim ve teknolojisinin gelişmesine yönelik misyonla kurulan Bilim ve Teknoloji Kurulu –BTYK- ve TÜBİTAK bu boşluğu doldurmaya çalışan kurumsal yapılar olarak dikkat çekmektedir. Daha çok bilim organı olarak hizmet veren ve ülkenin bilim politikasının oluşturulmasına katkıda bulunan TÜBİTAK, ülkemizde özellikle Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nda alınan kararlar çerçevesinde bilişimin gelişmesine yönelik çalışmalar yürütse de bu çalışmalar TÜBİTAK'ın misyonu ve kurumsal yapısı gereği yeterince etkili olamamakta ya da atılan adımlar oldukça sınırlı kalmaktadır. Öte yandan, Bilim ve Teknoloji Kurulu'nun da misyonunu gereği gibi yerine getiremediği bilinmektedir⁷². Nitekim, Kurul birinci toplantısından itibaren ancak 6 yıl sonra toplanabilmiştir. Bu iki kurumsal yapıdan başka ulaşım ve iletişim alanında hizmet bakanlığı olarak örgütlenen Ulaştırma

⁷¹ E-Türkiye Eylem Planı, Ağustos 2002

⁷² BENSGHİR, Türksel Kaya: a.g.e.,s.30

Bakanlığı'nın da ülkenin iletişim alt yapısının oluşturulmasına yönelik çalışmalar yürüttüğü görülse de bu, Bakanlığın mevcut misyonu ve örgütsel yapısı gereği ülkenin bilgi toplumuna dönüşümü sağlayacak misyonu yerine getirebilecek yapı ve niteliği taşımadığı söylenebilir. Diğer taraftan sayıları son yıllarda giderek artan bilişim ve bilgi teknolojileri alanında hizmet veren başta TBD olmak üzere çeşitli kurul, dernek ve vakıf gibi bazı sivil toplum kuruluşları (TBD, TBV, TÜBİSAD, YASAD ve TZV, ve İnternet Üst Kurulu, Kamu-Net Üst Kurulu, Eğitim Teknolojileri Üst Kurulu vb) gibi oluşumlar gözlenmekle beraber bu kurumların görev ve yetki tanımlarındaki belirsizlik, yasal, mali ve insan kaynakları yeterli ve zamanında sağlanamadığı için etkili olamadıkları görülmektedir. Kaldı ki bu kurumlar Türkiye'deki bilgi ve bilgi teknolojileri alanının sadece belirli yönlerine ağırlık vermektedir. Bu gelişmeler ışığında, bir taraftan AB'ye tam üyelik için gerekli yapısal uyum çalışmalarını yürütmeye çalışan hedeflenen bilgi toplumuna dönüşümü sağlamaya yönelik adımlar atmaya hazırlanan ülkemizin, bilgi toplumuna taşıma misyonunu taşıyan ve bu misyonla gerekli yetki ve sorumlulukla donatılmış bir kurumsal yapı -Bilgi Toplumu Bakanlığı- oluşturulması için gerekli adımları attığını görmekteyiz. Bu amaçla hazırlanan "Bilgi Toplumu Bakanlığı Yasa Tasarısı" Meclisin gündemine taşınmış ve aynı zamanda TBMM web sitesinde halkın görüşüne sunulmuştur⁷³.

Ülkemizde kamu yönetimi örgütleri bürokratik/hiyerarşik yapıda örgütlenmiş olup merkez, buna bağlı ilgili ve işlevsel özerk nitelikli kuruluşlardan oluşmaktadır. Bir kamu örgütü olan bakanlıkların örgütlenmesi 27 Eylül 1984 tarih ve 3046 sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev esasları Hakkındaki Kanun kapsamında gerçekleştirilmektedir. Bu yasaya göre bakanlıklar ana hizmet birimleri, danışma ve denetim birimleri ve yardımcı birimler olarak örgütlenmektedir. Bakanlıkların kuruluş yasaları da bu kanunda belirtilen tipe uygun düzenlenmektedir. Merkezde başbakanlığa bağlı ya da ilişkilendirilen kuruluşlar (MİT, DPT, TAEK, TSE

⁷³ <http://www.tbmm.gov.tr/bbtg/calismalar.html>.(05.06.2000)

gibi) farklı niteliklere sahip (karar alma, eşgüdüm, danışma vb) kurullar (Yüksek Planlama Kurulu, Sermaye Piyasası Kurulu, Bilim ve Teknoloji Yüksek kurulu) bulunmaktadır.

Ülkemizde Bilim, AR-GE, Teknoloji ve bilişim alanında hizmet veren kurumlar ve üst kurullar bulunurken üst düzeyde ülkenin bilim ve teknoloji politikasını belirleme misyonuna ve karar alma gücüne sahip bir bakanlık örgütü bulunmamaktadır⁷⁴. Her ne kadar ülkemizde Bilim ve Teknoloji Bakanlığı kurulması önerilerinde bulunulsa da bu öneri 21. yüzyıla girdiğimiz bu dönemde henüz gerçekleştirilmemiştir. Bu adımın atılamamasının bir sonucu olarak ulusal milli gelir içinde AR-GE için ayrılan pay beş yıllık planlarda hedeflenen %1 düzeyine bile ulaşamamıştır.

TÜBİTAK tarafından hazırlanan raporlarda bu oranın halihazırda %05 (binde beş) seviyelerinde olduğu belirtilmektedir⁷⁵. Bu durum ülkemizde bilim ve teknolojiye ve buna dayalı ekonomik gelişmelere sahip çıkacak üst düzeyde karar alma, kaynak sağlama ve bunları uygulama gücüne sahip kurumsal yapılanmaya olan gereksinimi bir kez daha göstermektedir.

2.7.2.Ülkemizde Bilim, Teknoloji ve Bilgi Teknolojileri Alanında Mevcut Kurumsal Yapılar

Ülkemizde iletişim ve bilişim alanında çeşitli görevler üstlenen kurumsal yapılar aşağıda gösterilmiştir. Görüldüğü gibi bu alanda hizmet eden kurumsal yapılar arasında kurul tipi yapılar (BTYK, ETKK ve İnternet Üst Kurulu gibi), Başbakanlığa bağlı özerk kuruluşlar (TÜBİTAK) ve bir bakanlık bünyesinde hizmet veren Genel Müdürlük (Haberleşme Genel Müdürlüğü) örgütleri bulunmaktadır. Aşağıda bu kuruluşlardan bilim ve bilişim konularıyla doğrudan ilgili Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu, TÜBİTAK, İnternet Üst Kurulu, Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulunun örgütsel yapı ve işlevleri üzerinde durulacak ve bu yapılar kaynak yaratma, karar alma güçleri ve işlevsel etkinlik alanları açısından değerlendirileceklerdir.

⁷⁴ BENSGHİR, Türksel Kaya: a.g.e., s.40

⁷⁵ [http://www.tubitak.gov.tr\(10.11.2002\)](http://www.tubitak.gov.tr(10.11.2002))

-Ülkemizde Bilim ve Bilişim Alanında Hizmet Veren Kurumsal Yapılar

Mevcut Kurumsal Yapılar:

-Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK)

-TÜBİTAK

-TÜBİTAK bünyesinde

BİLTEN

-Ulaştırma Bakanlığı bünyesinde

İnternet Üst Kurulu

-Başbakanlık bünyesinde

Kamu-Net Üst Kurulu

-Dış Ticaret Müsteşarlığı bünyesinde

Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu (ETKK)

-ODTÜ-DNS

-Dernek ve Vakıflar (TBD, TBV, TUBİSAD vb.)

2.7.2.1.Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK)

BTYK, Başbakan'a bağlı karma bir yüksek kurul olarak 1983'de kurulmuştur. Kuruluş amacı "bilim ve teknoloji alanındaki araştırma ve geliştirme politikalarının ekonomik kalkınma, sosyal gelişme ve milli güvenlik hedefleri doğrultusunda belirlenmesi, yönlendirilmesi ve eşgüdümün sağlanması" olan Kurul'un temel görevleri şöyle özetlenebilir :

- Ülkenin uzun vadeli bilim ve teknoloji politikalarının saptanmasında hükümete yardımcı olmak ve bu alanlarda araştırma ve geliştirme hedeflerini saptamak
- Öncelikli araştırma ve geliştirme alanlarını belirlemek, bunlarla ilgili plan ve programları hazırlamak ve araştırma geliştirme alanındaki plan ve programlar doğrultusunda kamu araştırma kuruluşlarını görevlendirmek
- Gerektiğinde özel sektörle işbirliği

yapmak ve özel sektörle ilgili özendirici ve düzenleyici önlemleri saptamak • Bilim ve teknoloji alanında yasa tasarıları ve mevzuat hazırlamak • Araştırmacı insangücünün yetiştirilmesi ve etkin bir biçimde kullanımı için gerekli önlemleri saptamak ve uygulanmasını sağlamak • Özel kuruluşların araştırma geliştirme merkezlerini kurmaları için gerekli esas ve usulleri belirlemek, bu faaliyetleri izlemek, değerlendirmek ve yönlendirmek; hangi alanlara ne oranda araştırma geliştirme yatırımı yapılması gerektiğini saptamak; programlama ve yürütme aşamalarında sektörler ve kuruluşlar arasında eşgüdümü sağlamak.

Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu, Başbakanın başkanlığında, ilgili Devlet Bakanı, Milli Savunma Bakanı, Maliye ve Gümrük Bakanı, Milli Eğitim Bakanı, Sağlık Bakanı, Tarım ve Köyişleri Bakanı, Sanayi ve Ticaret Bakanı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, YÖK Başkanı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarı, TÜBİTAK Başkanı ile bir yardımcısı, TAEK Başkanı, TRT Genel Müdürü, TOBB Başkanı ve YÖK'ün belirleyeceği, konu ile ilgili gelişmiş bir üniversitenin seçeceği bir üyeden oluşmaktadır. Kurul toplantılarına ayrıca gerektiğinde öteki bakanlar ile araştırma kuruluşlarının sorumluları ve uzman kişiler de çağrılabilir.

Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunun hazırlık çalışmalarını ve sekreterlik hizmetlerini TÜBİTAK yürütmektedir. TÜBİTAK, Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunun aldığı kararların ilgili kuruluşlarca uygulanmasını izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını anılan Kurul'a aktarmakla sorumludur. Yasa gereği Kurul, Başbakanın çağrısı üzerine yılda en az iki kez toplanmaktadır. BTYK kuruluşundan bugüne kadar geçen 17 yıllık bir sürede ancak 5 kez toplanabilmiştir. Bu sayı yasada yer alan hükme göre en az 37 olması gerekirken görüldüğü gibi oldukça düşüktür. Bir başka dikkat çeken konu da Kurul'un 1997'den sonra daha sık toplanmaya başlaması ve ülkenin bilişim gücünü artırmasına yönelik kararlar almasıdır.

2.7.2.2. Tübitak

Ülkemizde ilk defa Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında kurulması öngörülen ve bu dönemde kurulan TÜBİTAK, Başbakan'a bağlı, tüzel kişiliği olan, idari ve mali özerkliğe sahip bir kuruluştur. TÜBİTAK; "müspet bilimlerde araştırma ve geliştirme faaliyetlerini ülke kalkınmasındaki önceliklere göre geliştirmek, özendirme ve eşgüdümlemek; mevcut bilimsel ve teknik bilgilere erişmek ve erişilmesini sağlamak" amacıyla kurulmuştur.

TÜBİTAK'ın görevlerini şöyle özetleyebiliriz:

- Müspet bilimler alanında, temel ve uygulamalı araştırma yapmak, yaptırmak, yaptırmayı özendirmek, bu amaçla merkez ve enstitüler kurmak
- Türkiye'nin bilim ve teknoloji politikalarının saptanmasında hükümete yardımcı olmak; Bilim ve Teknoloji Yüksek Kuruluna sekreteryaya görevi yapmak
- Müspet bilimler alanında yapılacak öğretime temel olacak prensip ve yolları saptamak ve ilgili kurumlara önermek
- Türkiye'nin uluslararası alanda bilimsel ve teknolojik rekabet gücünü artırmak için önlemler almak
- Bilimsel araştırmaların teknolojik yeniliklere süratle dönüşebilmesi için yöntemler geliştirmek
- Özel sektörün teknolojik araştırma ve geliştirmeye etkin ve ağırlıklı olarak katılımını sağlayacak programlar yapmak
- Türk sanayiinin üniversite ve araştırma kurum ve kuruluşları ile işbirliği yapmasını sağlayacak programlar geliştirmek, bu işbirliğinin somut hale dönüşebileceği fiziki ortamlar yaratmak
- Kamu kurum ve kuruluşları ile özel idare, belediye ve diğer gerçek ve tüzel kişilerin bilimsel ve teknik araştırma alanındaki isteklerini de değerlendirmek ve imkanları dahilinde yardım etmek
- Türkiye'nin taraf olacağı bilimsel ve teknolojik yardım ve işbirliği anlaşmalarının hazırlanması ve müzakeresinde hükümete yardımcı olmak

ve bu anlaşmaların izlenme ve uygulanmasında 244 ve 1173 sayılı kanunlar çerçevesinde görev almak, görev alanına giren faaliyetlerle ilgili yerli ve yabancı araştırma kurumları ve araştırmacılarla her türlü bilimsel ve teknik işbirliği yapmak ve bu kurumlara, gerekirse üye olmak; uluslar arası bilimsel ve teknik anlaşmalara Türkiye adına taraf olmak, görev alanına giren konularda ulusal ve uluslararası kongre, seminer, kollokyum gibi bilimsel toplantıları desteklemek, düzenlemek ve bunlara katılmak

•Kurumun ilgi alanlarında Türkçe ve yabancı dillerde kitap ve periyodik yayınlamak ve bu tür yayınları desteklemek; dokümantasyon, enformasyon sistemleri, bilgi bankaları, kütüphane ve arşiv gibi bilimsel destek birimleri kurmak, mevcut ulusal ve uluslararası sistemlerle işbirliği yapmak; bilim adamlarının, araştırmacıların yetiştirilmeleri ve geliştirilmeleri için olanaklar sağlamak; bu amaçla ödüller vermek, öğrenim ve öğrenim sonrasında üstün başarısıyla kendini gösteren gençleri izleyerek onların yetişme ve gelişmelerine yardım etmek ve bu amaçla burslar vermek, yarışmalar düzenlemek ve yayınlar yapmak, belirtilen bu amaçların gerçekleştirilmesi ve görevlerin yerine getirilebilmesi ile ilgili her türlü faaliyetlerde bulunmaktır.

2.7.2.3.Bilten- Bilgi Teknolojileri ve Elektronik Araştırma Enstitüsü

1985 yılında, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) ve TÜBİTAK arasında imzalanan bir protokolle TÜBİTAK'a bağlı Ankara Elektronik Araştırma ve Geliştirme Enstitüsü (TAEAGE) kurulmuştur. 14 Haziran 1991 tarihinde yapılan bir yönetmelik değişikliği ile bölüm esasına dayalı yapı yerini dinamik proje gruplarına bırakmıştır. 26 Mayıs 1995'te yapılan başka bir yönetmelik değişikliğiyle Enstitünün çalışma alanları genişletilmiş ve Enstitünün adı Bilgi Teknolojileri Elektronik Araştırma Enstitüsü (BİLTEN) olarak değiştirilmiştir. Enstitü aralarında internet teknolojileri ve uygulamalar, bilgi toplumu politikaları, e-ticaret ve bilgi güvenliği, uydu teknolojileri ve iletişim sistemleri ve bilgisayar ağları grubunun bulunduğu 12 farklı araştırma grubu ile NATO ve Dünya Bankası gibi kuruluşlarla bağlantılı olarak birçok uluslararası ortak Bilgi Teknolojileri

araştırma projelerini yürütmektedir. Enstitüde oluşturulan araştırma gruplarında bilgisayar donanımı ve yazılımı, elektronik, haberleşme, işaret işleme ve kodlama, iletişim ortamları ile ilgili konularda projeler yürütülmekte, ayrıca bunların yanı sıra bilgi teknolojileri ile ilişkili, kontrol, güç sistemleri vb. konularda da çalışmalar yapılmaktadır

2.7.2.4. İnternet Üst Kurulu

Ana işlevi Ulaştırma Bakanlığı'na danışmanlık olan Kurul, ülkemizde internet alt yapısının oluşturulması ve kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik hedefler belirlemek, gerekli stratejik ve taktik ulusal kararların alınması ve uygulanması sürecine danışmanlık görevi yapmak, uygulamada ortaya çıkan sorunları belirlemek ve giderilmesi için öneriler oluşturmak amacıyla 15 Ocak 1998 yılında kurulmuştur Kurulun görevleri şöyle özetlenebilir⁷⁶ ;

- İnternet altyapısını oluşturmak ve geliştirmek
- İnternet'in geliştirilmesine yönelik üniversite, kamu, özel ve sivil toplum kesimlerinin çabalarını eşgüdümlemek
- İnternet'in nitel ve nicel gelişimini izlemek üzere ölçümler yapmak ve sonuçlarını yayınlamak
- İnternet'in geliştirilmesine yönelik seminer, konferans vb. etkinlikler düzenlemek.

İnternet Üst Kurulu'nun örgüt yapısı, ülkemizde internetin sağlıklı gelişebilmesi için gerekli olan çok sesli, katılımcı, şeffaf bir oluşum ile kamu kurum ve kuruluşları, alt yapı hizmeti veren kuruluşlar, servis/içerik sağlayıcılar, konunun uzmanları, kullanıcılar ve teknoloji üreticisi kuruluş temsilcilerinden oluşmaktadır. Kurul düzenli olarak toplanarak faaliyet alanı ile ilgili konferans, seminer, toplantı vb. etkinliklerde bulunarak internet kültürünün yaygınlaşmasına katkıda bulunmaktadır. Ancak kaynak yaratma gücünün olmayışı ve alınan kararlara yönelik yaptırım gücünün

⁷⁶ <http://kurul.ubak.gov.tr/kurul.html>(10.11.2002)

bulunmaması, bu alanda gerekli adımların atılmasına kısıt oluşturmakta ve internetin yaygınlaşma süreci çok yavaş işlemektedir. Nitekim başta ABD ve Kanada olmak üzere gelişmiş ülkelerde halkın yarısına yakını internete erişebilirken bu oran ülkemizde ancak %3-4 civarındadır. Bu noktada devletin internet kullanımını teşvik edici politikalar geliştirmesi ve desteklemesi oldukça önemli bir gereksinimdir. İnternet Üst kurulu ülkemizde internet kültürünün oluşmasına ve yerleşmesine yönelik olarak günümüze kadar çok sayıda toplantı, konferans ve internet haftası düzenleyerek misyonunu yerine getirmeye çalışmaktadır. Ancak Kurul bu alanda kaynak yaratma gücü olmadığı ve katılımcıları da geldikleri kurum adına yetkili olarak değil de ancak kişisel görüşlerini dile getirerek katkıda buldukları için istenen etkinliği sağlayamamaktadır. Kurul'un kararlarının yürütsel değil de danışsal olması da istenen etkinliği sağlayamamasında önemli rol oynamaktadır.

2.7.2.5.Kamu-Net Üst Kurulu

Kamu-Net Üst Kurulu 1998 yılında Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuştur. Kurul çalışmalarına Kamu-net konferansı (1998) ile başlamıştır. Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması 2000 projesinin bir ayağı olarak düşünülen Kamu-net Projesi ile Başbakanlık ve Merkez Teşkilatı binaları arasında bir ağ oluşturarak bu ağ üzerinden kamu kurumlarının veri tabanlarına erişmelerini ve ortak kullanmalarını sağlayarak Başbakanlığın etkili ve verimli yönetilmesi, kamu hizmetlerinde kalite ve hızın artırılması amaçlanmaktadır. Bu yönde bugüne kadar kimi adımlar atılsa da henüz bu hedefin tam gerçekleştirilemediği söylenebilir.

2.7.2.6.Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu

Ülkemizde elektronik ticaretin yaygınlaştırılması amacıyla Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunun 25 Ağustos 1997 tarihli toplantısında alınan karar uyarınca, Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın başkanlığında ilgili kuruluşların katılımıyla Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu (ETKK) oluşturulmuştur. Kurul'un ilk toplantısı 16 Şubat 1998 tarihinde

gerçekleştirmiş ve çalışmaların verimli bir şekilde sürdürülebilmesi için teknik, hukuk ve finans adı altında, toplantıya katılan kuruluş temsilcileri arasından üç ayrı çalışma grubu oluşturulmuştur. ETKK çalışma grupları tarafından hazırlanan ETKK Rapor Özeti BTYK Sekreteryası'na iletilmiştir. Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunun 2 Haziran 1998 tarihli toplantısında ETKK'nın raporu değerlendirilmiş ve Türkiye'de elektronik ticaretin yaygınlaştırılması ile ilgili düzenlemeler tamamlanıncaya kadar ETKK'nın görevini sürdürmesi kararlaştırılmıştır. (<http://www.etkk.gov.tr/kamu.htm>)

2.8.YENİ BİR KURUMSAL OLUŞUM DÜŞÜNCEİ: BİLGİ TOPLUMU BAKANLIĞI

TBMM Bilgi Teknolojileri Grubu, Türkiye'yi bilgi toplumuna taşıma misyonunu üstlenen ve bu misyonun gerektirdiği görevleri yerine getirmekle yetkili ve sorumlu bir karar merci oluşturmak üzere, "Bilgi Toplumu Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri" hakkında bir Kanun Taslağı hazırlayarak 57. Hükümete sunmuştur. Taslak Kanunun amacını şöyle özetleyebiliriz: Ülkede bilgi altyapısını oluşturmak, ülkenin bilgi toplumu olabilmesi için kamu, özel, sivil toplum kuruluşları ve akademisyenlerin görüş ve katkı önerileriyle stratejiler belirlemek ve bu stratejilere göre belirlenecek hükümet politikalarını uygulamaya geçirmek, ilgili bakanlıklar ve kuruluşlarla eşgüdümü sağlamakla yükümlü bir bakanlık kurulmasını sağlamaktır. Bilgi Toplumu Bakanlığı için öngörülen görevler ise şöyle özetlenebilir;⁷⁷

-Ülkenin makro ölçekte bilgi/bilgi teknolojilerine olan gereksinimini belirlemek, bu amaçla stratejiler oluşturmak, ekonomik, politik ve toplumsal analizler yapmak

-Bilgi alt yapısını oluşturmak ve "bilgi okur yazarı" bir Türk toplumu oluşturmak

⁷⁷ <http://www.tbmm.gov.tr/bbtg/calisma13.htm>(05.06.2000)

-Bilgi üretimi, bilgi paylaşımı, bilgi alt yapısı, bilgi güvenliği gibi konularda yasal ve teknik altyapı oluşturmak

-Bilgi savaşı(information warfare) alanında MGK ile işbirliği içinde çalışmalar yapmak

-Ülkenin politik, ekonomik, teknolojik, eğitim ve kültürel alanda değişim ve gelişimine yönelik yeniden yapılanma sürecine katkıda bulunmak

-Bilişim alanında AR-GE programları tanımlama, izleme ve değerlendirme

-E-Türkiye içerik çalışmalarını başlatmak ve yürütmek

-Kamunun bilgi ihtiyacını karşılamaya yönelik bakanlıklarla çalışmalar yapmak,

-Kamunun bilgi teknolojileri ve bilgi sistemlerine yönelik alımlarında eşgüdüm sağlamak

-Bilgi/Bilgi teknolojileri üretim, dağıtım ve kullanımında fiyatlandırma politikasının esaslarını saptamak ve bilgi piyasasının oluşumuna katkıda bulunmak.

2. 8.1.Öngörülen Örgütsel Yapı

Bilgi Toplumu Bakanlığı'nın teşkilat yapısı 3046 Sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkındaki çerçeve kanun temel alınarak merkez teşkilatı ile bağlı ve ilgili kuruluşlardan oluşturulmaktadır Merkez Teşkilatı, Bakanlık merkez teşkilatı, ana hizmet birimleri ile danışma, denetim birimleri ve yardımcı birimlerini içermektedir. Bakanlık ana hizmet birimleri şunlardan oluşmaktadır:

1) Bilgi Toplumu Genel Müdürlüğü

2) Bilgi Altyapı İşleri Genel Müdürlüğü

3) Yakından Koordineli Çalışılacak Kuruluşlar veya Bağlı ve İlgili Kuruluşlar Dairesi Başkanlığı

4) Avrupa Birliği ile Bilgi Koordinasyonu ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı

2.8.2.Değerlendirme

Ülkemizi bilgi ekonomisine kavuşturmada temel strateji ve politikalar belirleme ve uygulama sorumluluğunu taşımak üzere kurulması dūřünölen “Bilgi Toplumu Bakanlığı” diğer bakanlıklar gibi hiyerarşik, komuta birliği esasına dayalı, merkezietçi, katı bölümlenme ve biçimsel yapıya sahip ve bilgi süreceleme becerisi zayıf (hiyerarşik kademeleri izleyen bilgi akışı) bir örgüt yapısını öngörmektedir. Bilindiđi gibi bakanlık örgütleri en az özerkliğe sahip yapılar olup çok sayıda (bakan, genel müdür, daire başkanı, řube müdürü ve řef olmak üzere) hiyerarşik kademenin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Örgütlenme dayanağını 3046 sayılı çerçeve kanundan alan bu Bakanlığın hızla değişen, çok aktörlü, eşgüdüm ve işbirliğini oldukça önemli olduğu dinamik bir çevrede stratejiler ve politikalar üretmesi ve zamanında uygulamaya geçirmesi beklenmektedir. Ancak bu yapının söz konusu beklentilere yanıt vermesi Çevre Bakanlığı örneğinde olduğu gibi zayıf bir olasılıktır. Bakanlığın örgütlenmesi bir “hizmet bakanlığı” olarak ele alınmış ve bu hizmetleri hiyerarşik yapı içinde yürütmek üzere amaç, politika tespiti, planlama, kaynak dağıtımı, eşgüdüm, denetim ve gözetim, takip, idareyi geliştirme gibi görevleri yerine getirmek üzere ana hizmet birimleri, danışma ve denetim birimleri ve yardımcı birimler ihdas edilmiştir. Bu bakanlık içinde halka hizmet götürme işlevini üstlenen hizmet birimleri olarak öngörölen birimlere baktığımızda aslında bu bakanlığın bir hizmet bakanlığından çok bir eşgüdüm bakanlığı olması gerektiği görölmektedir. Nitekim, hizmet birimi olarak dūřünölen Bilgi Toplumu Genel Müdürlüđünün işlevlerine baktığımızda, her kesimin katkısını gerektiren bir misyonu olduğu sonucuna ulaşılır. Öte yandan, Bakanlığın misyonunun bir zorlaması olarak öngörölen Bağlı ve İlgili Kuruluşlar Dairesi de bir hizmet sunma işlevinden çok bir eşgüdüm birimi olarak kendini göstermektedir. Bu zorlamalarla oluşturulan yapının kendisinden beklenen misyonu sağlıklı yerine getirmesini beklemek, fazla

iyimserlik olacaktır. Bu durum bizi ülkemizi geleceğe taşıyan kurumlarını oluşturmada çevresel faktörlere ve yeniliklere daha farklı yaklaşmamızı ve gereksinimlerimizi bütüncül bir yaklaşım içinde değerlendirmemiz gerektiği sonucuna götürmektedir. Bu bağlamda ülkemizde yeni kurulması öngörülen kamu kurum ve kuruluşlarının bir taraftan görev, yetki geçişmesine yer vermeyen diğer taraftan yapılması gereken işleri de ortada bırakmayan bir anlayış içinde ve en önemlisi de kuruluşun bilgi süreçleme (bilgi işleme ve paylaşma) becerisini artıracak teknolojik olanaklardan en uygun şekilde yararlanabilecek örgütsel yapıya elveren modeller üzerinde durulmalıdır.

2.9. TÜRKİYE'DE ELEKTRONİK KAMU BİLGİ ALTYAPISI VE ELEKTRONİK DEVLET UYGULAMA OLASILIĞI

2.9.1. Genel

Elektronik devlet uygulamasının, kamu bilgi kaynakları, kamu bilgi stoku ve bunların paylaşımı ile çok yakın bir ilişkisi bulunmaktadır. Esas olarak, geleneksel devlet yaklaşımına karşılık olarak elektronik devlet (ya da sayısal devlet) yaklaşımının hayata geçirilmeye çalışılmasının ve elektronik devlet uygulamasına geçiş hazırlıklarının temelinde, “karşılıklı yönetmek” olarak ifade edilebilen “governance” kavramı bulunmaktadır. “Yöneten” ve “talep eden” geleneksel devlet, elektronik devlet yaklaşımı ile “karşılıklı yönetilen (ya da vatandaşların da kamu hizmetlerini yönlendirebildiği)” ve “taleplere en iyi şekilde cevap veren” bir yapıya dönüşmektedir. İyi işleyen bir yönetim mekanizmasının bilginin uygun şekilde toplanması, kullanılması ve paylaşılması esasına dayandığı düşünülürse, böyle bir yapının ana unsurunun da, çeşitli kamu birimlerinde üretilen ve /veya toplanan bilginin kurumlar, bireyler ve özel kesim tarafından ortak paylaşımı olacağı gerçeği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Somut bir görüntüsü ve şekli olmamakla birlikte devlet; doğası, çalışma şekli ve bağlantıları itibarıyla tüm hasadın toplandığı bir tahıl silosu gibi pek çok bilginin de sahibi ya da toplayıcısıdır. Gerek

geçmişe, gerekse günlük yaşama ve kısa, orta ve uzun vadeli gelişme beklentilerine ilişkin hemen her konudaki bilgiler genellikle devletin elinde bulunmaktadır. Söz konusu bilgi stokunun yanı sıra devlet kendi işleyişi içerisinde büyük miktarda bilgiyi de üretebilme yeteneğinde ve kapasitesindedir. Ortaya çıkış amacına paralel olarak devlet, mevcudiyetinin temel nedeni olan vatandaşa hizmet yaklaşımı çerçevesinde, kendisine coğrafi, anayasal ve duygusal bağlarla bağlı olan vatandaşlarının yaşamlarını kolaylaştırmalı, ekonomik ve sosyal refahın artması ve yaygınlaşması için gerekli ortamı hazırlamalıdır. Bir ülkenin gelişmişlik seviyesi ölçütü bakımından; bilgiyi üretme, bilgi stokunu artırma ve paylaşma yeteneğinin bazı durumlarda sanayileşme ve üretim yeteneğine tercih edildiği günümüzde, toplumsal refahının ancak bilgi üretimi ve paylaşımı yoluyla artırılacağı düşüncesi giderek hakim olmaktadır. Çok yakın zamana kadar, emsallerine benzer şekilde, büyük ölçüde yazılı materyale dayanan ve elektronik ortama taşınmamış olan Türk kamu bilgi altyapısı, henüz emekleme döneminde olmakla birlikte, tüm dünyadaki gelişmelere koşut olarak ağ teknolojisi ile tanışmaya başlamıştır⁷⁸.

Türkiye'de halen uygulanmakta olan on-line kamu hizmeti sunumunun gerçek anlamda elektronik devlet uygulamaları çerçevesinde açıklanamayacağı açıktır. Kamu birimlerinin çabaları bireyseldir ve genellikle tek taraflı bilgi aktarımı şeklindedir. İçerik olarak zengin olan ve "hizmet sunumu-vatandaş talebi" ilişkisini karşılıklı olarak kuran az sayıda örnek vardır. Halihazırda, Türk kamu yönetimi sistemi içerisinde yer alan başlıca kurumlar, bir İnternet web sayfasına sahip bulunmaktadır. Ancak, sunulan hizmetler genellikle kurumun faaliyet alanı ve bununla ilgili diğer konularda bilgi verme amacına yöneliktir. Bunun dışında (interaktif) hizmet veren kurumlar parmakla sayılacak kadar azdır. Elektronik devlet uygulamalarının başlatıldığı ya da kamu bilgi

⁷⁸ UÇKAN, Özgür: E-Devlet, E-Demokrasi Ve E-Türkiye, İstanbul, Literatür Yayınları, 2003.

altyapısının gelişmiş iletişim ağları yardımıyla yaygın olarak paylaşımına açık olduğu ülkelere bakıldığında bazı ortak özellikler göze çarpmaktadır. En başta, söz konusu ülkeler ekonomik bakımdan gelişmiş ülke sınıfındadır. Portekiz hariç (ki 10 bin doların üzerindedir), diğer ülkelerin kişi başına Gayri Safi Yurtiçi Hasılası 20-30 bin dolar aralığındadır. Ayrıca, bu ülkelerde elektronik devlet uygulamalarına geçiş talebi genellikle vatandaşlardan gelmiş, hükûmetler de buna uygun olarak gerekli düzenlemeleri yapma yoluna gitmişlerdir. Diğer taraftan, Türkiye gibi kamu hizmeti sunumunun çeşitli nedenlerle (bürokrasi, uygulanmakta olan istihdam politikası, kaynak yetersizliği ve kaynak kullanımında düşük etkinlik, altyapının yetersizliği, coğrafi yapı vb.) maliyetli olduğu ülkelerde söz konusu hizmet sunumunun ortalama birim maliyetinin mümkün olduğunca azaltılması amacıyla bilgi ve iletişim teknolojilerinin imkanlarından yararlanılması gerekmektedir. Bu durum, aynı zamanda gelişmekte olan bir ülkenin elektronik devlet uygulaması karşısındaki ikilemidir. Ülkemizde bir yandan kamu hizmetlerinde etkinlik ve dolayısıyla aynı hizmetleri daha az maliyetle ve daha kaliteli şekilde sunma ihtiyacı sürerken, diğer yandan da söz konusu teknolojileri içeren altyapının kurulmasındaki mali, idari ve diğer güçlükler kendini hissettirmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yoğun olarak kullanıldığı elektronik devlet uygulamaları büyük miktarlara varan, pahalı altyapı yatırımları gerektirdiğinden, ödedikleri vergilerle kamu hizmetlerinin sunumunu finanse eden vatandaşların orta veya uzun vadede gerçekleştirilecek ve kendilerine sunulan hizmetlerin kalitesini ve etkinliğini büyük ölçüde artıracak elektronik devlet oluşumu için gerekli olan söz konusu pahalı ve bir ölçüde riskli yatırımlara ikna edilmesi gerekmektedir.

2.9.2. Türkiye'de Kamu Bilgi Altyapısı Kurulmasına Yönelik Kararlar ve Çalışmalar

Bilgi altyapısı, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerle doğrudan bir ilişkiye sahiptir. Özellikle, yakın dönemde başlayan

küreselleşme akımları, toplumsal yaşamı da etkilemiş ve ülkeleri bilim ve teknolojiyi ekonomik ve sosyal faydaya dönüştürebilme yeteneklerini sonuna kadar zorlamaya itmiştir. Bu yeteneğin geliştirilmesi için eldeki en uygun araç, bilgisayarlar ve haberleşme-iletişim kanalları ile bunların bir bileşimi olan ağ teknolojilerinden oluşan “bilgi ve iletişim teknolojileri”dir. Söz konusu teknolojilerin yoğun kullanımı ile kendini gösteren bilgi çağı, öncelikle özel kesimi içine almış ve giderek kamu kesimine ulaşmıştır. Türkiye’de bilim ve teknoloji politikalarının oluşturulduğu en üst düzeydeki karar alma mekanizması Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) tarafından işletilmektedir. 1983 yılında kurulmuş olan BTYK, yukarıda özetlenen gelişmeleri değerlendirerek, 1997 Ağustos ayında bir dizi karar almıştır. Alınan 29 karardan 3’ü doğrudan doğruya bilgi altyapısının kurulmasına ilişkindir. Bu üç karar şunlardır:

- 1) Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planının (TUENA) hazırlanması,
- 2) Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezinin (ULAKBİM) kurulması,
- 3) Elektronik Ticaret Ağı kurulması.

Bu kararlar arasında, elektronik devlet yaklaşımı açısından üzerinde en çok durulması gerekeni, Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planının hazırlanması ve buna bağlı olarak ortaya çıkacak oluşumlar konusunda alınan karardır. Karar metninde yer alan ifadeler, bilgi çağına girmekte olan bir Türkiye’yi anlatmaktadır. Karar, esas itibariyle 1995 yılında başlatılan Bilim ve Teknolojide Atılım Projesine ilişkin çalışmanın geldiği noktayı da işaret etmektedir. Çalışma, Ulaştırma Bakanlığının koordinatörlüğünde ve TÜBİTAK’ın sekreterliğinde yürütülmüştür. Ayrıca, Türk Telekom A.Ş., Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) ve Türk Elektronik Sanayicileri Derneğinden de aynı ve nakdi destek sağlanmıştır.

Kararın giriş kısmında⁷⁹, kurulması öngörülen bilgi altyapısının nasıl olması gerektiği özetlenmektedir:

-İnsanlarımıza, vergi, tapu ve kadastro, nüfus, adli kayıt vb. kamu hizmetlerine; bankacılık ve sigortacılık hizmetlerine, evinden/işyerinden erişme imkanını sağlayacak; uzaktan eğitim, uzaktan sağlık hizmetleri verilmesini mümkün kılacak ve böylece, gelişmiş merkezlerin imkanlarını anında, ülkenin her köşesine taşıyacak; evinde oturup uzaktan hizmet verme ve artık büyük merkezlerde oturmuyor olsalar bile, emekli konumundaki yurttaşların bilgi ve deneyiminden istendiği anda yararlanma imkanını getirecek; sanayi kuruluşlarının, başka merkezlerdeki uzmanlardan, tasarımcılardan, araştırmacılardan, danışmanlardan yararlanabilmelerine imkan verecek;

-Dünyanın neresinde olursa olsun, bilgi kaynaklarına, çok yüksek hızlarda ve anında erişmeyi sağlayacak; elektronik ticaret kolaylığını getirecek; ve bütün bu imkanlardan-kolaylıklardan, 2000'li yılların hedefi olarak, 30 milyon abonenin yararlanmasını gerçekleştirecek; kısacası, toplumumuzu, geleceğin enformasyon toplumuna/bilgi toplumuna taşıyacak bir mega proje olan Ulusal Enformasyon Altyapısı'nın kurulmasına yönelik, Ana Plan Çalışmalarına başlanmış olması son derece memnuniyet verici bir noktadır. Bu çalışmaların her aşaması, konunun önemi nedeniyle, Başbakanlık ve Kurulumuzca da yakından izlenecektir. Bunu sağlamak üzere, Ulaştırma Bakanlığı ve TÜBİTAK, bu çalışmaların hangi aşamaya geldiğini, geline aşamada ortaya çıkan bulguları ve bu bulguların ışığı altında, hemen alınması gereken önlemler varsa bunların neler olduğunu gösteren raporları, çalışma tamamlanıncaya kadar, düzenli olarak, Başbakanlığa ve Kurulumuza da sunmakla görevli kılınmışlardır.

⁷⁹ BTYK 25 Ağustos 1997 Toplantısında Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı Hakkında Alınan 1 No'lu Karar, www.tubitak.gov.tr/btpd/btspd/politika/k1.html.(10.03.2000)

BTYK'ce 1998 ve 1999 yıllarında yapılan toplantılarda bilişim konusunda alınan kararları ise şöyle özetleyebiliriz:

-Ulusal Enformasyon Altyapısının Kurulması

Kurul ülkemizde Ulusal Enformasyon Altyapısı kurulmasına yönelik kararlar almıştır. Bu alanda yapılan çalışmalar Ulaştırma Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde TUBİTAK/BİLTEN'e bağlı TUENA Proje ofisinde gerçekleştirilmektedir. Bu proje için yaklaşık 35 milyar dolarlık bir harcama öngörülmektedir. 1997'de başlayan çalışma büyük ölçüde tamamlanmıştır.

-Ulusal Bilgi Teknolojileri Konseyi'nin Kurulması

BTYK, bilişim teknolojileri alanında ve özellikle bu alana yönelik olarak hazırlanmakta olan Ana Plan ile ortaya konan ve konacak olan öneri ve politikaların hayata geçirilmesi, gerekli kuralların oluşturularak yürürlüğe konması, uygulama sonuçlarının değerlendirilmesi ve buna göre gerekli önlemlerin alınmasına yönelik olarak ilgili taraflar arasında görüş alış verişinde bulunulması ve gerekli koordinasyon sağlanmasına hizmet etmek üzere bir Ulusal Bilgi Teknolojileri Konseyi'nin kurulmasını kararlaştırmıştır.

-Okul-Net Üst Kurulu

Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarının Başkanlığında bir Okul-Net Üst Kurulunun oluşturulması ve 1998'de Bakanlık Genelgesi (1998/13) ile Başbakanlık Müsteşarı'na bağlı olarak kurulan Kamu-net Üst Kurulu ve Okul-net Üst Kurulunun Ulusal Bilgi Teknolojileri Konseyi'nin şemsiyesi altında toplanması öngörülmektedir.

-İnternet'in Teşvik Edilmesi

Kamuya açık internete erişim mekanlarını teşvik edilmesi ve kamuya ücretsiz internet erişim mekanların (kiosk) açılmasına yönelik teşvik ve özendirici çalışmalara gidilmesi kararlaştırılmıştır.

-ETKK'nın İzlenmesi ve Eşgüdümü

Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın koordinasyonunda hizmet veren

Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulunun (ETKK) çalışmalarını ulusal bilişim altyapısı ana planı vizyonuyla uyumlu olarak yürütmesi ve çalışmalarının yeni oluşturulacak ulusal Bilgi Teknolojileri Konseyi'nce izlenmesi ve eşgüdümün sağlanması öngörülmektedir.

Ülkenin bilişim alanında gerekli stratejilerin ve politikaların belirlenmesine yönelik olarak Kurul'un son yıllarda aldığı bu kararlar ülkeyi bilgi toplumuna taşımada önemli adımlar olarak değerlendirilebilir. Ancak bu adımlar yeterli değildir. Her şeyden önce bu dönüşümü gerçekleştirmede stratejiler ve politikalar üretmek üzere kaynak sağlama, karar alma, uygulama ve eşgüdüm işlevlerini yerine getirecek bir kurumsal yapıya gereksinim bulunmaktadır. Mevcut durumda Kurul'un sekretaryasını yürüten kuruluş olarak TÜBİTAK bu misyonu yerine getirebilir gibi görünse bu gereksinimi karşılaması zordur.

Bu kararlar çerçevesinde; kamu hizmetlerinin uzaktan hızlı erişimle yürütülmesi için gerekli hazırlıkların "Kamu-Net" Projesi ile yürütülmesi de öngörülmekte ve içeriği açıkça belirtilmese de "uzaktan erişimli kamu hizmetleri"nden bahsedilmektedir. BTYK'nun 1997 yılında almış olduğu kararlar doğrultusunda başlatılan çalışmaların sonuçları ise Kurul'un 1998 yılında yapılan toplantısı neticesinde kabul edilen raporda özetlenmekte ve bir sonraki dönem için yeni kararlar alınmaktadır. Raporun üzerinde önemle durulması gereken yönü; Ulusal Enformasyon Altyapısının kurulmasına yönelik Ana Plan Çalışmalarının maliyetine ilişkin tahminlerin yapılmış olmasıdır. Buna göre; takip eden 10 yılda, 15 milyar Doları şebeke, 20 milyar Doları da uç birimler (terminaller) için olmak üzere, toplam 35 milyar Dolar mertebesinde harcama yapılacaktır.

Raporda dikkati çeken bir başka husus da kamu sistemi içerisinde kurulacak bir "bilgi anayolu" kavramından ilk kez bahsedilmesidir. Bununla birlikte, daha önceki raporda içeriği belirtilmeyen Kamu-Net Projesinin kapsamı da ortaya çıkmaktadır. Rapora göre; hem söz konusu Proje, hem de bilgi anayolu kavramıyla öncelikle kamu kurumlarının kendi içlerinde ve birbirleriyle ağ teknolojisi aracılığıyla iletişim kurmaları

amaçlanmaktadır. Raporda ayrıca, kamu hizmetlerinden yararlanacak bireyler ile olan ilişkileri elektronik ortamda yürütmek için bu ağ sistemleri ile internet arasında belirli noktalarda bağlantılar sağlanabileceğinden de bahsedilmektedir. Anlaşılacağı gibi, BTYK Kararlar seti iyi niyetle ve ileri görüşlülükle hazırlanmış, yol gösterici kararlardır. BTYK tarafından alınan kararlar elektronik devlet kavramına yaklaşma açısından alınan ilk resmi kararlar seti olması yönüyle büyük öneme sahiptir ve TUENA Raporu⁸⁰ da kamu hizmetlerinin elektronik ortamlarda yürütülmesi hususunda çalışmaların yer aldığı ilk resmi rapor olması açısından önemlidir. Bu çerçevede oluşturulan TUENA Raporu, Türkiye bilgi altyapısının mevcut durumunun belirlenmesi ve geliştirilmesi amacıyla geniş bir yelpazeyi kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Raporda, kamu hizmetlerinin elektronik ortamda sunulmasına, diğer bir ifadeyle, raporun kendi deyişiyle “kamunun enformatizasyonuna” ilişkin hususlara yer verilmiş ve konu daha çok teknik bazda ele alınmıştır. Diğer taraftan, yine BTYK kararları çerçevesinde yayımlanan 1998/13 no'lu Başbakanlık Genelgesi ile Kamu-Net Üst Kurulu kurulmuştur. Söz konusu Kurul tarafından koordine edilen çalışmaları içeren Mayıs 2000 tarihli “Ulusal Bilgi Sistemi Raporu”⁸¹, başlıca kamu birimlerinin birbirlerine ağ teknolojisi yardımıyla bağlanarak hizmetlerin elektronik ortamda yürütülmesine ilişkindir. Raporda, kamu hizmetlerinin bu şekilde yürütülmesi için kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasının gerekli olduğuna da değinilmekte ve idari, mevzuat ve personel yapılanmasının nasıl olması gerektiği kısaca anlatılmaktadır. Bu yapılanmalarla birlikte elektronik yönetimin oluşturulacağı vurgulanmakta ve kamu birimlerinin bilişim sistemlerinin birlikte çalışacağı bütüne de “Ulusal Kamu Bilgisayar Ağı (Kamu-Net)” adı verilmektedir. Kamu-Net çerçevesinde, Başbakanlık Yönetim Bilişim Sistemi yardımıyla kamu birimleri arasındaki iletişim ve yazışmaların elektronik posta ile yapılması öngörülmektedir.

⁸⁰ TUENA Raporu'nun Tamamı İçin Bkz.: www.tuena.tubitak.gov.tr.

⁸¹ T.C.Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı:Ulusal Bilgi Sistemi, Yönetim Bilişim Sistemi Merkezi, Mayıs 2000.

Projede kapsanması öngörülen diğer konulardan bazıları ise şunlardır:

- Mevzuat Bilgi Bankası kurulması,
- Kamu kurumlarının yazışma ve dosyalama sisteminin oluşturulması,
- Hükûmet faaliyetlerinin İnternet ortamında izlenmesi,
- Elektronik başvuru ve takibinin yapılması,
- Kamu bilgisayar kullanım durumunun izlenmesi,
- Kamu yazılım merkezinin kurulması,
- Kamu kurumlarında "vatandaş sayfası" oluşturulması,
- Kamu kurumlarının yeniden yapılanma faaliyetlerinin izlenmesi,
- Evrak akış ve takibinin internet üzerinden yapılması.

Raporda, sistemin sağlayacağı temel faydaların; vatandaşa daha hızlı, kapsamlı ve kaliteli hizmet verilmesi, hükûmete bilgiye dayalı destek sağlanması ve kamu kurumlarının yeniden yapılanması için temel oluşturulması olduğu belirtilmektedir. Türkiye'de TUENA ve Kamu-Net dışında, bazı kamu kurumları tarafından kendi hizmetleri ile ilgili olarak başlatılan ve çeşitli safhalara ulaşmış olan projeler de mevcuttur. Başbakanlık Yönetim Bilişim Sistemi Merkezi tarafından, söz konusu projelerden bazıları üzerinde ilgili kamu kurumları ile birlikte çalışılmakta olduğu ve bunların sayısının da 47'yi bulduğu ifade edilmektedir. Kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen projelerdeki finansal kaynağın büyüklüğünün ne olduğu konusunda ayrıntılı bilgi temin edilememektedir. Bunun başlıca nedeni, bu konudaki en temel kaynak olan yıllık kamu yatırım programlarında bilgi ve iletişim teknolojilerine yapılan ya da yapılması öngörülen yatırım tutarlarının ayrı bir kalemde gösterilmemesidir. Dolayısıyla, Türkiye'de kamu kesiminin bilgi ve iletişim teknolojilerine yaptığı ya da yapmayı planladığı yatırım miktarı bilinmemektedir. Bu bakımdan, kamunun günümüze kadar yaptığı ya da ileriye dönük olarak yapmayı programa

bağladığı yatırım tutarları konusunda tahminler yapmak mümkün olamamaktadır. Yatırım Programında bazı projeler proje adıyla değil “bilgisayar alımı” ya da “makine-teçhizat alımı” şeklinde gözükmekte, bazıları da ana projenin bir alt parçası olarak değerlendirildiğinden bu şekilde dahi izlenememektedir. Bu durum, kamu yatırım programında yer alan projelerin bilinen proje isimleri ile karşılaştırılmasına engel olmaktadır.

Kamu-Net yönetimi tarafından 47 projenin yürütüldüğünden bahsedilmesine rağmen Yatırım Programından izlenebilen projelerin sayısının sadece 12 olması dikkat çekicidir⁸². Söz konusu projelerin toplam tutarı 174 trilyon TL'dir. 2000 yılında, söz konusu projeler için kümülatif olarak 130 trilyon TL. harcanacağı öngörülmekte ve bunlarda 4'ünün %100, 2'sinin ise %90 oranında finansal olarak gerçekleştirilmiş olacağı beklenmektedir. Diğer projelerin yatırım programında nasıl yer aldıkları (eğer yer alıyorsa) ya da hangi projenin içerisinde bulduklarını belirleme ve izleme olanağı bulunmamaktadır. Dolayısıyla, kamuya ait tüm yatırımların yer aldığı ve izlendiği Kamu Yatırım Programı, bu haliyle bilgi ve iletişim teknolojilerine yapılan ve yapılması planlanan yatırımların takibine imkan tanımamaktadır. Bu tür bilgilere ulaşılamadığından ya da her hangi bir sistematik yöntem ile düzenlenmediğinden, birbiriyle koordineli ya da birlikte yürütülmesi gereken işlerin gözden kaçmasına, maliyet artışına ve tekrarlara neden olacaktır. Bu son derece önemli bilgiye ulaşılması için, bu tür projelerin gerçekleştirmeleriyle ilgili bilgilerin tek bir merkezden izlenmesi ve yatırım programlarında “makine-teçhizat, bilgisayar alımı” gibi proje karakteristiklerinin değil, bilinen proje isimlerinin ya da daha açıklayıcı (en azından standart) karakteristiklerin kullanılması gerekir. Bundan başka, eğer bilgi ve iletişim teknolojilerine yatırım konusu, daha kapsamlı bir projenin parçası ise, bilgi ve iletişim teknolojisi yatırımının ya detayda belirtilerek ya da ana projeden ayrılarak bir başka proje halinde

⁸² İNCE, Murat. a.g.e., s.79

gösterilmesi için kamu yatırım programı formatında gerekli değişikliğin yapılması zorunludur. Başlatılan ve planlanan kamu çalışmalarına ve yatırımlarına bakıldığında, MERNİS ve MEBSİS gibi büyük ve toplumun tamamını ilgilendiren projelerin yanı sıra, kurumların bireysel faaliyet alanlarıyla ilgili olan daha küçük projelerle de karşılaşmaktadır. Örneğin, vatandaşlık bilgilerini içeren bir veri tabanının oluşturulmasına yönelik olan MERNİS projesi, kamunun yürüteceği birçok başka çalışmaya temel oluşturacak, elektronik devlete geçiş aşamasında da temel yapı taşlarından biri olacaktır. Elektronik devlet olarak ifade bulan, kamu hizmetlerine açık ağ üzerinden tek-duraklı-erişim modeline geçişte, genel amaçlı ve büyük ölçekli projelerin yanında söz konusu diğer küçük ölçekli ve doğrudan kurum hizmetlerini ilgilendiren bireysel projeler de büyük öneme sahip olacaklardır. Belirli bir geçiş döneminden sonra, her bir kurumun bünyesinde geliştirilmiş olan bireysel çalışmalar bir araya getirilerek, elektronik ortama taşınmış olan kamu hizmetleri ağ teknolojisi ile tek bir merkeze taşınacak ve elektronik devlet uygulamasına geçiş sağlanacaktır.

2.10.TÜRKİYE'DE MEVCUT KAMU İNTERNET UYGULAMALARI

2.10.1.Türkiye'de İnternet

Günümüzde teknoloji baş döndürücü bir ivme ile zaman ve mekan bağımlılığını azaltacak bir seviyeye gelmiş, yoğun bir zaman ve uğraş gerektiren bir çok işlem makine ve cihazların yardımıyla kolay yapılabilir bir hale dönmüştür. Modern iletişim teknolojilerinin ortaya çıkmasına neden olan gelişmeler ve iletişimin teknolojik doğası, modern dünyada sembolik üretim ve değişiminin doğasını da değiştirmiştir⁸³. Küreselleşmenin de etkisiyle, etkinliği artan elektronik iletişim ağı internet, halkla ilişkiler çalışmalarının küresel boyutta yürütüleceği ve internet

⁸³ TİMİSİ, Niltüfer: Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi, Ankara, Dost Kitabevi, Ocak 2003, s.9.

gerçeğinin dışında kalanların var olma haklarının kalmayacağı bir ortama doğru götürmektedir⁸⁴.

Türkiye İnternet'le 1993 yılında tanışmıştır⁸⁵. Üniversitelerden ülkeye yayılan internet kullanımı, üniversite öğrencilerinin yoğun ilgisine karşın büyük kentlerdeki orta-üst ve üst gelir grubundan kullanıcılarla ve kamu ve özel sektörlerdeki sayılı kurumla sınırlı kalmıştır. Gazetelerin, finans kurumlarının, üniversitelerin, az sayıda kamu kuruluşunun ve hatta elektronik ticaret yapan firmaların bile olduğu Türkiye İnterneti yine de gelişmiş olmaktan uzaktır. 1999 itibarıyla Türkiye'de İnternete bağlı 55 bin bilgisayar, 8 bin civarında web sayfası, 300-400 bin kullanıcı olduğu tahmin edilmektedir. Günümüzde yüksek teknolojiye dayalı medya toplumunda ortaya çıkan yeni değişim ve dönüşüm sürecinin yeni kavram ve teoriler gerektiren bir toplumsal-kültürel oluşum ve tarihsel bir süreç başlattığı söylenmektedir⁸⁶.

İnternet, daha önceki medyaların bir çok imkanlarını kapsayan yeni bir medya olarak sanal dünyanın temelini oluşturmuş ve yeni bin yıla damgasını vuran bir yaşam biçimine dönüşmüştür⁸⁷.

İnternetin Türkiye'de gelişmemesinin başlıca nedenleri, yasal düzenlemelerin yetersizliği, internet ile ilgili sorunlara muhatap olacak bir örgütsel yapının olmayışı, erişim güçlüğü ve yetişmiş insan ve bilgi altyapısı yetersizliği olarak özetlenebilir. İlk iki sorun ile ilgili çalışmalar sürmektedir.

Erişim güçlüğü konusundaki en büyük engel ise kişi başına düşen gelişmiş, internete bağlı bilgisayar sayısının azlığıdır. Çetinkaya'ya⁸⁸ göre,

⁸⁴ BİBER, Ayhan: "Küreselleşen Dünyada Gelişen İnternet Ve Değişen Halkla İlişkiler", *İletişim*, 2000 S.8, s.157-158.

⁸⁵ AKIN, Cahit: "Her Yönüyle İnternet", *PC Dergisi*, Mart1997,s.23-25

⁸⁶ YÜKSEL, Mehmet: *Modernite Postmodernite ve Hukuk*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2002, s.29.

⁸⁷ APAYDIN, İnci Pekgüleç: Açılış Konuşması, "Bilişim Toplumuna Giderken Psikoloji", *Sosyoloji ve Hukukta Etkiler Sempozyumu*, Ankara, TBD Yayınları, 23-24 Mart 2001, S.XII.

⁸⁸ ÇETİNKAYA, Hayri: "Yönetimde Dijital Devrim", *Hürriyet İnsan Kaynakları*, 14 Mart 1999.

ABD’nde her 100 kişiye 48 bilgisayar düşerken Türkiye’de bu sayı ikidir. Tabii ki internete bağlılık oranı daha da azdır. Türkiye’nin her alanda kendine hedef aldığı Avrupa Topluluğu’ndaki ülkelerde internet kullanma oranları ise şöyledir: İsveç ve Finlandiya’da her 100 kişiden 15’i İnternet kullanırken, Portekiz ve Yunanistan’da bu oran yüzde 1-2’dir. Bu konuda devlet ve sivil toplum kuruluşları, A.B.D.’nde yapıldığı gibi okul, kütüphane ve yerel topluluk merkezlerine herkesin kullanımına açık kamu terminalleri koyarak erişimi artırabilirler.

Tüm bu sorunlar çözüm yoluna girdiğinde ve internet hizmeti veren kuruluşlar arttığında ilginin de artacağı, büyük şehirlerde kurulan internet cafe’lerin gördüğü rağbetten anlaşılmaktadır.

2.10.2.Türkiye’de Ekba

Türk Kamu yönetimi, bazı adacıklar dışında, İnternetin farkında değildir. Kamu hizmetlerinin elektronik ortamda sunulması konusunda sağlanan başlıca hizmet türleri açısından bakıldığında ise karşılaşılan durum şu şekildedir:

-Sosyal Güvenlik Hizmetleri:

Toplumun büyük bir kesimini ilgilendiren sosyal sigorta hizmeti veren kurumların her birinin kendisine ait bir web sayfası bulunmaktadır. Bu sayfalarda kurumla iletişime geçilmesi mümkün olmakta ve bazı durumlarda ise kullanıcıya özel bilgiler girilmek suretiyle, kurumdan kişiye özel cevaplar alınabilmektedir. Örneğin, T.C.Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü sayfasından dul-yetim aylık bağlama başvuru formları, sağlık yardımı başvuru formları, hizmet birleştirme formu, borçlanma istek formu doldurulabilmekte, ayrıca ekranda kişiye özel bilgiler girilerek emekli aylığı ve ikramiye hesaplaması yaptırılmaktadır. Aynı şekilde, Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü sayfasından aylık sigorta primleri bildirgesi formu indirilerek doldurulabilmekte, tahsis dosya numarası yazılarak gelir/aylık alanların ödeme bilgilerine

ulaşılabilir. Bağ-Kur sayfasından indirilebilen başvuru formu olmamakla birlikte, T.C.Emekli Sandığı ile birlikte eczane uygulaması sistemine bağlantılı çalışan bir bölüm vardır. Söz konusu uygulamalar, ilgili kurumların hizmetlerinin bir bölümünü oluşturmakla birlikte, ülkemiz açısından bir gelişmeyi ifade ettiği düşünülmektedir.

-Vergilere İlişkin Hizmetler:

Devletin üstlendiği temel hizmetlerin bir başka önemli yönünü oluşturan vergi tahakkuk ve tahsilatı açısından bakıldığında da olumlu gelişmeler gözlenmektedir.

Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü sayfasında, Bakanlıkça yürütülen Vergi Daireleri Otomasyonu Projesi (VEDOP) çerçevesinde; motorlu taşıt vergileri ile kurumlar vergisi işlemlerine ilişkin uygulamalar yer almaktadır. Genel Müdürlüğün sayfasında bu işlemler, “İnternet Vergi Dairesi” başlığında bulunmaktadır. Sade ve kullanışlı bir şekilde tasarlanmış olan web sayfası, bilgi verme ve karşılıklı iletişime olanak sağlaması bakımından, elektronik kamu uygulamaları arasında iyi bir örnek teşkil etmektedir. Bununla birlikte, on-line işlemler henüz web sayfası aracılığıyla yapılamamakta, dolayısıyla tam otomasyon diğer bir ifadeyle işlemin web sayfasında başlatılması ve bitirilmesi özelliği karşılanamamaktadır. Motorlu taşıtlar vergi dairesi sayfasında, otomasyona geçen vergi dairesi kayıtlarında yer alan; araçla ilgili kimlik bilgilerine, motorlu taşıtlar vergisi borç bilgilerine ve trafik para cezası borç bilgilerine ulaşılabilmektedir. Borç tahakkuk etmişse, içlerinde İnternet bankacılığı da olan anlaşmalı bankalar aracılığıyla ödenebilmektedir. Genel Müdürlük web sayfasının “Kurumlar Vergi Dairesi” başlıklı bölümünde ise, sayfadan indirilebilen “İnternet hizmetleri başvuru formunu” dolduran ve bir dilekçe ile vergi dairesine başvuran vergi mükellefleri otomasyona geçen illerdeki vergi dairelerine bir kullanıcı şifresi ile ulaşarak vergi dönemine ait beyan edilen kurumlar vergisiyle ilgili tahakkuk, tahsilat, vadesi gelen ve gelmeyen borç bilgilerini sorgulayabilmektedir.

-Diğer Bazı Hizmetler:

Çeşitli kurumların günlük ya da ticari yaşam içerisinde sıkça karşılaşılan bazı konularda da elektronik ortamda hizmet sunma çalışmaları bulunmaktadır. Bunlar arasında Turizm Bakanlığı'nın, İçişleri Bakanlığının, Gümrük Müsteşarlığı'nın, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün, Türk Standartları Enstitüsü'nün, Türk Hava Yolları'nın, Türk Telekom'un, Türk Patent Enstitüsü'nün, KOSGEB'in, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün ve Devlet Malzeme Ofisi'nin hizmetleri sayılabilir. Turizm Bakanlığı evrak takip sistemi ile evrak üzerinde Bakanlıkça yürütülen işlemleri izlemek mümkün olmaktadır. Gümrük Müsteşarlığı sayfasından ise elektronik ortamda detaylı ve özet gümrük beyannameleri düzenlenebilmekte, vergi tahakkukları izlenebilmekte, ancak bu işlemleri yapabilmek için kullanıcının Müsteşarlık tarafından verilen EDI (elektronik bilgi iletişimi) kullanım yetkisine sahip olması gerekmektedir. Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı'nın web sayfasından çeşitli istatistiklere ulaşılabildiği gibi, söz konusu istatistikleri içeren yayınlar için sipariş formları elektronik ortamda doldurulup, elektronik posta ile Enstitü'ye iletilebilmektedir. Ödeme vb. koşullar Enstitü tarafından kullanıcıya iletilerek ödeme yapılması sağlandığında ise, talep edilen yayınlar kullanıcıya posta ile ya da istek halinde elektronik ortamda gönderilebilmektedir. Türk Standartları Enstitüsü'ne de elektronik ortamda kullanıcı başvurusu yapılabilmekte, Enstitü'nün uygun görmesi halinde sahip olunan bir kullanıcı şifresi ile standartlar veri tabanına ulaşılabilmektedir. Türk Hava Yolları sayfasından bilet rezervasyonu yapılabilmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü web sayfasında da belli başlı bazı işlemleri yapmak mümkündür.

Türk Telekom sayfasından telefon, telekart, TTNET gibi çeşitli konularda başvuru formlarına ulaşılabilmektedir. Türk Patent Enstitüsü sayfasından patent, faydalı model, endüstriyel tasarım ve marka başvuru belgeleri indirilebilmektedir. KOSGEB sayfasında KOBİNET sistemine üye olan küçük ve orta ölçekli işletmelere, işletmeye ait bir web sayfası ve

elektronik posta adresi olanağı sunulmakta ve böylece dünya pazarlarına açılma fırsatı sağlanmaktadır.

Devlet Malzeme Ofisi'nin (DMO) sayfası, hizmetin sunumunda sağlanan kolaylık ve anlaşılabilirlik açısından elektronik kamu hizmeti sunumu açısından olumlu özelliklere sahip olduğundan, özellikle ele alınmıştır. DMO, kamunun satın alma merkezi görevini gören bir kamu iktisadi teşebbüsüdür. Ofis, kamu kurumlarınca ihtiyaç duyulan her türlü demirbaşı piyasadan satın alarak ya da kendi bünyesindeki müesseselerde üreterek kurumların ihtiyacını karşılamasının yanı sıra özel sektör kuruluşlarının benzer taleplerine de cevap verebilmektedir. DMO'nun web sayfasından katalog satışı da yapılabilmektedir. Sayfada yer alan bir başvuru formu doldurularak, Ofis'e yine elektronik ortamda iletildiğinde elektronik tedarik sistemine üye olunmakta, Ofis tarafından verilen müşteri kodu ile sanal katalog üzerinden alım yapılabilmektedir. DMO'nun sanal kataloğunda kağıt, kalem gibi ofis malzemelerinden, taşıt araçlarına kadar değişik türde ürünler yer almaktadır. Katalog üzerinden seçilen ürünlere ait fiyat, resim ve ürünün diğer temel özelliklerine ulaşılabilir. Sisteme üye olan müşteri, kendilerine ait bir şifre ile ağ oturumu açarak ürünleri seçmekte ve sanal alışveriş sepetine atmaktadır. Tüm siparişler tamamlandığında ise ödemenin yapılacağı banka ve hesap numarası girilerek "sipariş gönder" düğmesine basılarak sipariş verilmektedir. Ayrıca kullanıcı, sitenin sipariş izleme özelliği sayesinde siparişin hangi işlem safhasında olduğunu izleyebilmektedir.

Kamu kurumlarına ait incelenen web sayfaları genel olarak ele alındığında, mevcut kullanım nitelikleri itibarıyla bunlardan sadece küçük bir kısmının, ileride geliştirilebilecek bir elektronik devlet uygulaması açısından uygun olduğu görülmektedir. Gelişmiş bir çok ülkede olduğu gibi, elektronik devlet uygulaması eğer önceden kamu kurumları tarafından geliştirilmiş ve bir süredir kullanılmakta olan elektronik kamu hizmet sunumu sistemi üzerine inşa edilecek ise, kurumların sürekli olarak elektronik hizmet sunumlarını geliştirme

yollarını aramaları gerekli görülmektedir. Kurum web sayfasından bilgi sunulması gerekli olmakla birlikte, beklenen hizmet ve sunulan hizmetin nitelikleri açısından hiç bir zaman yeterli değildir. Elektronik devlet uygulamasından beklenen faydanın en üst düzeyde sağlanabilmesi için kamu kurumlarınca sunulacak hizmetlerin öncelikle belirli bir standartta ve birbiriyle uyumlu olması (teknik ve tasarım birliği), vatandaşlarla karşılıklı iletişime olanak sağlaması (katılımcılık) ve uygun olan her durumda parasal işlemlerin yapılabilmesine ve dilekçe vs. gibi belgelerin iletilebilmesine imkan tanınması (en üst düzeyde kolaylık ve işin elektronik ortamda başlatılması ve bitirilmesi) gerekmektedir. İncelenen kamu web sayfaları ve buralarda sunulan kamu hizmetlerinin sunum şekilleri, genel olarak elektronik devlet uygulamaları açısından yetersiz gibi görülmekle birlikte, bir çok web sayfasının henüz geliştirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Açık ağ üzerinden kamu hizmetlerinin sunumunun zahmetli ve maliyetli bir hazırlık dönemini gerektirdiği ve ülkemizdeki altyapının yetersizliği de göz önüne alındığında, hazırlık sürecinin zaman alacağı düşünülebilir. Kamu kurumlarının hazırlıkları tamamlanmış olsa bile, yasal ve teknolojik altyapının elektronik hizmet sunumu için uygun hale geleceği dönemi beklemek gerekecektir. Bununla birlikte, bugünden yapılan hazırlıklar ve kurumlarca sürdürülen bireysel çabalar, gelecekte ortaya konulacak elektronik devlet uygulamasının temellerini oluşturacaktır.

Kamuya ait web sayfası sayısı yalnızca 100 civarındadır. Yerel yönetimler de web ortamında EKBA'nı oluşturmaya başlamışlardır. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü de, genel müdürlük web sitesine (<http://www.mahalliidareler.gov.tr/>) web üzerindeki belediyelerin bir listesini koyarak bu oluşuma destek vermiştir. 1999 Mart'ında yapılan bir araştırma web üzerinde 30 yerel yönetim web sitesi olduğunu tesbit etmiştir. Bunların hemen hepsi belediye web siteleridir. Araştırma sırasında diğer yerel yönetim birimleri olan il özel idaresi ve köy web sayfalarına rastlanmamıştır.

Sonuç olarak denilebilir ki; büyük bir hızla ilerleyen teknolojinin vatandaşların yönetime katılımında kullanılması, şüphesiz ki gerekli yasal düzenlemeler, merkezi olmadan eşgüdüm sağlayan kurumlar oluşturulabildiği; eğitilmiş insanlar ve gerekli donanım sağlanabildiği ölçüde tüm dünyaya yayılacaktır. EKBA, ABD’nde başarı ile uygulanmaktadır ama şu aşamada Türkiye’deki uygulamalar yukarıda sayılan eksikliklerden dolayı yetersizdir. Ne var ki, gelecekte, yasal altyapı, eşgüdüm sağlayan kurumlar, yeterli altyapı ve eğitilmiş insan gücü olduğunda bu konu ülkemizin gündemine daha yoğun bir biçimde girecektir.

E-Devlet kavramının internet ile beraber yorumlanması ve gündeme getirilmesi son derece yanlış bir yaklaşımdır. Ancak internet bu modele geçişte çok önemli bir unsurdur⁸⁹.

Türkiye’de İnternetin ve dolayısıyla EKBA’nın önünün açılması için yasal düzenlemelerin yapılmasına, Türk Telekom’un tekel olmasının getirdiği olumsuzlukların aşılmasına, internet konusundaki gelişme, sorun ve çözümlerin muhatabı olacak kapsayıcı bir kurumun varlığına, bir bilgisayarlaşma ve internetleşme master planına ihtiyaç vardır. Tüm bunlara ek olarak Türkiye’deki iş çevreleri internet üzerinde hızla yaygınlaşmakta olan elektronik ticaret alanına girmek istediklerinde, bu istek ve gayretin Türkiye’de internet lehine yeni bir dinamizm yaratacağı öngörülebilir.

Bunların yanısıra internet hizmeti almanın ucuzlaması da yaygınlaşmasını teşvik edecektir. Tüm bu değişkenleri gözönünde tutarak diğer ülkelerdeki gelişmeleri yakından izlemek, olumlu uygulamaları alarak, kendi şartlarımız doğrultusunda yeniden biçimlendirmek, yanlışlardan ise ders almak gereklidir.

Türkiye, kamu yönetiminde daha etkin, şeffaf ve katılımcı bir sistem oluşturabilmesi için internet’e ve internet üzerinde verilen kamu bilgisi ve

⁸⁹ GÜRKAN, İsmail: “E-Devlet veya Ulusal Bilişim Sistemi”, 1.Polis Bilişim Sempozyumu,2003

hizmetine gereken önemi vermelidir. Bu nedenle, Türkiye’de internetin önünü açacak düzenlemeler yapılmalı, kamunun bilgisayar ve internete geçmesini sağlayacak KamuNet Projesi’ne destek verilmeli, halkın İnterneti daha çok kullanabilmesi için okul, kütüphane ve belediyelerde kamu terminalleri faaliyete geçirilmelidir.

Akgül’ün⁹⁰ de belirttiği gibi Türkiye, internet’i bir toplumsal denetim, hesap verme, hesap sorma, çözüm oluşturma ve haberleşme aracı haline getirmeli, demokrasiye katkı sağlamalıdır.

İnterneti tanımlarken “gerçekliğin bir yansıması olan, sanal dünya” olduğu varsayımı bir çoğumuz tarafından üzerinde fazla düşünmeden kabul edilmiştir. Ancak internetin ve ilişkili teknolojilerin işlevlerine, tüm sosyal hayatıyla “insan” girince, insana ait bir çok sosyal faaliyet de bu medya üzerine taşınmıştır. Diğer bir ifadeyle internet maddesel olarak sanal, ancak işlevsel olarak gerçektir⁹¹. İnternetin insana ait bir çok kavramdaki dönüşüme sebebiyet vermesi bu nedenledir.

Bu teknolojik ve sosyal değişimin etkisiyle dünya çok boyutlu, köklü, dinamik bir değişim sürecinden geçmekte ve toplumlar, devletler, ekonomiler, kültürler, insanlar bu güne değin kurmuş oldukları siyasal, kültürel ve ekonomik yapıları bilim ve teknolojinin etkisiyle dönüştürerek mevcut duruma ayak uydurmaya çalışmaktadırlar⁹².

⁹⁰ AKGÜL, Mustafa: “Enformasyon Toplumu Yarışında Neredeyiz?”, *İnternet World TR*, Ekim 1997, s. 26-27.

⁹¹ ŞEN, Bilal: “Bilişim Suçlarının Getirdikleri ve Üzeyir Garip Cinayeti”, *Polis Dergisi*, Ekim-Kasım-Aralık 2002, S.29,s.13.

⁹² YÜKSEL, Mehmet: a.g.e.,s.1.

III. BÖLÜM

E-DEVLETE GEÇİŞ SÜRECİNDE EMNİYET TEŞKİLATI VE POLİS BİLGİ SİSTEMİ : POLNET

3.1. BİLGİ ÇAĞI VE POLİS

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin baş döndürücü bir hızla ulaştığı günümüzde, toplum yaşamının bunun dışında kalması düşünülemez. Hızla değişen çevresel koşullar ve toplumsal dinamizm, hemen her alanda daha nitelikli insan gücüne duyulan ihtiyacın artmasına sebep olmaktadır. Bugün bir çok ülke bu yüzyılın ekonomik özelliklerini, uluslar arası ilişkilerin boyutlarını ve yetiştirilecek olan insan tipinin özelliklerini belirlemeye çalışmaktadır. Ülkeler arasında hemen hemen her alanda yaşanan rekabet ortamı daha çok gelişme ve ileriye gitme yarışını beraberinde getirmektedir.

Toplumlar kendi geleceklerini daha güvenli ve rahat bir yapıya kavuşturabilmek için, sürekli bir arayışın içerisinde girmişlerdir. Bu hızlı değişim süreci toplumların beklenti düzeylerinin artmasına sebep olmuştur. Özellikle daha nitelikli ve kaliteli üretim ve hizmetlerin sunulması bir çok çağdaş ülkenin en önemli sorunu haline gelmiştir. Gelecek nesillerin daha demokratik, çağdaş sağlıklı ve güvenli bir dünyada yaşayabilmesi için, bugünden gereken önlemler alınmalı ve başta eğitim olmak üzere bir çok alanda yeniden yapılandırma çalışmalarına başlanmalıdır. Ancak böylelikle yirmibirinci yüzyılın ihtiyaçlarına cevap verebilecek yeni nesiller yetiştirmek mümkün olabilir⁹³. Bu bağlamda 'bilgi çağı' kavramı, dünyayı bilginin şekillendirdiği, bilginin sınır tanımadığı, bilginin toplumun ve kişilerin hayatında, bundan önce hiçbir çağda olmadığı kadar aktif olacağı bir dönemi ifade eder⁹⁴.

⁹³ CERRAH, İbrahim: 21. Yüzyılda Polis, E.G.M. Matbaası, Ankara, Ekim 1999, s.4.

⁹⁴ AYTAÇ, Önder: 21. Yüzyılda Polis, E.G.M. Matbaası, Ankara, Ekim 1999, s. 238.

Nitelikli yetişmiş insan gücünün kalkınmadaki yeri ve önemi son derece açıktır. Hızlı değişme ve gelişmeler, yetiştirilecek olan insan niteliğinin önemli ölçüde değişmesine sebep olmaktadır. Artık dünün yaklaşımları ile bugünün ve yarının sorunlarına çözüm bulabilmek giderek güçlenmektedir. O halde bugünün ve yarının ihtiyaçlarına cevap verebilecek nicelikte ve nitelikte insan gücünün yetiştirilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Özellikle toplumla yakın ilişki içerisinde bulunan kişi ve kurumlar için bu daha da fazla önem arz etmektedir.

Bilgi çağında, toplumsal yapıdaki işleyişin değişmesi ve beklenti düzeylerinin giderek artmaya başlaması, toplumla yakın bir ilişki içerisinde bulunan ve güvenliğin sağlanmasında birinci derecede sorumlu olan polisin rolünün de önemli ölçüde değişmesine sebep olmaktadır. Özellikle toplumla ilişkilerin ve iletişimin düzenlenmesinde polisin sahip olduğu nitelikler ön plana çıkmaktadır. Bugün dünyada pek çok ülkede kurum ve kuruluşlar sahip oldukları insan gücünün, ön plana çıkan tutum ve davranışları ile tanınmakta ya da tanımlanmaktadır. Örneğin, İngiliz polisi için “Her zaman saygılı davranır” ifadesinin kullanılması ortaya çıkan bir davranışı göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Bir toplumsal kurumu ya da örgütsel yapıyı oluşturan bireylerin sahip olduğu nitelikler, o kurumun başarı ya da başarısızlığında en belirleyici etmen durumundadır. Diğer bir deyişle kuruluşlar sahip oldukları insan gücünün kalitesi oranında hizmet sunabilirler. Kurum ve kuruluşların görevlerini etkin bir biçimde gerçekleştirebilmesi büyük ölçüde bünyesindeki insan gücünün nitelikli eğitilmesine ve sürekli geliştirilmesine bağlıdır. Aynı hususlar Türk Polis Teşkilatı için de geçerlidir. Toplumla sürekli iç içe ve etkileşim halinde bulunan polislerin, can ve mal güvenliğinin sağlanması gibi , çok kritik ve hayati önemi olan görev ve işlevleri vardır. Bu rollerin gerçekleştirilmesinde polisin sahip olduğu bilgi, beceri ve davranışlar toplumla kurulacak olan etkileşim düzeyini belirleyecektir.

Bilgi çağında ve bilgi toplumunda polisin nerede bulunduğu tespit edilerek, poliste bilgi çağının gerektirdiği değişimin nasıl gerçekleştirileceği,

polisin, ufuk ötesini gören, iyimser ve pozitif düşünceli polis haline getirilebileceği, nasıl bilge polis olabileceği ve de tüm bunların sonucunda vizyonunu nasıl değiştirebileceği ve geliştirebileceği üzerinde görüş geliştirilmelidir.Hatta, işte böylesi bir hayatın yaşandığı/yaşanmaya başlanıldığı dünyada ve ülkemizde polis de bilgi çağıyla bütünleşmiş bir yapı, içerisinde olmak için, yalnızca vizyonunu genişleterek değil, onun da ötesinde sürekli vizyon üstü başkalaşım döngüsünün içinde olmalıdır⁹⁵.

3.2. BİLGİ TOPLUMU VE POLİS

21. yüzyılda dünyada artan globalleşme ve beraberinde getirdiği rekabet, kurum ve kuruluşlarda kaliteli mal ve hizmet sunma zorunluluğunu gündeme getirmiştir. Günümüzde rekabet edebilmenin; güvenilirlik, çalışanlar ve müşterilerin memnuniyetinin ancak ve ancak kaliteli ve zamanında üretmekten geçtiği bir gerçektir.

Dünyanın herhangi bir yerinde depolanmış bilgilere erişme ve hepsinden önemlisi büyük miktarda veriyi birleştirme ve çözümlene olanağı sayesinde başka insanların sahip olmadığı ve katma değer içeren yeni bilgileri üretmek mümkün hale gelmiştir. Bir bilgi toplumunda bilgi en önemli metadır.Globalleşen dünyada ülkemiz de yerini almak, Avrupa Birliği ile bütünleşmede, yerimiz olan gelişmişlik potansiyeline ulaşabilmek için, bilgi toplumunu yakalamak zorundadır.

Değişimini günün, şartlarına uyduramayan ve beklentileri çağa uygun standartlar doğrultusunda karşılayamayan kuruluşların gerçek anlamda hizmet üretmesi beklenemez. Polisin malzemesi, insanlar-yasalardır. İnsanlara yasalar yoluyla ulaşabilen artık bilimin, teknolojinin olmazsa olmaz güvenilirliğini ve yardımını arkasına almak zorunda olan polis, bilgi toplumu polisi olabilmesi için eğitim stratejisini en iyi şekilde kullanmak zorundadır.

⁹⁵ AYTAÇ, Önder: a.g.e.,s.347

Günümüzde artık suçlar uluslar arası alanda işlenmekte, suç işlemeye temayülü olan insanlar teknolojiyi en hızlı şekilde takip etmekte ve uygulamaktan kaçınmamaktadır. İnternet, hızlı telekomünikasyon teknolojisi ile bilgiler dünyanın en ücra köşelerine bile çok hızlı bir şekilde ulaşabilmektedir. Suç ve suçlulukla mücadele eden polis de, bu teknolojiyi en iyi şekilde, hatta kötü niyetli insanlardan daha önce kullanmak, takip etmek ve bilmek zorundadır.

Düşünebilen, anlayabilen, değişen ve gelişen şartlara uyum sağlayabilen bilgi toplumu polislerini görmek için çok uzaklara bakmamak gerekmektedir. Burada iş sadece devlete, idareye düşmemektedir. Bilgi toplumu polisi aynı zamanda bilgi toplumu olma yönündeki çocukların anne ve babasıdır. Bu itibarla, polis dışarıda suçlu ile mücadele ederken teknolojiyi kullanmak, çocuğunu yetiştirmek içinde bilgi toplumu yolundaki engelleri öğrenmek ve ortadan kaldırmak, kendini yenilemek zorundadır.

Bilgi toplumu insanına güvenlik hizmeti sunmakta olan polis, toplumda daha sağlıklı iletişim kurabilmesi ve mesleğini daha profesyonel gerçekleştirebilmesi için toplum içindeki sıradan insanların taşıması gereken bireysel özelliklerin yanısıra, mesleğinin ve toplumsal statüsünün kendisine verdiği bir dizi farklı özellikleri de taşımalıdır. Bunun yolu da "Bilgi Toplumu Polisi" olmaktan geçer.

Bireysel anlamda her emniyet görevlisinin, kendini yalnızca dar yasal kalıplara bağlı olarak sınırlamanın ötesinde, evrensel gelişmeler çerçevesinde değerlendirmelerde bulunmasında yarar vardır. Bu durum ancak her bir güvenlik görevlisinin, yaratıcı düşünce içinde olması ile gerçekleşebilir. Artık her vizyon sahibi emniyet görevlisi, vagon değil, bulunduğu yerde bir lokomotif olmalı ve hizmet sunduğu yurttaşları da peşinden çekerek bilgi toplumunun kapısından geçirmeye çalışacak bir öğretmen gibi olmalıdır⁹⁶.

⁹⁶ AYTAÇ, Önder: a.g.e.,s. 263.

3.3. BİLGİ POLİTİKASI VE POLİS

Dünyamız hızla bilgi toplumuna doğru gitmektedir ve geleceğin dünyasında ancak bu gidişe ayak uydurabilen ülkeler ve toplumlar öne çıkabilecektir. Sürdürülebilir gelir artışları ve refah düzeyi yükselişleri ancak bilgi toplumuna geçiş sürecine girebilmiş ülkelerde yaşanacaktır. Parasal birikimlerinden çok, nitelikli insana dayanan bilgi teknolojisi, sermayenin belirleyici öneminin giderek azaldığı bir ortamda, daha eşitlikçi bir düzen içinde ekonomik kalkınmayı hızlandırma olanağını verecektir.

Türkiye gibi sermaye birikimi açısından daha çok yol alması gereken bir ülkenin, eğitime çok büyük kaynak ayırıp nitelikli insan yetiştirmede sıçraması halinde, bilgi çağına avantajlı girme şansını yakalaması söz konusu olacaktır⁹⁷.

Her çağdaş kurum ve yapıda olduğu gibi, zaman içinde gelişen ve yenilenen talepler, tüm kurumları bu talepler doğrultusunda kendilerine çeki düzen vermeye veya bir başka deyişle yeniden yapılanmaya yönlendirmektedir. Özellikle suç ve suçlularla mücadele eden emniyet teşkilatı, hizmetinin niteliği gereği her zaman en iyiyi başarabilmek için teşkilat içinden ve halktan gelen talepleri en hızlı biçimde değerlendirip, yapısına süratle entegre ederek verimli olabilecektir.

Yeniden yapılanma çalışmalarıyla hedeflenen, vatandaşa daha kaliteli bir hizmet verebilmenin yanı sıra, personele daha iyi çalışma koşullarının sağlanabilmesi için gerekli olan yapısal(organizasyonel) değişikliklerin tespit edilmesidir.

Eğer yeniden yapılanma ile hedeflenen, vatandaşa her alanda daha kaliteli bir kamu hizmeti vermek ve personelin çalışma koşullarını iyileştirmek ise bu ancak;

*Bilinen klasik kamu yönetimi yöntemleri dışında,

⁹⁷ AYTAÇ, Önder: a.g.e., s. 310.

*Modem bir hizmet anlayışı çerçevesinde

*Çalışma koşulları ve hizmet koşulları ve hizmet kalitesi bilinci ve benzeri koşullarda acil etütler yaparak gerçekleştirilebilir.

Şunu asla unutmamalıyız ki; kamu örgütlerinde hizmet kalitesi anlayışının yerleşmesi ve toplumsal refahı etkileyen kaynak israfının önüne geçilmesi, ancak iş tatmininden yoksun hale gelen kamu personelinin emek savurganlığının önüne geçilmesi ile sağlanabilir⁹⁸.

Geniş kapsamlı AR-GE çalışmaları ve bunun doğal sonucu olan yeniden yapılanma, ancak polis web (internet, haber ve iletişim ana sayfası) portalı oluşturularak ve bu alanın çalışma platformu ve elektronik ilan panosu gibi aktif olarak kullanılması ile yürütülebilir. Tüm dokümanlar ve haberleşme dijital ortamda olacağından, çalışma yapan her bir birey kendi görev bölgesinden çıkmadan, elindeki veri oranında söz hakkına sahip olup, çalıştığı ve ürettiği ölçüde yeniden yapılanma faaliyetlerine katılabilecektir. Ancak bugünkü şartlar göz önüne alındığında, polisin vizyon sahibi olmasını istemenin gerçekten de çok sabır gerektiren bir iş olduğu ve oldukça uzun bir zaman alabileceği gözden kaçırılmamalıdır.

3.4. BİLGİNİN MALİYETİ VE POLİS

Gelişen dünyada huzurlu, mutlu toplum olmanın yolu; suçun en aza indirildiği, emniyetin hakim olduğu bir toplum ise; bunu sağlayan polisin teknolojisinin gelişmesi için mali açıdan desteklenmesi gerekmektedir⁹⁹.

Bilgi ve teknoloji çağını yaşadığımız günümüzde suçların önlenmesi, meydana gelen olayların aydınlatılması ve suçlularla mücadelede gelişen teknolojik imkanların kullanılması vazgeçilmez bir gerekliliktir.

Halkımızın huzur ve güvenliği, Polis Teşkilatının imkanları yakından takip edilerek en üst seviyede kullanımı ile mümkün olacaktır. Günümüzde

⁹⁸ TODAİE.,Kamu Yönetiminde Kalite 1. Ulusal Kongresi Sonuç Bildirgesi,1994,s.13

⁹⁹ YAZICIOĞLU, Yılmaz: Bilgisayar Suçları, İstanbul, ,Alfa Yayınları, 1997, s.18

suçluların tüm teknolojik imkanlardan yararlanarak emellerini gerçekleştirdikleri hakikati, polis için teknolojinin önemini daha da artırmaktadır.

Polisin; görevini yapabilmesi için bilgiyle donatılması, uzmanlaşması gerektiği gibi, olayları çözebilmesi için de bilgiye ulaşması gerekmektedir. Bilindiği gibi, polisin suçların izahını yapması ve çözmesi, bir takım delil ve izleri metodik olarak değerlendirip yorumlaması ve somut şekilde delillendirerek açıklığa kavuşturması ile söz konusu olmaktadır.

Suçun topluma maliyeti çok fazladır. Suç önlemenin maliyeti bundan daha fazla da olsa, topluma manevi açıdan yükü, yine de suçun ortaya çıkarabileceği kadar olamaz. Bu nedenledir ki, bu amaçla yapılabilecek bir reorganizasyon dahi, devlete ne kadara mal olursa olsun önerilmesi zorunludur; zira suçla, ceza sistemi yoluyla, diğer bir ifadeyle suç polisi ceza adaleti, ağır cezalar, cezaevi sistemi gibi represif (bastırıcı) araçlarla yapılacak bir mücadele ancak sınırlı olur ve yetersizdir. Londra Metropol polisinin ilk müdürlerinden Sir Richard MAYNE tarafından söylenen ve İngiliz polisince de benimsenen bu konudaki görüş şöyledir: “Polis fonksiyonlarında temel amaç, suçun önlenmesi olmalıdır. Polisin bütün gayreti bu önemli amaca yönelmelidir. Kişilerin ve malların güvenliği, kamu düzeninin korunması, suç işlemeyi başarmış suçlunun bulunmasından ve cezalandırmasından daha önemlidir ve bu polis mensuplarınca hiç akıldan çıkarılmamalıdır.”

Gerçekten de toplum, suçluluğun olmadığı bir ortam istemektedir. Suç indekslerinde ki düşüş, bütün insanları olduğu kadar, polisi de sevindirir. Bugün çağdaş telakkide, polisin görevi sadece suçluları yakalamak ve bunları yargı organlarının huzuruna sevk etmekten ibaret değildir, aslında suçu önlemektir.

Bu sebeple, her şeyden önce polise güvenilmeli ve her türlü teknolojik aletlerle desteklenerek bilgiye ulaşmanın yolları açılmalıdır. Toplumumuzun bir anarşizm ve anomi toplumu olmasını istemiyorsak, demokratik hukuk

kuralları çerçevesinde polise imkanlar verilmeli, bilginin maliyeti ne kadar fazla olursa olsun, bilgi teknolojisini geliştirebilmesi amacıyla maddi destek sağlanmalıdır.

3.5. BİLGİ TEKNOLOJİLERİ VE POLİS

Yaşamını sürdürmek isteyen örgütler, gereksinimleri karşılayabilmek için çeşitli araç, yöntem ve teknikleri kullanmak zorundadır. Bilgi teknolojileri, yalnız verilen hizmetin hızını ve kalitesini arttıracak bir unsur olarak değil, aynı zamanda örgütün sürekli geliştirilmesini sağlayacak bir sistemin kurulmasında temel oluşturmaları açısından da önem arz etmektedir. Kaldı ki, örgüt tarafından üretilen mal ve/veya hizmetin kalitesindeki yükseliş, örgütün sürekli gelişen ve kendini yenileyebilen bir niteliğe bürünmesinin doğal sonucudur.

Güvenlik örgütleri, bilgi teknolojilerinin getirdiği olanaklardan en çok yararlanabilecek örgütlerin başında gelmektedir. Yanlış olarak yerleşen bir kanı vardır; güvenlik örgütlerinin, sokaklarda suçlu kimseleri kovalayan ve yaptıkları işler daha çok kaba kuvvete dayanan örgütler ve mensuplarının da bedensel gücü esas alan görevliler oldukları sanılır. Oysa, güvenlik hizmetlerinin temelinde, pek çok hizmet alanında olduğu gibi, bilgi ve bilginin başarıyla yönetilmesi yer alır. Güvenlik örgütleri, ancak bilgiyi başarılı bir şekilde yönetebildiği ölçüde başarılı olabilirler¹⁰⁰.

Bilgi teknolojilerinin çağdaş yönetim anlayışlarıyla desteklenerek bilinçli kullanımı, başarıyı getirecek ve tüm toplumda asayiş duygusu uyandıracaktır.

Polisin görevi başlıca iki ana grupta toplanmaktadır; suç işlenmesini önlemek (önleyici görevi) ve alınan tüm önlemlere karşın işlenmiş olan suçun faillerini delilleriyle birlikte elde edip, savcının yardımcısı sıfatıyla, bunları yargıya (savcıya) teslim etmektir (adli görev).

¹⁰⁰ ASELSAN: "Bilgi Teknolojisinin Güvenlik Hizmetlerinde Kullanılması", *Aselsan Dergisi*, (Eylül) 1995, s.30

Suçun işlenmesi ve polisin belirtilen görevi yapması bir süreç içerisinde meydana gelmekte ve olay çoğu kez aynı yerde olup bitmemektedir. Burada iki unsur işi güçleştirmektedir. Zaman ve yer. Aynı yer ve zamanda sonuçlandırılmayan durumlarda, suç kabul edilen eylemi gerçekleştirildiği sanılan kişi (sanık), hala ulusal sınırlar içerisinde bulunduğu sayılsa bile, başka bir yere gidebilir, kaçabilir. Nitekim yakalanmak istemeyeciğinden, ilk refleksi de kaçmak olacaktır. İşte, bu koşullar altında, iyi tasarlanmış bir bilgisayar üzerine oturtulmuş bilgi sistemini kullanan polisin, aranan sanığı yakalama olasılığı oldukça yüksektir. Çünkü, elde edebileceği kadarıyla bilgi, hemen bu sisteme yüklenerek ülkede görev yapan tüm polis birimlerine, kişisel yeteneklerinin dışında kendilerini uyaracak ve yardımcı olacak bir bilgi teknolojisinden yararlanma şansı verecektir.

İçinde bulunduğumuz bilgi çağının ve bilgi toplumunun kaçınılmaz gereği olarak, bilgi toplumu olma çabası içinde olan ülkemizde, gerek kamusal ve gerekse özel kuruluşlar, bilgi toplumunun vazgeçilmez araçları olarak her alana destek sunan bilgi teknolojilerine büyük yatırımlar yaparak, bilgi teknolojisinin sundukları olanaklardan yararlanma arayışı işine girmişlerdir. Bu alanda, özellikle donanımına büyük miktarda kaynakların aktarıldığı gözlenmektedir¹⁰¹. Ancak, teknolojik gelişmeyle birlikte kapasite ve nitelikleri hızla değişen bilgi teknolojilerinin örgütlere kazandırılması, yönetimi ve bunların örgüt hedefleri doğrultusunda yönetsel alanda kullanımı, bu teknolojilerin yönetim destek sistemleriyle bütün olarak kullanılmasıyla olanaklıdır. Böylece örgütsel değişimin de istenilen yönde gerçekleştirilmesi ve yönlendirilmesi söz konusu olabilecektir.

Bu bağlamda, devletin en öncelikli ve önemli görevlerinden biri olan güvenlik, savunma, kamu düzeni koruma, güvenlik ve esenliğini sağlama görevlerinin de bilgi çağı ve bilgi toplumu ve onun aracı olan bilgi teknolojilerinden en üst düzeyde yaygın ve etkin olarak kul-

¹⁰¹ SAKAL, Erdoğan : "Küreselleşme ve Küreselleşen Dünyada Yükselen Kavramlar", Polis Dergisi, Sayı :23, 2000, s.54

lanılması, toplumla entegre olması kaçınılmaz bir etkileşim, gelişme ve sonuçtur.

Günümüzde; sanayileşmenin hızlanması, nüfusun artması, haberleşme ve ulaşım imkanlarının gelişmesinin etkisiyle sosyal hareketlilik de artmıştır. Dolayısıyla basit olaylar; karmaşık, organize, bölgesel ve ideolojik olaylara dönüşmüştür. Suçluların tutum ve davranışları ile suç işleme taktik ve teknikleri değişmiş, suçlar örgütsel ve karışık bir durum almıştır. Tarihi eser, uyuşturucu madde ve silah kaçaklıkları ve terör gibi suçlar uluslararası suç kapsamına alınmıştır. Ülkeler arasındaki seyahat sürelerinin kısalması ve sınırların kolayca aşılabilmesi suçluların faaliyetlerini ve yer değiştirmelerini kolaylaştırmıştır. Bir ülkede işlenen suç; başka bir ülkede devam edebilmekte, hatta üçüncü ve dördüncü bir ülkede sonuçlanabilmektedir. Çevre, demokrasi ve insan hakları gibi bazı konular ülkelerin içişlerinden çıkıp, uluslararası sorun olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Diğer taraftan; artan trafik kazaları, yaygınlaşan dağcılık ve kayak sporları ile deprem, sel ve çığ gibi doğal afetler ve orman yangınlarında kurtarma, tahliye ve halka yardım hizmetlerinin önemi daha da artmıştır.

Her geçen gün yoğunlaşan ve önem kazanan güvenlik hizmetlerinde ana hedef, caydırıcılık unsurunun güçlendirilerek suç işlenmesinin önlenmesidir. Suçların önlenmesi ise genel gözetim ilkesine dayanmaktadır. Genel gözetim, hukuka aykırı eylemlere engel olunması ve devletin varlığının hissettirilmesi amacıyla, kolluk birimlerinin sorumluluk alanlarının ve buralardaki toplumsal hareketliliğin kontrol edilmesidir. Bu da her şeyden önce birebir elde edilecek bilgilerle, bu bilgilerin değerlendirilmesine, iletilmesine bağlıdır.

Bilgi toplumuna dönüşümün yaşandığı günümüzde toplumsal kalkınmanın ve gelişmenin istikrarlı ve güven içinde, sağlanabilmesinde güvenlik hizmetlerinin aynı şekil, yöntem ve teknolojilerle yürütülmesinden geçmektedir. Bu nedenle etkin işleyen kolluk hizmetlerinin rolü ve önemi çok büyüktür. Fransızlar, kolluk güçlerinin önemini, “Bir ülkede devlet

dairelerini 24 saat tatil etseniz, hiçbir şey olmaz. Vatandaşlar işlerini bir gün sonra görürler. Düzen devam eder. Mahkemeleri tatil ediniz, keyfiyet yine aynıdır. Bankalar ve ekonomik kuruluşlar içinde durum aynıdır. Fakat, bir ülkede 24 saat kolluk güçlerinin faaliyette bulunamayacağını ilan ediniz, bütün kötü niyetli insanlar bu süre içinde amaçlarına ulaşmak isteyeceklerdir. Bu kısa süre içinde herkes canından, malından endişeye kapılacak, suç işleyecek insanlar faaliyette olacaklar ve sonuçta ülkede genel düzen bozulacaktır” şeklinde vurgulamıştır.

Meydana gelen suçlar, emniyet, asayiş olayları, ihmalkarlıklar, kötü alışkanlıklar ve trafik olayları, personel problemleri, zaman ve mekan içerisinde o kadar yüksek dereceli bir düzende vuku bulmakta ve tekrar meydana gelmektedir ki, yüksek emir haline gelmiş idari tahminler olasıdır. Dünün ve bugünün kıvrımları, ne ve ne kadar meydana geleceği ve ne zaman ve nerede soruları açısından yarına doğru tasavvur edilebilir. Doğru durum muhakemeleri hazırlanabilir ve bunlardan kısa vadeli, uzun vadeli ve özel planlar formüle edilebilir.

Uygun kayıtlar ve raporlama ile suç ve ihmalkarlık alanında neyin, ne kadar, ne zaman ve nerede meydana geleceğini yüksek bir doğruluk derecesinde tahmin etmek mümkündür. Kayıtların uygun şekilde idare ve analiz edildiği yerde, trafik kazalarında ölecek ve yaralanacak insanların, sayısını, ve bu insanların ne zaman ve nerede öleceğini ve yaralanacağını ilgilendiren istatistiki terimler yoluyla fazlasıyla güvenilir tahminler formüle edilebilir. Hırsızlık fiilleri , benzer şekilde , coğrafi yeri ve şehir boyunca dağılımı olduğu kadar günün veya gecenin saati, haftanın günü, senenin ayı, açısından önceden tahmin edilebilir.

Aynı şekilde; çok yönlü hizmetlerde, güvenlik güçleri zamanında ve insan gücüne olan talep kadar, soygun, otomobil hırsızlığı, saldırı, hırsızlık ve diğer suçlar, coğrafi dağılım ve miktar, saatlik, günlük ve mevsimlik değişimler açısından doğru tahminle yönlendirilirler. Bu tip bir bilgi ile ekipman ve personel kaynaklarını büyük tasarruf ve teknikle yerleştirmek, yönetmek mümkün hale gelir ve bu tarzla idare, soruna akılcı,

makul ve bilimsel bir temel üzerinde yaklaşır.

Güvenlik güçlerinin dokümantasyon-arşiv-kayıtlama sistemi, rutin kayıtlar için katkısız bir birikim yerinden fazlasını ifade etmektedir. Bir güvenlik kayıtlama sistemi bir muhasebecilik sorunu değil, fakat daha çok güvenlik işi için bir hesap formudur. Bu; hareketların akıllı planlanması ve kontrolüyle, o hareketların sonuçlarının ölçülmesiyle ve güvenlik gücünün yüz yüze geldiği problemlerin çalışılmasıyla ilgilendiği kadar, tarihi bir kayıt olarak sadece olayların kaydedilmesiyle ilgilenmez.

Herhangi bir anonim şirkette olduğu gibi kayıtlar ve hesap ofisi; yönetimin, politika önermelerinin belirlenmesinde güveneceği bir araçtır. Böylece de güvenlik kayıtları sistemi, güvenlik kuruluşu, yöneticisine idari kontrolün başlıca araçlarından bir tanesini sağlamış olur. Güvenlik bilgi teknolojilerine dayalı etkili dokümantasyon sistemi sayesinde güvenlik kuruluşu üzerinde etkili bir kontrol görevi de sağlar. Kayıt sisteminde, kayıtlar doğru olmadıkça ve bilgiler etkili bir şekilde tabloya dökülmedikçe ve analiz edilmedikçe, bir güvenlik kuruluşunun yöneticisi ve onun emri altındaki memurların çaresiz durumlarla karşılaşmaları olasıdır.

3.6.ELEKTRONİK DEVLETLE İLGİLİ SÜRECİN TÜRKİYE AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Devlet dairelerinde beklemek ve bekletilmek adetten olmuştur. Kamu bürokrasinin işlemleri halletme süresi ise trajedi-komik bir hal almıştır. Açılan bazı davaların karara bağlanması için bir insan ömrü yetmemektedir. Ülkemizde ebeveynlerinin vefatından sonra, davaları, çocukları takip etmektedir. Çünkü yargılama sırasında nüfus, tapu, imar, vergi, SSK, emniyet, jandarma, sağlık kayıtlarına ulaşmak ve oradaki bilgileri dava dosyasına getirmek için aylar yıllar süren yazışmalar yapılmaktadır¹⁰².

Dünya ile birlikte ülkemizde de kamu hizmetlerinde gittikçe artan bir

¹⁰² AKÇAMETE, Bülent: *Bilişim Toplumundan Ne Bekliyoruz? Bu Konuda Neler Yapıyoruz?*, *Bilişim Toplumuna Giderken*, Ankara, TBD Yayınları, Mart,2001, s.7.

oranda bilgisayar ve bilgisayar ağı kullanılmaktadır. Devletin etkin çalışması, vatandaşa çağdaş hizmet sunabilmesi ve devletin çeşitli kurumları arasında hızlı iletişimin sağlanabilmesi için bilgisayar ağ bağlantıları kaçınılmaz hale gelmektedir. Ülkeler, yeni iş imkanı yaratmak, dünya ile bütünleşmek, rekabet şanslarını artırmak için bilgi teknolojilerini esas alan çok ciddi projeleri hayata geçirmektedir. İnternet teknolojileri üzerine kurulan çeşitli amaca yönelik sistemlerin yanında kamu bilgisayar ağı da tüm dünyayı kapsamış durumdadır. Bu gelişmelere paralel olarak ülkemizde de yoğun bir şekilde Kamu Bilgisayar Ağları gündemdedir. Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Tarım Bakanlığı, Yüksek Seçim Kurulu gibi çok çeşitli kurumlar kendi ağlarını kurma çalışmalarını yürütmektedirler. Ancak, kamu kurumları arasında yeterli koordinasyonun sağlanamamış olması sebebiyle, benzeri ağ projelerinin ayrı planlanması veya aynı bakanlıkta birden fazla bilgisayar ağı kurulması projeleri söz konusu olabilmektedir. Ülkemiz, buna benzer yanlış planlamaların bedelini ödeyecek durumda değildir. Tek tek bu ağları kurmak yerine, kamuya yönelik ağları bir ULUSAL KAMU BİLGİSAYAR AĞI'nda birleştirmenin daha doğru olacağı açıktır. Kamu Kurum ve Kuruluşları arasında bilgi envanterinin tespit edilmesinden sonra bu bilgilerin ne kadarının elektronik ortamda olduğunun araştırılması, kurum ve veri standartlarında tutulacağı belirlenmesi, bilgi iletişimde nasıl bir veri güvenliğinin sağlanacağı önemli konular olarak önümüzde durmaktadır.

Başbakanlıkta başlatılan Yönetim Bilişim Sistemi faaliyetlerinin temel hedeflerinden birisi de, tanımlanan bilgilerin, verilerin ülke standartlarına göre, oluşturulduğu kurumda tutulması, burada güncelleştirilerek ve buradan diğer kurum ve kuruluşların belli yetkiler içinde paylaşımına açılması olacaktır¹⁰³. Bu sayede, mükerrer veya

¹⁰³ T.C. BAŞBAKANLIK: Ulusal Bilgi Sistemi, IV-2, s.76

eskimiş bilginin tutulması önlenerek, aynı verilerin farklı kurumlarca defalarca üretilmesinin önüne geçilecektir

İnternet, gelişmeyi içinde taşıyan, hayatımızı, nasıl şekillendireceği kestirilemeyen bilgi toplumu adı verilen, yarının toplumuna götürecektir bir yoldur. İnternet, dünyaya açılan kapı, bir haberleşme ortamıdır. İnternet bir teknolojidir. Bu teknolojiyi devletin iç işleyişine, devletin vatandaşlara hizmeti için uyguladığımızda KAMU-NET ortaya çıkmaktadır. İnternet teknolojilerine yapılacak olan yatırım Türk toplumunun geleceğine yapılan bir yatırım olarak düşünülmelidir¹⁰⁴. İnternete erişimin yol, su ,elektrik gibi evrensel hizmet olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü, internet gelen çağın okur yazarlığıdır. Bu nedenle, ülkemiz için hayati önem taşıyan bu konuda tüm toplum kesimleri, katılımcı ulusal uzlaşma içinde çeşitli vadede hedefler tespit etmelidir.

Daha önce de açıklandığı üzere, bir ülkede elektronik devlet kurma çalışmaları o ülkenin kamusal bilgi ağının kurulması ile başlatılmalıdır. Türkiye'deki elektronik devlet uygulamalarına bakıldığında durumun diğer ülkelerden daha farklı olduğu gözlenmektedir. Üniversiteler ve çeşitli kamu kuruluşları tarafından çeşitli projeler sınırlı sayıda da olsa yürütülmektedir. Ülkemizde kamu hizmetleri düzeyinde kurumsal olarak birbirinden bağımsız web sayfalarının oluşturulduğu göze çarpmaktadır. Türkiye'de elektronik devlet alanında, ilk geniş anlamli inceleme olan, TUENA (Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı) çalışmasında belirtilen hedeflerin çok az bir kısmı eyleme yansımıştır. Kamu kurumlarının web sayfalarının karşılıklı etkileşimli (interaktif) olmaması; vatandaşların ihtiyaçları doğrultusunda değil de; genelde online kamu hizmeti veren kurumları tanıtıcı yönde bilgiler verilmesi; Türkiye'nin elektronik devlet oluşumunu gerçekleştirmesi yönünde atacak adımının hayli fazla olduğunu açıkça göstermektedir¹⁰⁵.

¹⁰⁴ YILMAZ, R. Ayhan : “ İlanattan İnternete: Türkiye’de Reklamcılık”, **Kurgu Dergisi**, S. 18, s.355-367.

¹⁰⁵ SAĞSAN, Mustafa: “@-Devlet: Toplumların Yeni Umut Işığımı?,**Stratejik Analiz Dergisi**,S.19,Kasım 2001,S.89-97

Devletimizin mevcut sistem içerisinde maddi olarak kaybı üzerinde durmakta yarar vardır. Şöyle ki,¹⁰⁶

*Kamuda basit bir bürokratik işlem için vatandaşına işkence çektiren, vatandaşını bürokrasinin karanlık dehlizlerinde oradan oraya dolaştıran, bilgiyi olduğu kaynakta kullanmayan, araç, gereç ve malzemeyi çoğunlukla gereksiz kullanan ve zaman ve işgücünü gereksiz yere sarf eden Devletimizin kaybı yılda yaklaşık 20 milyar dolardır.

*Sağlık sektöründe otomasyonla denetim sağlanmadığı için, gerçek ihtiyaç dışında gereksiz yere yazdırılan ilaç ve gereksiz yere kullanılan sağlık malzemesi yüzünden elde edilen zararın bedeli, yaklaşık 10 milyar dolar civarındadır..

*Yerel yönetimler ve diğer kamu hizmet birimleri arasındaki koordinasyonsuzluk nedeniyle; il, ilçe ve beldeler bazında kaz/yap olarak yazılan tekrarlı işler sonucunda gerçekleşen kayıp yılda 5 milyar dolar civarındadır.

*Vergi sisteminde otomasyona geçilememesi ve kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınmaması nedeniyle devletin kaybı yılda 10 milyar dolar civarındadır.

*Tarım sektöründe gereksiz yere ihtiyaç dışı üretilen ve bir kısmı depolarda yakılan veya çürümeye terk edilen ürünler nedeniyle devletimizin yıllık kaybı yaklaşık olarak 5 milyar dolar civarındadır.

Teknolojik değişim gibi, uluslar arası pazarlarda artan rekabet ve tekellerin kalkması (liberalleşme) gibi baskıların yarattığı küreselleşme eğilimlerine karşı ayakta kalmayı başaran ekonomik sistemler; yeniden yapılanarak “sanayi sonrası” aşamaya geçmektedir¹⁰⁷.

Elektronik Devlete geçişin önemli bir saçıyağı da kamunun bilişim

¹⁰⁶ TÜKENMEZ, Ali İhsan :”E-Devlet ve Türkiye Gerçekleri”, 7. İnternet Konferansı, İstanbul,3 Kasım 2001,s.12.

¹⁰⁷ TÜSİAD: a.g.e.,s.155

(elektronik devlet) hizmeti vermesini sağlayacak Türk Telekom' un kuracağı ulusal bilgi alt yapısının fiziksel omurgası üzerinden kamu birimlerinin her türlü gereksinimi sağlayacak bir kamu bilgi otoyolunun kurulması olacaktır. Türkiye'de internet servis sağlayıcılarına, kurumsal ve bireysel kullanıcılara internet erişimi sağlamak amacıyla kurulan TTNET (Türk Telekom NET), yüz kırk erişim noktası ile çekirdek düğüm noktaları olan Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Antalya, Samsun, Kayseri illeri 155 Mbps (Megabit) hızında, diğer iller ise 34-62 Mbps arasında değişen hızlarla birbirine bağlanmıştır¹⁰⁸. Gelişmiş ülkelerin ulusal bilgi altyapıları karşılaştırıldığında küçümsenmeyecek bir hıza sahip Türkiye'nin, elektronik devleti gerçekleştirme konusunda geri kalmasının nedenleri arasında, kamu birimlerinin işbirliği ve eşgüdümü gerçekleştirilmemesi sayılabilir.

Günümüzde, ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik alanlardaki gelişmeler sonucu, kamu yönetiminde ve özel sektörde yeni yönetim kavramları ortaya çıkmıştır. Teknoloji ve organizasyon yapısındaki bu yenilikler, özel sektörün rekabetçi bir ortamda kamu hizmetlerini daha etkin yapmasına imkan vermiştir. Bu gelişmenin sonucu olarak, kamu sektörünün sınırları daraltılarak, çağdaş devletin fonksiyonları adalet, güvenlik ve savunma olarak belirlenmektedir. Böylece, bireylerin ön planda olduğu ve vatandaş odaklı hizmetin ön plana çıktığı bir anlayışa gelinecektir¹⁰⁹.

Kamu Yönetimin Yeniden Yapılandırılması Çalışmalarının Türkiye Süreci¹¹⁰

*Mehtap Projesi (1962),

*İç Düzen Projesi (1967-1971),

¹⁰⁸ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: **Bilişim Teknolojileri**, a.g.e., s.24

¹⁰⁹ T.C. Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı, Yönetim Bilişim Sistemi Merkezi, **Ulusal Bilgi Sistemi**, Ankara, 2000, S.7

¹¹⁰ T.C. Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı, Yönetim Bilişim Sistemi Merkezi, **Ulusal Bilgi Sistemi**, Ankara, 2000, s.8

- *İdarenin Yeniden Düzenlenmesi Raporu (1971),
 - *Yerel Yönetim Bakanlığı (1978),
 - *Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı ,(1984)
 - *Kamu Yönetimi Araştırma Projesi(KAYA) (1988-1991),
 - *İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Çalışmaları (1995-1997),
 - *Hükümet programları v.b.
- şeklinde sıralanabilir.

Görüldüğü gibi, ülkemizde 1962 yılında Mehtap Projesi ile başlayan bir dizi çalışmalar yapılmıştır. Ancak, siyasi iradenin gösterilememesi ve teknolojik altyapının yetersiz kalması nedeniyle uygulamaya geçilememiştir. Bu gecikme sonucu, devlet, halka çağdaş anlamda hizmet sağlayamamış ve halkla bütünleşememiştir. Tarafların görev, yetki ve sorumlulukları belirlenememiş, her türlü hizmeti devletin yapması beklenir hale gelmiştir¹¹¹.

Kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması ile bilgi ve iletişim teknolojisi kullanılarak, Devlet teşkilatının en uygun düzeye çekilmesi sağlanacaktır. Bu çerçevede; idari yapılanma, mevzuat yapılanması ve personel yapılanması gerçekleştirilmesi gereken başlıca alanlardır.

BTYK' nun 1997 yılında almış olduğu kararlar doğrultusunda başlatılan çalışmaların sonuçları ise Kurulun 1998 yılında yapılan toplantısı neticesinde kabul edilen raporda¹¹² özetlenmekte ve bir sonraki dönem için yeni kararlar alınmaktadır. Raporun üzerinde önemle durulması gereken yönü; Ulusal Enformasyon Altyapısı'nın kurulmasına yönelik Ana Plan çalışmalarının maliyetine ilişkin tahminlerin yapılmış olmasıdır.

¹¹¹ AKIN, Cengiz: "Kamu Yönetimini Yeniden Düzenleme İhtiyacı", *Türk İdare Dergisi*, Haziran 1998, s.90.

¹¹² BTYK 30 Mayıs 1998 Toplantısında Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı Hakkında Alınan 1 No'lu Karar. www.tubitak.gov.tr/btsd/btsd/btyk/kararlar.html#karar1 (2000)

Bununla birlikte, daha önceki raporda içeriği belirtilmeyen Kamu-Net Projesinin kapsamı da ortaya çıkmaktadır. Rapora göre; hem söz konusu proje, hem de bilgi anayolu kavramıyla öncelikle kamu kurumlarının kendi içlerinde ve birbirleriyle ağ teknolojisi aracılığıyla iletişim kurmaları amaçlanmaktadır. Raporda ayrıca, kamu hizmetlerinden yararlanacak bireyler ile olan ilişkileri elektronik ortamda yürütmek için, bu ağ sistemleri ile internet arasında belirli noktalarda bağlantılar sağlanabileceğinden de bahsedilmektedir

Türkiye'de TUENA ve Kamu-Net dışında, bazı kamu kurumları tarafından kendi hizmetleri ile ilgili olarak başlatılan ve çeşitli safhalara ulaşmış olan projeler de mevcuttur. Başbakanlık Yönetim Bilişim Sistemi Merkezi tarafından, söz konusu projelerden bazıları üzerinde ilgili kamu kurumları ile birlikte çalışılmakta olduğu ve bunların sayısının da 47'yi bulduğu ifade edilmişti¹¹³. TUENA Raporunda¹¹⁴ yer alan ve söz konusu projelerin de aralarında olduğu düşünülen başlıca kamu projeleri özetlenmektedir. Özellikle bürokratik yapısı yoğun, tutucu bir organizasyonel kültürün, yeni bir anlayışa yönelik dönüşmesi için harcanacak çabalar; 100 tonluk bir taşın cılız bir güce sahip bir insanın hareket ettirmeye çalışması gibi; imkansızdır. Diğer yandan taşı nasıl kıpırdatacağım diye uzun süreli planlar yapmak ve birçoğunda olduğu gibi hazırlanan raporları tozlu raflara kaldırmak, Türkiye için büyük bir fırsat maliyetidir. Lokmayı büyük yemek yerine dilim dilim yemek, Türkiye için sosyal manada daha anlamlıdır. Küçük kartopları yuvarlayarak büyük çığlar yaratmak mümkündür. Uygulaması kolay fakat, toplumsal etkisi büyük olacak projeler planlama ve uygulama aşamalarında, sürekli olarak genişleyen adımlarda gerçekleştirilmelidir. Planlama çalışması, koşulların değişmesi ve yol üzerinde uygulamanın ortaya çıkardığı ihtiyaçlarla sürekli olarak güncellenmeli ve geliştirilmelidir. Başlangıçta toplum için öncelikli ve kısa vadeli küçük kartopu projeleri hayata geçirilecektir. Amaç küçük

¹¹³ "Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanı Prof.Dr.Gürol Banger İle Yapılan Mülakat", *Bthaber*, Sayı 285, 11-17 Eylül 2000, s.24.

¹¹⁴ TUENA: Altyapı Planlaması: Alt İş Paketi Raporu, Mayıs 1998, s.38

projelerle çığ etkisi yaratarak büyük projeleri gerçekleştirmektedir. Bilgi toplumuna dönüşüm bu projelerin genişletilmesi ve çeşitlendirilmesi ile hayat bulur. Projelerin gelişiminde toplumun çeşitli katmanlarından birey ve örgütlerin girdisi alınmalı, küçük projelerin koordinasyonu ve uyumu için üst düzey koordinasyon projeleri paralel koldan hayata geçirilmelidir. Bu kartopu projelerinden olan, kurumların devlet içinde üstlendikleri görevleri yürütmek için geliştirdikleri ve geliştirilmekte olan belli başlı projeler şöyle sıralanabilir:

-Adalet Bakanlığı

Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP)

-İçişleri Bakanlığı

Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Projesi (MERNİS)

-Emniyet Genel Müdürlüğü

POL-NET projesi

-Çalışma Bakanlığı

SSK Projesi

Bağkur Projesi

Emekli Sandığı Projesi

-Maliye Bakanlığı

VEDOP (Vergi Dairesi Otomasyon) projesi

Saymanlık Projesi

GELNET Projesi(Gelirler Projesi)

Milli Emlak Projesi

TAKBİS(Tapu Kadastro Bilişim sistemi projesi)

-Gümrük Müsteşarlığı

BİLGE-Edi Projesi

GİBOS projesi

-Sağlık Bakanlığı

ÇKYM(Çekirdek Kaynaklı Yönetim Sistemi) Projesi

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde, bu kartopu projelerinden olan,Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde yürütülen,polis bilgi sistemi Polnet ele alınmıştır.

3.7. İNTRANET TEKNOLOJİLERİ

3.7.1. Tanımı

İnternet'ten sonra dünyanın keşfettiği ikinci kavram olan intranet, internete bağlanmaktan çok daha kolaydır. İtranet kurmak için internete bağlanmak gerekli değildir. Teşkilat içinde kurulacak gerekli yazılım protokol ve otomasyon araçları ile intranet kurulabilir. Diğer bir ifadeyle kapalı bir ağ oluşturulabilir. İtranetin kullanımı kurum özeldir. İtranet ile internet arasındaki bağlantı, güvenlik yazılım (firewall) ve donanımları ile korunur. Firewall sayesinde; kurumda çalışanlar internete erişebilir. Ancak, internet üzerinden gelen yetkisiz kişilerin intranete erişimi engellenir.

İtranet, kurum ve kuruluşların dahili ağlarını internet protokollerinin ve world-wide-web yaklaşımlarının uygulanmasıdır. Yerel ağlar veya kiralık hat üzerinden bağlanan kurum kullanıcılarına hizmet verir. Veri tabanlarına bütünsel bir görünüm kazandırır, dosyalara erişim sağlar ve bilgi üretir; tüm bunlar kullanıcılarının işini kolaylaştırır. İnternet standartları ile elektronik posta gönderilebildiği için haberleşmede tasarruf sağlanır. Firma içinde oluşturulan bu web tabanlı sistem üzerine kullanıcılar şirket kaynaklarına ve çeşitli özel uygulamalara erişebilirler. Bu sayede genel duyurular ve eğitim amaçlı çalışmalar daha kolaylıkla yapılabilmektedir ¹¹⁵.

¹¹⁵ KOCAOĞLU, Serkan: İnternet, İş Dünyası İçin İtranet ve İnternet Merkezli Bilgi İşlem, Belge Yayınları, 1996, s.7

İntranet'in, internet üzerindeki kullanımından en önemli farkı, kullanıcının erişim seviyesinin tanımlanabilmesidir. Sistem yöneticisi tarafından, neredeki bilgiye, ne şekilde ve ne kadar ulaşılacağı kontrol edilebilmektedir. İntranet'ler gruplar arasındaki iletişimi ve takım çalışmasını kolaylaştırır ve maliyetleri aşağıya çeker. Geleneksel kağıda dayalı bilgi dağıtımını, intranet uygulamaları ile birlikte elektronik ortama taşınabilir. İntranet uygulamalarını bir diğer önemli avantajı; pilot proje bazında başlayıp zaman içinde büyüyebilir olmasıdır. İntranetler içerik geliştirme, çoğalma, dağıtma ve kullanım açısından maliyetleri büyük ölçüde azaltır ve zamandan tasarruf sağlar.

3.7.2 İntranet'in Özellikleri ve Yararları

- Kullanım kolaylığı ve ölçeklenebilirlik mümkündür.
- Çeşitli donanımlar tarafından erişilebilme imkanı vardır.
- Dağıtık bilişim altyapısının oluşmasına destek sağlar.
- Kurumsal bilgi kaynaklarıyla bağlantı imkanı vardır.
- Çoklu veri tiplerini destekler, eğitim ihtiyacı azdır.
- İlk yatırım ve kullanım maliyeti düşüktür.
- Açık platform mimarisi sayesinde, artan sayıda uygulama mümkündür.
- Dağıtık bilişim alt yapısı sayesinde, kaynaklar etkili ve verimli kullanılır.

3.8.POLNET:POLİS BİLGİ SİSTEMİ

Bilim ve teknolojiadaki hızlı gelişmeler bilgi toplumunu oluşturmuştur. Bilgi toplumu; her türlü bilgiyi üreten, bilgi ağlarına bağlanan, hazır bilgilere erişen, erişilmiş bilgileri kolaylıkla yayabilen ve bilgileri her sektörde kullanan toplum olarak tanımlanmaktadır. Tüm gelişmiş ülkeler ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeleri için teknolojiyi

kullanır hale gelmişlerdir. Bu sebeple toplumlar, bilgi birikimlerini artırarak gelişmelerini sürdürmek, bilgiye erişmek, erişilmiş bilgileri kullanmak, yaymak ve bunlardan teknoloji üretmek amacıyla yoğun bir rekabete girmişlerdir.

Çağımızın en önemli özelliklerinden biri de bilgisayarların yoğun olarak kullanılıyor olmasıdır. Bilgisayar ve iletişim teknolojisi, hızla artan bilgi üretimi ve kullanımı, küreselleşme, internet ve diğer teknolojik gelişmeler bilgi toplumuna geçişi hızlandırmıştır.

Bu değişim doğal olarak her türlü organizasyonu etkilediği gibi devletleri de etkilemiş çağın gereklerine uygun teknolojiyi kullanan elektronik ortamda iş ve işlemlerin yapılabildiği bir devlet anlayışını ortaya çıkarmış ve günümüzde kısaca e-devlet diye adlandırılan elektronik devletin doğuşuna zemin hazırlamıştır.

E-devlete geçiş için öncelikle mevcut geleneksel yapının çok iyi analiz edilmesi ve ihtiyaçlarının çok iyi belirlenmesi gereklidir. Kurum, personel öncelikli bir hizmet yapılanması mı? yoksa teknoloji öncelikli ve yoğun bir hizmet yapılanması mı? gerçekleştireceğine karar vermelidir.

Kurum, organizasyon ve hizmet yapılanmasında teknoloji destekli yeniden bir yapılanma süreci gerçekleştirmediyse, geleneksellikten kurtulamayan eskisinden daha pahalı bir organizasyon haline dönüşür.

Bir kurum gerçek değişimini, hizmet kalitesini ve süratini arttırarak organizasyon yapısını ve iş süreçlerini yeniden gözden geçirerek ve yapılandırarak teknoloji desteğiyle “yeni ve fonksiyonel” organizasyona dönüşmesiyle tamamlar.

Emniyet Teşkilatı , e-kuruma geçiş kapsamında teşkilat çalışanlarına ve halka daha iyi hizmet verebilmek için “PolNet” ve “TransPol” adında iki büyük temel projeyi tamamlamış olup, yaygınlaştırma çalışmaları da halen hızla devam etmektedir.

3.8.1. Projenin Tanımı ve Gelişimi

Türkiye’yi bilgi çağında, ideal devlet modeli olan elektronik yönetime taşıyacak, bu modeli en uygun bir şekilde gerçekleştirmeye hizmet edecek kartopu projelerinden bir tanesi de Polis Bilgi Sistemleri, diğer bir ifadeyle POLNET’tir. Yaşadığımız çağa verilen isimler belki de tüm çağlara verilenlerden daha fazla sayıya ulaşmıştır. Uzay çağı, teknoloji çağı, iletişim çağı, bilişim çağı, internet çağı ve daha bir çok ismi çağımızı adlandırmak için kullanılan deyimlerden bazılarıdır. Bu deyimler çağa değişik çağdaş gelişmeler açısından bakılarak ortaya konmuş olmakla beraber, hepsinin temelini işgal eden, çağın gerçek değeri konumunda bulunan olgunun bilgi olduğu, her alandaki gelişim ve şekillenmelerin temelinde bu olgunun yattığı ortak kabule şayandır. İnsanlık tarihinin başlangıcından beri bilmek ihtiyacı çerçevesinde şekillenen medeniyet, günümüze kadar sağladığı büyük bilgi birikimi dolayısıyla geçmişin bilinmezleri üzerindeki sis perdesini kaldırmış ve büyük bir hızla bilinmezlik kavramını yok etme yönündeki ilerlemesini sürdürmektedir.

Çağa adını veren bilgi, birikim, paylaşım, kullanım yoluyla basit anlamda faydaya dönüşmektedir. Bu bağlamda Türk Polis Teşkilatı hizmetleri açısından, bilginin faydaya dönüşme sürecinden asli unsurlardan biri olmak üzere çağın gereklilikleri doğrultusunda ve teknolojisine uygun biçimde bir bilgi sistemi tasarlanması ve uygulamaya konması zaruretinden hareketle, Bilgi Çağının Polis Bilgi Sistemi (POLNET) 2000 projelendirilmiştir.

Görevin süratli, güvenilir ve etkin bir şekilde yerine getirilmesi, yurt içi ve yurt dışında bulunan diğer kurumlarla bilgisayar bağlantısı kurarak bilgi alışverişini gerçekleştirmek ve polisin kendisini ilgilendiren bilgilere Türkiye’nin her yerinden hızlı bir şekilde erişmesini sağlamak amacıyla Emniyet Genel Müdürlüğü’nün bilgisayar ihtiyacının analizi yapılarak, 1987 yılında ODTÜ danışmanlığında fizibilite raporu hazırlık çalışmalarına başlanmış, 1989 yılında tamamlanan çalışmalar, aynı yıl DPT müsteşarlığından alınan Polis Bilgisayar Ağı Olurluk Raporu ile 1990 yılından itibaren fiilen uygulamaya konulmuştur. Sistem kurulum

çalışmalarının 1996 yılı sonuna kadar tamamlanması planlanmış ve bütçelenmiştir.

Proje öngörülen zamanda, büyük ölçüde gerçekleştirilmiş olmakla birlikte, bütçedeki kısıtlamalar ve diğer bazı teknik nedenlerle bir kısım hedeflere ya ulaşılamamış ya da bazı değişiklikler yapmak durumunda kalınmıştır.

Teknolojik gelişmeler ve mevcut eski sistemin (mainframe) gelişen yeni ihtiyaçları karşılayamaması, işletme ve bakım maliyetlerinin oldukça pahalı duruma gelmesi ve kullanılan yazılımların ve veritabanlarının birbirlerinden ayrı tasarlanmasından kaynaklanan veri bütünlüğünün olmayışı ve verilere ulaşımdan kaynaklanan zorluklardan dolayı, yeni bir bilgisayar ağı ve sistemi oluşturulma zorunluluğu çıkmıştır.

Bu ihtiyaçlardan hareketle yapılan araştırmalar, incelemeler ve çalışmalar neticesinde 1996-2000 yıllarını kapsayan "PolNet 2000" adlı bir proje geliştirilmiştir. Bir yandan mevcut sistemdeki projelerin işletimi devam ederken, bir yandan da yeniden yapılanma çalışmaları başlatılmıştır.

En basit ve teknik olmayan anlatımıyla POLNET-2000, bilgi çağı polisinin bilgiye ilişkin her türlü ihtiyacına hızlı ve güvenilir çözümler sunacak ve tüm birimlere yayılmış bir ağ olarak görüntü verecek modern bir bilgi sistemidir. Yeni teknolojilere tamamiyle açık bilgisayar ve iletişim altyapısı üzerinde tüm teşkilatın bilgi otomasyonunu ve ortak veritabanı kullanımını içeren hızlı, güvenilir bir bilgi sistemidir.

PolNet-2000 Polis veri bankası ve Polis Sistem İletişim alt yapısının ortaklaşa ve bir bütün içerisinde kullanımından oluşur.

Günümüz uygulamaları doğrultusunda terkedilmekte olan kapalı sistem mimarisi ile inşa edilmiş, istenilen düzeyde performans göstermeyen, işletimi ve bakımı ile modernizasyonu çok güç ve yüksek maliyetli olan, temel donanımı ekonomik ömrünü doldurmuş, eski sistem fayda/maliyet kriterleri açısından görevini tamamladığından sisteme yapılan yatırımlar durdurulmuştur. Eski bilgi sisteminin uygulamada olduğu bu dönemde

oldukça geniş tecrübe birikimi sağlanmış, aksaklık ve eksikliklerin belirlenmesi mümkün olmuş, bilgi işlem görev alanının hemen hemen her bir görev tipinde personel yetiştirilmiş ve Polnet-2000 ile oluşturulması planlanan yeni (ortak) veritabanı, iletişim altyapısı, donanım ve uygulama programlarına paralel olarak hizmet anlayışındaki değişimle birlikte personel eğitimi ve istihdamında erişilen modern yöntemlerle aşağıda ana başlıklar olarak sıralanan yeniden yapılanma çalışmaları tamamlanmıştır.

- Bilgisayar Sistemlerinin yenilenmesi,
- İletişim altyapısının yenilenmesi,
- Personel eğitimi,
- Veri tabanlarının yeniden tasarlanması,
- Uygulama yazılımlarının güncellenmesi ve geliştirilmesi.

Kısaca “polis bilgi sistemi ve bilgisayar ağı olarak” tanımlanan PolNet-2000 projesi 1998 yılında bütün kamu kurumlarının katılımıyla gerçekleştirilen ve kamu kurum ve kuruluşlarının projelerinin tanıtıldığı ve tartışıldığı “KAMUNET 98” bilişim şurasında sunulmuş ve katılımcılardan büyük bir beğeni almıştır. Ayrıca yapılan çalışmalar diğer kamu kurumlarınca örnek alınarak kendi değişim süreçlerine örnek teşkil etmiştir.

3.8.2. Polnet –Transpol

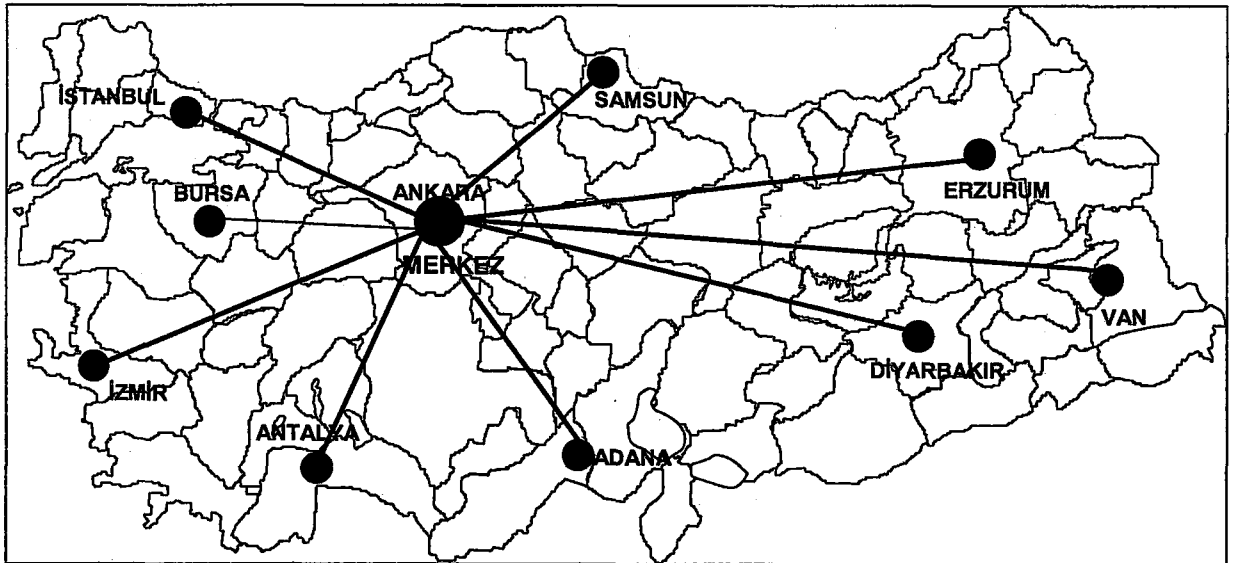
PolNet: Polisin görevinin gerekli kıldığı her türden bilgiye, en hızlı, kolay ve güvenilir bilgi sistemlerini kullanarak ulaşmasını sağlayacak modern bir bilgi sistemi olarak tanımlanabilir. PolNet, ulusal ve uluslararası tüm bilgi ağları ve bilgi bankalarına entegre olabileceği düşünülerek tasarlanmış, ülkemizin bilgi toplumu olmasını sağlayacak en önemli projelerden biridir.

TransPol: Emniyet teşkilatının değişik birimleri tarafından, ayrı ayrı kurulması düşünülen ses, görüntü, parmak izi, kriminal polis laboratuvarı, uygulamaları ve bilgi iletişim ağlarının müstakil, güvenli ve güçlü bir omurga halinde iletişim alt yapısı üzerine kurulmasıdır.

Yukarıda tanımından ve gelişiminden bahsedilen PolNet-2000 projesi teknolojik gelişmeler, teşkilatımızın ihtiyaçları ve proje kapsamındaki değişiklikler nedeniyle “polis bilgisayar ve iletişim ağı altyapısı” olarak kısaca adlandırılan, Emniyet Teşkilatının tamamına sunulacak olan bilgi iletişim ve haberleşme hizmetlerinin transmisyon altyapısı TransPol (1999) ve TransPol altyapısı üzerinde Emniyet Teşkilatının bütün birimlerine bilgi işlem hizmeti sunan “Polis Bilgi Sistemi” PolNet (1999) olarak iki ayrı projeye dönüşmüştür. TransPol projesinin kapsamı genişletilerek Teşkilatımızın sadece data haberleşmesi için değil aynı zamanda ses, görüntü ve video gibi yeni iletişim ortamlarının da taşınabildiği bir altyapı haline getirilmiştir.

PolNet projesinin kapsamı, TransPol projesi ile ayrılmasından sonra yeniden belirlenerek, “Bilgi İşlem Daire Başkanlığı tarafından bizzat yürütülen bilgi işlem projeleri ile birlikte, Bilgi İşlem Daire Başkanlığınca, teknik destek verilen ve diğer teşkilat birimleri tarafından yürütülen tüm bilgi işlem projelerini“ kapsayacak şekilde yeniden tanımlanmıştır.

PolNet, TransPol alt yapısını baz alarak ülke genelinde 1 Ana Merkez, 10 Bölge sistem yönetim merkezi ve bu merkezlere bağlı iller olarak yapılanmasını gerçekleştirmiştir.

Şekil 3: PolNet Bölge Yapılanması.

Bu tür bir yapılanma ile sistem işletiminin merkezi yönetimden yerinden yönetime kaydırılması ve merkezin yükünün azaltılması hedeflenmiştir.

3.8.3.Proje Bütçesi

1996 -2000 Yılları arasında uygulanması düşünülen POLNET-2000 projesinde kullanılacak olan sunucu sistemler, kişisel bilgisayarlar, iletişim cihazları ve altyapı ile ilgili hesaplanan sistem konfigürasyonun maliyeti \$96.000.000 olarak öngörülmüş olup, bu güne kadar yaklaşık \$25.000.000 Polis Teşkilatını Güçlendirme Vakfı ve Genel Bütçe kaynaklarından kullanılmıştır.

3.8.4.Pol-Net 2000 Proje Kapsamı

- *Bilgisayar sisteminin yenilenmesi
- *İletişim altyapısının yenilenmesi
- *Personel eğitimi
- *Veritabanlarının yeniden tasarlanması
- *Uygulama yazılımlarının güncellenmesi
- *Açık mimari bilgisayar donanımı
- *İstemci/Sunucu bilgi işlem mimarisi desteği
- *Standart bilgisayar donanım parçaları (Disk, bellek, CPU, Kontrol kartları vb.)
- *Hızlı veri iletişimi sağlayan yapısal ağ
- *Bölgeler arası 2Mbit, bölge ve il dahilinde 10 Mbit veri haberleşmesi sağlayan yapısal ağ.
- *Yönetilebilir akıllı terminaller (PC,NC)
- *Merkezden işletim sistemi güncellenmesi, uygulama programlarının dağıtımı ve envanter (bellek,network kartı vs) bilgilerinin kontrolü, uygulama yazılımlarının güncellenmesi şeklinde özetlenebilir.

3.8.5. Pol-Net 2000' nin Sistem Yapılanması

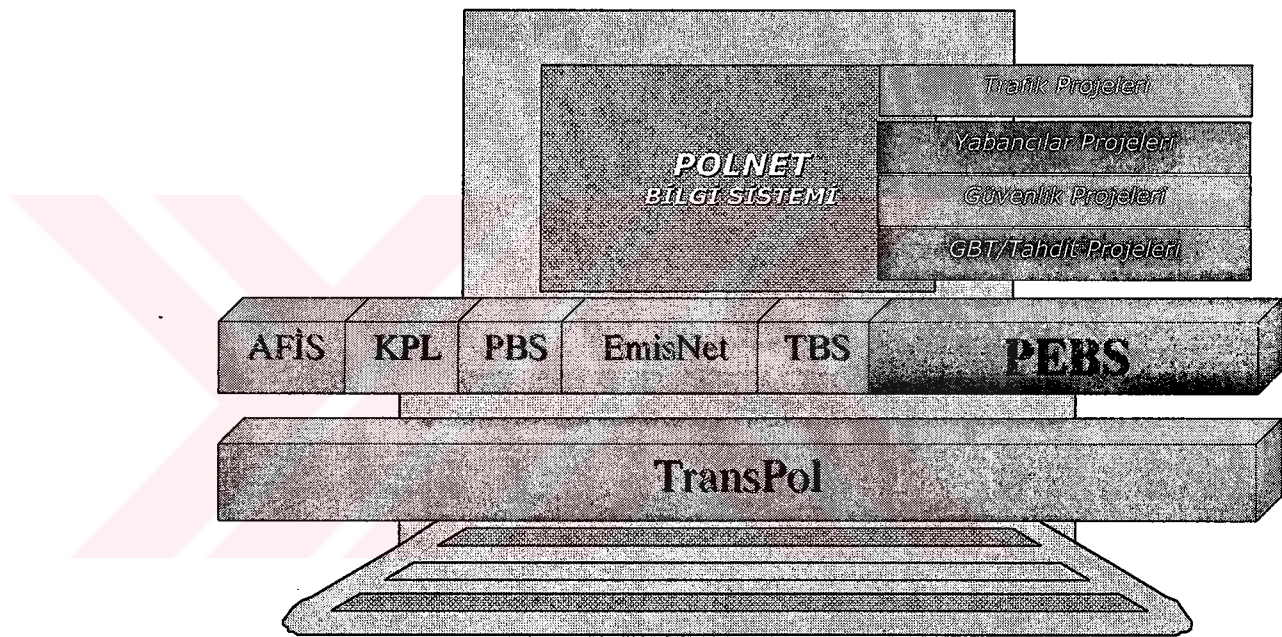
- Polis Bilgisayar Ağı, E.G.M. Ana Merkez olmak üzere 10 Bölge Merkezinden oluşmaktadır. (Ankara, İstanbul, İzmir, Antalya, Adana, Bursa, Samsun, Erzurum, Diyarbakır, Van)
- Bu bölge merkezleri POLNET projesinin iletişim altyapısına göre belirlenmiştir.
- Sistem işletiminin merkezden yerinde yönetime kaydırılması ve merkezin yükünün azaltılması planlanmıştır.
- POLNET projesinin bu yapısında 12 adet domain (yönetim alanı) bulunmaktadır. Bunlar EGM Domaini altında 10 Bölge Merkezimizle birlikte SQL Domaininden oluşmaktadır.

71 il Merkezi kendi bölge merkezleri üzerinde Ana Merkeze bağlı olarak çalışabilecektir. Hudut Kapılarımız; 24 Havalimanı, 17 Kara Hudut Kapısı, 41 Deniz Hudut kapısı ve 4 tane de Demiryolu Hudut Kapısından oluşmaktadır. Hudut Kapılarımız, merkez olarak belirlediğimiz havalimanları üzerinden bölge merkezlerine oradan da ana merkeze bağlı olacaklardır.

Merkez havalimanları, kullanıcı uç sayılarına göre ve iletişim altyapısı göz önünde bulundurularak Türkiye'nin coğrafik altyapısına göre belirlenmiştir.

PolNet'in birinci etap çalışmaları 2001 yılının ikinci yarısı itibariyle tamamlanmış ve bu üst yapı içerisinde Bilgi İşlem Daire Başkanlığı tarafından geliştirilen ve yürütülen ülke genelinde teşkilatımızın kullanımına sunulan 20'nin üzerinde kurumsal otomasyon "Polis Elektronik Bilgi Sistemi (PEBS)" uygulamaları (Araç Tescil, Sürücü, Pasaport, Tahdit-Yolcu, Dernekler, Gözaltı, Kaza,GBT vb.), intranet portalı (Polnet Web Sayfası) ve e-posta iletişim hizmetleri sunulmaktadır. Ayrıca tasarımı ve ihale süreci tamamlanmış teşkilatımız birimleri arasında belge ve yazışmaların gönderimi için kullanılan faks ve teleks hizmetleri de PolNet üzerinden e-posta aracılığıyla hızlı ve güvenilir olarak yapılmaktadır.

Yukarıdaki verilen hizmetlere ek olarak teşkilatımızın diğer birimleri tarafından geliştirilen ve başkanlığımızın desteği ile yürütülen ortak veri iletişim altyapısı TransPol'ü kullanan AFIS(Otomatik Parmakizi Tanıma Sistemi), KPL (Kriminal Polis Laboratuvarları Bilgi Sistemi), PBS (Personel Bilgi Sistemi), EmisNet (Emniyet İstihbarat Bilgi Sistemi) ve TBS (Trafik Bilgi Sistemi) gibi projeler de PolNet Bilgi sisteminin birer parçalarıdır

Şekil 4:PolNet. Şeması

PolNet ulusal ve uluslararası bütün bilgi ağları ve bütün bilgi bankaları üzerinde gerekli güvenlik tedbirleri de alınarak gerçekleştirilebilecek bağlantılar sonrasında sorgulama yapabilecek biçimde tasarlanmış, bilgi toplama alt yapısı projelerinin en önemlilerinden biridir.

PolNet projesinin öngördüğü önemli aşamalar gerçekleştirilmiş, sistem ana unsurları itibarıyla bugün tüm illerde, hudut kapılarında ve Merkez Teşkilatımızın bütün birimlerinde online olarak hizmet

vermektedir.

PolNet'in bütün birimlere yaygınlaştırılması kapsamında 2003-2005 yıllarını kapsayan ikinci etap çalışmaları başlatılmış ve bütün ilçe emniyet müdürlükleri, polis karakolları ve merkezleri ile ekip otolarına bilgi işlem hizmetlerinin ulaştırılması hedeflenmiştir.

Ayrıca elektronik posta hizmetleri yaygınlaştırılmış, yasal düzenlemelerin ardından elektronik form, elektronik imza teknikleri kullanılarak resmi yazışmaların ağ üzerinden yapılması sağlanacaktır.

PolNet sistemi üzerinde tanımlanan kullanıcı sayıları ve sistemi oluşturan bilgisayar sayıları her geçen gün artmakla birlikte yaklaşık 265'ten fazla sunucu ve 8,000'den fazla kullanıcı bilgisayar ile 22,000'den fazla kullanıcı mevcuttur.

Bilgisayar ve kullanıcı sayısının her geçen gün artması e-kurum dönüşümünü gerçekleştiren Polis Teşkilatında, her seviyede ve çok yönlü bir bilgisayar eğitim politikasını gündeme getirmiş ve 2003 yılı teşkilatımız bünyesinde "Bilgisayar Okur-yazarlığı" yılı olarak ilan edilmiştir. Bilgisayar eğitimi kapsamında bugüne kadar değişik seviyede temel bilgisayar kullanımı eğitimlerinden daha ileri düzey eğitimlere kadar 44.000'in üzerinde personelimiz eğitilmiştir. Eğitim ihtiyacı PolNet'in yaygınlaşması ölçüsünde her geçen gün artmaktadır.

Polnet genel şeması:

- Bilgi İşlem Daire Başkanlığı tarafından yürütülen Projeler ve Teknik destek verilen diğer projeler

1. Polnet

a. Transpol (Polnet iletişim alt yapısı)

i. Bilgi sistemleri iletişim alt yapısı

ii. Fax, telefon ve telex iletişim alt yapısı

b.Ebs (Emniyet Bilgi Sistemi)

- i. Olay bazlı projeler (Kaçakçılık, genel asayiş vb.)
- ii. Hizmet bazlı projeler (Araç tescil, Sürücü, Pasaport, Silah Ruhsat vb)
- iii. Önleyici hizmet projeleri (Tahdit, GBT vb.)
- iv. Karar destek sistemleri
- c. Tbs (Trafik bilgi sistemi)
- d. Afis (Parmak izi tanıma sistemi)
- e. Pbs (Personel bilgi sistemi)
- f. Kpl (Kriminal laboratuvarlar bilgi sistemi)

PolNet-2000 projesi aynı zamanda Polis Teşkilatının mevcut Bilgi Sisteminin tümüyle terk edilmesi anlamına geldiği için, neden böyle bir yola gidildiği sorusunun akla gelmesi doğaldır

3.9. POLNET 'E GEÇİŞ SEBEPLERİ

POLNET, polisin görevin gerekli kıldığı her türden bilgiye en hızlı, en kolay, en güvenilir sistem ve yazılımları kullanarak ulaşmasını sağlayacak çağdaş bir bilgi sistemidir. Ulusal ve uluslararası bütün bilgi ağları ve bilgi bankaları üzerinde sorgulama yapabilecek şekilde tasarlanan POLNET, bilgi toplumu altyapısı projelerinin de en önemlilerindedir.

Ekonomik ömrünü doldurmuş, teknolojinin gerisinde kalmış, geliştirmeye kapalı mevcut bilgi sisteminden tamamen vazgeçilmesi anlamına gelen POLNET, işletim ve kullanım kolaylıkları getiren, geniş kapasiteli, yüksek performanslı, ekonomik ve yeniliklere açık, polisin değişen ihtiyaçlarına göre tasarlanmış bir üstyapı olarak karşımıza çıkıyor. En temel neden, mevcut bilgi sisteminin ihtiyaçları istenen düzeyde karşılayamaması ve teknolojik gelişimin farklı yönde sürmesidir. Bir başka ifade ile güvenli, hızlı, işletim ve kullanım kolaylıkları getiren, entegrasyon kabiliyeti yüksek performanslı, düşük maliyetli ve en önemlisi

gelişim ve yeniliklere tümüyle açık bir bilgi sistemine geçme zorunluluğunun doğması ve günümüz teknolojisinin sistemin kolay yenilenebilirliği açısından imkan yaratıyor olmasıdır.

POLNET ile birlikte, bilgi sistemi veritabanı birbiriyle bağlantılı olmayan dağınık bir yapıda iken; şahıs, olay ve eşya ana başlıkları altında birbiriyle bağlantılı hale getiriliyor. Böylece polis uygulamaları açısından önem taşıyan tüm bilgiler, sistematik biçimde veri tabanına girilerek sorgulanabiliyor.

Polis için çağımızdaki en önemli ihtiyaçların başında hızlı iletişim kurabilmek gelmektedir. Bu çerçevede POLNET ile iletişim altyapısı yeni teknolojilerle düzenlenerek, iletişim güçlükleri aşarak işlemlerde büyük bir hız kazanılması sağlanmaktadır. Bu amaçla, POLNET Projesi kapsamında sistem ve iletişim donanımları bütünüyle yenilenmiş, en son teknolojiyi içeren ekipmanlar kurulmuş, yenilemeyle en uç noktada yer alan kullanıcı bilgisayarları da dahil olmak üzere donanımda mümkün olan en üst seviyede standartlaşma da sağlanmıştır.

Parmak izi, balistik karşılaştırmalar, DNA analizleri, kan ve doku tahlilleri gibi dökümanlar POLNET üzerinden Türkiye'nin her köşesindeki polislere anında sunulabilmektedir.

3.9.1.Mevcut(Eski) Bilgi Sistemi

Daha önce kullanılan mevcut bilgi sistemi basit anlatımla merkezi bir bilgisayar ünitesi ile merkez ve taşra teşkilatlarına yaygınlaştırılmış erişim noktalarından oluşan yaklaşık 2500 sabit kullanıcı bir bilgisayar ağı ve ilişkilendirilmemiş muhtelif veri tabanı uygulamalarını içeren bir yapıdır.

Günümüz uygulamaları doğrultusunda terk edilmekte olan kapalı sistem mimarisi ile inşa edilmiş, istenen düzeyde performans gösteremeyen, işletimi ve bakımı ile modernizasyonu çok güç ve yüksek maliyetli olan, temel donanımı ekonomik ömrünü doldurmuş bir sistemdir. Uygulama döneminde mümkün olan en yüksek performansla

çalıştırılmış ve bu doğrultuda gereken her türlü tedbir uygulanmış olmasına rağmen, artık Emniyet Teşkilatının beklentilerini karşılayabilecek bir yapı olmaktan uzaktır. Teknik ve mali güçlükler nedeni ile performans arttırıcı ve modernize edici çalışmalar yapılarak uygulamada tutulmaya devam edilmesi fayda/maliyet kriterleri açısından mantıklı görülmemektedir.

Bu çerçevede, dönemi içerisinde görevini tamamlamış ve gelişen şartlar doğrultusunda terk edilmesi gereken bir yapı olduğu kararı verilerek, işlerliği için zorunlu olanlar dışında bu sisteme yapılan yatırımlar durdurulmuştur.

Eski bilgi sistemin uygulamada olduğu dönemde (ki polis bilgisayar sisteminin ilk uygulamasıdır) oldukça geniş tecrübe birikimi sağlanmış, aksaklık ve eksikliklerin belirlenmesi mümkün olmuş, bilgi işlem görev alanının hemen hemen her bir görev tipinde personel yetiştirilmiş ve yeni bir bilgi sistemine geçilebilmesi için gereken altyapı olmuştur

Neden Yeni Bir Sistem ?

*Kapalı sistem mimarisi nedeniyle alımlar sırasında karşılaşılan zorluklar.

*Teknolojik gelişmeler ve değişimler

*İstemci / Sunucu bilgi işlem mimarisindeki gelişmeler

*Standart, ucuz bilgisayar donanım parçaları

*Sistemde karşılaşılan teknik sorunlar

*Bilgisayar sisteminin (Mainframe) bakım ve onarım maliyetlerinin aşırı olması

*Ağ altyapısının ihtiyaçlara cevap verememesi

*Kullanıcı sayısının sınırlarının aşılammaması

*Uygulama geliştirme problemleri ve yetersiz kullanıcı arabirimi

*Görüntü, ses gibi yeni veri türlerine imkan vermemesi

3.10.POLNETİN YARARLARI

Eski ve Yeni Polis İletişim Ağının Karşılaştırılması

- Projenin tamamlanması ile gerçekleşecek olan yapı değişikliği yalnızca Emniyet Genel Müdürlüğü'ne has bir değişiklik olmayıp ülkemizde ve dünyada aynı sancuları yaşayan pek çok kurum ve kuruluş için örnek teşkil edecektir.
- Eski yapıda Projeler birbirlerinden bağımsız olarak çalışmakta iken yeni yapıda, tüm projeler ortak bir veritabanına oturtulmuştur.
- Eski yapı Teknolojik gelişmelere kapalı bir sistem iken yeni yapı Görüntü, ses, parmakizi gibi teknolojik gelişmelere açık bir sistemdir.
- Eski yapıda Ortak standartlar mevcut değildi , yeni yapıda Ortak standartlar ve kod tabloları belirlenmiştir.
- Eski yapı Merkezi ve 2500 sabit kullanıcıya hizmet verebilmekte iken, yeni yapıda Merkez ve taşraya yaygın, sınırsız kullanıcıya hizmet verebilmektedir.
- Eski yapı yüksek maliyetli iken, yeni yapı düşük maliyetlidir.
- Eski yapıda tüm hatların artırılabilir hız toplamı (cross connect) 2 Mbps iken, yeni yapıda bu kapasite 1500 kat artırılarak 3 GBps olmuştur.
- Eski yapıda mevcut toplam bant genişliği 2 MBps iken, yeni yapıda 23 kat artarak toplam 45 MBps Band genişliğine ulaşılmıştır.
- Eski yapıda her hangi bir bağlantı standardı bulunmazken, yeni yapıda tüm ilçe ve karakollar ile ilin ek binaları il emniyet müdürlüğü üzerinden, il emniyet müdürlükleri ve hudut kapıları bölge merkezi üzerinden ana merkeze erişme standardı getirilmiştir.
- Eski yapıda genellikle 9600 bps analog hatlar kullanılırken,

yeni yapıda tüm şebeke en az 64 Kbps hızında TDM dijital hatlar üzerine kurulmuştur.

- Eski yapıda iletişim cihazları yüksek hızların kullanılmasına uygun değilken, yeni yapıda fiber altyapı kurulmuş ve ek bir yatırım yapılmaksızın ihtiyaç duyulan her türlü hıza ulaşmak mümkün olabilmektedir.

- Eski yapıda teşkilat birimlerinin ses ve data konusunda ayrı hatları varken, yeni yapıda hepsi aynı omurga üzerinde toplanmış, ses, görüntü, veri, faks ve parmak izi iletişiminin taşınabileceği altyapıya bir standart getirilmiştir.

- Eski yapıda data hatlarının takibi mümkün değilken, yeni yapıda VPN özelliği ile hatları ve iletişim aktif cihazlarını takip etmek mümkün olabilmektedir.

- Online pasaport, sürücü belgesi ve ruhsat benzeri belge müracaatını elektronik ortamdan internet üzerinden yapma imkanı sağlanmıştır.

- Personelin etkin ve verimli kullanımı sağlanabilecektir.

- En önemlisi suçlu aranırken, suçsuz vatandaşlar artık mağdur olmuyor, sistem suçun önlenmesinde caydırıcı bir işlev üsleniyor,

- Polisin vatandaşa ilişkin ihtiyaç duyduğu bilgiler ana sistemde olduğundan çeşitli yazışmalar ortadan kalkıyor, işlemler hızlanıyor,

- Zaman aşımı kapsamında değerlendirilen uygulamalar kavramı kalkıyor, vatandaşların güven duygusu sağlanıyor,

- İşlem kuyrukları ortadan kalkıyor.

01.01.2002 yılından itibaren aktif olarak hayata geçirilen PolNet ve TransPol projeleri sayesinde; gözetli süresi kısalmış, trafik denetimleri hız kazanmış, vatandaşlarımıza trafik ceza puanını internet üzerinden öğrenebilme imkanı getirilmiş, pasaport belgesinin, 1 gün içinde alınabilmesi sağlanmış, Sürücü belgesi ve araç ruhsat belgelerinin alma

süreleri kısaltılmıştır. 81 İl Emniyet Müdürlüğü ilgili personelinin iletişim, sistem, bilgi sistemi ve kullanıcı eğitimleri tamamlanmış, PolNet kullanıma açılmıştır.

Emniyet Teşkilatının kullanımına açılan PolNet kapsamında 26 Ana uygulama, 51 Sorgu programı, 26 Local uygulama ve çok sayıda istatistik programı şu anda hizmet vermektedir.

Bu gün itibariyle 81 İl Emniyet Müdürlüğü, 260 Merkez ve Taşra Teşkilatı Ek Binası, 87 Hudut Kapısı, 138 İlçe Emniyet Müdürlüğü/Amirliği ve 93 Karakol olmak üzere toplam, 659 lokasyon PolNet'e bağlı olarak çalışmaktadır.

3.10.1.Devlet-Vatandaş İlişkisi Açısından Polnet

Polnet teşkilat içi otomasyon, ortak veritabanı ve vatandaşa hizmet projesidir. Bilgiye erişim amacıyla yapılan yazışmalar ve bu yazışmaların kaybettiği zaman ortadan kaldırılarak adına bürokrasi dediğimiz zaman kayıpları en aza indirilmiş ve yeni sistem ilaveleri ile indirilmektedir. Bilgiye daha hızlı ulaşım sayesinde bir çok hizmet gerektiği gibi yapılmaya başlanmış ve etkinlik artmıştır. Personel bilgiye ulaşmak için kullandığı zamanı hizmette etkinlik için kullanır hale gelmiştir.

Gözaltı süreleri kısalmış ve gereksiz gözaltına alma olayları ortadan kalkmıştır.

Pasaport, Araç tescil, Sürücü, Silah Ruhsat işlemleri bürokrasiden arındırılmış şekilde, yarım saatte yapılabilmektedir.

Verilen trafik cezalarının izlenebilirliğinin artması ve etkin trafik denetimleri ile kaza oranları düşürülmüştür.

Hudut kapılarında (bir şahsın giriş süresi 18 sn) verilen hizmetlerle ülkemizin imajına ve turizmine olumlu katkıları olmuştur.

E-devletin alt yapısını oluşturan polnet mevzuat düzenlemelerini müteakip vatandaşlarımıza doğrudan elektronik ortamda hizmet verecek yapıya sahiptir.

3.10.2.Devlet-Devlet İlişkisi Açısından Polnet

Polnet halen Jandarma Genel Komutanlığı, Başbakanlık, Milli Savunma Bakanlığı sistemlerine online bağlıdır. Devlet İstatistik Enstitüsü, Karayolları(TCK) gibi kurumlarla offline bağlantımız vardır. Ayrıca Mernis, Uyap(Adalet Bakanlığı) gibi sistemlerle de bağlantı 2004 yılı içinde planlanmıştır.

Görevi Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı arasında bilgi paylaşımı ve koordinasyon sağlamak olan İçişleri Bakanlığı KİHBİ Daire Başkanlığı'nın yapmakta olduğu hizmetler Polnet ve Polnetin sağladığı kurumlar arası direkt bağlantı ile daha etkin hale gelmiştir.

3.10.3.Yönetimin Etkinleştirilmesi Açısından Polnet

Artan iş hacmine, büyüyen teşkilat yapısına ve hizmetlerdeki çeşitlenmeye rağmen, idari birimlerimizde küçülme gerçekleşmektedir. Bu konudaki bir başka gelişme ise eskiden verilemeyen hizmetlerin verilebilir olmasıdır (karar destek sistemleri). Ayrıca birimlerimizde polnetten önce yaşanan yoğun fazla mesai uygulaması ya kaldırılmış ya da en aza indirgenmiştir.

Hizmeti veren kişilerin kültür düzeyinden kaynaklanan birimler arası hizmet kalitesi değişiklikleri en aza inmiştir, böylece bütün vatandaşlar, her yerden aynı hizmeti aynı hızla ve kalitede alır duruma gelmiştir.

Birbirleriyle haberleşmesi mevzuatın emrettiği ölçüler dışına çıkamayan, çok fazla da haberleşme arzusunda olmayan birimler arasındaki, hiyerarşik esaslara dayalı haberleşme sistemine, bazı durumlarda yatay haberleşme sistemini de ilave etmiştir.

Polnet yapısı itibari ile belirli iş kurallarına dayanmamaktadır ve dayatmamaktadır. Ancak sağladığı imkanlar ile birimlerimizin bir çoğununun iş kurallarını ve yöntemlerini yeniden tanımlamalarına neden olmuştur. Bu genelde yavaş gelişen bir süreç olmasına rağmen bazı durumlarda kendi tasarımcılarını dahi şaşırtan hızla değişimlere neden olmaktadır.

Sürekli gelişen yapısı ile polnet kendisi de bu yeniliklere uyarlanmakta ve bu bir süreç olarak devam etmektedir. Devleti de yaşayan bir canlı olarak kabul eden bir yaklaşımla toplumların ihtiyaçları değıştikçe yenilenmesi gereken yapılar her zaman karşımıza çıkacağından polnet bitmeyen ve sürekli gelişen bir projedir. Polnet ortak kullanılan şablonlar ile yazışmalarda gittikçe kapsamı genişleyen bir standartlaşmayı gerçekleştirmektedir. Bu sayede ölçülebilir bir kalite yönetim sistemi de uygulanabilmektedir.

Polnet sunduğu veriye ulaşma imkanları ile kurum içi yazışma ve bürokrasi ihtiyacını azaltmakla beraber, kuruma e-mail ve netmeeting gibi yeni iletişim imkanları da sunmaktadır.

3.10.4. Bir Eğitim Projesi Olarak Polnet

Şu an kayıtlı yaklaşık 25.000 kullanıcısı vardır. Bu sayıda kullanıcının temel bilgisayar eğitimi verilmesi için 5 tanesi merkezde olmak üzere 10 bölge merkezi ve Polis Meslek Yüksek Okullarında bilgisayar sınıfları oluşturulmuştur. Bu sınıflarda sürekli olarak ihtiyaçlar göz önüne alınarak polnet uygulama programlarının eğitimi verildiği gibi, işletim sistemi, office programlarının eğitimleri de verilmektedir. Merkezde bunlara ek olarak veritabanı, programcılık eğitimleri ve web dizayn eğitimleri de düzenlenmektedir. Polnet teşkilat içerisinde sadece kullanıcı düzeyinde olmayan çok geniş bir internet kültürü oluşturmuştur. Bugün itibari ile hemen hemen bütün birimlerimizin polnet üzerinde bir web sitesi bulunmaktadır. Yürürlükteki güncel mevzuat gibi uygulamalar bu web siteleri aracılığı ile tüm personele ulaştırılmaktadır

3.10.5. Pol-Net 2000'nin Sağladığı Avantajlar

- *Yönetim kolaylığı
- *Ses, görüntü, data iletişimi
- *Hızlı veri sorgulayabilme imkanı
- *Yeni teknolojilere açık olması (Open System)

- *Firmalara bağımlı kalmama
- *Kapasite artırımındaki kolaylık ve ucuzluk
- *Elektronik Posta Hizmetleri (E-mail)
- *Bilgisayar ortamında genel yazışma, ilan ve duyuru hizmetleri
- *Intranet hizmetleri (Web Sayfası, Polis Radyosu, bilgisayar ortamında günlük gazete ve dergi okunabilmesi)
- *Sistemdeki bilgisayarların yazılım ve donanım envanterlerinin toplanabilmesi.
- *Uzaktan yönetim ve yeni programların dağıtılabilmesi.

Polnet çerçevesinde teşkilatın yazışma ve ofis otomasyonunda bir yenilik oluşacak, her daire ve birim alınan yeni yazılımlar ile ofis içi otomasyona geçecek, otomatik olarak bir evrak arşivi oluşacaktır. Dağıtımını yapılan her bilgisayar, tanımlı ve adresli olacaktır. Hazır yazılımlar sayesinde birimden birime veya bilgisayardan bilgisayara direkt email gönderilebilecektir

3.10.6.Yeni (Ortak) Veri Tabanı

Bu yenilik, dağınık ve ilişkisiz bilgiye ulaşım ve kullanımdaki güçlükleri ortadan kaldıracak, belirli anahtarlarla bir bilgi ile ilintili tüm bilgilere güvenilir ve hızlı ulaşım sağlanabilecektir.

3.10.7.Yeni Donanım

Planlanan yatırımlarla, sistem ve iletişim donanımları bütünüyle yenilenecek, en son teknolojiyi içeren ekipmanlara sahip olunacaktır. Bu yenilenmeyle en uç noktada yer alan kullanıcı PC'leri dahil olmak üzere donanımda mümkün olan en üst seviyede standartlaşma da sağlanabilecektir.

3.10.8.Yeni Uygulama Programları

Bilgi sistemi içerisinde yer alan bilginin işlenmesine ve kullanılmasına ilişkin uygulama programları da bütünüyle yeniden

tasarlanmış ve üretilmiş olacaktır. Bu yenilenmeyle de, güvenlikten, kolaylığa, süratten, revizyon basitliğine kadar sayısız yarar sağlanacaktır. Alınan programatik tedbirlerle, veri girişlerinden, sorgulamalara kadar olan aşamalarda insan unsurunun bilgi eksikliğinden, dikkatsizliğinden veya kusurundan kaynaklanan aksaklıklar giderilecektir. Yeni mimaride çalışacak olan uygulamalar nesne ve bileşen tabanlı olarak geliştirilecektir. Böylelikle yeniden kullanıma imkan verecek olan program kütüphaneleri oluşturulabilecek, standart ve hızlı uygulamalar geliştirilebilecektir.

3.10.9. Yeni Personel İstihdam Rejimi

Görev tipleri belirlenmiş bu çerçevede eğitimleri tamamlanarak sertifika edilmiş kalifiye personelin birimler bazında sayısal istihdam planlamaları bu doğrultuda gerçekleştirilerek, bu konuda yaşanan aksaklıklar giderilecektir.

3.10.10. Yeni Hizmet Anlayışı ve Yeni İmaj

Yeni bilgi sisterninin getireceği kolaylık, hız ve diğer olanaklar sayesinde, tüm birimlerimiz çalışanlarında yüksek teknolojiye dayalı hizmet üretimi anlayışı gelişecek, bir anlamda zararsız bir bilgisayar bağımlılığı oluşacaktır. Hizmete olumlu yansımaları olan bu durum, gereksiz bilgisayarlaşma değil gerçek otomasyon mahiyetinde olduğundan, vatandaşımız nezdinde polis imajı değişime uğrayacak, şu an yabancı kaynaklı filmlerde görüp hayranlık duyduğu bilgisayar başında suç aydınlatan polis imajı gelişecektir.

3.10.11. Yeni İletişim Altyapısı

İletişim altyapısı yenilenilerek, uygulamaların iletişimden kaynaklanan güçlükleri aşılabilecektir. Yeni iletişim altyapısı Po1Net-2000'in alt projesi olan Transpol-2000 çerçevesinden çözümlenecek, mümkün olan en iyi standartlarda data, ses ve görüntünün entegre biçiminde nakline imkan verecek, çok yüksek hızlı ve Teşkilatın ilgili tüm birimlerinin ortak istifadesine açık özel bir altyapıya sahip

olunacaktır.

3.11.POLNETTE VERİLEN HİZMETLER

PolNet: Emniyet Teşkilatına Bilgi İşlem hizmeti verilmesi amacıyla kurulan ve işletilen her türlü İletişim Altyapısı, Bilgisayar Sistemleri ve Bilgi Sistemlerinin tamamının genel adıdır.Bilgi İşlem Daire Başkanlığı tarafından yürütülen TransPol, PBS (Polis Bilgisayar Sistemleri), EBS (Emniyet Bilgi Sistemi) projeleri ile Başkanlığın teknik destek verdiği AFIS, TBS, KPL-Net, EmisNet, PYBS (Personel Yönetim Bilgi Sistemi), Muhabere Sistemleri, Arşiv sistemlerinin tamamını kapsar.

TransPol : PolNet'in iletişim altyapısıdır.

PBS : Polis Bilgisayar Sistemleri, Bilgi İşlem Dairesi tarafından kurulan ve işletilen sunucu bilgisayar sistemleridir.

EBS : Emniyet Bilgi Sistemi, Bilgi İşlem Dairesi tarafından kurulan ve işletilen veri tabanı ve uygulama programlarıdır. Tüm teşkilatın bilgi otomasyonunu ve ortak veritabanı kullanımını sağlayacak uygulama programlarını içeren, Polisin asli görevini yaparken ihtiyaç duyabileceği doğru bilgiye zamanında ulaşmasını hedefleyen, yeni teknolojilere tamamıyla açık sistem ve iletişim altyapısı üzerinde yer alan güvenilir bir bilgi sistemidir.

AFIS : Otomatik Parmakizi Teşhis Sistemi : Asayiş Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülen sistemdir. Bütün modern dünya polisinin aynı adla kullandığı AFIS projesinin amacı, parmak izi tespit ve teşhis işlemlerine büyük bir doğruluk ve hız kazandırmaktadır. Bilgisayar yoluyla parmak izi sorgulamasını birkaç dakika içinde tamamlayarak sonuç almak suretiyle olay yerinde parmak izi bırakan failer, kimliği belirsiz cesetler ve sahte kimlikler teşhis ve tespit edilmekte, parmak izleri dijital ortamda saklanmakta; data hatları yoluyla iller ve merkez arasında doğrudan bağlantı sağlanmaktadır. Bu sistem hataları en aza indirmekte, zaman ve iş gücünden çok büyük tasarruf sağlanmaktadır.

TBS : Trafik Bilgi Sistemi : Trafik Araştırma Merkezi Müdürlüğü tarafından yürütülen sistemdir. Trafik Hizmetleri Başkanlığının Türkiye'deki trafik ve trafik güvenliği (Araç, Sürücü, Kaza ve Karayolu) ile ilgili tüm arşiv bilgilerini kapsayan, modern bir iletişim altyapısına sahip, trafik ekiplerinin PolNet veritabanlarından Araç ve Sürücü kayıtlarının sorgulamasına imkan tanıyan ve Trafik konusunda karar vericilere internet yoluyla bilgi sağlayan bir sistemdir.

KPL-Net : Kriminal Polis Laboratuvarları Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülen sistemdir. Kriminal Polis Laboratuvarlarının kendi bünyelerinde yaptıkları çalışma ve değerlendirmeleri, çok kısa bir zaman diliminde diğer yerlerdeki birimlerle paylaşmalarını ve sağlıklı bir arşiv oluşturmalarını sağlayan bir sistemdir.

Personel : Personel Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülen sistemdir.

Muhabere Sistemleri : Haberleşme Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülen sistemdir.

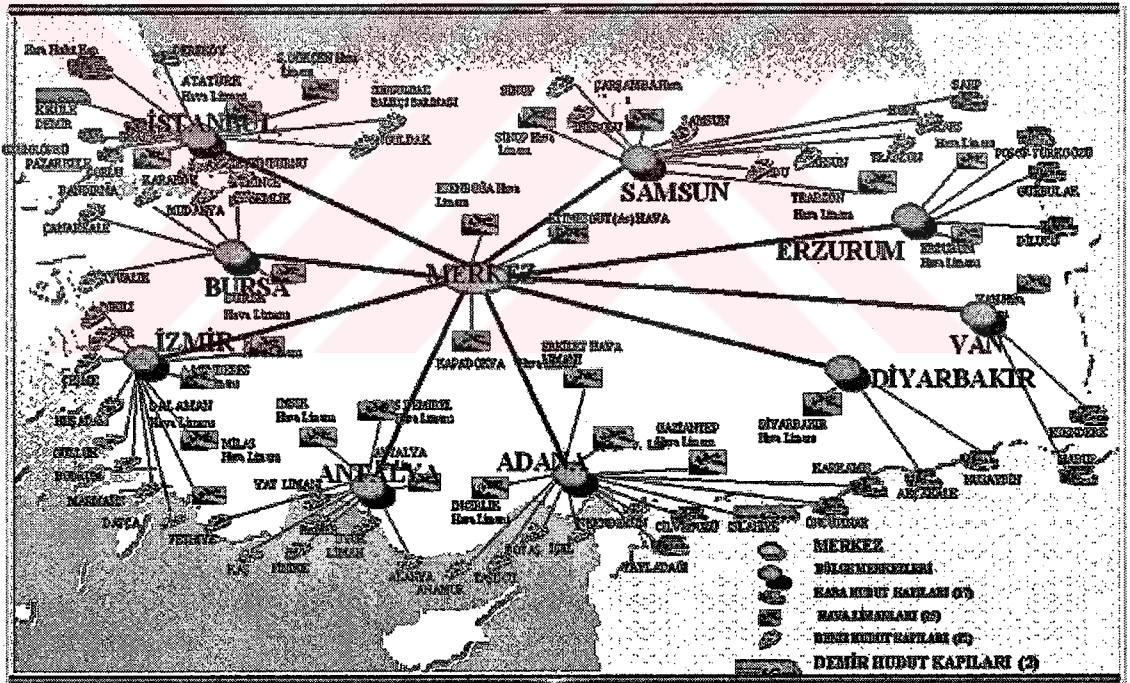
Arşiv : Arşiv ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülen sistemdir. Geliştirme çalışmaları devam etmekte olan bu projelerle, yakın zamanda parmak izi ve balistik araştırmalar ülkenin her köşesindeki polislere sunulmuş olacak, ilçe ve Polis Merkezlerine kadar yaygınlaştırılması ile birlikte zaman aşımı kapsamında değerlendirilen uygulamalar ortadan kalkacaktır.

Polnet projesi personel sayısı 200,000'i aşan bir kurumun bilişim sistemidir. Bu proje ile kurumumuzun hizmet alanına giren:

- Kaçakçılık, genel asayiş gibi olay bazlı hizmetler,
- Araç, sürücü, pasaport, silah ruhsat gibi hizmetler,
- Tahdit, gbt gibi önleyici hizmetler,
- Karar destek sistemleri,
- Afis, Kpl gibi uzman sistemler,

· Telefon, fax, telex gibi iletişim hizmetleri, gerek bilgi sistemi, gerekse alt yapıda ortak bir çatı altında toplanmıştır.

PolNet Bilgi Sistemi veri tabanı ilişkiseldir. Şahıs(temel), olay ve eşya ana başlıkları altında tutulan tüm bilgiler birbiriyle programatik olarak ilişkilendirilir. Polis uygulamaları açısından önem taşıyan tüm bilgi tipleri, sistematik birimde veri tabanına girilir ve sorgulanır. Veri tabanına ulaşımın görev/yetki çerçevesinde programatik olarak kontrol edilir. Her an güncel ve tutarlı bilgiye ulaşılabilir, detaylı istatistikler elde edilebilir.

Şekil 5:PolNet. Organizasyonu

3.11.1.Polnet-2000 Bilgi Yapısı ve Uygulama Programları

Uygulama programları Web tabanlıdır. Web browser işletebilen tüm PC modelleriyle uygulama yapılabilir.Bu sayede Emniyet Teşkilatı'nın tamamı bir İnternet kullanıcısı gibi çalışabilme kabiliyetini kazanacaktır.

Bilgi Sisteminin bütün ülkede tek bir yapıda ve her ortamda kullanılabilir olmasını sağlar isek, Teşkilatın bütün birimleri bir asayiş polisi gibi çalıştırabilecektir.

3.12.POLNETİN VİZYONU

2003-2004 yıllarında; 710 ilçe ve 1350 polis merkezi sisteme dahil edilecek ve ortak bilgi sisteminden yararlanacaktır. İlçeler ve polis merkezleri PolNet sistemine dahil olduktan sonra planlanan yapının yüzde doksanı bitmiş olacaktır.

Tablo 1:Polnet Uygulamalarından Rakamlar

*Uygulamalardan Bazı Rakamlar:

PEBS'teki		30.468.51
Gerçek şahıs kayıt sayısı	:	4.000
Tüzel şahıs kayıt sayısı		928.475
Araç tescil kayıt sayısı	:	7.913.911
Sürücü belgesi kayıt sayısı		13.211.29
Pasaport kayıt sayısı		8.236.158
Silah ruhsat		221.757
Temdit kayıt sayısı	:	1.129.341
Eski araç tescil kayıt sayısı	:	1.430
Eski silah ruhsat	:	169.555
Belge toplamı	:	30.886.15
Şahıs-şahıs ilişkisi	:	1.029.812
Ceza		10.543.37
Adres		30.046.30

Polnetin amacı; Emniyet Teşkilatı tarafından yürütülen hizmetlere bilgisayar desteği vererek; görevin süratli, güvenilir ve etkin bir şekilde yerine getirilmesini, yurtiçi ve yurtdışında bulunan diğer kurumlarla bilgisayar bağlantısı kurarak bilgi alışverişini gerçekleştirmek suretiyle, polisin kendisini ilgilendiren bilgilere Türkiye'nin her yerinden hızlı bir şekilde erişmesini sağlamaktır.

Emniyet teşkilatının değişik birimleri tarafından ayrı ayrı kurulması düşünülen ses, görüntü, parmakizi, KPL uygulamaları ve data iletişim ağlarının müstakil, güvenli ve güçlü bir omurga halinde tek bir polis iletişim altyapısı üzerinden kurulması ile maliyet, yönetim ve kapasite yönünden tasarruf sağlanması gerçekleşmiş olacaktır.

Pot-Net 2000'nin Hedefleri şöyle sıralanabilir:

- * Kullanıcıların veri tabanına hızlı erişimini sağlamak.
- * İtranet hizmetleri (Günlük gazete, dergi)
- * Video konferans
- * İlçe, karakol ve polis otolarına kadar hizmet verilmesi

3.13.ELEKTRONİK DEVLET OLMA YOLUNDA YAPILAN ÇALIŞMALARLA İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER.

Söz konusu elektronik devlet modelinin ülkemizde uygulanabilmesi için öncelikle yapılması gerekenler hakkında şu değerlendirme ve öneriler elde edilmiştir;

- **İdari yenilenme ve teknoloji değişimi;**

Ülkemizde de günlük hayatta kullanılan pek çok kavramın önüne bir "e-" takısı konularak bu kavramın bilişim dünyasına uyarlanmış şekli elde edilmeye çalışılmaktadır. Ancak bu kavramların içleri çoğu defa boş

kalmaktadır¹¹⁶. Bu gayret şekilden içeriğe de yansımalıdır. Devlet kurumlarının ve işletmelerinin yeni ekonomiye uyum sağlaması için, iş yapma biçimlerinin ve bürokratik süreçlerin dijital çağın ruhuna uygun olarak köklü biçimde değiştirilmesi gerekmektedir. Bu tür girişimlerin gerçek sebebi, çok kademeli bürokratik oluşumları değiştirmek ve kuruluş içine serpiştirilmiş ekip çalışmalarını ile yatay süreçlere geçilerek, entegre bir devlet modeline erişmektir. Bu yenilenmeyi gerçekleştirebilmek için devletlerin teknoloji değişimini yaşamaları gerekmektedir. Söz konusu teknoloji değişimi ise kısaca şunlardır;¹¹⁷

*Dijital ekonomi için analogdan, dijital teknolojiye geçiş,

*Yüksek performanslı organizasyon için, geleneksel yarı iletkenler, mikro işlem teknolojilerine geçiş,

*İnternette çalışan girişimlerde; ana bilgisayarından, ağ merkezli istemci/ sunucu bilgisayar kullanımına geçiş,

*Ağla çalışan ekonomiler için bahçe yolundan, geniş band iletişimini sağlayan bilgi otoyoluna geçiş,

*Akılsız erişim cihazından, bilgi otoyolu için akıllı ve açık bilgi aracına geçiş,

*Kişiler arası yapılan tüm iletişim için farklı veri, metin, telefon ve görüntüden, interaktif multimedya geçiş,

*Açık bir dünya için mülkiyetten, açık sistemlere geçiş,

*Aptal ağlardan, akıllı ağlara geçiş,

Burada asıl önemli olan, internet üzerindeki teknoloji standartlarını oturtmaktır. Çünkü bu sayede organizasyonun veya devletin ağ üzerindeki yapılanması tamamlanmış olur.

Kamudaki hizmet kalitesini, verimliliği ve iş hızını artırmak, kamu

¹¹⁶ CANPOLAT, Muharrem: "Bir İsrar Kapısı Olarak Bilişim", Polis Dergisi, S.37, 2004, s.41-42

¹¹⁷ TÜKENMEZ, Ali İhsan: "E-Devlet Ve Türkiye Gerçekleri", 7. İnternet Konferansı, İstanbul, 3 Kasım 2001, S.16

hizmetlerini kolaylaştırmak, mükerrer işlemleri önlemek, gereksiz bürokratik işlemleri azaltmak, hizmet maliyetini düşürmek üzere; tepeden turnağa tüm iş yapma biçimleri ve bürokratik süreçler yeni oluşumun kurallarına uygun olarak, “en iyi hizmeti, en iyi şekilde, en kısa zamanda, istenilen yerde bireylere, vatandaşlara ve kurumlara ve rebilecek” biçimde öncelikli olarak nitelikli, uzman kadrolardan oluşturulan proje grupları ve ekipler tarafından yeniden tasarlanmalıdır. Bu çalışmalara paralel olarak, elektronik bilgi ve enformasyon altyapısı ulusal bazda oluşturulmalı ve kamu kurumlarına ait bilgiler dijital ortama taşınmalıdır. Bu aşamaların ardından kurumlarda teknolojik değişim gerçekleştirilmelidir.

Kamunun tüm birimlerine, yeni ekonomi felsefesine hakim, yenilikçi, değişimci, girişimci, yaratıcı, akılcı, temsil yeteneğine ve liderlik vasıflarına sahip profesyonel yöneticiler atanmalı, gerekli yetki, inisiyatif verilmeli ve siyaset kurumunun müdahalesi önlenmelidir.

Hükümet enformasyonuna bireylerin, kurumların ve işletmelerin dijital erişimi; yeni teknoloji, açık ve şeffaf yönetim sözünü yerine getirmektedir. Hükümetin, sahip olduğu ulusal veri tabanına, nüfus ve tapu idaresinin bilgilerine, vergi dairesinin bilgilerine erişmek ve işlem yapmak bir çok ülkede vatandaşların en doğal haklarıdır. Ancak uygulamaya gelince, genellikle bu haklar engellenir ve ulaşılamaz hale getirilir. Vatandaşların çoğu hükümet enformasyonuna nasıl ulaşılabileceğini bilmek bir yana, hükümet dolaplarında ne tür bilgilerin depolandığını dahi bilmez¹¹⁸. Enformasyon bulmak, zaman harcayan, pahalı ve biraz da sınırları bozan bir işlemdir. Eğer birden fazla aracı, bürokratik işlem için içindeyse, vatandaş bir pinpon gibi oradan oraya atılır, bürokrasinin karanlık dehlizlerinde boğulur.

Bu engellerin tümü hükümet bilgilerinin dijital ortama taşınması ve bireylerin hükümet enformasyonuna ağ üzerinden, internet vasıtasıyla ile

¹¹⁸ TÜKENMEZ, Ali İhsan: "E-Devlet Ve Türkiye Gerçekleri", 7. İnternet Konferansı, İstanbul, 3 Kasım 2001, s.17

erişmesi sayesinde ortadan kaldırılabilir.

Söz konusu enformasyon dünyasına, bireyler ve vatandaşlar evden, ofisten, işyerinden ve internet cafelerden bilgisayar, telefon ve televizyon gibi farklı araçlarla erişebilme imkanına sahip olmaktadır.

Bu projeler çerçevesinde; vatandaşlara kimlik numarası vermek, bireylerin ve tüzel kişiliklerin niteliğini, işlevini, kazancını, mal varlığını, üretime olan katkısını tespit etmek, kısaca kayıt dışı ekonomiyi kayıt altına almak amacıyla Mernis projesi hedeflendiği anlamda, acilen sonuçlandırılmalıdır. TBV raporunda da belirtildiği üzere Mernis projesinin uzun süredir sonuçlandırılmamasının kamuya olan bedeli yılda 10 milyar dolar civarındadır.

“Önce birey, önce vatandaş, önce müşteri” felsefesine uygun olarak nüfus, adli sicil, tapu ve kadastro, gümrük, vergi, sigorta, sağlık, sosyal yardım, seçim, referandum, trafik ve yol izleme, uzaktan eğitim, pasaport, ehliyet, güvenlik ve yerel yönetim ve belediye hizmetleri internet üzerinden vatandaşlara, işletmelere ve kurumlara sunulmalıdır.

Bireylerin, vatandaşların, okulların, laboratuvarların, AR-GE merkezlerinin, kurumların, işletmelerin ağ üzerinden hem kamu bilgilerine erişilmesini, hem de kendi aralarındaki iletişimi internet üzerinden kolaylıkla sağlayabilmesi için, ulusal internet erişim ücretlerinin ucuzlatılması, erişim kalitesinin artırılması ve iletişim güvenliliğinin sağlanması, kullanım için cazip hale getirilmesi gerekmektedir.

Ulusal ve küresel hukukun yürütülmesi ve kamu güvenlik ağları; internet üzerinde çalışmakla, bilginin doğru olarak paylaşılması mümkün hale gelmektedir. Yasal, yürütme ve kamu güvenliği birimleri internet üzerinden birbirleri ile daha etkin olarak iletişim kurabilmekte ve birbirlerinin bilgilerine kolayca erişebilmektedir. Yönetim içerisinde farklı kurumlarca geliştirilen veri tabanları, multimedya dönuştürüldükçe entegre olarak birleştirilmektedir.

Her ülke, yasaların yürütülmesi ve kamu güvenlik ağını kurabilmek

üzere işbirliği ve öncülük yapmaktadır. Ülkeler arası işbirliği, böyle bir ağı küreselleştirmektedir. Yasal uygulama kurumlarına parmak izi, kimlik kartı ve fotoğraf gibi bilgileri küresel bazda paylaşma fırsatı doğmakta, bunun sonucunda uluslar arası suç ve terör örgütleri ile mücadele teknolojik olarak kolaylaşmaktadır¹¹⁹. Bunun yanı sıra doğal afetlere maruz kalan bölgelere yardım ulaştırma, yardıma muhtaçları tespit etme yardımları organize bir biçimde dağıtma, tıbbi müdahale, ilk yardım ve sağlık hizmetleri yeni teknoloji uygulamaları ve internet kullanımı ile daha başarılı ve daha etkin olarak yerine getirilebilmektedir.

***Yasal boşlukların doldurulması;**

Her türlü siyasi, ekonomik ve kültürel gelişmenin ve değişimin önünde bir engel olarak bireylerin ve kurumların karşısına çıkan çağdışı yasalar, evrensel hukuk normlarına uygun olarak acilen değiştirilmelidir. Halen AB uyum mevzuatı çerçevesinde TBMM'de kabul edilen yasalar uygulama açısından yetersizdir. Söz konusu yasalar sadece çerçeve yasa niteliğinde olup, uygulamaya yönelik ikincil mevzuat henüz hazırlanmamıştır. Türkiye gibi demokrasisi ve hukuk sistemi evrensel ölçülerde az gelişmiş bir ülkede, yasaların uygulanması birey açısından oldukça önemlidir¹²⁰.

***Eğitim sektöründe alınması gereken önlemler;**

Ülkemizde eğitim sıkıntılı bir sektördür. Eğitimde öncelikli olarak bilgisayar ve internet kullanımına ağırlık verilmeli, 8 yıllık eğitim kesintilerinden toplanan fonlar bilinçli bir şekilde bu amaçlara yönelik kullanılmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bugüne kadar ülke çapında 2800'ün üzerindeki okulda, bilgisayarlı sınıflar ya da bilgisayar laboratuvarları kurulması, önümüzdeki günlerde ise 3000 ilköğretim okulunda 4000 internet erişimli bilgi teknolojileri sınıf kurulmasının, 23 bin ilköğretim okuluna PC satın alınmasının ve bir eğitim portalı

¹¹⁹ TÜKENMEZ, Ali İhsan: "E-Devlet Ve Türkiye Gerçekleri",7.İnternet Konferansı, İstanbul, 3 Kasım 2001,s.18

¹²⁰ T.C.Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı,a.g.e.,s.27

oluşturulmasının planlaması elbette sevindirici gelişmelerdir. Ancak yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir¹²¹. Ülke genelinde 80 bine yaklaşan okul sayısı, yaklaşık 600.bine yakın öğretmen kadrosu ve 15 milyona yaklaşan öğrenci sayısı ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın enformasyon altyapısını kurması, tüm okullara PC ve internet bağlantısı temin etmesi için, dev bir kaynağa ihtiyaç duyulmaktadır. Dünyada başlatılan, bu büyük dijital değişimin toplumun tüm kesimleri tarafından, iyi algılanıp, özümsemesi için de; ülke genelinde, öncelikle eğitim çağındaki tüm kuşakların bilgi teknolojileri ile tanışmaları, bilgi teknolojilerinden yararlanmaları, internet kullanım oranlarının artırılması, temin edilen iç ve dış kaynakların doğru yönlendirilmesi, Milli Eğitim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Üniversiteler ve YÖK'ün bilgisayarlı eğitim konusunda daha somut ve uygulamaya yönelik proje ve planları ortaya koyması ve özel sektörün deneyim ve katkısından yararlanması, tüm eğitim sistemimizin ezbercilikten, analizci, araştırmacı, sorgulayıcı, yaratıcı ve akılcı yapıya dönüştürülmesi, toplumun farklı kesimlerine bilgisayar okur-yazarlığının kazandırılması ve internet üzerinden eğitim olanaklarının sağlanması gerekmektedir.

Eğitim sektöründe vizyonun; bilgiye kolayca ulaşan bilgiyi kullanarak ürün ve bilgi üretebilen, girişimci ve yaratıcı bireylerin yetiştirilmesine olanak sağlayacak öğrenme altyapısının, ulusal enformasyon altyapısının tümleşik bir parçası olarak oluşturulması sağlanmalıdır.

Unutulmamalıdır ki geleceğine, gençliğine eğitimine, kültürüne ve insan kalitesine yatırım yapmayan bir toplum, bir ülke, dijital çağın duvarlarına çarparak yok olmaya mahkumdur.

***Türkiye'de Yazılım Sektöründe alınacak önlemler;**

Son on beş yılda, ülkemizde inkar edilemeyecek boyutta bir yazılım birikimi oluşmuştur. Bugün Türkiye'de birçok orta çaplı bağımsız yazılım

¹²¹ TÜKENMEZ, Ali İhsan: a.g.m.,s.20.

işletmesi vardır. Yazılım ülkesi olmaya karar vermiş ülkeler yazılım şirketlerinden vergi almazken, Türk yazılım şirketleri, Türk bilişim endüstrisinde en çok vergi ödeyen firmalar arasında ilk sıraları almaktadırlar.

Bugün Türkiye'de, sektörü geliştirecek kaynak aktarımı yapılmadığı gibi, Türkiye pazarı ülke içinde hiçbir katma değer üretmeyen, vergisini başka ülkelerde ödeyen yabancı yazılım şirketlerine sonuna kadar açılmaktadır.

İşgücü darlığı da yazılım sektörünün önündeki en büyük sorunlardan biridir. Sektörü teşvik eden bir master planın yokluğu nedeniyle bu konudaki eleman eğitime yeteri kadar önem verilmemektedir.

Üniversitelerimizin yazılım mühendisi yetiştirme kapasiteleri son derece düşüktür. Mezunların tek işvereni yazılım sektörü değildir, yazılım ve bilgisayar mühendisleri her sektör tarafından talep edilen elemanlardır. Tekniker ve ara eleman eğitimi, destekleyici iş kollarının geliştirilmesi hiç düşünülmemektedir.

Yazılıma verilen önem sözden eyleme dönüşmediği sürece;

Türkiye 21'nci yüzyılda kendisini rekabetçi kılacak önemli sektörlerden birini geliştirememiş olacak ve hedeflediği ekonomik kalkınmayı da gerçekleştiremeyecektir.

Türkiye hayal edildiği gibi yazılım ihracatçısı olamayacağı gibi kendi iç pazarını, dış firmalara kaybedecek ve yerel üretim yapan yazılım firmaları da üretimlerini ülke dışına kaydıracaklardır. Bundan da en çok ülkemiz ve insanı kaybedecektir.

Dünya varolduğundan bu yana sürekli yaşanan değişim günümüzde hızını artırmıştır. Sosyal, ekonomik ve politik her alanda kendini hissettiren değişim bir olguyu ortaya çıkarmış; artık bilgi, diğer işlevlerinin yanı sıra ekonomik değer yaratmadaki en önemli girdi haline gelmiştir. Zenginlerle fakirlerin arasındaki farkın giderek daha da açılacağı

dünyamızda doğru tarafta yer edinebilmek için:

- Gelişmeyi sağlayan yeni dinamiklerin farkında olmak,
- Nerede olduğumuzu ve nereye varmak istediğimizi belirlemek,
- Belirlenen hedefe ulaşmak için uygun strateji ve ilgili eylem planlarını hazırlamak ve etkin bir şekilde uygulamak gerekmektedir.

Bir diğer üzerinde durulması gerekli nokta da, projelerin yaratıldığı gibi uygulanabilir ve sürdürülebilir olmasını ve bunlardan sonuç alınmasını sağlamaktır. Bu açıdan Türkiye'de projelerin yarım bırakılması gibi bir alışkanlığın bulunduğunu itiraf edilmelidir. Ayrıca, sonuçlanan projelerin de gelişen çağa ayak uydurmaları sağlanmalıdır.

Bütün bu gelişmeler dikkate alındığı zaman, Türkiye'nin elektronik devlet olma gayretleri kamu birimleri alanında eksikliği hissedilen işbirliğinin olmayışı nedeni ile arka planda kalmaktadır. Bir diğer önemli işbirliği eksikliği de kamu ile özel sektör arasında yaşanmaktadır. Halbuki, Türkiye elektronik devlet sayesinde bilgi ve iletişim teknolojilerini de kullanarak özel sektör ile rekabetçi bir ortama girebilecek ve kamu gelirlerini bu vesileyle arttırabilecektir.

Türkiye, küreselleşme yolunda yaklaşımını Avrupa Birliği içinde yer alma kararıyla ortaya koymuştur. Avrupa Birliği standartlarını hayata geçirmek için gösterilecek tüm çabalar ve kat edilecek mesafeler ülkemizin doğru yönde ve kararlı olarak yol almasını sağlayacaktır.

Avrupa Birliği bilgi toplumu ve bilgi temelli ekonomi açısından bulunduğu durumdan hoşnut değildir. Özellikle ABD ile arasındaki farkı hızla kapatmak için @europa kavramını ortaya atmış ve bilgi toplumu projelerine öncelik vermiştir. 2 yıl sonrasının Avrupa'sı bugünkünden çok farklı bir Avrupa olacaktır. Dolayısıyla Türkiye, kendisi için koyacağı hedefleri, katılmak istediği Avrupa'nın gelecekteki yapısını dikkate alarak tespit etmelidir.

Bilgi toplumunun sunduğu teknolojik fırsatların, bu fırsatlara bağlı olarak ortaya çıkan yaygın ekonomik ve sosyal eğilimlerle birlikte değerlendirilip uzun vadeli ülke uzgörüsünün hazırlanması gerekmektedir. Yeni bir küresel bağlamın, toplumların yaşamına egemen olmaya başladığı bir dönemde, bu bağlamın güç ve büyüme merkezleri arasında yer alır. Avrupa Birliği'ne katılmaya hazırlanan Türkiye, ekonomik ve sosyal yaşamını değiştiren bilimsel ve teknolojik gelişmelere nasıl yaklaşacağını, değişime nasıl yaklaşacağını, değişime nasıl uyum sağlayıp bilimteknoloji-yenilikçilik çevriminde nasıl yetkinlik kazanacağını ve kendine özgü sosyo-ekonomik modeli nasıl üreteceğini zaman kaybetmeden ve katılımlı ortamlardan yararlanarak belirlemelidir.

Kamusal elektronik hizmet sektöründe vizyonun; Kamu hizmetlerinde verimliliğin artırılması; vatandaşın devlet ile olan her türlü işlemini elektronik ortamda gerçekleştirebilme olanağının sağlanması ve bunun ayrılmaz bir parçası, olarak halkın demokratik beklentilerinin karşılanması ve katılımcılığının geliştirilmesi sağlanmalıdır.

Kamusal yönetim bilgi sistemi sektöründe vizyonun; bilgi toplumunda kamu hizmetlerinin; etkin, çağdaş, verimli, hızlı ve şeffaf şekilde yürütülmesi için kamu yönetim bilgi sistemlerinin en kısa sürede kurulması ve kullanılması olmalıdır.

Devlette şeffaflaşmaya ve demokratik değerlere önem verilmeli, dijitalleşme bu felsefe içinde yapılmalıdır. Kişisel bilgi güvenliğini ilgilendiren konular dışında, her bilgiyi stratejik görme anlayışından vazgeçilmeli, özel sektörün önünü açacak bilgi alt yapısından yararlanması sağlanmalıdır.

Vatandaşların ve sivil toplum örgütlerinin görüşlerine çok büyük önem verilmelidir. Yönetim sürecine katılmaları teşvik edilmelidir¹²².

¹²² YILDIRIM, H.,V.Kaplan,,T.Çakmak, C.C. Üstün,: Her Şeyi E-leştirdik,s.374,Başkent Matbaacılık,2003.

Mutlaka lider inisiyatifi ile harekete geçilmelidir. Genel bir politika oluşturulmalı, buna uygun stratejiler geliştirilmeli, uygulamaların belirlenen ilkelere ve standartlara uygun-olmasına dikkat edilmelidir. BTYK türü yapılarda alınan kararlarda,ısrarlı,teşvik edici ve ödüllendirici(en iyi uygulamaların ödüllendirilmesi gibi)olunmalıdır.Ancak uygulamanın koordinasyonu ve izlenmesi daha esnek ve dinamik çalışabilir bir yapı içersinde sürdürülmelidir.

Ulusal enformasyon altyapısına kırsal ve güçsüz kesimlerin erişebilmesini sağlayan"kamuya açık iletişim merkezi", uygulamalarının belirli bir plan dahilinde ve adil/evrensel hizmet ilkeleri uyarınca yaygınlaştırılması gerekir. Bu nedenle kamuya açık merkezlerin yerlerinin seçiminden, hangi teknolojilerin uygulanacağına kadar pilot projelere ve araştırma- geliştirme çalışmalarına başlanması gerekmektedir¹²³.

Mutlaka, belirli bir finansal- kaynak ayrılmalı, projeler, harcamalar ve gerçekleştirmeler belirli bir merkezden koordine edilmeli ve dikkatle izlenmelidir. Bu konudaki çalışmalar, bir kurumun bilgi işlem merkezi tarafından değil, bu konuda deneyimli bir kurum tarafından koordine ve takip edilmelidir¹²⁴.

Her kurum, kendi bünyesinde ve kendi görev ve yetkileri çerçevesinde elektronik devlet uygulamalarına uygun olan alanları belirlemeli ve bu konuda çalışmaları başlatmalıdır.

Özel kesimden destek alınmalıdır. Kamu kaynakları yerine, özel sektör kaynaklarının harekete geçirilmesi ve uygulamaların kamu maliyesi üzerindeki yükünün hafifletilmesi hususu gözetilmelidir.

Bilişim Teknolojileri, Türkiye için stratejik önemdedir.Ülkemiz iyi bir BT kullanıcısı olmalı, ama bununla da yetinmeyip muhakkak BT üretmelidir. Başta yazılım olmak üzere BT nin tüm yelpazesinde üretim

¹²³ Ulaştırma Bakanlığı, Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı, **Sonuç Raporu**,Ankara,1999,S.12

¹²⁴ Sekizinci Beş Yıllık Kalkma Planı,a.g.k.,S.15

hedeflenmelidir.BT yatırımları kamu ve özel sektörün ortak sorumluluğudur.

Ulusal politikalar oluşturacak, ortaya çıkacak ulusal eylem planına yol gösterecek, farklı birimler- arasında eşgüdümü sağlayacak ve birbirini bütünleyecek ulusal boyutta, kurumsal yapılanmalara gidilmelidir. Bu kurumsal yapılanmalar, katılımcı ve saydam olmalı ve özel sektör, üniversite, siyasal partiler, basın, mesleki örgütler ve sivil toplum örgütlerinden temsilciler içermelidir. Kamu kurumlarına önderlik edecek, eşgüdümü sağlayacak ve genelde emredici olmayan bir örgütlenmeye gidilmelidir.

Oluşturulacak ulusal eylem planı esnek ve öğrenen bir yapıda olmalıdır. Ulusal eylem planı insan gücü eğitimi, okullar, küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ'ler), bilgi merkezleri, kütüphaneler, merkezi ve yerel yönetimler için ölçülebilen takvime bağlı hedefler ve Türkiye'yi internete taşıyacak esnek bir "yol haritası" içermelidir.

Söz konusu yol haritası BT kullanmada ve bilgiye erişimde fırsat eşitliği sağlamaya, dijital uçurumu (digital divide) ortadan kaldırmaya, toplumu bilinçlendirmeye ve bilişim kültürünü yaygınlaştırmaya yönelik etkinlikleri kapsamalıdır.

İnternet ve BT kullanımı sonucu günümüzde yeni kültürel oluşumlar gündemdedir. Birer “dünya vatandaşı” olarak internet ortamında farklı ülkelerden dostlar edinebilmekte, onlarla birlikte öğrenebilmekte, eğlenebilmekte, yardımlaşabilmekte ve herhangi bir sorunu tartışabilmekteyiz.Ülke sınırlarından bağımsız olarak oluşan bu kültürel, mesleki, ekonomik ve ticari topluluklar yeni durumun en önemli bileşenlerini oluşturmaktadır.Türkiye'nin bu yeni oluşumları yakalaması gerekmektedir. Bilgi ekonomisinin gereği olan adımlar ivedilikle atılmalıdır. Türkiye'nin, gerek toplumsal ve ekonomik çıkarları, gerekse küresel bilgi toplumları arasındaki saygın yerini alması, açısından başka seçeneği bulunmamaktadır.

E-Avrupa (elektronik Avrupa) inisiyatifine paralel olarak bir “e-

Türkiye” (elektronik Türkiye) kavramı geliştirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır. “E-Türkiye” katılımcı mekanizmalarla ulusal bir projeye dönüştürülmelidir. Bu proje Türkiye'yi internete taşıma planlarını ve projelerini içermelidir.

Bilgi teknolojisi ürünlerinin kullanımı daha çok büyük şehirlerimizde yoğunlaşmıştır. Bilgisayarların yaklaşık % 80'i, üst gelir grubuna mensup kimseler tarafından satın alınmaktadır. Bilgi teknolojilerinin alımı, yayımı ve kullanımı belirli bir program ve politika doğrultusunda yapılmamaktadır.

Öte yandan, ülkemizde tüm sektörlerin üzerinde anlayış birliğine vardığı bir bilgi politikası henüz geliştirilememiştir. Gerek kamu gerekse özel kuruluşlarda üretilen bilgi ve belgelerin seçimi, toplanması, düzenlenmesi ve hizmete sunulması, kısaca ulusal ve kurumsal bilgi yönetimiyle ilgili büyük eksiklikler bulunmaktadır. Bilgi yönetimi için ayrılan kaynakların yetersizliği ve yetişmiş insangücü (bilgi yöneticisi, kütüphaneci, arşivci, müzeci, bilgisayar mühendisi, ağ uzmanı, vd.) açığı nedeniyle söz konusu bilgi ve belgeler etkin bir biçimde yönetilememektedir. Ağ aracılığıyla erişilebilen, bilgi kaynaklarını da içeren çağdaş bilgi hizmetleri gerek ulusal gerekse sektörel düzeyde henüz örgütlenememiştir.

Ulusal bilgi sistemi kurma çalışmalarının “içerik” geliştirmeye ve bilgi hizmetlerini de kapsayacak bir şekilde genişletilmesine ihtiyacı vardır.

Türkiye'nin BT ve internet kullanım düzeyi ve geleceğe yönelik gelişmeleri doğru tahmin edebilmek için kapsamlı ve ciddi çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bu tespitler sonrasında ülkenin genel ekonomik özellikleri, üretkenlik artışı, istihdam düzeyi, dış ticaret yapısı ve nüfus değerleri ile birlikte kısa-orta-uzun dönemli bir genel denge çalışması yapmak mümkün olabilecektir.

Ülkemizde bilgi teknolojilerinin her yönüyle kullanılmaya başlandığını söylemek mümkün değildir. Ancak birçok konuda, özel ve

kamu kuruluşlarının uygulamalarında (özellikle bankacılıkta) bilgisayarlardan faydalanılması ve kişisel bilgisayar kullanımında görülen artışlar, ülkemizde bilgi teknolojisinin gözle görülür bir gelişme kaydettiğinin de bir göstergesidir.

İnternete yeterince önem verdiğimiz ve yatırım yaptığımızı söylemek güçtür. İnternet konusunda henüz bir “master” planımız, bir eylem planımız bulunmamaktadır. Üniversiteler için ulusal bilgisayarlaşma hedefleri ve planlarımız bulunmamaktadır¹²⁵.

Bilgi teknolojisi okullarda, evlerde, işyerlerinde yeterince yaygın değildir. Kurulu kapasite, büyük kentlerimizde yoğunlaşmıştır. Bugüne kadar tasarruf tedbirlerinin tümünde bilgi teknolojisi alanındaki giderler öncelikli hedef olmuş, kamu kesiminde bilgi teknolojilerinin kullanımının geliştirilmesi engellenmiştir. Kamu kesiminde bilişim sistemlerinin geliştirilmesi ve kullanımı için sağlıklı istihdam politikaları yürütülmemiş, donanım ve yazılım yatırımlarının (ürünlerinin) atıl kalmasına neden olunmuştur.

Türkiye'de bilişim sektörü yeterince teşvik edilmemiştir. Sektörün gelişme göstereceği ve ulusal katma değer sağlayacağı en önemli alan bilişim hizmetleri alanı olduğu halde bilişim hizmetlerinin açık bir tanımı yapılmamış, hizmetler donanım ve yazılım ürünlerinin kategorileri içerisinde kaybolmuştur. Donanım, yazılım ve bilişim hizmetlerinin edinilmesinde, dünyada kabul edilen standartlar tanınmamakta ve uygulanmamaktadır.

Bilgileşimde yaşanan baş döndürücü gelişmeye Yaşam Bilimleri'ndeki yeni atılımlar eklenirken insan yaşamının temel değişikliklere zorlandığı bir on yıla girmiş bulunmaktayız. Sanayi toplumunun geleneksel işgörme, üretim, hizmet, organizasyon ya da yönetim alışkanlıklarının yetersiz kaldığı bu yeni evrede, mevcut eğilimleri kırarak değişimi tahrik eden

¹²⁵ AKGÜL, Mustafa: "Türkiye İnterneti 6. Yaşında: Ne Yapmalıyız?", 1998. (Çevrimiçi). <http://www.bilkent.edu.tr/~akguvinet/hafta/akgul99.html> (08.02.2000).

yenilikler, ülkeleri ve kuruluşları başta teknoloji, rekabetçilik ve istihdam olmak üzere pek çok alandaki politikalarını gözden geçirmeye zorlamaktadır. Bilgileşim ve Biyoteknolojiler gibi teknolojik tahrik edicilerin ekonomide büyümeyi ve yaşamda kaliteyi sağlamak için yeni fırsatlar sunduğu bir gerçektir. Ancak bu fırsatlardan yararlanırken, fırsatlarla beraber gelen sorunlarla karşılaşılacağı göz ardı edilmemelidir. Bu durumla baş etmenin bir tek önkoşulu bulunmaktadır; hazır olmak.

Dünyada bilgi teknolojisini doyasıya yaşayan gelişmiş ülkeler olmasına rağmen; Türkiye'deki kamunun hizmet verdiği kesimi, “müşteri” değil de “vatandaş” olarak görmesi öncelikle Türkiye'nin konuyla ilgili bir bakış açısı probleminin olduğunu ortaya koymaktadır. Avrupa Birliği ile uyum sürecinde olduğumuz şu günlerde, halkın beklentileri doğrultusunda bir elektronik devlet oluşumu gerçekleştirmelidir. Çünkü elektronik devlet oluşumu, devletten değil halktan gelen istekler doğrultusunda gerçekleşmektedir¹²⁶.

Gelişmiş ülkelerin gerçekleştirdiği gibi, Türkiye Cumhuriyeti devleti de elektronik devlet oluşturma konusunda belirli plan ve program dahilinde hedeflediği yollara ulaşmasını gerçekleştireceği bir “elektronik devlet” oluşturma politikası gütmelidir.

Ülkemizde “bilgi toplumu” olma bilincini oluşturacak ve devletin her noktasındaki gelişmeleri başlatarak organize edecek bir Bakanlığın (adı ister Bilgi Toplumu Bakanlığı, isterse Bilgi/Enformasyon Bakanlığı olsun) çok geçmeden kurulması gereği vardır. Bu bilinçle hareket eden toplumların kazanımları da nitekim buna paralel yönde bir gelişme göstermiştir. Aksi takdirde, her kamu kurum ve kuruluşu kendi menfaatleri ve amaçları doğrultusunda hareket edecek ve işbirliği ve güdüm çalışmaları askıda kalmış olacaktır.

Elektronik devlet oluşumları, bütünleşik bir sistem sayesinde gerçekleşmektedir. Bunun için Türkiye'deki kamu kurum ve kuruluşları

¹²⁶ SAĞSAN ,Mustafa: ”@Devlet :Toplumların Yeni Umut Işığı Mı ?”,**Stratejik Analiz Dergisi**,S.19,Kasım ,2001,s.89-97.

öncelikle ellerinde mevcut olan dokümanları elektronik ortama geçirmelidir. Daha sonra, her kurumun kendine ait bir web sayfası bulunmalıdır. Web sayfaları da tasarlanırken, sadece kurumun amacı ve faaliyetlerini tanıtıcı ve vatandaşları bilgilendirici yönde değil; müşteri durumunda olan yurttaşın işlerini de yine elektronik ortamda, gerçekleştirmesini sağlayacak interaktif bir şekilde organize edilmelidir.

Halkın elektronik veri tabanlarını ve elektronik sistemleri kullanabilecek düzeyde eğitilmesi ve kolay kullanım özelliği olacak şekilde tasarlanması gerekli bu web sitelerinin tek bir portal üzerinden sunulması gereği Türkiye'nin elektronik devleti gerçekleştirmesi hususunda gözden kaçırmaması gereken önemli bir noktadır. Tabii ki bu işlemleri gerçekleştirebilecek yetişmiş insan gücünün de gerek maddi gerekse manevi açıdan tatmin edilmesi gerekmektedir.

Emniyet Genel Müdürlüğünce yürütülmekte olan POLNET projesi sayesinde e-polis uygulamaları başlatılmış ve Emniyet Teşkilatı da, e-devlet için gerekli hazırlığını tamamlamıştır.

Polnet pazarlama amacıyla oluşturulmadı ise de bir çok ülkenin polis teşkilatlarının polnet benzeri bir projeye ihtiyacı olduğu uluslararası polis teşkilatı olan İnterpol toplantılarında görülmüştür. Bizzat İnterpol Genel Sekreterliği'nin yürüttüğü ATLAS projesi polnet benzeri bir projedir.

Sınırlı sayıda da olsa teknolojinin getireceklerinin belirsizliğinden korkan personelin bilinçsiz bir şekilde gösterdiği direnç dışında Polnet, önemli bir dirençle karşılaşmamıştır. Polnet kullanıma sunulduktan sonra yapılan anketlerde teşkilat için çok yararlı olduğu hatta vazgeçilmezliği ortaya çıkmıştır.

Emniyet Teşkilatı açısından Polnet kapalı sistemlerden, açık mimariye dayanan sistemlere hızlı bir geçiş projesidir. Programlama tekniği açısından yapısal programlama dilinden, nesne tabanlı bir programlama diline geçmiştir. Veritabanı ve veritabanı yöntem sistemi gibi kavramlar yerleşmiştir. İlk kez bu proje ile yazılım geliştirme süreci tam olarak

uygulanmıştır.

Polnetin Bilgi Sistemi omurgasını oluşturan EBS teşkilat içinde başka birimlerimiz tarafından geliştirilen uygulamalar için bir açık platform niteliği taşımaktadır. Bu nitelik sadece alt yapı açısından değil veritabanı ve uygulamalar açısından da doğrudur. EBS için geliştirilen yazılım bileşenleri ve veritabanı polnet dahilindeki diğer bilgi sistemlerinde de kullanılmaktadır.

Mesai saatleri içerisinde ortalama 2000 online kullanıcısı olan Polnet-Ebs'nin, toplam kullanıcı sayısı 7000 dir. 2800'ün üzerindeki web sayfaları ile aylık ortalama 36 milyon işlem yapılmaktadır. Bütün yazılımları çalışabilen kodların merkezde olduğu çok katmanlı ve web tabanlı bir yazılımdır.

Bilgi teknolojilerinin yoğun olarak kullanıldığı günümüzde insanların bilişim teknolojilerine verdiği önem daha da artmıştır. Çağı yakından takip eden Emniyet Teşkilatı'nın bilgi işlem konusunda eğitim verdiği personelini daha etkin daha verimli kullanması gerekmektedir.

Toplumun huzuru, rahatı ve güveni için çalışan güvenlik güçlerinin tüm bilgilerini bilgisayar ortamında kayıt altında tutması ve sürekli olarak bu bilgileri güncellemesi ile çeşitli suçlardan aranan kişilerin daha kısa sürede yakalanması sağlanmalıdır.

Bilgi işlemin verimli kullanılması ile görev yelpazesi çok geniş olan Emniyet Teşkilatı'nın çok farklı alanlarda görev yapan birimleri arasındaki koordinasyon daha çabuk gerçekleştirilmelidir.

Ülkemizde yaşayan vatandaşlarımızın %90'ı Emniyet Teşkilatı görev alanı olan bölge içerisinde yaşamaktadır. Bu sebeple iş yoğunluğu nedeniyle birçok bürokratik işlemler zamanında tamamlanamamakta, vatandaşlarımızın karşısına sıkıntı olarak çıkmaktadır. Gerek suçlarla mücadelede, gerekse vatandaşlara çok daha kaliteli hizmet verilmesi amacıyla bilgi teknolojilerinden azami faydalanma yoluna gidilmeli, zaman, mekan ve sınır kavramı ortadan kaldırılmalıdır.

Bilgi işlemin yararlı kullanılması ile insan haklarına saygılı bir anlayışla delilden sanığa gidilebilmesi için kullanılan gelişmiş kriminal laboratuvar hizmetlerinden; parmak izi karşılaştırma, DNA analizi, balistik inceleme, kan ve doku tahlili benzeri çağdaş yöntemlerden hızlı ve güvenilir bir şekilde yararlanılmalıdır.

Bütün ülkeye yayılan bilgisayar ağları sayesinde Emniyet Teşkilatı'nın yazışma ve ofis uygulamaları POLNET üzerinden yapılmalı, bürokrasi ortadan kalkmalı, işlemler hız kazanmalı, maliyetler düşürülmelidir.

Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de suçluların yakalanması ve olayların aydınlatılmasında güvenlik teşkilatlarına en büyük yardım ve destek vatandaşlardan gelmektedir. Oluşturulacak sistemler ve web sayfaları, vatandaş-polis birlikteliğini ağlar üzerinde gerçekleştirmelidir.

Yapılan nüfus sayımı sonuçlarından da anlaşılacağı üzere vatandaşlarımızın büyük çoğunluğu metropol şehirlerde ikamet etmekte ve çalışmaktadır. Büyük şehirlerde gerek şehirici ulaşımın zor olması, gerekse işyerlerindeki problemlerden ötürü vatandaşların ihtiyaç duydukları basit ama önemli önbilgilere (örneğin pasaport için gerekli belgeler veya ehliyet almak için gerekli şartlar gibi) bilgisayar ortamından bulunduğu yerden her an ulaşabilmesi sağlanmalıdır.

Yine aynı sorunlardan dolayı yapılacak işlemler için hem zaman kaybının önlenmesi, hem de daha değişik konularda yaşanan polemiklerin önüne geçilmesi amacıyla vatandaşların hizmet verilen birimlere gelmeden işlerini takip etmeleri ve böylelikle vatandaşlar için bir çile olan işlem kuyruklarının ortadan kalkması sağlanmalıdır.

Ülkemizin en önemli sorunlarının başında gelen ve kanayan bir yara olan trafik hizmetlerinde de bilgi teknolojilerinin kullanılabilmesi sağlanmalıdır

Avrupa Birliği'ne aday olan devletimiz muktesabatını buna uygun olarak değiştirmekte ve değişiklik çalışmalarına devam etmektedir.

Özellikle insan hakları konusu üzerinde hassasiyetle durmakta ve vatandaşların devlet kurumlarında sıkıntılarla karşılaşmasının önüne geçmeye çalışmaktadır. Ancak mevzuat olarak yapılan yeni yapılanma çalışmaları bilgi teknolojileri konusunda da yapılmalıdır. Çünkü mevzuatların emrettiği zaman diliminde birçok sorun çözülememekte, gerek bürokratik engeller gerekse eski yöntemlerle yapılan çalışmalarla işlemler zamanında yapılamamaktadır. Bilgi teknolojilerinin bize sağladığı imkanlardan azami yararlanıldığında işlemler hız kazanacağından, zaman aşımı nedeniyle suç affının kalkması sağlanmalıdır. Böylelikle Emniyet Teşkilatı olarak tüm vatandaşların güven duygusu kazanılacaktır.

Bütün başvuru kaynakları hazırlanmalı, ana yazılımların kolayca öğrenilmesi amacıyla programlar Türkçe'ye çevrilmeli ve ayrı ayrı kitaplar şeklinde basılarak hizmete sunulmalıdır

Bilgi teknolojilerine ilişkin olup bitenler hakkında teşkilata taze ve sürekli yeni bilgiler aktarılması amacıyla, kolay, anlaşılır bir dil ve görsel zenginliğin ön planda tutulduğu Emniyet Teşkilatı'ndaki bilgi işlem çalışmalarını anlatan ayrıca, teşkilat mensuplarına bilişim konularında güncel bilgiler aktaran dergi, makale, kitap vb. yayınlar çıkarılmalı, böylelikle teşkilat mensuplarının bu konulara ilgisi çekilmeli, vatandaşlara ve diğer kamu kurum ve kuruluşlara örnek olabilecek çalışmalar yapılmalıdır.

Yeni bir yüzyılın başında, yeni teknolojilerin, çağa adını veren teknolojilerin ülke hizmetine sunulmasında, Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı; hazırlayacağı portalda vatandaş ile polis arasında bilgi köprüsünün kurulmasını, çağdaş polis imajının oluşmasını, işlemlerde vatandaşlara önceden bilgi verilmesi konusundaki çalışmalarını da sürdürmelidir

Bu konuda yapılacak işlemdeki amaç, bilginin en önemli değer olduğu bir yüzyılda bilgiyi ve teknolojiyi üretmek, en azından akıllı kullanıcılar olarak doğru teknolojileri ülkeye taşımak, teknolojilerin sağladığı kolaylıkları hizmet olarak vatandaşa ve Emniyet Teşkilatına da

sunabilmek olmalıdır.

POLNET bu anlamda bir ilk olarak, pek çok kurum ve kuruluşa örnek teşkil etmeli, emniyet kuvvetlerinin görevlerini daha hızlı, daha etkin ve daha güvenilir olarak gerçekleştirmelerine katkı sağlamalı, güçlü Türkiye'nin mutlu vatandaşlarının huzur içinde yaşamalarında pay sahibi olmalıdır.

SONUÇ

İnternet son yüzyılın en popüler iletişim araçlarından biridir. Ortaya çıktığı andan itibaren kurumları, kültürleri ve bireyleri hem olumlu hem de olumsuz açıdan etkilemektedir. Bu etkinin başında kimi toplumların aleyhine kimi toplumların da lehine olan “dijital bölünme” olgusu gelmektedir. Dijital bölünme kavramı ortaya çıktığından beri boyutları ve kapsamı değişmeye ve genişlemeye başlamıştır. Bu bölünmenin olumsuzluklarını ortadan kaldırmada gerekli telekomünikasyon alt yapısının iyileştirilmesi yanında bireylere sağlanacak eğitim olanakları da önemli bir faktördür. Bu eğitimin başında bireylerin yaratıcı ve eleştirel düşünme yeteneklerinin geliştirilmesi gelmektedir¹²⁷.

Küreselleşmenin hızla ilerlediği ve ekonomik anlamda sınırların kalktığı bir dünyada bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, ülkemiz ile çağdaş ülkeler arasındaki açığı artırmaktadır. Ülkemizin bu açığı kapatarak dünya ile bütünleşmesi ve bilgi toplumu durumuna gelebilmesi için devletin, gelişmiş teknolojiyi ve çağdaş yönetim tekniklerini birlikte kullanarak bireyleri ve vatandaşa hizmeti ön plana çıkaran yeni bir yapılanmaya gitmesi zorunludur. Bu yeniden yapılanma modeli *e-Devlet* olarak belirtilmektedir¹²⁸. Elektronik devlet kavramı, içinde “elektronik” terimi barındırmasına rağmen, her yönüyle yeni bir devlet kurgusuna karşılık gelmemektedir. Devlet mekanizmasının vatandaşlarca (kullanıcılarca) algılanması sürecinde kullanılan araçlar, teknikler ile sistemin tasarımı farklı olsa da, işlevler geleneksel devlet kavramının özünde yer alan işlevlere koşuttur. O halde geleneksel devlet yerine yeni bir anlayışı yerleştirme çabaları hangi ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır? Bu soru sorulmalıdır, çünkü olumluların yanı sıra sürekli şikayet edilen olumsuz yönleri olsa da halen çalışmakta olan geleneksel bir yapı yerine, başlangıç maliyeti yüksek olan ve başarı riski içeren yeni bir yapıya geçme

¹²⁷ TEZCİ , Erdoğan: “Dijital Bölünme ve Ortaya Çıkardığı Sonuçlar”,1.Polis Bilişim Sempozyumu,2003

¹²⁸ KOÇAK, Ahmet: “E-Polis Uygulamalarına Trafik Bilgi Sisteminin (Tbs) Getirdikleri”,1.Polis Bilişim Sempozyumu,2003

çabalarının kabul edilebilir bir mantık temeli olmalıdır. Geleneksel devlet yaklaşımından elektronik devlet yaklaşımına geçiş çabaları, hemen hemen her ülkenin kamu yönetim sisteminin (özellikle son dönemde) karşı karşıya kaldığı ve gidermek zorunda olduğu iki ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Bu iki temel ihtiyaç, kamu yönetim mekanizmasının; 1) daha az maliyetle, 2) daha iyi çalışır hale getirilmesidir, diğer bir ifadeyle etkin çalışmasıdır. Kamu yönetimi gibi büyük oranda dinamizmin hakim olduğu bir zeminde, “kamuya ait tüm kurum ve kuruluşların ülkede yaşayan vatandaşlara (hizmetin alıcısı durumunda olanlara) sunduğu her türlü hizmet” olarak tarif edilen kamu yönetim mekanizmasının daha iyi çalışır hale getirilmesi için ülkemiz de dahil olmak üzere, hemen her ülkede çeşitli düzeylerde çalışmalar yapılagelmıştır. Bu çalışmaların hemen hepsi de ihtiyaçların çeşitli ölçeklerde ve yöntemlerle giderilmesine yöneliktir. Vatandaşlarının taleplerine itibar eden ve vatandaşlarının ihtiyaçlarını gözeten her çağdaş kamu yönetimi sisteminin üzerinde durduğu başlıca sorun alanları bunlardır. Çünkü devlet yapısı; her şeyden önce, ülkede yaşayan vatandaşların kurduğu, yaşattığı, beslediği ve karşılığında hizmet beklediği, büyük ve esas itibariyle sanal (elle tutulup, gözle görülemeyen) bir kurgudur. Devlet yapısının, onu oluşturan kamu birimlerinin, başka bir ifade ile topyekün kamu yönetimi sisteminin birinci ve asli görevi, bu yapıyı ödedikleri vergilerle-diğer bir ifadeyle elde ettikleri gelirler üzerinden harcamaktan vazgeçerek, hayatlarını kolaylaştırıcı hizmetleri yerine getirmek üzere devletin tasarrufuna bıraktıkları mali kaynaklarla - ayakta tutan vatandaşların olabilecek ihtiyaçlarını yerinde, zamanında, kaynaklar israf etmeden, yeterli ve sürekli bir şekilde karşılamaktır. Bu niteliklere ulaşma oranı, iyi çalışan bir kamu yönetimi sisteminin göstergesi olmakla birlikte, düşük maliyetle çalışan bir yapıyı kendiliğinden garanti etmemektedir. Dolayısıyla, etkin çalışan bir kamu yönetimi mekanizmasından bahsetmek için, bu iki özelliğin mutlaka bir arada bulunması gereklidir. Uygun şekilde tasarlanmamış bir kamu yönetimi mekanizmasını, çok yüksek birim maliyetlerle belirli bir süre ayakta tutmak mümkündür.

Ancak bu çalışma şekli, hizmet alıcılarına (diğer bir ifadeyle sistemi finanse edenlere) yapılmış bir haksızlık olacaktır. Sanal devlet, e-devlet, sayısal (dijital) devlet gibi ifadelerle de anılan elektronik devlet yaklaşımının ortaya çıkışı tesadüfi değildir. Bir yandan, yukarıda bahsedilen iyileştirme çalışmaları çeşitli ülkelerde sürdürülürken, diğer taraftan özellikle geçtiğimiz 10-15 yıl içerisinde bilgi ve iletişim teknolojileri yaşamın her alanını hissedilir ölçüde etkilemeye başlamıştır. Söz konusu teknolojilerin, hantallaşmış, gereğinden fazla büyümüş, yüksek maliyetle daha az iş yapabilir hale gelmiş olan kamu yönetiminin iyileştirilmesi çabalarına iyi bir çare olduğunun keşfedilmesi de fazla uzun sürmemiştir. Özellikle 1990'lı yılların başından itibaren, bilgi ve iletişim teknolojilerinin geniş ve her geçen gün gelişen olanaklarının kamu hizmetlerinin sunumunda bir araç olarak nasıl kullanılacağı hususu önem kazanmaya başlamıştır. Daha da önemlisi, elektronik devlet yaklaşımı, ciddi, kabul edilebilir ve gerçekleştirilebilir bir fikir olarak görülmeye başlanmıştır.

Elektronik devletin vitrini, diğer bir ifadeyle hizmet alıcısı tarafından ilk olarak algılanan görsel boyutu bir bilgisayar ekranıdır. Bu ekranın arkasında ise, müşteri-vatandaşla aracısız karşı karşıya gelen geleneksel devlet yapısı bulunmaktadır. Başka bir ifade ile bu yapı; yasama, yürütme ve yargı mekanizmalarından oluşan, bilinen (tanıdık) devlet yapısıdır. Elektronik devlette temel, geleneksel yapı taşları değişmemektedir. Ekranın arkasındaki büyük mekanizma, canlı bir metabolizma gibi yaşamakta, büyümekte ve gelişmektedir. Elektronik devlet yaklaşımının sunduğu kolaylık ise, ekranın önündeki ve arkasındaki iki unsurun birbirlerini daha iyi, kolay ve yeterli şekilde algılamasını sağlamaktır. Kullanıcı, elektronik devlet uygulamasında tüm kamu yönetimi yapısını (ya da büyük bir kısmını) karşısında bulmaktadır. Elektronik devletin halihazırda kurulduğu ve uygulamaya konulduğu ülkelerde, bu yapı kurulmazdan önce de benzer işlevleri farklı şekillerde yerine getiren birbirinden bağımsız, küçük ölçekli yapıların olduğu

bilinmekle beraber, bunlar esas itibariyle ideal bir elektronik devlet uygulaması teşkil etmemektedir. Çünkü, böyle bir işleyiş içerisinde kullanıcının yüksek (ya da makul seviyede) algılama düzeyine ve bilgisayar kullanma yeteneğine sahip olması beklenmektedir. Kullanıcı, hangi hizmetin hangi kurum tarafından verileceğini biliyor olmalı ve söz konusu kurumun web adresine erişebilmeyi başarmalıdır. Dolayısıyla, çok sayıda parçalardan oluşan bir elektronik devlet uygulaması, ancak ne yapacağını ve nasıl yapması gerektiğini bilen kullanıcılar için kullanışlı olabilmektedir. Diğer taraftan devlet, söz konusu olanak ve yeteneklere sahip olmayan kullanıcıların da ihtiyaçlarını gidermek gözetmek ve gidermek için vardır. Bu bakımdan, erişim de dahil olmak üzere uygulamanın kolaylaştırılması, basitleştirilmesi, mümkün olduğu kadar bir araya toplanması ve iki tarafın da karşılıklı olarak birbirini doğru ve iyi algılamasına imkan sağlaması gerekmektedir.

Elektronik devlet uygulaması fikri, her şeyden önce vatandaşlara daha iyi hizmet vermek üzere düşünülmüştür. Ancak bu fikrin gerçekleşmesi, bir çok faktörün etkisi altındaki unsurların ve girişimlerin başarıyla hayata geçirilmesi ile mümkün olabilecektir. Bu unsurların başında lider inisiyatifi gelmektedir. Her şeyden önce elektronik devlet fikrinin lider kişi ve kurumlar (ya da kurullar) tarafından benimsenmesi gerekmektedir. Bunun temel nedenleri, elektronik devlet yapısının tasarımının, kurulmasının ve işletilmesinin yüksek maliyet ve belirli bir risk faktörü içermesidir. Ayrıca, elektronik devlet yapısına geçiş, kamu yönetimi sisteminde ve vatandaşa bakış açısında belirgin bir anlayış farkını ve değişimi zorunlu kılmaktadır. Bu tür değişimlerin ve zorunlulukların, ancak üst düzey karar vericiler tarafından alınacak kararlarla başlatılabileceği açıktır. Türkiye'de bu konudaki lider kurum, Başbakan'ın başkanlığında toplanan Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'dur (BTYK). Elektronik ticaret alanındaki çalışmalar, elektronik devletin omurgasını oluşturması beklenen Kamu-Net'in ortaya çıkışı, TUENA Projesi vb. çalışmalar, BTYK'nın almış olduğu kararlar

çerçevesinde başlatılmış ve günümüze kadar sürdürülmüştür. Bundan sonraki çalışmaların da yukarıda sayılan nedenlerle, yine bu ve buna benzer lider oluşumlar tarafından sürüklenmesi beklenmelidir.

Diğer taraftan, kamu kurumlarının halihazırda sundukları hizmetleri, hizmetin kalitesini ve yapabilecekleri iyileştirmeleri, elektronik devlet uygulamasına geçiş açısından düşünmeleri ve geleceğe yönelik stratejilerini, hedeflerini, plan, proje ve faaliyetlerini bu çerçevede değerlendirmeleri gerekmektedir. Çünkü, elektronik devlet uygulamasına tam olarak geçilmesi aşamasında, kamu kurum ve kuruluşlarının bireysel olarak gerçekleştirdikleri hazırlıklar, bu yapının temel taşları olacaktır. Buna göre, dikkat edilmesi gereken en önemli husus, söz konusu hazırlıkların daha önceden belirlenmiş ortak teknik standartlar kapsamında başlatılması ve sürdürülmesidir. Bundan başka, elektronik devlet uygulamalarının yanı sıra elektronik ticaret altyapısı için de gerekli olan yasal ve idari mekanizmaların da eş zamanlı olarak oluşturulması gerekmektedir.

Elektronik devlet uygulaması, çok çeşitli unsurların bir arada ve özenle gerçekleştirilmesi halinde başarılı olabilecek bir temel tasarımın üzerine kurulmaktadır. Yapılması gerekenler, kamu, özel kesim kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının ortaklaşa çabalarını gerektirmektedir. Öte yandan, insan kaynaklarının geliştirilmesi, sistemin benimsenmesi ve etkin kullanımı açısından zorunludur. Dolayısıyla, kapsamlı bir planlama yaklaşımıyla hareket edilmesi gerekmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkenin imkanları göz önüne alındığında, bu sürecin uzun sürmesi beklenebilir. Ancak her şeye rağmen elektronik devlet uygulaması, kamu hizmetlerinin daha az maliyetle ve daha iyi sunulması açısından üzerinde önemle durulması gereken büyük bir olanak ve gelecekte göz ardı edilmesi mümkün olmayacak bir olgu olarak görülmeli ve anlaşılmalıdır.

Elektronik devlet ve elektronik demokrasi modellerini uygulayabilmek için, toplumsal bir uzlaşmaya ve toplumsal bir aklın ve

iradenin ortaya konulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Toplumun söz konusu dijital değişimi ve teknolojik yenilenmeyi çok iyi algılaması ve özümsemesi gerekmektedir.”Devletin dili yazıdır” ibaresi belki de bir miktar değişmelidir.Umulur ki, yazı ile yeterince konuşamayan devlet, dijital ortamda daha rahat konuşabilecektir¹²⁹.

¹²⁹ CANPOLAT, Muharrem: ”Polnet’in Geleceği”, 1.Polis Bilişim Sempozyumu,2003

KAYNAKÇA

ADEM, Mahmut

1984

“İnsangücü Planlaması”, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C:XLII, Ocak-Aralık

AKÇAMETE, Bülent

2001

Bilişim Toplumundan Ne Bekliyoruz? Bu konuda Neler Yapıyoruz?, Bilişim Toplumuna Giderken, Ankara, TBD Yayınları, Mart

AKIN, Cahit

1995

“Her Yönüyle İnternet”, PC Dergisi, Mart

AKIN, Cengiz

1998

“Kamu Yönetimini Yeniden Düzenleme İhtiyacı”, Türk İdare Dergisi, Haziran

AKGÜL, Mustafa

2000

Türkiye İnterneti 6. Yaşında: Ne Yapmalıyız?", (çevrimiçi). <http://www.bilkent.edu.tr/>

AKGÜL, Mustafa

1997

Enformasyon Toplumu Yarışında Neredeyiz?, <http://www.bilkent.edu.tr/>

AKURGAL, Ali

2000

Teknolojide Neredeyiz, Sunum, TESİD.

ALKAN, Haluk, Zeki Şimşek

“İnternet ve Yönetime Katılım: Potansiyel ve Olasılıklara İlişkin Bir Değerlendirme”, Türk İdare Dergisi, S.418

APAYDIN, İnci Pekgüleç

2001

Açılış Konuşması, Bilişim Toplumuna Giderken Psikoloji, Sosyoloji ve Hukukta Etkiler Sempozyumu, Ankara, TBD Yayınları, 23-24 Mart,s.XII.

ASELSAN

1995

Bilgi Teknolojisinin Güvenlik Hizmetlerinde Kullanılması, **Aselsan Dergisi**, Eylül

AVRUPA KOMİSYONU RAPORU

1998

AYTAÇ, Önder

1999

21. Yüzyılda Polis, E.G.M. Matbaası, Ankara.

Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanı Prof.Dr.Gürol Banger ile yapılan mülakat

2000

Bthaber, Sayı 285

BENSGHİR, Türksel Kaya

1996

Bilgi Teknolojileri ve Örgütsel Değişim, TODAİE

BENSGHİR, Türksel Kaya

2001

Bilgi Toplumu Bakanlığı Kuruluşu Üzerine TODAİE

BİBER, Ayhan

2000

“Küreselleşen Dünyada Gelişen İnternet ve Değişen Halkla İlişkiler”, **İletişim**, S.8

BOZKURT, Vedat

1996

Enformasyon Toplumu ve Türkiye, İstanbul , Sistem Yayıncılık

CALDOW, Janet

1997

Quest for Electronic Government: A Defining Vision, Institute for electronic Government, IBM

CANPOLAT, Muharrem

2003

“Polnet’in Geleceği”, **1. Polis Bilişim Sempozyumu**

CANPOLAT, Muharrem

2004

“Bir israf kapısı olarak bilişim”, **Polis Dergisi**, s.37.

CERRAH, İbrahim

1999 **Yüzyılda Polis**, E.G.M. Matbaası,
Ankara,Ekim

COMMISSION OF THE EC

1998 **eEurope:An Information Society for All**,
http://europa.eu.int/comm/information_society

COMMISSION OF THE EC

2000 **Towards an European Research Area**,
COM(2000) 6

ÇAPAR, Bengü

1989 **Türkiye’de Bilgi Politikası ve
Kullanıcılar**, Türk Kütüphaneciler Derneği, Ankara

ÇAPAR ,Bengü

1990 **Türkiye’de Bilgi Hizmetlerini Geliştirme
Politikası ve Öncelikler**, Ankara: TKD

ÇAPAR, Bengü

1981 **Türkiye’de Kütüphane Hizmetleri
Alanında İnsangücü Planlaması**, Türk
Kütüphaneciler Derneği Bülteni, Cilt 30 (2)

ÇAPOĞLU, G.

1993 “Sanayi Stratejileri ve Rekabet Gücünü
Etkileyen Faktörler, Türkiye İçin Bir
Değerlendirme”, **TMMOB 93’ Sanayi
Kongresi Bildirileri**, Ankara

ÇETİNKAYA, Hayri

1999 **Yönetimde Dijital Devrim, Hürriyet İnsan
Kaynakları**,E-Türkiye Eylem Planı 2002

ERKAN, Hüsnü

1993 **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**,
Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

PRELİMİNARY FINDINGS AND RESEARCH AGENDA

1998 **The Economic and Social Impacts of E-
Commerce**, Chapter 6, OECD

FREDERİCKSON, H.George

1968 **Kamu Kuruluşlarında İnsan Unsuru**(Çev.
Üstün Feşcioğlu),AİD,C:1

- GÜRKAN, İsmail
2003 "E-Devlet veya Ulusal Bilişim Sistemi", **1. Polis Bilişim Sempozyumu**
- GÜVENEN, Orhan
1999 "Küreselleşme Sürecinde Zaman Dinamiğinde Teknoloji Yönetimi Stratejileri", **Proje Yönetimi Kongresi**, İstanbul, 29-30 Nisan
- İNCELER, Halime
1996 "Enformatik Teknolojilerin Geleceği", **BYTTE Dergisi**, ,c.3
- İNCE, Murat
1999 **Elektronik Ticaret: Gelişme Yolundaki Ülkeler için İmkanlar ve Politikalar**, Devlet Planlama Teşkilatı Yayını
- İNCE, Murat
1997 **Elektronik Devlet : Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında Yeni İmkanlar**, DPT, Ankara
- KALÇA, Adem
2000 "Elektronik Devletler Sürecinde Kayıt Dışı Ekonomi Gerçeği", **Birikim Dergisi**, Ağustos ,S.136
- KOCAOĞLU, Serkan
1996 **İnternet, İş Dünyası İçin İtranet ve İnternet Merkezli Bilgi İşlem**, Belge Yayınları
- KOÇAK, Ahmet,
2003 "E-Polis Uygulamalarına Trafik Bilgi Sisteminin (Tbs) Getirdikleri", **1. Polis Bilişim Sempozyumu**
- KÖKSAL, Aydın
1981 **Bilişim Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- KUTLU, Erol
2000 **Bilgi Toplumunda Kalkınma Stratejileri**, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir

- 2000 Koç Sistem tarafından organize edilen Dijital Devlet Paneli,**Sonuç Bildirgesi**,14 Temmuz
- MENZİLCİOĞLU, Onat
- 1996 **Bilgi Teknolojisi, Otomasyon Dergisi, S.37**
- ROBERT, Martin, Estelle Feldman
- 1998 Access to Information in Developing Countries, TI Working Paper, www.transparency.de
- SAĞSAN, Mustafa
- 2001 “Akıllı Toplum Olma Yolunda Ulusal Bilgi Stratejisi ve Bilgi Ortaklığı”, **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı:18
- SAĞSAN ,Mustafa
- 2001 “@Devlet :Toplumların Yeni Umut Işığı Mı ?”,**Stratejik Analiz Dergisi**,S.19
- SAKAL, Erdoğan
- 2000 “Küreselleşme ve Küreselleşen Dünyada Yükselen Kavramlar“,**Polis Dergisi**,Sayı :23 Sekizinci Kalkınma Planı <http://www.basbakanlik.gov.tr>
- ŞEN, Bilal
- 2002 “Bilişim Suçlarının Getirdikleri ve Üzeyir Garip Cinayeti”, **Polis Dergisi**, Ekim-Kasım-Aralık 2002, S.29
- TAPSCOTT ,Don
- 1997 **Dijital Ekonomi**,Koç Sistem Yayınları
- TEZCİ , Erdoğan
- 2003 “Dijital Bölünme ve Ortaya Çıkardığı Sonuçlar“,**1.Polis Bilişim Sempozyumu**
- TİMİŞİ, Nilüfer
- 2003 **Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi**, Ankara, Dost Kitabevi, Ocak, s.9
- TOFFLER,Alvin
- 1981 **Üçüncü Dalga**, (Çev.Ali Seden),Bilimsel Sorunlar Dizisi, Altın Kitaplar

- TÖRENCİ, Ersin
1990 “Bilginin Evrimi“, **Elektrik Mühendisliği Dergisi**, S. 373
- TÜKENMEZ, Ali İhsan
2001 “E-Devlet ve Türkiye Gerçekleri“, **7. İnternet Konferansı**, İstanbul
- TÜSİAD Yayın No. TÜSİAD-T/200106/301)
2001 **Avrupa Birliği Yolunda Bilgi Toplumu ve eTürkiye**, Ankara
- TORTOP, Nuri
1987 **Kamu Personel Yönetimi**, Olgaç Matbaası, Ankara
- Türkiye İş Bankası
1995 **Verimlilik**, Ankara
- T.C. Ulaştırma Bakanlığı Türkiye Ulusal Enformasyon Ana Planı (TUENA)
1999 **Kurumsal Yapı Planması: Alt İş Paketi**, Ankara
- TODAİE
1994 **Kamu Yönetiminde Kalite 1. Ulusal Kongresi Sonuç Bildirgesi**
- UÇKAN, Özgür
2003 **E-Devlet, E-Demokrasi ve E-Türkiye**, İstanbul, Literatür Yayınları
- ULUSAL KOLOKYUM
1967 “Hedef ve Strateji Toplantı Notları“, **Planlama Dergisi**, Özel Sayı
- ULUSAL BİLGİ SİSTEMİ
2000 T.C. Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı, Yönetim Bilişim Sistemi Merkezi
- VALERİE, Sergei
1999 **Blueprint for Renewing Government Services Using Information Technology**
www.intergov.gc.ca/docs/fed/blueprint/index

YAZICIOĞLU, Yılmaz

1997 **Bilgisayar Suçları**, İstanbul, Alfa Yayınları

YILDIRIM,H.,Kaplan,V.,Çakmak,T.,Üstün,C.C.

2003 **Her şeyi e-leştirdik**, Başkent Matbaacılık .

YILDIZ ,Metem

1997 Yerel Yönetimde Yeni Bir Katılım Kanalı: İnternet ABD'nde ve Türkiye'de Elektronik Kamu Bilgi Ağları

YILMAZ, Bülent Ulusal

1997 "Bilgi Politikası : Kuramsal Bir Yaklaşım"; **33. Kütüphane Haftası Bildirileri**:Türk Kütüphanecileri Derneği, Ankara

YILMAZ, R. Ayhan

"İlanattan İnternete: Türkiye'de Reklamcılık", **Kurgu Dergisi**, S. 18, 355-367.

YONTAR, Aysel

1993 **Bilgi çağı ve Türkiye'de Bilgi Hizmetlerinin Planlanması: Kavramsal Bir yaklaşım** İstanbul,TKD

YÜKSEL, Mehmet

2001 **Küreselleşme Ulusal Hukuk ve Türkiye**, Ankara, Siyasal Kitabevi

YÜKSEL, Mehmet

2002 **Modernite Postmodernite ve Hukuk**, Ankara, Siyasal Kitabevi, s.29.

<http://www.tbmm.gov.tr/bbtg/calismalar.html>.

<http://kurul.ubak.gov.tr/kurul.html>

<http://www.tubitak.gov.tr/btpd/btspd/politika/k1.html>.

<http://www.tuena.tubitak.gov.tr>

<http://www.tubitak.gov.tr/btşd/btşsd/btyk/kararlar.html#kararl>.

<http://www.ekutup.dpt.gov.tr/bilisim/oik576.pdf>.

<http://www.tubitak.gov.tr/baskanlik/e-turkey.html>